

Jan. 1837.]

TWEEDE DAGBOEK.

Woensdag 25^{tse}. was het mist; die nagt had wij regen gehad; na middag is Pieta en Danster na de vee gereden.

Kwam twee Kaffers,¹⁾ die ik na Jan Pretorius gesteurd had om hem te helpen, met een Brief; beheldse als volg, —

Voor tun,^{a)} 1837 — den 20 Jannuarij veel geat Neef lowies tirgar, u een goet medag toe gewenst te heben, van ge zon heij en weij ben drie Schoften van Ziridie,²⁾ en dat gaat met ons braf slegt en de ziekte een dag een weignig beter en de ander dag weer slegter, en ons os dies zo ziek dat weij beijna niet wegt kan, en neef Gert Schepers vraagt als u blijft of u hem niet kan helpt met een span os en een dreijver, en weij zal daarom maar aan trek tot dat heij kom mit die osse. Mijn Kop ben ook aal drie dagen zeer en zegt gegroet u alen en u alen van ons ens. Johannes Petreus Pretorius.

Die opschrift luide: Aan De eedle lowies trigart.
Eigene handen.

a) Daar staan: voor tun. 'n Waarskynlike uitleg is: „Voortou,” wyl hulle aan die trek sou gedink het as 'n trektou, waarvan hulle die heel voorste deel uitgemaak het. Moontlik is ook: Voortang. Vgl. Dicke se verklaring. Bylae IV, bl. 348.

¹⁾ Vgl. aantekening by 13 Januarie, *supra*.

²⁾ Serieterieete. Vgl. aantekening by 12 Augustus 1836 (bl. 8).

De eerste Brief ³⁾ die ik ontfangen heb door Adonis, was geschreven in dezer voegen:

Ziedie ⁴⁾ voor tun, 1837, den 17 Januarij; velgat Nef Lowies Tregart; u alen een goet morgen toe gewinst heben van gezont;—ik heb u brief ontvang, maar ik moet u zegt dertig Schoft was ik van hier tot waar ik omgedraaij ben.⁵⁾ En Knopneus Kapteijn Zakana,⁶⁾ daar heb ik ver geloeijde knapzak⁷⁾ gezien en ik heb een geschre van een kind en zijn stoezes (strooihuis gehoor?) en aan duskant een kapteijn Knopneus die seg det Zakkana det heij twe kinders ^{a)} heb en schapen, en det almal vermoor is op ou Hans na; di zou uijt wees met een paard; en mijn vrou en kleijns zikt is en Gert Schepers ⁸⁾ 3 van zeijn kinders, 2 van neef Hendrik, Lou(w) een (en?) klein Isak. zeij groet van u neef Johanniss Petrus Pretorius.

a) In die Engelenburg-teks staan „herders,” maar die woord „kinders” is vry duidelik in die oorspronklike teks.

³⁾ Die eerste berig van hul benarde toestand werd, volgens Karel Trichardt, heimelik deur mev. Scheepers met 'n Boesmanmeid afgestuurt. (Sien 13 Desember, *supra* en aantekening.) Daarop het Trichardt Adonis gestuurt. (Sien 13 Januarie, *supra*.)

⁴⁾ Zindi, 'n systroom van die Pafœrie, Klein-Spelonke.

⁵⁾ 'n Skof is 'n reis van die in- na die uitspanning ('n „trek” is die hele dagreis), d.i. onder normale omstandighede ongeveer 2 uur te perd met wa en osse en vee: 12 myl; dus sou 360 myl oos van die Groot-Spelonke hulle in die nabyheid gebring het van Jambana, maar die skofte was baie kleiner.

⁶⁾ Waarskynlik Sagana, Sangana, of Masangana, of Mahlangana; 'n knopneus (Magwamba)-stamhoof, wat destyds gewoon het tussen die Limpopo en die Olifantsriviere, nie ver van hul samevloeiing af nie. Die Bapedie spreek die naam uit: Seakana, en die Knopneuse: Slakana. Vgl. Dicke, Bylae IV, bl. 348.

⁷⁾ Dis nie uit te maak of hier miskien 'n eienaam bedoel word nie.

⁸⁾ Gert Scheepers moet kort hierna oorlede wees; hy is nie meer by Trichardt teruggekeer nie.

De adres was geschreven: Lowies Tregart.

Here.—

Dond. 26ste. was het de morgen een wijinig helder weer. Na mid(dag) regen, is Pieta na die vee gegaan.

Vrij. 27ste. was er wijinig wolken in de lugt, omtrint 10 uur trok de lug geheel (toe?); na middag had wij regen omtrind 3 uur na middag kwam Doors mijn zeggen dat een van de rooij Kaffers gekomen is, die zegt dat Hendriek Potgieter zijn menschen ander kand van Sekwati is, aan de rivier.⁹⁾

Satr. 28ste was het regen, had de wolf die nagt een bok weg. Namiddag klaarde de weer op, is ik en Goestaf na de vee gegaan.

Sond. 29ste. De morgen had wij regen, omtrind 8 uur klaarde de weer een wijinig op.

Heb ik aan Jan Pretorius een brief geschreven met de twee kaffers, dat ik zijn Brief, den 25st ontfangen heb en dat wij hier alle dagen regen heb, zoo dat ik niet steuren kon, en kon niet denken dat zij in de weer trekken zou; maar als de weer een weijnig op klaar zal ik Pieta morgen met de osse steur, of de eerste mooije dag.

P.S. Neef Jan, zegt aan Neef Gert, dat ik Pieta met een span osse voor hem steuren zal, en dat ik uit uwe brief verstaan heb dat UEd. osse siek is, zal ik zoo veel mee steuren als ik heb, ken UEd. het in de andere wagens spannen waar het nodig is.

UEd. vriend en Neef, L. Trigard.

⁹⁾ Allig 'n verdraaide kafferberig van Potgieter se aktiwiteit teen Silkaats, in Marico (Mosega), op 17 Januarie 1836. Vgl. *Missionary Herald*, Augustus 1837, bl. 338, dl. xxxiii.

Na middag is Pieta na de vee gegaan.

Man. 30ste. de morgen heb ik Pieta met 30 osse na Jan Pretorius gesteurd, en voor Doors 8 schapen voor twee beeste gemerkt, ook de een bul osse voor een bul Kalf verruijld, een hamel gaf ik hem toe.

De namiddag is Carolus na de vee gereden, die nacht had wij regen en sterke noorde wind. Die nacht heb de wolf een schaap [weg].

Dinsd. 31ste was de lug de morgen met wolken, dog Sonneschijn. De middag is Carolus na de vee gereden, die nacht had wij regen; de dag is een jonge merrie vrekt. Ook kwam een kaffer van Souijtpan zeggen dat zij gehoord had, dat de voorste menschen ander kand Sekwati is.

Die bul osse gaat van de Beeste getal af en een kalf van Pieta zijn koeskop kouij komt bij. Blijft de Beeste getal 465.

FEBRIARIJ 1837.

Woensd. 1e was de lug kouijt met wint en regen, is ik na middag na de vee gegaan.

Dond. 2de had wij de morgen misregen, dog was de wind een wijnig gestild; de middag is ik en ouwe Hans en Isaak na de vee gegaan.

De avond omtrind 8 uur kwam Pieta van Jan terug met 105 beeste van hulluij, (om) dat de beeste daar zoo aan de stop siekte vrekt, en de veld was te deurslagtig om te trekken. Twee Beeste is die dag blijve staan en een is vrekt.

Vrijd. 3e was het de morgen mis. Heb ik Rossetoe laate vragen om na de twee (?) beeste te zien om het hier te krijgen, heb hij gesteurd. De middag is ik en Willem na de vee gereden.

Satr. 4de was de lug soel en met wolken dog sonneschijn. Heb ouwe Hannis takken gesleept met de osse, de morgen; en zal namiddag weer halen. De middag ruk de osse zijn touw aan stukkend. Heeft hij uitgespannen.

Sond. 5de. had wij de morgen schonneschijn, die nagt was het regen, heef de wolf twee schapen weg.

Mand. 6de. Had wij regen van de gepasseerde avond.

De middag is ik na de schapen gegaan, en Pieta en Gabriel; is 3 schapen vrekt; de avond heb ik de schapen in een trop gejaagt; die (avond) is twee schapen vrekt en twee kalvers is weg gebleven.

Dinsd. 7de was het nog geen mooie weer, de lug was betrokken en de wind was kouijt.—De middag is ik en Carolus na de vee gereden; die nagt is een kalf de nek verlegt, heb ik die laate slagten.

Woensd. 8ste. de morgen had wij vroeg sonneschijn dog was de Lug met wolken. Namiddag is ik en Carolus na de vee gereden en ouwe Hannis is ook gegaan. Kwam een rietbok op de werf, heef de Honden haar gevangen; de avond was het helder weer.

Donderd. 9de kwam de son helder op — — op de Bergen was een wijinig mis wolken.

Nu gaat van de beeste getal af 2, de verlegte kalf en de Swart witrug kouij van Doors; blijf de beeste getal 466(?)

Jan Pretorius zijn beeste getal is . . . 106.

Tegen de avond is Carolus naar de schapen gereden. Die dag is ouwe Holland vrekt aan de paarde siekte.

Vrijd. 10de had wij noordooste wind, was een Misbank op de Bergh.—De morgen heef Rossitoe aan mijn een os verruijld voor een ander os; ook is Carolus de morgen gereden om Patates te graven, op de Doorn rug; toen hij terug

kwam was (bleek) het een mielie Tuijn. De middag had wij regen.

Satr. 11de heb ik aan Jan Pretorius geschreven als volg:

Souijt Pans Bergh, den 11de Februarij 1837.

Geagte vriend en Neef,— UEdl een goede beterschap toe gewinscht te hebben, doet ik UEdl. door deze weten, dat ik Pieta al eer had gesteurd, maar die weer was zoo sleg alle dagen, dat ik niet kon, maar als de weer niet erger word zal ik hem Maandag of Dinsdag steuren met de osse. Wat UEdl. beeste aangaat ziet ik geen verbetering, maar ook niet dat ze erger word. Met Pieta zijn komste is bij Massouw ¹⁰⁾ twee beeste blijve staan, en van daar tot hier is twee doot: een Jonge osse van u en een kouij van Nigte Antje Scheepers.

Neef Jan, had ik eer geweeten dat U Adonis nodig had, kon ik hem eer gesteurd hebben, maar komt het niet eer te hooren als gister. — Jannie, als u misschien gelegenheid krijg, met een of de ander Kaffer, gelieve als dan zoo goed te willen zijn aan mijn te willen schrijven, hoe of 't met UEdl. gaat.

Hiermede blijven wij met hartelike groetenis, UEdl. dw. vriend en Neef

L. Trigardt.

De middag is Pieta en Willem na de vee gereden, namiddag is een veers in een gat gevallen, dog niet beschadig. een kalf van mijn is bij Rossetoe aan de dik ziekte doot; blij de gt. 463.

Sond. 12de had wij de morgen mist, de geheele nagt regen, de middag is Carolus na de vee gereden.

¹⁰⁾ Vgl. aantekening 3, by 14 Augustus, *supra*.

Mand. 13de. Had wij de morgen regen, nam wij (ons) voor de dag de vee te verleggen, een destantie van de Bergh af. De gepasseerde nagt had die wolf drie doot gebeeten; na middag had wij mooie weer de avond had wij sterke regen en wind.

Dinsd. 14de was de morgen een kalf weg, had wij nog regen, na middag was de weer een wijzig helder. Is ik en Pieta na de vee gereden, die avond is een kreupel kalf uitgebleven heef de wolf hem doot gebeeten; blij de Beeste
getal 462

Van Jan Pretorius gaat één af, blijf 105

Woensd. 15de had wij de morgen sonneschijn; omtrind 8 uur trok de lug toe en de Zuit Ooste wind kwam op. De avond met zononder kwam Jan Pretorus te paard met een kaffer bij mijn.

Dond. 16de was het de morgen mis, die nagt heb de wolf een schaap opgevreten. Die middag is Carolus na de schapen gereden. Die dag is Jan Pretorus overgebleven.

Vrijd. 17de. Is Jan Pretorus en Pieta met 33 osse vertrokken om hullij wagens te halen dat (daar) hun osse bijna alle ziek was en Juffrouw Schepers haar drie grootste kinderen en Hendrik Botha zijn grootste kind ook siek is, heb ik Pieta mede gesteurd om Juffrouw Schepers haar wagen te drijven.

De namiddag is ik en Carolus na de vee gereden, en Willem is ook gegaan. Die dag had wij bijna de geheele dag regen. De nagt is een van Juffr. Schepers haar beeste doot. Blijf de getal 104.

Satr. 18de had wij de morgen Noord ooste wind en regen, tot de avond. Na middag is Carolus na de vee gereden. Die dag is Van de Rooij Kaffers en van de rand, op de regter hand van Massouw gekomen.

Sond. 19de kwam de Suit ooste wind en regen op; omtrind middag was het sonneschijn, tegen de avond was het regen. De avond kwam de Paarde wagter zeggen dat een paardevul doot is, de agter middag is ik en Danster na de vee gereden, had een Kouij van Jan Pretorus gekalf, is de getal 105.

Mand. 20ste was het de morgen mis in de lug maar boven in de lug was donder wolken.

De middag is een os van Jan Pretorus vrekt; na middag had wij sterke regen met donderweer.

Dinsd. 21ste had wij de morgen zuit ooste wind en stuifregen. Omtrind 10 uur had wij mooiye weer tot de avond. De middag is Carolus na de vee gereden, heb hij een schaap gevonden, die vrekt is.

Woensd. 22ste was de lug betrokken met sware mist en stuifregen; de middag was het mooi weer. De namiddag is ik en Danster na de vee gereden.

Dond. 23ste had wij de morgen mis en wijnig regen, en zuit ooste wind. De middag is Carolus na de schapen gereden; de avond heb de Koeskop veers gekalf, komt de beeste getal op 463

Vrijd. 24ste de morgen was de lug betrokken en het was Zuit ooste wind, en het stuifde aan de gebergten. Die (dag?) was een paard siek; is Carolus na de vee gereden, de morgen mis ouw Hannis een Kouij van Hendrik Botha. Die dag is een kalf vrekt; blijf de beeste getal 462

en Jan zijn Beeste getal als die een weg is . . . 103

Sat. 25ste. was de lug de morgen op de Bergen mis; zouw Doors gaan met Carolus zijn Paard, en beloof aan Carolus een os voor de Paard, na de Blouwe bergh, om een weg-geloope vrou van Rossetoe — de betaling van twee osse en vier beeste, die hij voor die vrouw geef — terug te haalen.

Na middag is Carolus na de (vee) gegaan te voed. Doors beloof twee stukke kleere te brengen voor Carolus.

Sond. 26ste had wij de morgen helder weer; omtrind 10 uur liet Rossetoe mijn roepen, nam ik Gabriël en ouwe Hannis ging met mijn mede; toen wij daar kwam was daar kaffers van hem die over een Captijn klaagt, dat hij oorlog voeren wil met hun, om een vrouw van Rammabooij, die bij de Captijn gevlug is, en dat Rossetoe haar late weeten heb, dat zij na hem moet komen. Ik vriig of die Captijn veel Beeste had; zei hij aanstons van ja, en wijst mijn hoedanig de hoorns van de osse staan. Ik vraagt of die gemelde vrouw daar geen vee gebragt heb met haar vlug. Zei hij, van nee. De middag is Carolus na de schapen gegaan.

Mand. 27ste. was het warm weer en wij (nig) mis wolken in de Lug. Namiddag is Carolus na de vee gegaan zag hij Jan Pretorus zijn wagen.

Dinsd. 28ste. De morgen zag wij met ver kijker de wagens aankomen.

De morgen kwam Doors terug met de betaling voor de weggeloope vrouw van Rossetoe: zes beeste en een bok, en brag voor Carolus voor zijn paard die hij geleend had, twee jonge osse tusschen de vier en vyf Jaar ouijd.

Toen Jan omtrind een kwart uur van mijn wagen af was, is ik en Carolus na hun gereden om hulluij daar te laten uitspannen, om eer te zien waar de geleegenste plek weezen zal voor te leggen, tot wij verder klaar is om te trekken, op dat wij ondersogt heb hoe of waar de agterste en voorste Menschen is, om als dan een van die weegen in te slaan. ¹¹⁾

¹¹⁾ Trichardt verkeer nog in onsekerheid oor Van Rensburg sowel as Potgieter, vandaar hierdie verwysing na „voorste” sowel as „agterste” mense.

MAART 1837.

Woensd. 1ste had wij warm weer; is wij aan 't oppakken gegaan; de morgen heb ik van de Kaffer een roije os geruijld voor een boeskop veers.

Omtrind 10 uur kwam Jan Pretorus en Hendriek Botha, om te hooren waar wij de beste plek krijgen kon om te leggen met onse vee. Is wij overeengekomen omtrind onder kant mijn, een kwartier, bij een klomp Doorns, aan de kant van een grote Riet valij.¹²⁾

Bij de beeste getal komd vier bij, komd de Beeste getal op 467

Die twee osse van Carel en de Koeij met een kalf die Doors van Rossetoe gekregen heef voor zijn moeijte, heb Cornelia van hem genomen, dog uit een spulletje.

De middag is Jan en Hendriek Botha na Rossetoe zij kraal gegaan met Gebriël, om het te bezien.¹³⁾

Dond. 2de. de morgen met Son opkomen laat Rossetoe mijn weten, dat de kaffers gekomen is, die hij na Sakkana gesteurd heb. Ben ik na hem toe gegaan, en ouwe Hannis met mijn.

¹²⁾ Van die Brakspruit, naby die teenswoordige spoorwegstasie, na die Rietvlei, onderkant die dorp.

¹³⁾ Toe hulle in Augustus 1836 van Trichardt af weg is, was hulle derhalwe nog nie in die nabyheid van Rasethau gewees nie. Volgens die verklarings van ou Mawenda, het Ramabooya sowel as Rasethau eers gewoon op die vlakke teenoor waar later Schoemansdal uitgêlê werd. Daarna is eersgenoemde na Doringrivier en Rasethau na die Bosrand bokant die dorp.

Heb ik de Kaffers gevraagd na ouwe Rinsburg. Zei hij, dat Sakkanna zegt, dat de Bloot Kaffers¹⁴⁾ de menschen alle vermoord heb; en dat de Bloot Kaffers aan hem zijn volk van de goed van de wagens gegeven heb, maar dat hij de goed allemaal weer op de wagens laat sette heb, en dat de wagens nog daar staat met de goed.

Ik vrieg of de wagens aan deze of overkand van de Grote Revier¹⁵⁾ staad. Zei hij, dat hij niet gevraag heb, maar digte bij Sakkanna.

En of hij niet gehoor heb of daar van de menschen of volk uitgekomen is; — zei hij, dat hij niet weet.

Ik vraag hem, of hij niet gehoord heb hoedanig dat de menschen vermoord is; — zei hij, dat de Bloot Kaffers hulluij in de nagt aan gevat heb, en dat zij drie klompen baas geraakt heb, en de vierde klomp zouw hulluij overweldig hebben, overmits dat hun aminietsie op gaf.

Ik vraagt of Sakkanna geen volk met gesteurd heb; zei hij van ja, dat hij één van zijn groot Kaffer gesteurd heb maar dat die bij Rossetoe zijn moeder agtergebleven is; dat een ander Knopneus bij hem is gekomen en gezegt heb, dat wij hem doot maken zal als hij bij ons komd; dat hij eer moet komen om te hooren. Heb ik hem laate weeten dat hij maar komen ken. Zei Rossetoe, dat hij hem zouw laate weeten, dat hij de volgende dag komen moet.

¹⁴⁾ Bloot- of Kaalkaffers is 'n algemene benaming gewees vir die Abagaza, 'n Zoeloe-stam wat van Tsjaka afvallig geword, noordwaarts getrek en 'n gésel geword het onder Manukosi, vir die Bantoe van dié streck. Agtien maande voor Van Rensburg se trek had hul Inhambane (Jambana) op die Portugese verower en leeggeplunder. Vgl. Theal, *The Portuguese in South Africa*, bl. 259. Die naam was ook bekend aan die oostelike grens van die Kaapkolonie. Sien ook 11 Desember, *supra*, waar van Silkaats se Matabeles as Blootkaffers gewaag word.

¹⁵⁾ Die Limpopo, wat ook die Oerie, en Wiembe of Wembe genoem werd.

Omtrind 12 uur de middag is ik vertrokken na de Doorns, was Jan met twee wagens aldaar.

Tegen de avond is een Paard vrekt.

Vrijd. 3de. had wij de morgen Stuif weer, omtrind 10 uur brak de weer.

Omtrind 2 uur kwam Adonis mijn zeggen, dat hij bij Doors geweest is, en dat Doors aan hem zegt, dat de kaffers een brief voor mijn gebragt heb van de agterste menschen en dat hij die brief zelf brengen zal. Namiddag kwam Doors, en zei dat de Kaffer zegt, dat de voorste Rooijkaffer zeg, dat hij die brief die ik hem gegeven heb, aan de menschen steurd met een olivants tand, dat de menschen wagten moet met trekken tot hij zijn koorn afgeoeft heb, en dat die Brief en tand weggesteurd is in zijn tegenwoordigheid.

Saterd. 4de. had wij voor middag regen weer, namiddag mooie weer. Is de Knopneus nog niet gekomen.

Sond. 5de. had wij de morgen Zuit oostewind en wolken in de lug.

Maand. 6de. Laat Rossetoe mijn de morgen vroeg roepen, dat zijn been seer was, hij niet komen kon, dat de Knopneus gekomen is. Is ik en Jan Pretorius gereden om te hooren wat de Knopneus voor bootschap brag.

Toen wij daar kwam vroeg Rossetoe of hij de Knopneus bij zijn huizen (sou) laat komen, en of wij daar met hem zouw gaan praaten. Ik zei dat hij hem maar kon laate roepen. Zei hij aan mijn, dat om mijn(entwil) hij hem zouw laat komen maar dat hij anders geen besneden(e) bij zijn huizen mag laat komen.¹⁶⁾ Ik zei aan hem, dat wij daar ook heen kon gaan.

¹⁶⁾ Die besnydenis was in Zoutpansberg nog nie bekend nie, maar wel onder die Magwambas van die ooskus.

Toen wij daar kwam, vrieg ik hoe of het met ouwe Hannis Rinsburgh (gegaan was); zei hij, dat de Bloot Kaffers hem met allemaal vermoord heb op de volgende manier: dat Sakanna hem gezegt heb, dat de Blootkaffers Komando daar is, dat ouwe Hans niet moet aftrekken. Zei hij, dat de Blootkaffers maar kom ken, dat hulluij hem niet baas raken zal; ben hij afgetrokken. Toen heb ouwe Hannis of de andere een Seekoe geschooten; zei Sakana, dat hij die dag de Blootkaffers Komando gezien heb, dat hij de Seekoe slagten moet, mischien zal de Blootkaffers hem dan niet krijgen, en hij zal zien om hulluij voor bij te bringen, en dat hij die nacht moet wagt houden, dat de Komando die nacht komen zal, om dat hulluij ouwe Hans gezien heb. Maar hij gaf die Seekoe aan zijn (Sakanas?) volk en hij trok voort.

Die nacht hoorde hij de schooten tot tegens de dag; is hulluij kruijd op geraak, heb hulluij de menschen over weldig en gruwelijk vermoord.

Ik vraag of daar niet uit gekomen is. Zei hij, van nee, dat hij daar niets van gehoord heb. Ik vraagt, of de Blootkaffers die goederen van de wagens afgenomen heb. Zei hij, van neen, dat die goederen nog allegaar op de wagens ben; dat haar Captijn Sakana, sulke sterke orders daaromtrind gegeven had, dat van die wagens niets moet genomen worden, en dat hij zelfs goederen die de kaffers aan hem had gegeven, weer op de wagens laat brengen heb.

Ik vrieg na de geweers van de menschen. Zei hij, dat die nog leg waar de menschen vermoord is: die een hier en die andere daar; en zei dat ik van mijn volk kon mee steuren om 't te zien. Zei ik van ja, en dat ik de geweers zouw laate kommen. Rossetoe zouw zes volk geven en ik één en Doors twee of ook één. Maar die van mijn had niet veel sin om te gaan, veranderde ik van besluit en zei de andere dag, dat

ik Adonis gaarne uit wilde steuren, en dat voor hem te swaar zoude komen om die twee Togten te doen, en dat de laatstgem. nie zoo lang wagte ken. Dat keurde Rossetoe ook goed, gaf ik en Bootschap aan Sakana af en liet hem versoeken, zooveel volk bij te geven als nodig is om de geweers uit te brengen, dat ik alsdan aan hem gaarne beloning daarvoor doen wil. Hij zei, dat ik maar kon steuren, dat Sakana het doene zal. Maar toen hij vertrokken was, zei Doors aan mijn, dat toen hij vertrekken zouw hij zei, dat Sakanna zij volk bang weesen zal om de geweers te dragen. Zei Doors aan hem, dat hij dan maar aan de volk van Rossetoe zooveel geweers moet geven als zij aannam te dragen.¹⁷⁾

Onder alle zei de Knopneus, dat Sakanna nog bokken heb, en dat wij gerust volk kon steuren om te zien of het niet alle zijne is, die hij heb. Het was voor mijn of hij dat tot verschoning zei. Sprak ik en Jan Pretorus daarover, zei ik, dat het geen verschoning is, want dat hij lig de bokken van hem wijsen ken.

Dinsd. 7de.

Souijt Pans Bergh, den 7 Maart 1837.¹⁸⁾

Aan de WelEd. Heeren en Vrinden tot Relegoa of Delgoa Baaij.

WelEd. Heeren en Vrienden,—Met de beste respeck neemt wij de vrijheid UwEd. te invormeeren dat in die maand Julij l.l. agt huishoudende menschen van ons getrokken ben met oogmerk reg na Uwe voornoemde Baaij, om aldaar met UwEd. guns te handelen. Nu verstaan hebbende

¹⁷⁾ Vgl. Inleiding. Dit was na alle waarskynlikheid 'n strik, waarin hulle gehoop het om Trichardt — wat reeds eenmaal ontsnap het — te vang.

¹⁸⁾ Dit is 'n brief wat die Knopneus via Sakana aan die Portugese sou bestel.

door de Knopneusen aan de Groote Rivier, dat de menschen alle vermoord ben, — negen en veertig sielen behalven diensbodens die wij niet weet op te noemen door een natie die zij Blootkaffers noemt, — en (daar ik) nu groot gevaar ziet bij UEd. te komen handelen met UEd. gunste, is bij deze als wij mag onse ootmoedige versoeke, ons met UwEd. raad te begunstigen, hoedanig ons te gedragen bij UwEd. te komen.

Wij ben met zeven huishoudings en zeven en veertig sielen, en niet meer als negen weerbaare schuts. En daar wij groot gebrek lij aan negosie goederen en amenietie ons tegen zulke aanslagen te verdedigen, versoeke wij gunstiglijk ons met een brief te melden, of wij voor produk mag bringen slag osse, kouijen, hamels, olivants tanden, wol, Beeste en wilt huijten. De volk van de Captijn Sakana, aan de Groote rievier, beloof de antwoord aan ons te bezorgen.

Ik ben UwEd. onbekende vriend en Dw. Dienaar,

L. Tregardt. Geboren in de Colonie de Kaap de Goede Hoop in Zuit Affrica.

P.S.—Wij ben 5 of 6 dagen te voed van Sakana weswaarts¹⁹⁾).

Woensd. 8ste. Heb wij de schaapkraal bijna klaar gemaakt. Is Rossetoe die dag bij ons gekomen; brag hij voor mijn drie Kalbasse bier en brag een goede partij volk mede, die ons helpen zouw, maar zij heb niet veel geholpen, ging zij weer na huis; was Doors kwansuijs met de agter os sambok agter hunne voddën, maar hij brag (g)een weerom. Die dag zouw de Knopneus weer terug (g)aan. De avond blijf ons paarde uit, en een was siek.

¹⁹⁾ Vgl. aantekening 4 by 25 Januarië.

Dond. 9de. De morgen zag wij de Paarde niet ver van ons wagen af, en die sieke was nog niet doot.

De avond kwam Adonis zeggen, dat van Mapelie zijn kaffers na Rossetoe gekom is met Dassies-Kombaarzen om het te verruylyen. De morgen laat Doors mijn vragen om een bok-kapater om te ruilen voor een bokooij, dat hij siek was; heb ik hem een gesteur. De avond is Gabriël na Doors gegaan, om na hem te zien.

Die dag heef Carolus takke gekap en Hendrick Botha heef huis gemaakt. Ouwe Isaak heb zijn huishouten gehaald.

Vrijd. 10de. de morgen brag de Rooij Kaffers twee osse om twee verse te ruijen.

Ook kwam Mapelie zijn zoon met vijf van zijn kaffers om te klagen, dat die Captijn die na zijn vaders doot regeren moes tot hij groot is, de regering niet aan hem wilde geeven; en dat hij hem nu zijn vaders goed af genomen heb, te zeggen beesten. Daarop heb ik Doors laate roepen en weer gevraagd; zei hij, dat die Captijn een broerskind van Mapelie is, en dat een broer van Mapelie die regering op hem had zedert de doot van Mapelie, en dat die broerskind de broer van Mapelie weggejaagt heb en de vrouw van Mapelie, die de kind had, die de Captijn weesen moed, nu ook weggejaagt en haar goed afgenomen.

Ik zei aan hem, dat hij maar wagte moed, dat ik nog andere dingen te ondersoeken heb, dat ik volk na hem steuren zal, en dat hij hem maar stil houden moet.

Die dag heef Carolus de beste en schape kraal bijna klaar gemaakt, en Pieta en ouwe Hannis heef stokken aan gesleep.

Saterd. 11de. De morgen heb Pieta en ouwe Hannis takken aangesleep voor de lammer kraalen en kalverhok.

De voorge avond heb ik en Carolus twee kouijen met kalvers verruijld aan de Rooijkaffers voor twee osse. Gaat van de beestegetal twee af, blijf de getal . . . 461

Namiddag, om streek van 4 uur, sterf een dogtertje van Juffrouw Schepers.

Sond. 12de. Met namen Anna Philippina Susanna Schepers, aan de koors siekte, na een siekbet van omtrind 5 maanden. Ik was juis bij toen de kind sterf. Zei ik Carolus, dat hij de kissie maken moet van de eene halve plank van mijn (maar) gaf ouwe Hannis de planken daarvan. De middag omtrind 3 uur heb wij de lijk ter aarde besteld overmits dat wij geen behoorlijke verblijf had.

Tegens de avond, dat de beeste na de Kraal kwam, wou ouwe Isaak zijn beeste uitjagen overmits hij die dag een kraal gemaakt had voor zijn beeste, maar Jan Pretorius zei, dat hij dat niet toelaat zal. Ging Albach aan met zijn beeste, wierd zij handgeneem, maar Albach nam de vlugt. Kwam hij bij mijn en sprak mijn daarover, kwam Jan ook, en toen ik hun bijde gehoord had vond ik dat aan alle bijde kanten onverstand plaats vond, en dat de grootste of meeste van de zaak is, dat zij in de vliegen geweest is voor de twee(de) keer, en dat de een de ander wel voor de oorsaaker strafbaar verklaaren. En mijn gevoelen is, dat zij alle gaar omtrind even veel daaraan gedaan heb. Ouwe Isaak wou het weer vervatten maar hij wou wagten tot hij hersteld was, want Jan had hem met de voorige keer een rib afgeschop. Maar hij kon zoo lang niet wagten om zijn beeste uit te jagen; toen hij bij mijn kwam klagen, wou Jan hem weer slaan. Zei ik aan Jan Pretorus, dat hij het niet doen moet, dat het een oud afgeleeft man is wat hij daar aan slaat, hij moet hem niet moeijen. De avond kwam ouwe Albach weer bij mijn, en sprak over de gemelde saak. zei ik aan hem, dat ik

aan hulluij saaken geen regte oordeel vellen kon want dat het voor mijn gelijk, dat zij even veel gelijk heb, en dat ik die een zooveel geloven moed als de ander, want dat zij mijn even goed behandelt heb. Maar als dat is, dat gij niet gevraagd heb om u beeste onder de andere in te jagen, dat het een aangepresenteerde dienst is geweest, dat Albach (alsdan) daar omtrind niet gedwongen kon worde om, als hij niet ken, alsdan al de ander zijn beeste op te passen.

Mand. 13de. Heb Carolus gegaan om houijsd te kappen voor de hart bees huizen, die wij gewoonlijk maak bij die gelegenheid.

De morgen is Doors na Kaalkop gegaan met een partij Kaffers van Rossetoe en Carolus zijn Paard.

De avond kwam Albach bij mijn zijn noot klagen, met zoo een aan haling, dat hij verstoten werd van alle. Zei ik aan hem, dat hij 't van mijn niet zeggen kon, want dat ik aan alle ons maats mijn plig betrag heb, en dat ik verwondert ben dat ik hooren moet dat zij alle op mijn kwaat is geweest toen zij van mijn af was, en zoo veel gesproken. Zei hij, dat hij niets anders gesproken heb als van de tabak van Doors, waarmede ik hem overtuijgd(e) met beste gevoelen van hem, dat hij daarmede ook abuijs had, zonder met hem eenige twistreden te zoek.

Dinsd. 14de. Is Pieta gereden om de houijsd te halen, die Carolus gekap heef, en ouwe Hannis en Botha is gereden om voor ouwe Hans en Juffrow Schepers huijs houten te halen. Die morgen was Danster kreupel kwansuijs om niet te lijen; jaagt hij twee verkeerde osse uit, kwam de een bij de ander, heb ik hem een houw of 4 met een kerie gegeven en ongelukkelijk met draijen van zijn kop krijg hij een letsel agter aan zij kop van de kerie, dog zonder gevaar. Toen

Pieta weg was heb ik hem de gaate laten graven, en toen (Pieta) kwam heef wij het ingeplant en Carolus heef zijne ook ingeplant.

Woensd. 15de. Die nagt was Pieta zodanig aan de koors als ik nog niet beleeft had; riep hij na zijn moeder, hoorde ik het. Heb wij hem kruijd en vlouwe asijn ingegeven, en daarna een doos alewee en toe gedekt, is hij aan 't sweeten geraakt, is de koorts gebroken. De morgen is Carolus met de osse gegaan om de vellen te halen, die wij niet kon oplaaijen toen wij van Rossetoe getrokken ben, en hij zouw mielies mee bringen. Ouwe Hendrijk is met de osse gegaan met ouwe Hannis zij kinders om houd te halen voor Juffrouw Schepers haar huis.

Dond. 16de heb wij de huizen gelat en de mijne één laag omgedekt, heb ik vier of 5 kaffers gehuurd om de dekgoed aan te dragen voor een schaap, heb ik ze de avond betaald.

Die dag kwam Doors van ouwe Kaalkop ^{a)} bij mijn en zei dat ouwe Kaalkop zei, dat hij onder die Captijn niet staan ken wand dat hij weet dat zij hem de kop inslaanen zal zoodra als ik hier weg is, dat hij zoo lang blijven zal als ik hier blijf, maar als ik vertrek dat hij alsdan onder een ander Captijn zal gaan woonen, en dat hij niet om geef dat Rossetoe hem doot slaat maar hij moet zijn moeder eers doot slaan dat hij 't ziet, en dan hem, zal hij gerust sterven; wand dat zij eers zijn vader doodgemaakt heb en zijn broer op hem gebrag, om hem als Groot Captijn te maken, was hij zoo-veel als de werkman en zeij als werk meesters.

Doors zei, dat hij aan hem gezegt heb, om zes kalbassen bessies bier te brengen: 3 voor mijn en 3 voor Rossetoe.

a) Die woorde na Kaalkop, tot en met die herhaling daarvan kom nie voor in die Engelenburg-tekst nie.

Vrijd. 17e. Heb Doors Gabriël laate roepen en ouwe Hannis heef riet gesleep voor zijn huis.

3 Kouijen van Doors en Gabriël met kalvers gaat van de beeste getal af, blijf 455.

Namiddag kwam Doors, en brag voor mijn en Carolus ieder een os en voor mijn een veers bij, die hij mijn gaf; en de os voor Carolus was voor één die Carolus hem gegeven heb om te slagten. Kwam bij de beeste getal twee bij, kwam de getal op 457.

De vrijdag nacht had wij de geheele nacht regen.

Saterd. 18de had wij regen weer, heb Carolus voor de schapen een scherm gemaak, en ik is na de schapen gegaan.

Sond. 19de. Had wij troevel weer, Den (?) heb ik een sieke kouij late slagten. De morgen steurd Rossetoe mijn mant met piesangs met Sekoer; en twee beeste van Hind. Botha en Juffrow Schepers is en (in) deurslag blijve liggen, zouw Sekoer laate afslagten. Nu gaat de Kouij van de getal af, blij de beeste getal 456.

Komt twee Kouijen van Doors en Gabriël bij met de speen kalvers, komt de getal van beeste op 459

Mand. 20ste. Had wij zuit ooste wind en wolke in lug. Heb Pieter en Carolus dekgoed aangesleep met de osse. De morgen had Danster, die Adonis moes helpen met melken, een kaffer bij Adonis gebragt voor zijn pard. Zei Pieta, waar om hij niet zelfs helpen ken, dat die meijd die bij de kaffer is, zoo wonderlijk loop of zij de vuijle siekte heb. Had hij veel praatjes, gaf Pieta hem een houw of wat over zijn Karos; ging hij aan schrij(eeu)wen of hij vermoord word; gaat ouwe Lijs en Mietjie aan schrijven is Carolus daar op afgegaan, en heb hem een loesing gegeven, en Mietjie ook een houw of twee, drie; en ouwe Lijs krijg ook wat voor haar geschrij.

De na middag kwam Juffrouw Schepers met mijn vrouw, en Hendrik Bota en zijn vrouw bij mijn en Jan Pretorus, dat wij bij Carolus zat, die aan zijn huis werkte. Was ouwe Isaak bij ons, en Doors was ook bij geval bij ons. Sprak Juffrouw Schepers ouwe Isaak aan; wanneer dat haar overlede man gezegt had dat de Bouwer van de wortel af niet gedeugd had, wat mijn vrouw dan deugen zal. Noem hij haar de plek op, en wanneer. Maar zij alle wis daar niets van, en maak ouwe Albach tot een leugenaar. Maar Albach houijsd zijn woorde staande: dat allemaal daar bij was, en dat zij dat alle gehoord had. — Zei juffrouw Schepers: waarom hij — Albach, — dan ook niet gezegt had wat hij van mijn gesproken had. Vraagt ik, wat het was. Zei Jan en juffrouw Schepers: dat hij gezegt had, — dat Albach gezegt had — dat hij aan Rossetoe twee schapen gegeven had en dat hij voor hem en olivants tand gebragt heb, en dat ik die na mijn wagen laat haalen heb.

Vraag ik aan Doors, of ik van Rossetoe een olivants tand gekregen heb en die tijd. Zei hij van nee, dat Rossetoe die tand aan hem gegeven heb, en dat hij voor Albach twee kalbasse bier gebragt heb en voor hem die tand; en dat het die tand is die hij naderhand aan Pieta gegeven heb voor een tand die (hij) van Pieta geleend had.

Ook zei juffrouw Schepers, dat Albach gezegt had, dat ik Doors van hem afgerakt had. Vrieg ik aan Doors, wat tegens hem gesproken heb. Zei van niets; maar toen zij alle vertrokken was vroeg Carolus aan Doors waar hij nu heen gaat: of hij weer na de Kaffers of zijn plaats gaat. Zei mijn vrouw, dat hij bij mijn kan blijven omdat wij zoo alleen was. Zei hij van ja, dat hij als ik dáar blijf, bij mijn blijven zal. — Vraag ik aan Albach, waar(om) hij dan zoo liegen moet, zei hij: dat hij dat gezeg had, is waar; maar

hij had zoo gedagt, en waarom dat zij dan ook niet zeg wat zij gezegt had, dat zij zegt dat hij lieg. Daarop zei juffrouw Botha, dat Albach dan zeggen moes wat zij alle dan gesproken had. Zei Albach, dat zij alle gezeg had, dat de kaffers na hunne wagens niets brengen wou om te ver-ruilen. Zei mijn vrouw, dat alle maal weet zoo goed als zij, dat de kaffers na haar wagen ook niet gebrag heef maar wel bij de scherm van de volk; en dat alle maal daar gaat ruilen wat een eider wil, en dat het zoo sleg gesproken was als wat Albach gesproken had. Niemand antwoord daarop een woord.

Dinsd. 21ste. Had wij mooie weer; heb Pieta de morgen aan zijn of ons huis gegaan, en Carolus aan zijne. — Laat Rossetoe mijn roepen met Sekoor. Mijn vrouw en kinders zag er swaarigheid in, maar ik nam mijn geweer en Adonis om mijn geweer te dragen, en ouwe Hannis Strijdom gaat met zijn geweer en zijn zoon Isaak, om de zijne te dragen.

Toen wij daar kwam, vroeg ik aan de tolk wat het was, dat hij mijn heb laate roepen. Hij zei, dat hij verheugd was dat zijn broer zij vrouwen gekomen is, en de grootste vrouw hem had laate weeten met de jonge vrouwen die zij gesteurd had — — omtrind 20 en getal — — dat hij volk steuren moet om zijn goederen te halen, die zijn broer gehad heef, en dat zij ook komen zal.

Toen wij een poosie gezeten had zei ik, dat ik vandaag zijn kisten wil open maaken, om te zien wat voor mooie goederen hij heb. Zei hij van ja. Een wijinig daar na ging ik in een huis die de vertolk mijn aanwijst in; maar ik vond niets als meel, koorn, mantjes en potten. Wou ik uitgaat. zei de tolk aan mijn, dat daar nog een klijn kamertje is; wijs hij mijn zelf, en ging daar in maar het was er zoo donker in, dat ik niet zien kon. Ik voelde daar verschaije stukke

goederen hangen. Zei hij aan mijn, dat ik maar voor mijn kon nemen wat voor stuk dat mij aanstaat.

Ik nam een stuk voersits, maar toen wij buiten in de lig kwam, zag hij dat daar vuile plekke aan was; nam hij het en zei dat hij voor mijn een ander zouw gaan halen, en kwam met een stuk zits die de eene helfte gestreep en de ander helft ronde bloemen had, en brag voor ouwe Hannis ook stuk voersits. Daarop ging wij na huis.

Toen wij te huis kwam was Carolus zeer ontevrede, dat hij van de ouwe dit en dat niet krijgen ken, en dat hij de anderen dag zal gaan en hij zal ook in zijn huis gaat en hij moet hem ook een stuk goed geven. En als hij daar op dink hoe hij ons met de beeste gehad heef, wat voor schillemstuk, dat hij de ouwe verdoemde vind niet verdragen kan. Hij sprak zoo opstinaat, dat ik hem vroeg of het wangunstigheid is, dat hij zooveel daar over sprak, en of hij gehoord heef dat als hij eits krijg of wij daar ook over spreek. En als hier honder(d) verstandige menschen bij sat, dat die daar geen ander oordeel over vellen zal of ken. Zijn moeder rekende hem voor, dat hij meer goederen ontfangen had van Rossetoe en Doors en van haar, als zij gehouden had. Ik zei, dat ik mijn schamen zouw voor de gedagte van wangunstigheid; ik (zei) aan hem, hoedanig ik aan hem een uitgaaf heb en hoe wij nig ik daar en tegen krijg, hoe hij nog ontevrede wesen ken als ik eits ontfang van Rossetoe. Daarop sweeg hij stil en stond op, is na zijn huis gegaan. Het was juis tegen volle maan.

Woensd. 22ste. Is ouwe Botha en ouwe Strijdom gereden om wage houd te kappen met de wagen, voor juffrouw Schepers haar wagen, en voor hunne wagens ook. — Ik had die dag niets te doen als de huis te late pleisteren, en Pieta heb de katel en de kuijp opgezit.

Woensdag had wij na gissing volle maan.

Ook heb mijn vrouw en Nietje, ouwe Hannis zijn vrouw, huis geplijster.

Dond. 23ste. Had wij de morgen Noo(r)t weste wind dog niet sterk, heb Pieta de morgen de Kaffers bul-os doot geschoten om te slagten, en heb een span osse uitgejaagt om houd te haalen. voor de School.

Nu gaat een van de beste getal af, blijf de getal 458

De groot schape getal in ruge beld ²⁰⁾	.	.	3143
Klijn lammer getal bedraag	.	.	146
Maak te same	.	.	3289

Die span osse om de houd voor de School kon Pieta niet onder de beste uitkrijgen, overmits de beste van de werf was. Souw wij de School aftijkenen, maar daar is niets van gekomen.

De avond kwam daar een wolf op de werf; heb Carolus een schoot na gedaan dog niet gekregen, hoewel hij dagt dat ('t) raak was.

Vrijd. 24ste. Heb Pieta gaan om de School houte te halen met de osse en op een sleeptak, en Carolus is gaan mielies plukken, en mijn vrouw en Juffrouw Botha naar Rossetoe gaan: mijn vrouw om een stuk geruijt en juffrouw Botha om wilde als en andere kruide voor haar siekte. Toen mijn vrouw gaan souw; ging juffrouw Schepers, Jan Pretorus en zijn vrouw. — Omtrind middag kwam ouwe Botha en ouwe Strijdom met hunne wage houd te huis; had ouwe Botha twee wilde beste geschoten, en had ouwe

²⁰⁾ Ru getel?

Strijdom voor ouwe Daniel Peffer van zijn tuijn zes mielies, ses kom(kom)mern en tien geele wortels in mijn halfaam medegebrag. Toen de ouwe het zag was hij ontevreden en zei, nu is 't hier bedorven en daar bedorven. Hij had liever niets mede gebragt hebben. Een wijngig daar na kwam Gabriël Buis zeggen, dat de kaffer die zij bij haar hadden dat ouwe Hannis Strijdom aan hem agt mielies gegeven heb om te braijen. Zei de ouwe: Dieven willen zij niet weesen en steelen ken zij niet laten!

Agtermiddag kwam de geschelschap na huis. Een eider had een partij piesang en mijn vrouw had een bos Soetriet; Carolus had een stuk voersits.

De avond blij een lam van Jannuarij zijn lammerschapen uit.

Ouwe Strijdom had voor hun geen houd gekapt. Hij zei dat de wagen te swaar zoude komen en hij had een seer been.

Bij de beeste getal kom één kalf bij, — een kouij van mijn die gekalft heb 459

Satd. 25ste. Had wij ooste wind, heb Pieta dekgoed voor de School aan gesleep.

Omtrind middag zag wij de aasvogels opvliegen, heb wij daar laate keijken, was het de wolf die Carolus twee avonden te voren geschoten had.

Sond. 26ste. was het morgen mis op de veld, kwam Doors de morgen en zei aan ons, dat Maaijwaas (?) gekomen was, en dat de volk van Rossetoe met de Knopneus zeven dagen vertrokken was, dat zeven van zij volk mee was en zal vier geweeers van ouwe Hans of die menschen die vermoord is

meebringen. Ook zei hij, dat de Captijn daar Selippe ²¹⁾ bij is nog vegten wil, en dat Rossetoe zegt, dat hij wagten wil tot de gras droog is en de bossies. Zei wij, dat het te lang deuren zal. Hij liet mijn een schaap vragen en Doors ook een, die ik ze gaf.

De morgen was van ouwe Hannis Strijdom een agteros in de boud kreupel. Zei ik aan hen, dat de os een kraak in zijn been heb, ten minste is de been half af; maar de ouwe sei, dat de os weer gesont worden sal. De agtermiddag zei hij, dat de os zijn been mors af is. Ik zei ik kon het zien. Hij daarentegen zei, mij zal hem maar de kop af snijen, hij had nog van die hij in zijn [wagen spannen kon?]

Mand. 27ste. Is Jan Pretorus met de wagen gereden om bas te halen, en zijn vrouw en juffrouw Schepers is mee gereden; ook is ouwe Botha en Carolus gegaan om houd te kappen voor de winkel, en Carolus zou meteen bas kappen.

Die morgen heb ouwe Strijdom die os de keel afgesneden, was de ronde murgbeen afgebroken. Hij wouw de helfte van de vlijs verruilen voor schapen, maar die os was niet zo groot als een kouij, zoo dat ik geen berekening maken kon op een os. Ik kon dinken dat niemand ruilen wouw. — De morgen is Pieta met Gabriel aan de school aan dekken gegaan; de middag was de dekgoed op, was daar een kaffer die van al die tijd bij ons was dat wij daar was gekomen; laat Pieta hem roepen om dekgoed te sneijen, wouw hij niet komen, is ik na hem gegaan, en heb hem een paar houwen met een kerie gegeven; en daar was bij geval nog een pas-

²¹⁾ Dieselfde naam kom later ook voor (18 Desember, *infra*) en moet dié gewees het van 'n stamhoof noord van Olifantsrivier, êrens aan die Letaba, wat Rasethau aangeval het tydens Trichardt se vertrek uit Zoutpansberg (Augustus).

segier, heb ik mee gejaagt en door de vertolk laate zeggen, dat hij en wie of hij is, hier bij mijn niet moet komen liggen om de volk van mijn de kost uit de mond te vreten en niets te willen doen. Daar gaf ik Danster die siekels, en zij moes gaan palmiet snijden. Een ander half uur daar na kwam Pieta en zei dat ze bijna genoeg had.

Dinsd. 28ste. De morgen heb Carolus en ouwe Botha ouwe Albach en zijn Isaak met ouwe Botha zijn wagen en Carolus zijn osse gereden, om de houd voor de winkel en voor mijn vrouw bas te halen; en Pieta heb voor de school de dekgoed aangesleept en de school gedek.

Omtrind 10 uur kwam Rossetoe en Doors met twee (volk?) van de Captijn (die) aan deze kand van zijn vrouw woond, en zei dat die Captijn ook kruijd heb en wouw onse kruijd zien, of die ook zoo is als de zijne, en of onse geweer ook zoo is. Toen zij het bezien had (zei) zij, dat de kruijd ook zoo is, maar de geweeers is niet zoo groot; wijs ik een klijnder, zeg zij van ja. Ik vraag of zij ook kogels heb, waar zij mee schiet; zei zij van neen, dat zij maar met kruijd alleen schiet. Ik vraag of ik niet van die Captijn kruid zal krijgen, zei de vertolk aan mijn, dat hij bees seek. Zei ik, dat hij van die kruijd een wijnig moet bringen, als het goed is zal ik hem een bees geven, als het genoeg is voor een bees, dat ik het wegen zal om te zien hoeveel lb. dat 't is; wand hij zei dat het een kalbas vol is die de Captijn heb.

Woensd. 29ste. had wij de morgen regen weer; heb Carolus zijn trektouw gesneden en zouw hem ook draaijen. Pieta heb die dag voor hem een paar veldschoenen gemaakt.

Dond. 30ste had wij troewelweer; heb Gabriel voor zijn huis 'dekgoed gesneden met Danster. De morgen steurd Doors een kaffer en laat vraagen om meestergoed, dat zijn

nek seer is. Laat mijn vrouw hem weet, dat hij het met de leeuwe vet moet smeren, die Rossetoe heb. Albach brag een schaap, en zei dat Carolus zeg, dat het een schaap is die ik geruild heb. Ik bekeijk de schaap en de merk. Zei ik aan Albach dat 't mijn schaap niet en is; zei hij, dat het Isaak zijn schaap is, maar die schaap had een slippie bij de merk van Izaak. De schaap blijf Izaak zijn.

Nietjie is die dag gegaan om mielies te plukken; ouwe Leena is meegegaan. Vervolgens is zij na Rossetoes kraal gegaan, heeft Doors haar een stuk geruijt gegeven, maar van Rossetoe krijg zij niets. Hij gaf aan ouwe Mietjie een bos zoetriet. Zij en Annie die bij haar was gaf hij niet eens om te eten.

Vrijd. 31ste. Had wij de morgen mis, heb Pieta de takken aan gesleep voor de kreupel kraal; ouwe Strijdom was aan de scheijterij, had de nag geen oog toe gehad. Carolus heef zijn draai bank koppen gemaakt; ouwe Botha werk aan de vellingen voor juffrouw Schepers haar wagen.

APRIL 1837.

Saterd. 1ste had wij helder weer, de morgen zeg de volk dat de leeuw die nagt op de werf geweest is, dog geen schade gedaan, omtrind 7 uur kwam Doors, steurd Rossetoe mijn 1 kalbas en een pot bier.

Zei Doors aan mijn, dat Kaalkop met ons baklijen wil, dat de kaffer van de Souijtpan gekomen is die een mijd aan hem betalen moet, dat (dié) zeg dat hij wagten wil tot zijn koorn geborgen is en dat Selippe dan komen moet, zal zij-lieden na Maletie vlugten en daar van daan zal zij komen om te vegten. Nog voegte hij er bij, dat Selippe weer volk na hem gesteurd heb, en dat hij gezegt heb dat

Selippe niet meer steuren moed wand dat wij het gewaar worden zal.

Ik begon dat argwaan op te vatten, omdat Kaalkop zedert de vrede niet eens gekomen is na mijn, nog na Rossetoe hoewel ik hem twee à drie maal heb laten roepen, en Rossetoe ook; zoo dat ik raadpleegte om zulke dreigende gevaar te gemoed te komen.

Wat mijn kwaad vermoeden bekrachtig is, dat het een vaste gebruik is bij die Natie: na de oorlog moet alle Captijns na de grootste komen, om hem te groeten en een geschenk mede brengen, hetwelk bij de groot Captijn een eer-teken van opregte vrede betekend; word dat niet gedaan, heb de grootste Captijn de reg om de zulke op nuwe te beoorlogen en te runeeren, — ook uit zijn land te jaagen.

Sond. 2de. had wij helder weer, is Pieta na Doors gegaan, en Danster (na?) Gabriël. — Carolus had een gevaarlijke puisie op de pols van zijn arm.

Mand. 3de is Pieta gereden om bas te halen met Gabriël en de kinders.

De morgen kwam Doors en Rossetoe, brag hij mijn vrouw een halffe stuk geruijt, heb ik hem een bok voor gegeven, en een schaap-steert nam hij ook, en hij moes nog eten, moes hij flees hebben.

Onder alle vraag Rossetoe mijn, wat wij met Kaalkop doen zal; zei ik hem, dat ik hem eers zal laate roepen als dan te hooren wat hij zeg, en wel in tegenwoordigheid van Rossetoe zelf. Zei Rossetoe van jaa.

Dinsd. 4de. Souw wij rijden om de disselboom te halen op ons onderste kraal, wouw ik de schapen eers tellen. Tel

ik omtrind 300 te min. De getal moes omtrind 3100 weesen,
 en ik tel 2790.

Woensd. 5de heb ik de schapen geteld; tel ik de groot
 schapen 3024
 Lammers 200

3224

Ben wij na onder gereden om de disselboom te halen. Ook de schroef paal. — Toen wij daar kwam, — omtrind een ander half uur was wij daar uit gespannen. — kwam daar een renoster voorbij stappen. Is ik en Jan Pretorus en Doors gegaan om hem te schieten, gaf Jan hem de eerste schoot; ik schoot mis, door haastigheid dat ik op de geweer van Jan niet veel vertrouwd om zijn klijnte. Kwam de honde op de schoot, en houd hem staande in een plek doorn boomen, ging wij op omtrind 20 stappen bij hem. Schoot Jan hem in de kop, een schoot of twee; zag ik dat hij niet veel om de schooten gaf. Ging ik en wouw hem schieten maar kon hem niet mooi zienen. Zei ik aan Jan dat het niet lukken zal om reden dat wij hem niet goed sienen kon. Heb Jan hem een schoot of zes gegeven, maar hij wou niet vallen; is hij op een ander kant gegaan. Doors gaf hem ook vier schoten en ik één, maar Jan was aan de anderkant en gaf hem daar ook 3 of 4 schoten. Toen roep hij mijn, dat hij hem daar goed zien kon. Gaf ik hem twee schoten, is hij gevallen. Had hij 12 of 13 schoten hoewel dat hij maar één schoot noodig had.

Dond. 6de. Heb wij de morgen een vroegstuk genomen en de kaffers gezeg de renoster aan stukken te snijden en na onse huis te brengen, daar wij de nagt geslaap had. Ben wij gereden om kalk te haalen; heb Jan een wilde bees geschoten en een gekwets, en (ik?) kwets twee. Na middag

ben wij na ons huis gereden; had de kaffers de vlees omtrind $\frac{3}{4}$ gedeelte gebragt, en de andere heb ik haar voor hunne mouite laate houden, en heb de avond daar gebleven.

Vrijd. 7de. heb wij na onse vroegstuk genomen te hebben, ingespannen en na huis gereden. Omtrind vier uur namiddag kwam wij te huis. De avond blijf die span osse uit, die wij voor de wagen gehad had.

Saterd. 8ste. was de osse bij ons oude kraal, bij Rossetoe; brag Gabriël en Gert en Danster het, omtrind 8 uur de morgen.

Omtrind middag was Jerimias zoodanig aan de koors, dat wij bijna alle hoop opgaf. Het duurde tot omtrind midnagt, ging de aliwe pergasie an werken, die wij hem die voorige avond had ingegeven. De morgen was hij een groote deel beter.

Sond. 9de kom Doors met twee Kaffers gen: Majaijai Daape en Leputaape en de Captijn Asi²²) met de volgende bootschap: dat bij Asi²²) twee Knopneussen is gekomen gen: Mariepje met zijn zoon van de Knopneus Captijn Marendeete, dat hij, Maripje, gesteurd is van de menschen uit de stad, om bij mijn en die menschen een brief te haalen; en dat de Captijn Asi²²) hen gesteurd heb op versoek van de Knopneus, de brief bij mijn te halen, en vraag mijn om kost. Ik gaf hun een schaap, en dag dat het misschien daar om te doen was, maar nam mijn voor haar een brief te geven.

Mand. 10de had wij de morgen regen weer; heb ik de brief afgevardig die na volg.

De gepasseerde nagt was Jerimias zoo sleg dat ik bijna de hoop opgaf; des morgens was hij een wijnijg beter. Tegen

²²) Waarskynlik Masipe.

de avond begon de Siekte weer, en duurde tot omtrind 11 of 12 uur de nacht. Van de agste tot de tiende was van ouwe Strijdom 3 kinderen en zijn vrouw siek. Van zijn kinders was siek: Jan, Feijtje en Saartje. —

De morgen is ouwe Botha aan een slagveer voor zijn Diederrijk zijn geweer gegaan, en kon het niet klaar krijgen; had de avond nog niets.

Souijt Pans Bergh,
den 10de April 1837.

Aan de Wel Ed. Heeren en Vrienden tot Relagoä of Delgoä Baaij.

Wed. Heeren en Vrienden. — Deze dient tot Uw-Ed. invormatie en narigt, dat op den 10de dezer alhier 3 kaffers uit Uwed naam is gekomen een brief aan ons te vragen, het welk tot een bewijs dienen moet, de welke een Knopneus zoude aangenomen hebben aan Uwed te brengen, met name Mariepje.

WEd. Heeren en Vrienden, Ik heb in de maand Maart l.l. aan Uwed Heeren en vrienden tot uwed invormatie een brief geschreven, met een Knopneus van de Captijn Sakanna,²³⁾ dat in de maand Julij l.l. en wat er in de eerste brief meer volg. Onder aan heb ik geschreven als volg:

Heeren en Vrienden, — Door deze is onse zeer vriendelijke versoek aan Uwed, aan ons een weinig klerasie goederen toe te zenden als het mogte zijn dat Uwed het vijlig oordeel voor de waarde van hondert Rdrs. en agt en veertig stuivers ieder, aan Linne, werkgaaren en naalden en zovoort, waarvoor wij Uwed opgetelijk vol doen wil.

Uwed D.W. Dienaar, L. Trigard.

²³⁾ 7 Maart, *supra*.

Dinsd. 11de. Was de lug met wolken dog geen regen tot omtrind 8 of negen uur de morgen.

Heb Carolus die morgen de koeskop ribbok os van de kaffers geslagt, en Gabriël heb de veers bezien en stond goed, dat de kaffer tevreden weesen zal met de ruiling. Heb Carolus aan Martha een bouijt en een stuk van de rib gegeven. De morgen is ouwe Botha weer aan de Snelder gegaan, en had d avond het nog niet reg goed gekregen.

Gaat van de beste getal één af, blijf de getal . . . 458

Woensd. 12de. Is ouwe Botha greden om Koolhoud en bas te halen, en Pieta om bas te kappen. Omtrind middag is zij weer terug gekomen, is ouwe Botha weer aan zijn slagveer gegaan en heb de laatste staal van juffrouw Schepers verwerk, en had nog geen een slagveer goed, — het was de vijfte.

Dond. 13de ben Pieta gereden om mis te halen om de kalk uit te branden. De avond kwam van Mapelie zijn kaffers, en brag een jonge os.

Vrijd. 14de. Is ouwe Botha en Willem Strijdom en Pieta en Gabriel, Danster gegaan om te jagten. Heb ouwe Botha een wilde bees geschoten.

De morgen vraag ik aan de kaffers van Mapelie, wat zij met de osse maken wil, die zij onder mijn beste gejaagt heb. zei zij, dat zij die gebragt heb voor mijn, dat zij met mijn spreken wil. Heb ik aan haar een schaap gegeven om te slagten, en zei dat ik met hun spreken zal. Omtrind 8 uur kwam Doors met Pangoetje. Ik vraag aan Doors, waarom dat zij ouwe Kaalkop gesproken word wil hij over doot slaan. Zei schellemen geen werk maak, die in zijn grond woond en schelleme stukken doet, en alle leugens die van Kaalkop gesproken word wil hij over doot slaan. Zei

Doors aan mijn, dat hij daar om gekomen is om met Pangoetje aan mijn te zeggen, dat het allemaal leugens is dat Selippe zijn kaffers bij ouwe Kaalkop gewees is; — en dat Pangoetje zeg, dat Selippe zijn kaffers zegt, dat zij ouwe Kaalkop, als zij hem krijg, ook dootslaan wil omdat hij uit de slag van Rammabooija gekomen is. Ook zei Doors mijn, dat een groot Kaffer van Rossetoe met een broer van de Rooijé Coppies Captijn die Captijn uit zijn plaats wouw jagen, en die Captijn is dat te horen gekomen, is de broer ontflugt en die kaffer is los gerukt. — Heb zij hem een assegaai door de de bouijt gegooit.

Daarop heb ik Rossetoe late roepen door Renosterarm. Omtrind 2 uur daarna kwam hij met 6 of 7 kaffers, van zijn grootste.

Ten eersten vraag ik hem, of die kaffers gekomen ben die hij late roepen heb van Kaalkop. Zei hij van nee. Ik vraag waarom hij die Kaffer heb laten roepen. Zei hij, dat hij Kaalkop niet somaar zouw laat doot slaan hebben, hij zouw mijn eers gezegt hebben. Ik vraag waarom dat hij Massouw ook niet laat reg maken wat aan onse kand gebeurd is, dat het al bij de drie maanden is dat Massouw komd. Ik zei aan hem, dat Massouw de 3de dag hier moet wesen, en als hij niet komen ken — ik weet dat hij een uitweeg maken zal — ik zelfs na hem toe gaanen zal, om met hem reg te maken. Hij belooft de andere dag te steuren na Massouw, en hij moet de 3de dag present weesen.

Rossetoe zei, dat hij honger heb, als na gewoonte als hij bij mij komd. Ik gaf hem tot andwoord, dat zijn bier nog daar in die huis staad, dat hij die moet late halen. Zei hij van nee. Ik zei, dat ik van hem niets hebben wil, dat hij de zijne houwe ken en ik de mijne; wand dat ik hem nog niets gevraagd heb als een halve stukkie geruijt, en dat

ik die niet van hem krijgen kon; en dat hij alles wat ik heb laate vragen, en dat ik hem ooit (nooit) eits gewijgerd heb, en de eerste keer dat ik hem eits gevraagd heb moet ik mijn schamen.

Daar op zei hij, dat hij na huis toe gaan wil. Sei ik dat hij maar gaan ken. Toen hij omtrind een honderd tree of vier vijf weg was steurd hij een kaffer terug na Doors, en liet hem versoecken zoo lang te blijven tot hij de geruit gesteurd heb, die ik hem gevraagd heb. Omtrind een 1½ uur kwam twee kaffers en brag een stuk geruit en een halve stukkje blouw bafta, die ik hem weer derijk terugsent.

De morgen ging ik om te zien hoedanig ouwe Hannis Strijdom zijn vrouw gesteld was. — Toen ik met haar sprak was het voor mijn of zij sinneloos is, en zei aan ouwe Strijdom, haar man, dat hij haar moet laate leggen, dat het niet goed is dat zij opstaad; is zij gaan leggen. Daarop zei ik aan ouwe Strijdom, dat hij hem niet verbelen moet, dat het de Satan is wat haar alles inprint, — zoo als hij de morgen aan mijn zei, toen ik hem vraag hoe of het met zijn vrouw is; wand mijn vrouw zei de morgen aan mijn, dat sij die nagt zei, dat daar slangen en de huis is; zei hij, dat de Satan haar dat in print. Ik zei aan de ouwe, dat hij het niet zeggen moed, wand dat zijn vrouw voor mijn sleg uitziet.

Toen Mapelie zijn kaffers weg ging gaf ik haar nog een schaap; ging zij de andere dag eerst weg. De osse gaf sij mijn; ik zei dat als zij een maand wagten wil, zal ik komen en die saak ondersoeken.

Toen kwam bij de beeste getal één bij, en één gaat af, die Kreupel osse die ik laten slagten heb, blijf de getal 459

Op een dag dat Jan Pretorus bij mijn in 't huis zat, dat wij niets had als een kalbas Kaffers bier te drinken, hoorde wij slagen vallen bij Juffrouw Schepers haar huis, Kijk de kinders uit, was juffrouw Schepers bezig om haar grootste kinderen eider een pak slagen te geven, en zei dat als Cornelis zoo gezont is om te praten, ken hij morgen ook schapen oppassen. De anderen dag kwam Jan Pretorus en zijn vrouw bij mijn in huis, en zei, dat Juffrouw Schepers gister haar kinderen geslagen heb omdat Hendriena zoo uit gevaren ben tegens haar, toen zij van de tuin terug gekomen ben met de jongetjes kinders van ouwe Strijdom en van haar. Die tuin is omtrind 3 kwart uren van ons huis af, op een bergh gelegen. Toen zij te huis kwam voer zij uit in schelt woorden en drigeminten reden voerende, en zei, dat mijn vrouw zoude gezegt hebben, dat Hanna Schepers mooier is als zij; maar zij zei, Hanna Schepers ken haar moijegheid *inserere in anus*.

Het staat vooreers vraaij genoeg voor een jonge juffrouw, om zoo een taal te voeren; nog voegde zij er bij, dat Piet Trigard ook zegt, dat hij liever na Hanna Schepers vrij als na haar, maar hij ken na zijn moer loopen. Ik kon niet begriipen wat Juffrouw Schepers voor die praatjes kon dat gesproken is van mijn vrouw en Pieta, ook had de bastaard mijd van Albach haar ook beschindert eer zij van de bergh af was had (zij) gezegt, dat zij zoo ver met de jongetjies alleen loop. Katrijn, dat was de mijd, zei dat het niet waar is. Zij had gezegt, dat zij voelen zal hoe het smaak als zij van de bergh af komp, dat zij om haar gelagt heb toen zij de avond siek was toen zij van de bergh afgekomen is.

Sat. 15de. De morgen omtrind 8 uur kwam Doors en Rossetoe steurd mijn een slag os, en de twee stukkies goed die hij mijn de vorigen dag gesteurd had, die ik terug

gezonden heb. Ik zei aan Doors, dat ik niets van hem ontvangen zal voordat Massouw gekomen is. Zei Doors, dat Rossetoe die kaffers weggesteurd heb zoo als de dag aanbrak. Daarop zei Doors, dat Adonis die os uit de kraal moet jagen onder de beeste. Zei ik, dat hij de os moet terug steuren. Verzekerde Doors mijn, dat Massouw de andere dag komen zal. Ik zei aan Doors, dat ik niets ontvangen zal voordat de saak met Massouw afgedaan is; en dat ik de goederen zoo lang hier houden zal, maar als Massouw op de bestim(de) tijd niet komt, zal ik de goederen terug steuren en de os erbij.

Ik liet de kaffers van Mapelie komen, en laat door Doors vragen, wat zij mijn te zeggen had. Zei zij, dat zij gekomen ben om een Comando aan mijn te vragen, dat die kaffer die in Mapelie zijn plaats regeer hulluij doot maak. Ik zei, dat het nu niet gebeuren ken vóór dat de paarde sterfte passeerd' is; dat zij een maand wagten moed, dat ik als dan komen zal en de saak eens te onderzoek, of het de waarheid is, al wat ik gehoord heb. Zij had geen sin om [te] wagten, maar ziende dat ik apsoluut niet ander wouw, beloof zij te wagten en zouw die dag vertrekken. Ik gaf haar een tweede schaap om op de weg te gebruiken.

Sond. 16de. Is Carolus na zijn tuin gegaan, vervolgens na Doors. Zei Doors, dat Rossetoe de andere dag souw komen met zijn jonge volk om voor ons te laten dansen, hetwelk een groote eer is die zij meende aan ons te doen. Die dag ben Pieta en Wellem en Danster uit jagten gegaan, heb zij een eland gekwets dog niet gekregen.

Mand. 17de. Omtrind 8 uur de morgen kwam Doors, en brag mijn een kalbas bier en ouwe Sanna een mantje meel, en Rossetoe steurde mijn 4 kalbasse bier en een mantje

boontjes met zij beste vrouw. Ik nam dat aan, en Doors zei [dat] die kaffers die dag komen zouw om te dansen.

Omtrind middag kwam omtrind 30 mans en een spul meyde; Zij brag twee trommels mede, en eider had zijn vluit. Zij danste al om de trommels, en blaaste onder de dansen op de vluiten. Het geef bijna een duintje. Daar was een die gedrest was om te dansen als de mijde song en op de hande klapte. Hij had een band om zijn lijf en romp hang van muishond vel touwtjes; aan zijn beenen had hij kleine kalbasies met kljne klippies in. Als de mijde song had een klijn trommel waar (op) zij met de handen de duintje slaat zoo als de andere song en op de handen slaat. Hij sprong zoo net en klugtig en zijn kalbassies maak aan zijn beenen deselfde toon als die gesang wijs. Het was een raritijd en zeer klugtig om het te zien.

Toen zij alle vertrokken was zei mijn vrouw, dat wij al te gerust is omtrind die natie. Ik zei als zij haar onrustig-(heid) aan haar bliken laat, de vrees en achting vermindert, die zij voor en de vorige gevallen en in het toekomende nog pligtelijk achten souw; en zei, dat wij hunne werken met de meeste oplettendheid beschouwen moet, of die met de vriendelijke D.(iens) W.(illige) woorden overeenkomt en om mijn gevoelens daaromtrind te zeggen, geloof ik, dat de vrees hun tot vriendelijkheid dwing, en de swaarmoedigheid om onse vriendschap te verliesen, tot D.(iens) W(illig)heid.

Dinsd. 18de. De morgen omtrind 8 of 9 uur kwam Rossetoe, Doors en Massouw, en brag de betaling voor die twee bokken van Jan Pretorus, die zij doot geslagen heb met hulluij aftrekken, en een schaap van Albach die een kaffer van Massouw doot geslagen ^{a)} met terugkomste na mijn toe.

a) Voorgaande sin, tussen „met” en „geslagen” kom nie voor in die Engelenburg-tekst nie.

De betaling bestond (uit) klerasiegoederen,
een Kombaars van die natie haar eige maaksel.

1 stuk geruijt, a — 8 Elle.

5 elle witte linnen.

1 tinne arm ring.

Ik zei, dat Massouw zeg, dat één Kaffer die bokken en die schapen van Albach gestolen had. Daar op gaf ik die goederen aan Pretorus en Albach om het te voor hen deelen. Ik zei, dat die twee klijn bokkies, en die één schaap van Albach betaald was, maar die diefstal niet. Maar zij was voldaan en tevrede met de betaling, en ging aan delen.

Zei mijn vrouw, dat zij het delen zal als zij te vrede is. Zei zij, van ja. Gaf mijn vrouw de Kombaars aan Pretorus en de 5 el linne aan Albach, de geruijt scheurt zij de midden door, een eider de één helfte. Zij was te vrede, maar Albach zei, dat Jan Pretorus hem die ring kon toegeven, omdat die kombaars meer waart is als die linnen. Ik zal 't zoo deelen, en jij moet te vreden weesen, zei Jan Pretorus, en nam de ring, brak het door voor hem en Albach.

Albach zei, dat hij tevrede is met wat hij krijg. Zei aan mijn, was gij niet (hier) geweest, had ik niets gekregen en dankte mijn voor mijn mouite die ik gemaak heb, om Massouw het te doen betalen. Ik zei, dat ik het doet, dat zij en toekomende de gewig van diergelijke dingen weet, en om de anderen niet te sterken in 't vervolg.

Massouw brag voor mijn een os om exschuis te versoecken, dat hij zoo lang weg gebleven is, maar dat hij die kaffer wouw laatte opsoeken en de kop afkappen en 't te brengen tot een waarteken. Ik zei, dat hij mijn het moes laten weten hebben, wat die reden was dat hij niet komd, dat ik het wis dan had ik daar niet zoo groot om gegeven.

Pretorus en Juffrouw Schepers sprak Massouw aan over een beeste vel en een bok vel, die hij geruild heb en niet betaald heb. Hij belooft het te betalen aan Juffrouw Schepers aan meel, en Jan ook aan meel. Ik zag dat zij niet wel (tevrede) was om die os, die Massouw voor mijn brag. Zei ik, dat hij van mijn een Kouij en een veers, een schlag schaaap een bok ooy had. Albach zei, dat hij het weet, maar van de bok niet. Ik zei dat zij vragen ken.

Woensd. 19de. had wij die nagt regen gehad. — Den 19de souw Rossetoe na zijn kind gaan onder kand van hem, die een ouwe plaas herbouijd en nu siek leg, en zouw van daar na zijn moeder gaan, had hij mijn die vorige dag gezegt. Doors zei aan mijn, dat hij mee gaan wil. Zei mijn vrouw, dat hij tog mag zienen om kalmoes²⁴⁾ te krijgen; dat zij het betalen wil wat 't omtrind waard is.

Toen Rossetoe en Massouw vertrokken was, was Doors nog daar en ging ze na. Toen hij een wijng van ons af was, kwam Jan Pretorus hem na en vraag hem of Massouw al weg ben. Zei hij van ja. Zei Pretorus, dat Doors aan Massouw zeggen moed, dat hij hem een (os moet sturen?) en als die os niet over drie dagen hier is dat hij hem dan zal gaan schieten. Dat zei Gabriël aan mijn in presint van mijn vrouw. Ik zei, dat het niet goed is, en dat Massouw hem daar niet aan te stooren heb.

Die os die Massouw mijn gaf komd bij de getal van 459
 — — maakt 460

²⁴⁾ Die wortel van 'n plant met geneeskragtige eienskappe, wat saamtrekkend op die ingewande ageer, en meestal by diarree gebruik word. Dit het enige ooreenkoms met borrie, en word deur die naturelle ingeryg en om die hals gedra. Op 17 Augustus, toe Doors die gevraagde bring, word gepraat van 'n „schoer kalmoes.”

Woensdag kwam Siritie bij Rossetoe, kwam zijn wit kaffer ²⁵⁾ na mijn en brag voor mijn vrouw een prik tabak, ²⁶⁾ die hij haar beloof had toen hij voor drie maanden bij Rossetoe was. Hij vraag een bok vel voor die tabak. Mijn vrouw zei, dat zij niet had; was hij te vreden. Zei hij, dat zij 't nemen kon, dat hij het voor zijn moeder gebragt heb; gaf zij hem harde vet van een bok. Zei zij, dat zij op een ander keer voor hem zal zorgen, maar dat zij hem de ander morgen een schaapvel geven zal. Hij zei, dat Siritie mijn ook laat kos vragen.

Tegen de avond kwam Pangoetje en een vrouw van Kaalkop, en brag mijn 2 potte en twee kalbasse bessies bier. Hij zei, dat hij 't bring om dat ik geen bier gehad heef toen ik daar was om te schieten. De avond geef ik hem een schaap. Ouwe Hannis zijn maat gaf hem ook bier. Carolus krijg ook een kalbas bier. Pangoetje zei, dat het is om dat ik geen bier gehad had toen ik daaronder was, maar ik begriip het anders, dat het is om dat ik Rossetoe gezegt had om hem geen kwaad te doen nog minder doot te slaan.

Dond. 20ste. De morgen had wij troewelweer; is Jan Pretorus gereden om bas te halen en zijn vrouw (en) Jufvrouw Schepers is mee gereden. Die nagt is een kalf doot; ik dagt dat hij doot geleg is van de beeste, maar toen het afgeslagt was zag ik dat haar lever geel en geswollen was.

Gaat van die beeste getal af, blijf 459

De morgen kwam de wit kaffer van Siriti; gaf Martha hem die vel van de kalf en een stuk vlees.

²⁵⁾ Waarskynlik 'n albino.

²⁶⁾ Die inboorlinge bewerk tabak deur die blare in 'n bos vas te draai in 'n matjie, en so te laat droog word. Dit heet 'n prik.

Vrijd. 21ste. De morgen met hane Kraaij is ouwe Strijdom zijn vrouw, Alida Bronkhors, overleden, na een siekbed van 11 dagen.

Ik vraag aan Strijdom, houveel jaren dat zijn vrouw oud is geworden. Hij zei dat hij het niet weet. Ik vraag wat jaar en wat maand dat zij geboren is, of hij 't niet weet. Zei van neen, dat haar ouderdom bij haar suster is, bij ouw Rinsburg zijn vrouw. Ik zij aan hem dat overmits wij geen planken heb om een kist te maken, wij de lijk tegen de agtermiddag ter aarde zal bestellen, omdat de lijk mischien de anderen dag onregeerbaar weesen zal. Zei hij aan mijn, wat ik daar omtrind doet dat het welgedaan is, en dat hij dezelfde gedagten daar omtrind heb. De namiddag om 4 uur of 5 uur heb wij de lijk ter aarde besteld.

De anderen dag kwam ouwe Strijdom bij mijn in huis, zag ik dat hij wat meer getroost was over de doot van zijn vrouw; vraagt ik hem hoe lang dat hij met die vrouw getrouijd is geweest. Nadat hij een wijnig gepeijst daarover, vraagt hij mijn wat jaar dat wij de droogte gehad heb. Mijn vrouw zei, dat wij zooveel droogtes gehad heef. Ik vraag hem hoe oud zijn oudste kind is, die hij bij die vrouw heb. Zei hij, 9 jaar. En hoelang hij getrouijd was toen zij gebooren is. Hij zei niet lang. Hij is eerst met haar voor Komesaris geweest en toen is hij met haar gtrouijd.

Toen zei hij, dat hij veertien jaar met haar getrouijd gewees is. Ik vraag hem, hoe oud dat zijn oudste kind is, — zei van 9 jaar. Ik vraag of die kind geboren is vóór zijn trouwen, zei hij van ja. Zei ik aan hem, dat hij alsdan geen veertien jaar met haar getroud kan geweest hebben. Zei hij, dat hij zoo vergeetagtig is. Ik vraag hem, of hij

niet weet en wat jaar die kind gebooren is. Zei dat de ouderdomme bij swager Sijbrand ²⁷⁾ is.

Eenige dagen nadat zijn vrouw onder de aarde was besteld, vraag ik hem om Jan, terwijl dat het een kind is die zijn vrouw had toen hij met haar getrouwd is, en dat hij nu bij zijn broeder, Gijs van der Sant, niet komen ken. Zei hij van Ja. Zei ik, maar met die condietie: ik zal hem met mijn eige opvoeden, maar zal hem niet weer af geven als ik eerst kosten aan hem gedaan heb; U, zei ik, heb reets vier van u eigan, en geen voetsel of deksel voor haar.

Sat. 22ste. ben Carolus gereden om koolhoud te halen, en Pieta is meegereden om bas te kappen. Die dag is Doors hier geweest, en zei, dat Rossetoe de anderen dag souw na zijn moeder gaan en hij souw meede gaan.

Ook heb ouwe Daniel de kinderen in de School gezit: Gustaf, Louw Albach en Diederik (met) de anderen.

Sond. 23ste, heb Carolus de bas van de Koolhoud af laate slaan om dat 't aandag meschien te taaij weesen souw.

Die dag is Rossetoe en Doors na zijn moeder gegaan.

Maand. 24ste heb Pieta de tind op de wagens gemaak en ik heb met Gabriel en Renosterarm 3 sleepsels takken gesleept voor de schaapkraal.

Bij de beeste getal komt één kalf bij, van de kouij van Pieta, maak 460
Dond. 21ste, de avond had wij swaare eclips in de maan.

Dinsd. 25ste heb Pieta aan een veld stoel gegaan; Carolus heb de brijpaal laate ingraven, en Carolus heb 3 stoeltjes gemaak. Die nagt heb de grote swarte kouij gekalf. Komt de beeste getal op 461.

²⁷⁾ Sybrand Bronkhorst wat by Van Rensburg se trek was.

Den 25 is Diederik uit de school geloopt.

Woensd. 26ste. Is Carolus gereden om zijn mielies af te plukken, dat rijp is, met zijn vrouw, en ouwe Strijdom is meegereden en Martha gaf een meijd.

Die middag kwam Albach bij mijn, en zei dat hij met ouwe Botha verackoordeert is voor een dikketon ²⁸⁾ voor de velling in zijn (wagen) te maken, aan schapen (betaalbaar). Vraag ik hem, hoe deur de schaaap gerekend is. Zei hij, dat zijn schaaap 20 B en 3 rds. is. Zei ik aan hem, dat hij met de schaaap ook ackoordeeren moet. Namiddag kwam Albach, en zei, dat Botha niet meer voor zijn schaaap of hamel geven wil als 2 rds, maar, zei hij, wat zal hij doen.

Dond. 27ste heb Pieta de beeste vel in de water laat goijen, om het te laate brijen. Carolus heb de tanden in zijn zaag gemaakt. Pieta heb een veldstoel gemaakt, Jan Pretorius aan zijn trap voor zijn wagen (gewerkt); ouwe Botha aan Juffrouw Schepers haar wage wielen, en aan Albach zijn wagen wiel.

Namiddag kwam Albach en had een stuk houd gebrag voor twee speeken voor zijn wagen. Zei Botha dat die houd groen is. Die houd had al bij Rammabooij zijn tijd daar geleg, zei Albach. Jan Pretorus zei, men ken met de bas van die stuk doorn houd nog vellen looij! Ik weet dat Albach bij Rammabooija zijn tijd niet eens daar is geweest, het was een ongegronde gissing.

Vrijd. 28ste. heb ik Carolus aan zijn wage trap zien werk. Ouwe Botha heb aan de wielen gewerk.

Satd. 29ste heb ik twee sleepsels takken gesleep voor de scherm aan de beeste kraal. De middag kwam ouwe Hans

²⁸⁾ Ducaton, 5s. 3d., 'n oud-Hollandse silwermunt.

Kaffer van Maletie met de bootschap, dat de menschen bij Makotekoot is. Ook heb Maleettie mijn laate weeten, dat een brief van de menschen gekomen is bij de Captijn die de olivants tand aan mijn gebracht heb van de Roije Kaffers, en hij zouw de brief na Maleettie brengen; hij zal het aan mijn steuren. Ook laat Meleettie mijn weeten, dat hij mijn grootste Captijn is en *blijft*, al is de ander bij mijn, en dat Selippe zijn volk bij hem gewees is met die maan die doot is; dat zij komen zeggen heb, dat wij die beeste van Maleettie genomen heb die hij bij Rammabooija gegeven heb om op te passen, toen hij oorlog had; om mijn te groeten steurde hij mijn een stuk-geruijd.

Carolus en Jan Pretorus heb Koolen gebrand; ouwe Botha heb aan die wielen gewerk. Ouwe Hans Kaffer zij aan mijn dat hij honger heb; heb ik hem een stuk van een schaap gegeven.

Sond. 30ste. had wij de morgen Koude weste lug. Kwam Rossetoe zijn vrouw en dogter met een kalbas bier en een mant potattis. Zei zij, dat zij om kost kwam; heb ik haar een jonge sieke schaap gegeven, daar zij zeer vergenoegt mee was.

Carolus heb die dag voor ouwe Albach twee hoorn bekers gemaakt. De avond heb ik aan Hans Kaffer van Maleettie, een schaap gegeven om te slagten.

MEIJ 1837.

Maand. 1ste had wij de morgen zuit ooste wind, en de wolke kwam aan de See kand dik en swaar op.

Heb Pieta de riemen gesneden; ouwe Botha werk aan zijn wielen; Carolus heb in de smits winkel lunsen en graaf

ijsser gemaak, rimketang schaakels, lunsen reg geslagen, ook gemaakt. Tegen de avond is Gabriël na Rossetoe zijn kraal gegaan.

Dinsd. 2de. De morgen had wij de zelfde weer, eits meer stuif regen bij. De nagt heb April zijn honden een jakhals gevangen. — Omtrind 8 uur heb Carolus ouwe Albagh aan Speyker maken gekregen voor juffrouw Schepers haar leeren. Hy was hoefsmid onder de regemind gewees, in dienst van Bonaparte. Nadat hij de eijser wat door elkander geslagen had, had wij dat speijkers genoemd. Ik zei aan Albach, dat hij nog jonk ben, hij zou nog leeren.

De middag werk Pieta aan jukschijen met Carolus zijn groote slikschaaf, laat hij 't van de schroef af vallen, brak de hand vatsel af.

Woensd. 3de ben Pieta met de wagen gereden en juffrouw (Scheepers) met haar kinderen om haar mielies af te plukken. Cornelia is meede gereden. Carolus werk in de smits winkel. Ouwe Botha aan de wielen; ouwe Strijdom is ook meede gereden, met zijn twee zoons om zijn mielies te plukken. De avond kom juffrouw Scheepers en had al klaar rijpe mielies, omtrind een vrugt. Ouwe Strijdom kwam agter middag vragen, zei dat Gabriël laat weete aan mijn, dat hij de anderen dag niet komen zal: hij zal ouwe Strijdom zijn mielies eers helpe af dragen. Die avond kwam Gabriel met de wagen mee, zei ouwe Strijdom de avond tegen hem, dat ik gezegt heb, dat hij morgen met hem moet mee rijden om zijn mielies te helpen afdragen. De anderen morgen vraag Gabriël mijn of ik aan ouwe Strijdom gezegt heb, dat hij met hem moet mee rijden. Ik zei, dat ouwe Strijdom mijn gister gezegt heb, dat gij hem gezegt heb, dat gij vandaag niet komen zal, dat gij hem eer de mielies zal helpen af dragen. Gabriel zei: waar heb hij mijn gekregen? Ouwe Hans is

(n)ooijt bij mijn geweest, of met mijn gepraat! Toen ouwe Strijdom rijden wou, vraag hij mijn om een paar makken ossen. Ik: Waar moet die ossen trekken? Zei hij: naas voor. Ik zei, dat hij dan die twee moes in spannen die ik hem op noemde. Zei hij: die os stoot. Ik zei: die os trek haar; nee, hij trek hot. Ik zei van nee, maar neem dan die, en noem hem twe andere osse op; zei van ja. Toen hij in spannen souw vraag hij mijn, of Gabriël met hem rijden kon. Ik zei aan hem, dat hij hem vragen moet, dat mijn het niet scheelen ken. Vraag hij hem, zei hij van neen. Vroeg hij om Gert de Bosseman van Carolus. Dié zei, dat hij te veel werk die dag had. Is hij na juffrouw Scheepers gegaan en haar om een kind gevraagt; heb zij hem een gegeven; is hij eindelijk gereden om zijn mielies te halen.

Dond. 4de. Is ouwe Strijdom gereden om zijn mielies te halen. Carolus en Albach werk aan de wagen eijser arms, ouwe Botha aan zijn wielen, Pieta aan een veld stoel, Gabriel heb kool houd gekapt.

Vrijd. 5de heb ouwe Botha kool houijd laat halen, Carolus heb sporen gemaakt voor zijn paard maar niet klaar gekregen, Pieta heb osriem ringen gemaakt.

De avond is Rossetoe te huis gekomen. De avond blijf de span osse, die ouwe Botha ingehad heef, uit, kon hij 't niet krijgen; de nagt kwam de osse zelf na de kraal.

Sat. 6de heb ouwe Strijdom klippe gereden voor de graf van zijn overleden vrouw. Omtrind 8 uur kwam Doors met Makatee en Pamgoetje, brag voor Martha een stuk voerzits, vraag aan mijn een slag bees voor zijn vrouwe die hij gekregen heb van de Captijn Rasieppe, en brag en halve schootkruijd van de Captijn om het te prubeeren. Als die niet goed is zal hij ander steuren. Ik nam aanstons een geweer

om het te prubeeren, maar 't was zeer sleg. Zei ik aan Doors, dat hij hem moet laate weeten, dat hij ander steuren moet.

Ik vraag hem of die Kaffers gekomen is die na Sakanna gesteurd is; zei hij, dat één gekomen is, en 3 is siek; die een is gekomen om het te zeggen, dat als zij gesont is, zij de geweeers bringen zal. Ik vraag of die Kaffer bij de wagens zelf gewees is, zei hij van ja.

Nu gaat van de beeste getal af de swarte Kouij van Carolus, die haar doot geblouijd heb, de blouw witkop en de os Katman, die ik aan Doors gegeven heb, blijft de getal 457.

Die kalf van die kouij van Doors gaat ook af.

Doors zei mijn, dat die Kaffers aan de regter hand van Massouw zegt, dat bij hen 6 menschen gewees is om na pat te keijken maar niet gevonden heb. Heef zij aan mijn laate weeten, dat zij met de ander maan bij mijn wesen zal, dat is de maand Meij. Nog voegte hij er bij, dat van Dunkaan 20 kaffers bij Sakana geweest is, die komen keijken is of het waar is dat de menschen vermoord ben; dat hij en die menschen die bij hem op Port Natal is, een Comando op de Bloot Kaffers doen wil, die de menschen vermoord heb.

Die dag heb ouwe Botha en Albach messen gemaakt, Pieta os riem ringen, Carolus mes heften. Ik heb de riemen op gehangen om te brijen van (?) voor een Schaapvel en de kost. Ouwe Daniel Peffer maak in de school schoenen voor juffrouw Schepers en mijn vrouw.

Sond. 7e. Is owe Botha en zijn vrouw na Rossetoe zijn kraal gegaan, om Doors aan te spreken, dat hij al haar goed weg draag, en hij geef alles aan een ander, zei juffrouw Botha aan Cornelia, Carolus zijn vrouw. Ik vraag wat hij van haar weg genomen heb. Zei mijn vrouw, dat Doors een

ouwe stukkend spiegel, een half voed omtrind groot, een dosie van omtrind één duim lang van blik, die vernissel bijna af gesleeten, en een kruijd hoorn met een lavooen (ivore) kop (kreeg). Ik vraag aan mijn vrouw, wat Doors aan juffrouw Botha daar en tegen heb gegeven. Zei mijn vrouw, dat Doors aan ouw Botha een os gegeven heb, en aan juffrouw Botha twee stukken blouwe bafta. Ik dag dat de os voor niets gereken kon worden; en dat de blouwe goed die waarde twee maal betalen kon. Juffrouw Albach en ouwe Strijdom is ook same gegaan, maar heb niets gekregen. Doors zei aan hen, dat de stads menschen ook na ons komen zal. Ik merk dat aan voor verdigzel.

Mand. 8ste. Heb wij voor juffrouw Schepers takken gesleep; ook is ouwe Hans kaffer vertrokken. Carolus heef juffrouw Schepers haar tind op gebonden. Ouwe Botha heb de wage arms aan elkander geweld. Ik heb voor Annie een schoen op de leest genaaijd.

Dinsd. 9de. Is Carolus en Pieta gereden om bas en Kool houd te kappen; ouwe Botha werk in de Smits winkel.

De Knopneus (heet?) Waaij Waaij, zij Captijn Hinkoena, zijn baas Rasiepa.

De middag kwam Pieta en Carolus met de bas en kool huijd. Had Carolus hem (zich) in zijn been gekapt en de bloed wouw niet op houden als de avond omtrind 10 uur, heb wij daar uitgebrande aluijn op gestrouijd, en een gienie ²⁹⁾ op geleg; de pijn ruk onder zijn bors op tot bij na in zij keel, dat hy geen adem halen kon, en had een brand van binnen. Heb wij een bok de keel afgesneden, en de pens mis de water of sop daarvan uitgedrukt en hem ('n) kommetje ingegeven; sak de pijn af en de brand was geblust.

²⁹⁾ Ginje (guinea), 'n muntstuk van 21s.

De middag kwam Doors met de Knopneus, gen: Waaij Waaij, en presenteerd mijn aan, als ik met hem van mijn volk mee steuren ken hij als dan terug keeren zal na de Stad en zal voor mijn goederen brengen waar ik om schrijf, en wat die stad menschen hem geef. Maar ik moes hem een olivants tand geeven, dat hij zijn baas het wijsen ken, dat ik hem om gekeerd heb, en zijn kralen zal hij bij mijn in bewaring laten. En ik moes hem een klijn tand geven, zal hij voor mijn een vaatje brandewijn brengen. Ik vraag hem hoe of de stad gelegen lig; hij moes het op de grond af trekken met houd kool. Trok hij het op deze aanwysing, dat huizen op een eijland staad, maar als de water af of laag is, ken min daar te voed komen.³⁰⁾ Ik vraag hem hoe lang hij loopen moet eer hij daar komen ken; zei hij, van hier tot bij de stad loop hij 11 dagen. Of daar boomen geplant staad? Zei hij van neen, dat zij de drank bij de groot stad met de schip haald. Of bij de stad bosveld is? Zei hij van ja.

Woensd. 10de de morgen kwam de Knopneus, en zei dat zijn broer niet om draijen ken vóordat hij zijn kralen veruuld heb voor tanden en als ik zijn kralen ruilen wil voor een tand brag hij 't. Ik wees hem een tand, maar het moes dan een Bulle-tand weesen. Kwam wij overeen, dat hij mijn twee stukke kleren met zijn terug komst van de stad bijgeven zal. Een tand gaf ik hem voor $2\frac{1}{2}$ el flinnij, $2\frac{3}{4}$ elle voerzits; en één tand gaf ik hem voor zijn terug gaane voor mijn na de stad. zouw hij aan zijn baas geven. 1 Klijne tand vraag hij mijn, zal hij voor mijn brandewijn brengen. Een schaap gaf ik hem en aan Gabriël ook een schaap.

³⁰⁾ Hier op die een kant van die papier is met die pen 'n halwe sirkel aangebring. Kapt. Elton wat Lourenço Marques in 1870 beroek het, sê: „Die plek lê op 'n sandrug, en is by hoogty byna geheel omring van die water.” — *Cape Monthly Mag.*, Mei 1872, bl. 115.

Donderdag 11de heb ik de brief met Gabriël en de Knopneus Waaij-Waaij afgevaardig. Ouwe Botha heb na de Doorns gesteurd met zijn wagens; Pieta draij aan een pypsteel. Jan Pretorius heef zijn tind op zijn wage gelap. Owe Botha is op de jagt gegaan. Ouwe Strijdom heb kolen gebrand voor Carolus. Carolus heb riemen op gehangen om het te brijen. De avond kwam ouwe Botha, had hij een eland kouij gekwets dog niet gekregen.

Vrijd. 12de. Is Pieta gereden om Kool houd te kappen; ouwe Botha laat mis oprapen om de wage banden op te trekken, van juffrouw Schepers haar kinderen.

Ik was verwondert dat ouwe Botha de avont te voren aan mijn zei, dat, als wij niet aanstonds vertrek hij die wielen zal laate liggen, omdat 't als dan nog drogen ken; en zij wouw haar kindersen naar haar tuin steuren. Carolus werk in de Smits winkel. Ik maak een trektouw.

Na middag kwam Sara van Doors met een mant patatis, en zei dat Doors een Kaffers doot geschoten heb, dat die kaffer getoverd heb. Ik zei aan haar, dat zij Doors zeggen moet, dat de anderen dag komen moet, dat ik op de jagt gaarne wel.

Sat. 13de. De morgen kwam Doors, de morgen vroeg, en zei dat de kaffer van zijn meestergoed in zijn koorn bier gestrouijd heb. Renosterarm zouw het gezien hebben; heb hij Doors geroep en had hij zijn meestergoed nog bij hem; heb Doors hem onder een Kierie gehad, vlug hij na zijn boog en pijlen, zat hij in de huis, schoot Doors hem aan zijn één zij twee ribben af, heb de Kaffers hem gevangen en een been af geslagen. Zei (hij) dat hij nog towerderij in de deur van de Kraal begraven had, — wie die uithalen zal; zij moet hem daar brengen. Zei de kaffers: wie zal u daarheen bring; wij heb jouw al aan stukkend gekapt. Heb zij

hem verder dootgeslagen. Rossetoe zei dat is niets, hij zal een ruiker laat komen om de meestergoed uit te haalen.

Carolus heb schoen speijkers gemaak. Ik heb een trek-touw gedraaid. Ouwe Botha heb messen van juffrouw (Scheepers) en hem gemaakt. Jan Pretorius heb ook een mes voor hem gemaakt.

Tegen de avond kwam ouwe Strijdom mijn zeggen, dat ouwe Botha kwaat is op Carolus. Met dat hij dat zei hoorde wij hard spreken bij de winkel. Ik stond op om te zien wat het was, hoorde ik de gekijf van een vrouw, die in scheldwoorden reden voerende die geheel buitensporig was. Ik ging er na toe, om te zien wat voorgevallen was. Toen ik daar kwam was het ouwe Botha zijn vrouw en ouwe Botha, met Carolus, had grote rusie met elkander. Ik vraag aan Carolus wat het was; zei hij, dat hij een mes, die ouwe Botha voor juffrouw Schepers gemaakt heb in zijn handen genomen had om te zien, en eer hij daar om dag, brak de mes een stuk af. Zei ouwe Botha tegen hem, dat zoo met hij een mes maak het aan stukkend is; zei (ik) aan Carolus hij moet die mes aan die vrouw betalen. Carolus zei, dat hij het doen wil, dat hij messen heb of wat zij daar voor hebben wil. Daarop is hij na juffrouw Schepers gegaan, gaf hij haar een mes uit zijn sak. Zij wouw het niet aannemen, gaf haar de mes hoewel tegen haar zin. Hij (zei) uit boerte, dat het met hem zoo gaat als met Jan met de ouwe merrie; die is van de vliegen doot, en nu is het van de rijen na mijn, om de osse te halen! Haar dogter, Henderina, was juis bij, brag het ten eersten aan haar moeder over. Carolus was weer bij ouwe Botha in de winkel, was zij allebij te vreden, zei Carolus aan mijn. Hij was met ouwe Botha weer in gesprek over de mes, dat hij het uitrekte, dat hij een kouijd smit is en hij niet. Onder de praatē kwam juffrouw

Botha met haar dogter aangewaaïd, en voer in scheld woorden uit zooals wij gehoord heb. Onder de wijl had zij en haar dogter niet één opgehouden met keijven, en ouwe Botha en Carolus sprak zo sterk tegen elkander, dat het voor mijn na bakklïjen begos te lijken. Zei ouwe Botha dat hij weet, dat Carolus sterker is als hij, maar dat het op doot en leven gaat. Ik kon nog niemand die daar bij was kon een woord daar tegen spreken, want het was eene gevloek en geschel van die vier dat ik verbaas blijf staan. Op les hoorde ik dat Carolus zei, of ouwe Botha hem met de mes drijgde, en nam (hij) een stuk houïjd op en zei, dat hij hem moes steken; ging ouwe Botha in de deur van de winkel staan, laat Carolus de stuk houïjd staan en stap na hen toe, en met dat ouwe Botha zijn kop draide sloeg hij hem met zijn vuijst omtrind zijn oor. Viel hij ten ondersten boven. Toen was het met schellen en vloeken met juffrouw Botha en haar dogter nog ruijm één graat erger. Ik vraag aan Carolus, waarom hij het doet. Zei hij, wat ik (Carolus) van hem gestolen heb, dat hij mijn voor een dief schel. Zei hij aan ouwe Botha, dat hij een verdoemde dief is. Vraag ouwe Botha wat hij gestolen heb. Zei Carolus: die ooïjen van paatje daar in Caledon, die paatje van ouwe Albach geruijld heb.

Ik zei aan Jan Pretorus, dat als een vrouw met mij zoo spreek, met vloeken en schellen, dat ik het niet verdragen ken en weet niet al wat ik doen zouw, maar zal het niet verdragen.

Toen zij te lang aan houïjd, ging Carolus na haar toe, heb ik hem weggejaagt. Toen alles voorbij was sprak ik ouwe Botha aan — — terwijl hij zei, dat hij noijt gestolen heb, — — over de schapen dat Diederijk, zijn stiefsoon, die drie ooïjen voor hem geeïjgent heb aan Calidonsrevier. Vraag hij,

of hij dan daar geweest is. Ik zei aan hem, die drie ooijen die Louw Albach onder u schapen uit gekend heb voor die, die ik van Albach geruild heb, heef u die een gehouden dat het een ooij van Diderik is, dat zij nog bij haar moer loop. Zei ik aan hem, als hij weeten wil hoe of het met die ooij is, zal ik u het zeggen, en als u mijn niet gelooven wil, ken u Jan Pretorus vragen, — hij weet het zoo goed en nog beeter als ik. — Toen Louw en Pieta kwam, vraag ik of zij de ooijen gekregen heb. Zei Pieta, dat zij twee gebragt heef; die een zeg ouwe oom Hendrick is Diederijck zijn en ik had die al gemerk; heef hij de bruin bonte gehouwen voor de witte die ik gemerk had. Toen zei ik, die witte ooij daar die een bij liep, is ook ouwe Albagh zijn; die is onder Jan Pretorus zijn schapen gekomen met nog een ooij met een lam en een brandsiek schaap.

Toen Louw en Pieta gekomen is en dat zei, vraag Jan Pretorus aan Louw, of hij niet meer van ouwe Albagh zijn schapen onder u schapen gezien heb; zei Louw, dat hij nog één of twee ooijen met lammers daar gezien heb. Vraag Jan, hoe die ooij lijk; zei Louw: die een ooij heef zoo spikkels aan haar kop. Zei Jan, dat het die ooij is die de Bosseman van hem uit de veld gebrag heef met de lam. Is Louw de anderen dag gegaan, en heb de ooij uit gevangen, en de anderen was meschien onder Piet Grobler zijn schapen, heb hij niet gekregen.

Toen zei ouwe Botha, dat hij mijn een ander ooije geven zal voor die ooij. Ik sloeg hem het af, dat hij die ooij maar houden ken, dat hij daar genoeg overtuig was om mijn het te geven.

Souijt Pans Bergh,
Den 11de Meij 1837.

Aan de Wel Edele Heeren en Vrienden, tot Relagoä of Delgoä Baaij.

WeEd. Heeren en Vrienden,—Met de beste respeck neemt wij de vrijheid UwEd te informeren, dat in de maand Julij 1836 agt huishoudende menschen van ons getrokken ben met hunne famielie en eigendom, negen en veertig sielen, behalven diensboden, die wij niet weet op te noemen, met oog merk reg na UwEde op gemelde baaij, om aldaar met uwen goedgunstigheid te mogen handelen. Nu verstaan (wij) van de natie aan de Groſe revier, dat de menschen alle vermoord ben, door een natie die men Bloot Kaffers noemd, en nu groot gevaar ziet bij UwEd te kunne komen, daar wij groot gebrek lij aan klerasie goederen; en aminietie om ons te verdedigen tegen sulke aanslagen. Nu is bij dese — als wij mag — — onse ootmoedigen versoeck aan UwEde, of wij voor product mag bringen: slag ossen, kouijen, hamels, wol, beeste en wilde beeste huiten.^{a)} Zoo het moge weesen dat UwEd het gunstiglijk oordeel, gelieve als dan ons met een brief te melden, — den bringer Gabriël De Buijs, en de Knopneus Waaij Waaij zal het ons behandigen.

Wij ben met zeven huis houdings en ses en veertig sielen en slegs negen weerbaare Schuts.

Ik ben, WeEd Heeren en Vriende, UwEd opregte vriend en D.W. dienaar,

L. Trigardt.
gebooren in de Colonie de Kaap de Goede Hoop.

a) In die oorspronklike teks onderstreep.

P.S.—WeEd Heeren en Vrienden,—Als UwEd. ons toe vertrouwen wil, de waarde van 50 of 60 rixd., à agt en veertig stuivers eider, aan klerasie goederen, aan linne werk, gaare, naalden en sovoort, enige vingerhouden, en naaij ringen, — gelieve het aan den bringers De Buijs (en) Waaij Waaij af te geven, met de rekening en wat voor productuck. Mijn vrouw versoek om 3 lb. tee, 5 lb. koffij, 5 lb. suiker.

Sond. 14de. Is Jan Pretorus met zijn vrouw en Juffrouw Schepers, Cornelia (en) Pieta met de jongetjes kinderen na Doors en Rossetoe zijn kraal gegaan, en Hendriena is met de vrouwen meegegaan; heef Doors voor hen patattas en mielies laate kooken.

Ou Botha heef mes-heften gemaakt. De morgen kwam Diederijck met een schaap ooij, die ouwe Botha mijn steur voor een ooij die Diederijck aan Calidon vals geeijgent heef. Zei ik aan hem, dat het aan Calidon zijn ooij was, hoe het komt dat het nu mijne ooij is. Zei hij, dat Carolus gezegt had, dat hij die ooijen uit vangen ken, dan kon hulluij nader zien of het niet ooijen is die paatje geruuld heb. Zei ik aan Diederijck, toen ik aan u gezegt heb dat die twee ooijen, die ik goed kon, geruilde ooijen is, dat u toen zegt, dat het u ooijen is, en u vader en moeder ook; en die een die ik niet kon, was naderhand ook uwe ooij. Onder ons gesprek kwam Louw Albach bij geval bij; zei ik wagt, ik zal Louw vragen waarom heb gij die bruin bonte ooij niet uitgevangen aan Calidon, toe gij en Pieta gegaan is om te zien of die schapen die ik van uw vader geruuld heb, niet onder ouwe Botha zijn schapen is. Zei Louw, dat hulluij gezegt heb dat die witte ooij hulle zijn is, die Pieta al gemerkt had, dat de ooij nog bij haar moer loop. Daarop zei ik aan Diederijck dat de witte ooij daar die ander bij loop, ook

ouwe Albach zijn ooij is, dat gij die ook verkeerd geeigent heb; en dat hij die ooij weg neemen moet, dat ik haar niet hebben wil. Daarop zei Diederijk, dat zijn vader gezegt heb als ik die ooij niet hebben wil, moet ik haar aan Carolus geven; hij moet die ooij onder mijn schaapen laten. Zei ik, dat als zijn vader die ooij aan Carolus geeven wel, hij het zelf doenen of geven ken. Is hij met die ooij weer weggegaan.

Mand. 15de ben Pieta gereden om zijn mielies te haalen met Willem van ouwe Strijdom, en Koot en Gert van jufvrouw Schepers, en verder ons volk. Carolus heb voor juffr. Schepers en trektouw gedraaid.

Dinsd. 16de. is Jan Pretorus gereden om bas te halen; Carolus ben na Rossetoe gereden; ouwe Botha werk in de winkel.

De morgen heb ik aan jufv. Schepers drie slag hamels gegeven.

De middag kwam Carolus en zei, dat die dag in tegenwoordigheid twee bootschappen of wel drie gekomen is. Zijn moeder laat hem ³¹⁾ weten, dat langs de Olivantsrivier een partij menschen af komt. Zijn zoon, Rossekoela ³²⁾ kwam zeggen, dat Maletie zijn kaffers vlugt, dat de menschen twee of drie kraalen heb doot geschoten. De Rooij kaffers Captijn, laat ook weeten dat de menschen met zoo een menigte aan kommen is, dat hij niet weet waar zoo veel van daan komt. Ik zei, dat zij heel wel liegen kan.

De morgen was ik bij Jan Pretorus, en zei, als hij mielies hebben wil, dat daar nog drie tuinen is, daar daar niet geplukt is. Zei hij van ja.

³¹⁾ Nl. Rasethau.

³²⁾ 'n Scun van Rasethau.

Toen ging ik na ouwe Botha en wins hem goede morgen. Hij ontfang mijn vriendelijk, nadat tusschen hem en Carolus die rusie is geweest. Na dat wij zoo wat gepraat heb, vraag ik hem of hij die dag uit schieten of jagten rijd; zei hij van neen, dat het te laat weesen zal om zijn wagen reg te maken. Zei ik aan hem, of hij meschien geen mielies hebben wil. Vraag hij of daar nog is. Zei ik van ja, daar is nog drie tuinen, als hij hebben wil ken hij maar haalen.

Carolus zeg, dat Rossetoe zijn moeder hem laat weten heb, dat de kaffers van Sakana niet komd, is dat drie van die hij gesteurd heb, mee is na de stad, met de brief die ik geschreven heb, en de ander wagt tot hij komt. — Carolus zei, dat hij aan Doors gezeg heb dat wij Adonis steuren moet om te zien of het waar is. Zei Doors dat ons dat niet doen [wil]. Wij zal de kaffers laat [doot] slaan. — Nog voegte Rossetoe daar bij, dat Selekaats wagt tot de grote revier laag is of de water [af]gelopen is om te kunnen komen.

Woensd. 17de ben ik, ouwe Botha, Jan Pretorus, [Pie]ta, Willem gereden om te jagten en met eens te zien na plek[ken] voor ons vee in de winter.

De morgen stuurde ik om Doors [te] roepen om mee te rijden, was [hij] gegaan om de mielies af te pl[uk]ken, die ons laate staan heb. [Heb] ik. Jan en Botha gezegt om het te plukken als zij het hebben [wil].

Woensdag is wij gereden, is ouwe Botha buiten dat wij weet vooruit gegaan, op de vlakke, rij Diederijk van ons af; — ben wij, te zeggen: ik, Jan Pretorus, Pieta, Willem van Strijdom, gereden om te zien hoe of de veld voor ons vee is om aldaar te gaan voor de winter. Krijg wij eers een eland; die is ons ontsnap. Heef wij uitgespannen om te eeten, ben wij weer ingespannen; ging ik en Jan voor de wagen uit, zag wij een koedoes kouij, ging ons voorbij voor

Sonnet Pons Borch

Don 11 Mei 1837

Waarom de wel Edele Heeren en vromen
tot Delagoa of Delgoa baai
welke Heeren en vromen

Althet de beste besprek omtrent de
wijfens dequede te in Gromdoren, dat in de
maand July 1836 oot hui heidende
menschen van oot gebroeken ben met
konne Kramelien en Eizen down nigen
en waerting sieden, behalven dien so-
den die wij niet weet oot te naemen,
met vogt merke teg na wistte op gevel
de Baai, om alhier met wisse gaengene-
tighet te mogen handelen, nu verstaan
van de wiste aan de grote twier, dat
de menschen alle vermoed ben, dooreen
Natter die men Bloot Kappers naem,
En nu groot gemaak liet op wistte te naemen,
Door wij groot gebrek lii aan Kramelien
Kramelien, en binneitten an ons te verdede-
gen tegen sulke aan slagen. Nu is bij de
te wistte (na) onse ootmoedigen ver-
sacken aan wistte, of wij voot Podelt mag
bringen, Kramelien, Kramelien, Kramelien, wel
Kramelien en wistte Kramelien. Zoot hiet
mogte wessen dat wistte hiet gunstighet
vordel, Gelieve als dan ons met een
briep te midden, den Jonger Gabriels,
de Baai, en de Kramelien wistte wistte
aal hiet ons betrouddigen; wij ben met
leven hui houdens in selen waerting sieden
en slegen nigen waertbaet Schiet.
Als ben welk Heeren en vromen
wistte op wistte onse en Drogemaar
gebaoven in de Calamie de baai de gebroeken
L. J. J. J. J.

Bladsy van die Dagboek-handskrif. Dit is 'n brief na
Delagoabaai, d.d. 11 Mei 1837.

(Sien bladsy 81)

de wagen geraas. Omtrind de plek daar wij na toe ging om het te bekeijken. krijg wij een partij olivanten: een jonge bul en de anderen kouijen met kalvers. Toen de kinders zoo na was met de wagen dat zij de olivanten zag, en de osse vervaard wierd, is zij een eind op zij weg gevlugt met de wagen, schoot ik een kouij de bouijt been af. Nam de andere de vlugt; is Jan onder laaijen van mijn geweer hun voor geloop. Kwam zij weer te rug, ging Jan hun om van de andere kand, gaf hij een een schoot. Ging een partij (op) de vlug en de andere blijf bij de gekwetste staan; Schoot Jan de jonge bul, kwam zij na mijne kand gaf ik hem een schoot dat hij doot viel. Was de gekwetste met een vers en een jonge bulletje en een kalf (blijf) staan; schoot ik de vers om bij de gekwetste te komen, viel (die) ook doot, Toen gaf ik de gekwetste nog drie schooten en Jan één; maar de geweer was niet reg viks met de steen, liet wij haar staan dag dat zij de andere morgen nog daar weesen zouw. Toen de een groote doot was, roep ik Pieta toe, dat hij komen moet; zouw hij de een jonge schieten, schoot hij hem twee schooten maar niet doot. Heef wij hun laate staan, om de gekwetste de ander morgen doot te schieten.

Dond. 18de de (morgen) vroeg ging ik en Jan om te sien of de gekwetste nog daar of doot is; was zij weg ging wij op haar spoor een end weg, vond wij haar, heef hij haar doot geschoten. Is wij terug gegaan, had de kinders één tand van de veers uit gekap; heb wij de tanden uitgekapt. Is ik en Jan gegaan — — mits dat het te laat was om verder te rijden — — of wij niets kon krijgen, maar vond niets. Ben wij de avond daar gebleven.

Vrijd. 19de ben wij na de vlakke gereden om te zien of wij niet vlakke wild kon schieten. Krijg wij en klompje kwaggas en wilde beeste; schoot Jan een kwagga, maar niet

gekregen en ik schoot mis. Ben wij gereden, omtrind de swarte koppies.³³⁾ Heb wij uitgespannen; ben wij gegaan om te schieten maar niets gekregen. Hep wij in gespannen, en reg uit gereden na huis. Heb ik een springbok geschoten.

Sat. 20ste. Kwam Jan Pretorus, ouwe Albach en juffr. Schepers, de morgen bij mijn en zei, dat de tien osse die ouwe Botha op de jagt gehad had uit gebleven is.

Alb. zei: almagte Carol, mijn eenigs os wek.

Hoe dan, ouwe Izaak

Die hos ouwe Hindrek gister uit span het is alle kaar wek. nou kister ik kom daare bij ou Henderik ikke vraa Isaak waar de os; ikke wel somar stuur Isaak hij moet loop kijk de hos. Owe Henderik ze, Diderik moet oppas de hos, Isaak help slag de wiilebees, voor hem, Rek ou Lowies, — Diderik was mijn jonke, hij had niet slaap en de huis van nak!

Jufr. Schepers zeg haar eenig drie osse die zij nog in spannen ken, is daarbij. Zoo met als zij met de osse werk blijf de osse uit. Ik heb nog altyd gegeven, maar nu geef ik niet meer; en als men niet geef zal het meschien niet goed [wezen].

Jan zei, dat is nu al drie maal dat de osse uit blijf. Als daar ongedierte bij komt, en de osse loop uit elkander, waar krijg wij het weer. Paarde heb wij niet om het op te zoeken.

Ik zei, dat als de osse onbeschadig gevonden word, de onrustigheid alleen genoeg is dat, als het mijn over kwam, ik voor een tweede en een derde keer mijn wel zoude wagten als het aan mijn eigen was, nog te beter als daar van anderen bij is.

³³⁾ Die koppies tussen Masjabaskoppies en Louis-Trichardt.

Toen de vee de morgen weg was na de veld, kwam Doors met Makate, en de ouwe olivants tover kaffer, die zo verwondert was, dat wij drie olivanten geschoten had, en had zoo spijd dat zij nie mee is gegaan met de wagen om de flees van de olivanten. Zij wouw gaan om de flees te halen, beduide ik haar de plek daar de olivanten leg. Ik had twee slurpen medegebrag, wouw ons volk het niet eeten, gaf ik het aan Makate, en Doors nam voor hem ook een stuk. Vraag ik aan Doors of hij de osse van ouwe Botha niet gezien had; zei dat de kaffers de osse ander kand de kraal in de hoek gekregen heb; dat ouwe Henderik de kaffers bij de kraal gekregen heb toen hij daar kwam.

Van de beeste getal gaat twee af, de sieke swarte kalf van de trop beeste, en de veers kalf van Gabriël, die Doors aan de kaffers gegeven heb, voor de bewerken van zijn koper tot ringen, blijf de beeste getal 455.

Toen wij uit schieten was, heb een van de kaffers kouijen gekalf, komt de getal 456.

Ouwe Botha heb op zijn tog niet meer geschooten als en welde bees en een springbok.

Sond. 21ste had wij de morgen donder weer en regen; de namiddag zuit ooste weer, kouwe.

Had de schimmel kouij gekalf, komt de getal 457.

Maand. 22ste had wij kouwe zuit ooste wind dog geen regen.

Heb ouwe Botha en Albach, de wageband gekort van Albach. Na de eete heef Botha koper gesmolten voor koegels; kwam ouwe Strijdom ons zeggen, dat de klijpot smelt maar de koper niet. Hij heb drie koegels gegoten, dog meer tin als koper. Carolus en Albach souw een laaijstok aan elkander wellen, kon het niet aan elkander krijgen dat het

goed was: eers heb Carolus en Jan het met koper probeert aan elkander te laate loopen, wouw het ook niet vast blijven.

Dins. 23ste ben Pieta en Jan Pretorus, Jufr. Schepers met haar kinderen, Jan zijn vrouw (en) Cornelia, gereden om mielies te plukken met twee wagens. Toen zij weg was kwam Doors met zijn vrouw, drie of vier kaffers van Rossetoe, bragh die kalf die Pieta van Rossetoe geruild heb. Ik vraag aan Adonis of hij de kalf van Pieta ken; zei hij van ja. Zei ik, dat hij die geven moet.

Toen is Carolus en Albach aan de laaijstok van vooren aan weer begonnen, een stuk eijser aan de kop[er] van de laaij stok te sitten. Nadat zij 't 6 of 7 maal in de vuur voor de blaasbalk gehad heef, en braaf gebrand en verbrand had, was 't op les dan goed. Maar zoo dra als Carolus aan veilen gaat, om het reg te veilen, zag hij dat het nog los was. Toen hebben zij een eijserie kerie, van de Kaffers eijser, een van gesmeed; die was dan waarlik dik en lang genoeg. Maar toen het omtrind lank genoeg gerekt was, was het op een plek bijna al weer te dun, daar de Eijser een losse plekkie had.

Woensd. 24ste kwam een kaffer met een blouw schimmel kween voor een veers te ruilen. Carolus wouw een os geven, wouw hij 't niet doen. Is ouwe Strijdom na Juffr. Schepers gegaan om haar het aan te bieden. Zij kwam en, nadat zij het had bekeken, ging zij om de veers aan te wijsen die zij geeven wouw. Toen de kaffer die veers zag, stond hem 't niet aan; heef zij hem een ander gegeven.

De avond kwam Jan mijn zeggen, dat ouwe Botha en ouwe Albagh, na de wind-kraals trek als wij van hier ver-trek. Ik zei, dat ik daar niet na toe trekken, dat 't te veel uit de Koers gaat, en die weg te veel dubbeltjes heef voor de vee, en de veld meschien af gevreten is van de sprinkhaanen.

De avond was mijn en Albach zijn schapen door elkander. Tegen de avond heb Pieta Danster gestuurd om de paarde bij Doors te halen, overmits de sterfte, volgens de gepasseerde jaar, passeerd was.

Dond. 25ste de morgen met dat wij de schapen bij Albach (uitvang?) zei de ouwe aan mijn, wat ik dink van ouwe Botha, of hij hem zal laate betaalen. Hij het twee vellingh in mijn waa gezet, ik ook gehelp daar zoo, ou Lowies; ik warrem gemaak de eijser, das waar ou Louwies, ik nie keslaan. Ou Hendrik keslaan mijn wiel, zoo daan daars die vrouw zijn arm. Ook ik het warm kemaak, maar dat waar, ouwe Henderik keslaan, ou Lowies, ik nie keslaan. Ik twee schaap al kebetaal, zoo de vellingh das een diktoon; mijn schaap was maar twee Restaal. Gester ik het kemaak voor owe Hendierik een tank; de heel dak, zoo ik maak hij ies stukken, noo gistraan hij hie eis klaar, mijn hand zoo seer.

Hij had juis een sere hand.

De morgen kwam Doors en Rossetoe met een partij van zijn groot Kaffers na mijn, overmits ik die paarde laat halen heb, dag zij dat ik die morgen vertrekken zouw. Hij brag mijn een kalbas bier; men dag het min genoeg was om afscheid te nemen. Ik gaf hem een schaap om te slagten, en een bok en een schaap vel vraag hij mijn, heb ik hem gegeven.

Toen wij zoo wat gepraat had, van de regen en mooie weer, zei hij, dat een kaffer die hier agter de bergh gewoond had, bij een Suster van de gemd. kaffer uit de gevankenis is na Souijtpan, en souw wagten tot hij met Selippe reg gemaakt heb. Is hij nu met de Souijtpan zijn kaffers gekomen en de kraal beset, en die mijd de kop in geslagen. Vraag hij mijn, of hij hem daar zal gaan pakken. Ik vraag hem waarom hij die saak niet reg gemaak heb toen de kaffer is komen

klagen. Zei hij, dat hij hem gezegt heb om te wagten, en dat hij hier agter de Bergh twee keer volk van hem doot gesla heb. Zei hij dat hij vrees, dat hij meschien met de Selippe samen spannen zal en hem pakken zal. Zei ik aan hem, dat als hij zoo veel buiten zijn orders gedaan heb, hij hem maar pakken ken. Maar hij moet het eers bij hem onder soeken. Hij zou dan van Kaalkop zijn kaffers steuren.

De morgen heb Pieta en Willem gegaan met een tak en osse daar voor van ouwe Strijdom, om houijs te haalen voor de wielen. Is Diederick mee gegaan en Pieta om bas te halen.

De morgen heb ^{a)}

Vrijd. 26ste had ouwe Botha de banden van de wagen in de vuur gezit, toen het dan warm genoeg was zouw hij het op trekken, maar zij kon van de drie geen een op krijgen. Hebbe zij dat weer in de vuur gezit, toen is een op gekomen, de ander was te klijn, moes de wiel klijnder gemaak worden; Albach zijn was de bant te klijn, moes gerekt worden. Toen dat alles gedaan was hebben zij dat alweerder in 't vuur gezit. Met optrekken was Albach zijn band te groot en de ander te klijn!

Mijn vrouw had die dag haar wagen reggepak en Pieta de zijne.

De morgen kwam Doors met zijn klijn vrouw. Begrijp: zij gelijk omtrent negen of tien jaar. Brag aan mijn vrouw een mant patatas en een groote mant meel; heb ik hem een schaap gegeven.

De avond hebbe zij de band van Albach weer gekort, was hij weer te klijn, zei Albach.

a) Hierdie sin is nie voltooi nie, hoewel 'n gedeelte van die bladsy daarvoor blank gelaat is.

Sat. 27ste zooals dag was, kwam Albach bij mijn. Sei dat zijn Boesmans en Jan zij Boësmans alle weg is. Hebben wij de spoor opgezocht, vond Pieta en Jan Pretorius de spoor na de Bergh. Maak wij een overleg om Doors van een kant de Bergh op te nemen, en wij aan de ander kant; zei ouwe Strijdom dat hij Willem na Doors gesteurd heb, en laate weten heb, dat Jan en Albach zij volk allemaal weg is, dat hij kaffers in de Bergh moet steuren. Ik zei waarom hij mijn niet gezegt heb dat hij steurd, had ik Doors laate weeten dat hij komen moet om met hem te spreken hoedanig hij steuren moet. Ik zei aan Jan, dat wij een weinig wagten moed, dat zij als dan een wijinig geruster weesen zal, als dat wij de jagt te vroeg aanvaard.

Ouwe Albach was de morgen aan mis rapen voor de wage banden; Carolus vleg voor hem een sweep. Toen de band warm was is wij alle bij gegaan wat daar was, heb wij de twee banden tog op gekregen.

Van de beeste getal gaat af de kouij van Makata met de kalf, en Langhaar van Pieta heb Doors voor hem uitgejaag, gaat van 457 af, blijf 454.

De avond toen de melk in huis was kwam Adonis na gewoonte binnen, wierd hem cassewel gevraagd, of hij de Bossemans niet de dag gezien heb; andwoord hij van neen, maar dat hij weet waar zij is. Vraag wij waar. Zei hij dat wij wagten moet, dat hij ons zeggen zal waar zij is. Wij moet hem maar late begaan. Toen Jan Pretorius na zijn huis was, zij Adonis aan ons, dat Doors hem ook gevraagd heb, om, als wij vertrek, bij hem te blijven; had hij gezegt dat hij mijn kind is, hoe dat hij blijven ken. Had Doors gezegt, dat hij de Boesmans nemen zal; nog voegde hij er bij, dat hij Danster ook gevraagd heb. Heb hij aan Danster gezegt, dat hij ons zeggen zal waar die kraal is, en dat wij

die Kraal als dan aan stukkend schieten zal. Hij zei, dat hij nu zeggen zal dat hij nu ook bij hem blijven zal, en dan aan hem vragen waar de Bossemans is, dat hij ook bij haar gaan blijven wil, om te zien waar de kraal is waar zij is. Nog voegte hij er bij dat hij omtrind weet waar die kraal leg. Ik zei, dat hij maar moes doen wat hij ken om dat uit te vinden.

Sond. 28ste. De morgen omtrind 8 uur kwam Doors met de Bossemans meijd van Albach, en zei dat die mijd de avond te vooren bij de Kraal gekomen is en dat zij zeg dat Doors haar na haar baas brengen moet; dat de Hottentot of haar man haar met geweld weggenomen heb. Wouw Albach haar een loesing slagen geven, zei ik aan hem, dat hij het niet doene moet, want als zij de oorszaak of overhebber van de loope was, zij niet zelfs had gekomen; en dat hij in het toekomende haar niet meer te wagten ken wees—en. Doors wand (vond?) dat hij het ook afkeur. Ik zei het aan Jan ook, dat zij alle het weeten moes, om de anderen in de handen te krijgen. Albach hoorde mijn en laat de slagen blijven, maar belooft haar dat zij niet vrij wesen zal.

Toen Doors bij mijn in huis was, vraag ik hem wat nuis (nieuws). Zei (hij) dat Rossetoe mijn laate weeten, dat ik de anderen dag niet vertrekken moet, overmits de kaffers en die na Sakana gegaan is, met de Knopneus, aan 't kommen is; dat zij vandag hier weesen zal bij hem. Ik vraag of zij geweurs van ouwe Rinsburg bij zig heb; zei hij dat hij 't niet weet, dat niets als pakken gesien heb, daar zij goed in heb, maar niet weet wat het is. Ik zei, als het is dat zij geen geweurs bij zig heb, dat ik niet geloof dat de menschen alle vermoord is. Daar op zei Doors, dat zij eits hebben moet tot een waarteken. Hij zei, dat het vijf kaffers en drie Knopneusen is.

Doors zijn mijt Sanna brag voor mijn vrouw een bakkie Honing en een wijnig Grontboontjes; gaf mijn vrouw haar een stuk vlees en zoo een en de ander.

Toen ouwe Botha de wielen omtrind 8 of tien dagen de houd werk klaar gemaakt had, toen hij het opbranden zouw, zag men dat de houijs-wormen in de doorn houte speeken was. Zei ouwe Botha dat Koot — — dat is een zoon van juffrouw Schepers — — dat dootsteeken moet met een doorn. Die gaten was byna doorgefreet. Hij zei aan Koot, hij moet ter degen keijken, en steek het altoos doot.

Maand. 29ste. De morgen vroeg kwam Doors met de Knopneus en de kaffers. Vraag ik, of hij met hen gesproken had, zei van ja. Vraag ik, wat zij gebragt heb; zei hij een spiegel, ouw Hans zijn verkijker, een lijf-gespe en een versleeten vuurslag. Ik zei, nadat zij het te voorschien had gebragt, dat ik zulks nooit geloven zal; en zei dat het goed is die de menschen weggegeven of voor eits gering verruild heef, en gaf ik het haar weer terug. Zij vertelde mijn en hele partij blouwe blommetjes die niets beduide, hetwelk ik met stil swijgen beantwoorde.

Ik zei aan Doors dat Gert en Danster ook die nagt schipeerd is; en dat Januarij zegt dat zij hem ook mee hebben wouw, en toen hij niet wouw zei zij aan hem, dat hij niet zeggen moet dat zij na de kraal gaat; hij moet zeggen dat zij uitgaat, weer agter uit.

Dinsd. 30ste de morgen kwam Rossetoe en Doors opdat wij die dag vertrekken zouw, en brag twee van zijn volk om mijn te helpen tot waar wij zouw gaan leggen. Ik gaf hem een veers van mijn beste ras, om reden dat hij mijn al lang gevraag heb om een van mijn aard bees. Hij gaf mijn een stukkie blouw goed, en zei dat het de dankie was.

Toen wij in huis was zei ik aan Doors, dat die volk van mijn zegt, dat hij de Bossemans op gemaakt heb. Hij wilde hem verschoonen, maar de volk overtuigde hem zodanig, dat hij het niet ontken kon, als door heeten liegen. Ik zei, dat hij mijn gevangen was tot dat de Bossemans te voorschijn is.

Ik ging uit en roep Rossetoe op seij, en daar mijn vertolk zei hem zoo als het was, en wat ik gehoord had. Rossetoe zei aan mijn, dat ik de geweer van hem moet laten haalen. Ik vraag hem een kaffer. Zei hij, dat ik een van mijn volk steuren moet, het welk ik deet. Hij sei dat Doors hem wil dootschieten met die geweer, en ik moet tog sorgh dragen zoo veel als ik ken, om de geweer uit zijn handen te houden. Ik zei van ja. Ik zei dat hij het aan mijn en Jan Pretorus, Carolus ook gevraag heb om Rossetoe uit de Kraal te jagen, dat hij groote Captijn in de plaas ken weesen.

Toen ik weer in huis komt, had Doors anders niets gedaan als huilen. Ik dag dat het maar uit scheijn kon weesen, en droeg hem alles voor, en overtuig hem door de volk van mijn, dat hij op les zei, dat hij dan de schuld maar dragen zal. Toen ik de geweer in handen had, zei ik het hem. Hij zei dat hij gaarne wil na huis gaan. Ik zei, dat hij hier moet blijven tot de Bossemans komd, dat Rossetoe hulluij zal laate opsoeken. Wierd hij kwansuis zoo bedroef dat hij weer aan huilen gaat. Ik zei, dat ik dat voor vier maanden geleden al gehoord had, maar had stil gezwegen om te zien of het de waarheid is, en nu overtuig zijnde, durf ik spreken. Tegen de avond zei ik aan hem, dat hij maar gaanen kon; maar hij moet zien dat de Bossemans uit de bergh komd. Hij zei dat hij die die loop neemt als hij hulluij krijgt doot schieten zal. Ik zei dat ik de geweer bij mijn houwen zal tot ik de laaij daar in gemaakt heb, want hij heb dog maar één schoot kruijd, en een op de geweer.

Ik liet hem dan gaan, om de Bossemans op te zoeken. Ik wou hem vas houden maar dag om te zien hoe hij hem gedragen zal. Ik voor mijn pard stelde wijnig geloof in zijn belofte. Hij zou haar dan zoo en zoo slaan, als hij ze krijg. Toen ik de geweer laate haalen heb, liet Rossetoe nog een stukkie groot geruijt haalen, en gaf mijn die ook, en zei dat ik tog sorg moet dragen mog, dat Doors geen geweer in zijn kraal breng, want dat Doors hem doot schieten zal. Ik beloofde 't hem. Toen hij na huis ging kwam hij bij Carolus, en versogt hem in biesonder dat die geweer in zijn huis blijven mag, dat hij gerust kan weesen.

Woensd. 31ste. Ben wij vertrokken tot op de vlakke over de rivier. Heb Siekieti een doode wolf gevonden; men kon aan hem niets (zien) als dat hij van andere wolven met bakalijen doot gebeeten is.

De dag te voren had een kouij gekalft, laat ik de kouij met de kalf bij de kalvers jagen en de paarden; stoot die kouij een vul dat hij deselfde nagt vrekt is.

Toen wij uitgespannen was, is Jan, Carolus, Jufr. Schepers, ouwe Botha gegaan om as te branden van de brakbos op de Kaffers kraalen. Pieta en Willem Strijdom is gegaan om te jagen; heb Pieta een hartebeest gekwets, dog niet gekregen, een pouw het hij ook gekwets.

JUNIJ 1837.

Dond. 1ste de morgen, omtrind 6 uur, kwam Doors met vier van de gedeserteerde Bossemans; de een van Carolus gen. Gert is ontsnap. Wij gaf de Klijne alle drie geen slag, maar die van ouwe Albach krijg negen en dertig op zijn rug.

Bij de beeste getal van 454 komt de swart kouij, die de vul doot gestoot het, haar kalf bij, en de veers die ik aan Rossetoe gegeven heb gaat af, blijf de getal van . 454.

Den 1ste is wij over gebleven, om as te branden. Omtrind 2 uur na middag ben Doors weer na huis gegaan. Toen hij weg zouw gaan zei hij, dat hij nu zoo als een mijd is, hij heb nu geen roer. Ik zei, dat overmits hij geen kruijd heb, ik de geweer houden zal tot dat Carolus de laaij gemaak heb. Hij zei dat hij wouw gaan om Palmiet te halen, al heb hij dan maar een schoot. Ik zei, dat het zoo veel is als niets, en dat ik Carolus zoo als ik daar komt de geweer zal late maken. Hij zei als die twee loop goed was zouw hij die nemen. Ik zei, dat die niet gebruikt ken worden. Hij zei de loop is goed. Zei ik dat de laaij aan stukkend is. Ik vraag hem wanneer hij komen zal.

A, zei hij, ik zol nouw maar kon(m).

Toen hij omtrind twee uur weg was, kwam kaffers met een ooij en drie lammers voor mijn en Jan Pretorus. Toen hij de morgen met de Bossemans kwam, gaf ik hem een schaap voor de volk die met hem was en de asse-gaaijers. Toen hij mijn goede dag zei, zei ik aan hem, dat hij na Gert soeken moet om hem in de handen krijgen, zei (hij) van ja.

Vrijd. 2de. Ben wij getrokken tot de leste water. Ben ik en Jan en Willem en Pieta uit gegaan om te jagen; heb J. een kwagga geschoten, niet gekregen, en Pieta een kwagga en een wildebees gekwets, is hij en Willem gereden met de honden, om te zien of zij de wilde bees niet krijgen kon. Ouwe Strijdom is ook uit gewees, maar kwam ook en had niets geschoten.

Saterd. 3de ben wij getrokken tot bij de vontijn, met rijden die dag is van Carolus zijn waagen door een sloot, vyf speeken half afgeslagen, en een klijn kalf is weggeraak. Een

jonge hond is Willem gaan zoeken maar niet gevonden. Danster is te paard terug gereden om na kalvers te zoeken, die men dag te rug gelooopen was.

De avond sprak ik met Pieta, gaf hij mijn geen antwoord maar een suure gezig, waar ik boos om worden ken. Was ik met een jukscheij agter hem. kon hem niet krijgen. Toen wij uitgespannen was, is ouwe Botha uit jagten gegaan. Heb hij een schoot na een wild swijn gedaan, dog niet gekregen. Verder krij hij de vrisse spoor van omtrind zes buffels, zei hij de avond.

Sond. 4de ben wij niet getrokken. De morgen was de Kouij terug gelooopen, daar die kalf van weg was. Heb ik Adonis gesteurd, krijg hij de kouij maar geen kalf. Willem is weer gegaan na de hond te zoeken, heb hij 't gevonden: De morgen is Pieta met Jan, (en) Danster uit jagten gegaan. Omtrind tien uur is Carolus na de schapen gegaan. De morgen ging ik na Jan om te zeggen, dat ik die dag niet verkiest te trekken; was ouwe Botha bij Jan, sprak hij van de buffel-spoor, zei ik dat hij als wij daar komt (hij) niet alleen gaan moet om te jagten op de buffels, dat hij met ons alle gaan moet, ken wij meschien alsdat de een misluk de ander tog lukken ken; zei hij van ja, en Jan stemde het ook toe.

Sondag avond blijf van mijn een klomp beeste uit. Die kalf die wegeraak is gaat van de beeste getal af, blijf de getal 453.

Saterd. 10de ^{a)} Heel vroeg is Jan Pretorus gegaan na de ooije te zien, die uit gebleven is de vorige dag. Pieta en Willem gaat op de jagt; Carolus werk aan zijn Speeken. Jan krijg een wolf omtrind een koegelschoot van ons wagens af, heb hij een schoot na gedaan dog niet gekregen. Pieta heb een eland gekwets, kon zij hem te voed niet bij komen.

a) Hier is van die begin van 'n nuwe boek papier 'n blad weg.

Sond. 11de. Met son opgang is Pieta en Danster met de paard en os gereden om na de eland te zoeken die hij gekwets had. Toen de vee uit de kraal gaan souw, kwam Sekoer zeggen, dat [bij] de vontijn een olivants bul is, dat hij af gaat na de revier. Is ik en Carolus te paard, en Jan te voed gegaan. Heb wij hem twee Schooten gegeven, kon wij hem met de slegte paarde en te voed niet bij komen. Schoot Carolus een streep kruis koedoe kuoi; is wij terug gekeerd en liet de olivant loopen. Toen Pieta kwam (had) hij de Eland niet gekregen; had hij twee wilde varken geschoten en de een niet gekregen.

Maand. 12de. Heb Carolus de blaasbalk opgezit; Pieta en Willem Strijdom heb een gad gemaakt om kalk in te branden; ouwe Botha werk aan een blaasbalk.

Dinsd. 13de. Maandag avond kwam een partij leeuwen na ons wagen of kraalen toe, nam Carolus zijn twee geweurs, en ging er na toe; was de honden met een leuw in de revier, en de andere was [aan] de ver kand op de wal, heb hij een schoot na hem gedaan, na alle waarschijnlijkheid niet mis, zoo als wij de morgen aan de spoor zien kon.

De morgen is ik, Jan, Carolus, Pieta en Kobus van jufr. Schepers op de jagt gegaan, te paard, te voed en met een os. Heb Carolus een eland geschooten, stuurde wij Danster met de os om de wagen te halen; kwam Willem Strijdom met de wagen. Ik en Carolus is, toen de eland afgeslagt en op gesnede was, na huis gereden. Jan is verder gaane jagten, krijg hij een hele partij elanden en op een bul die hij schieten wouw, wijgerde zijn geweer, kwam hij zoo terug bij de wagen. Toen zij aan 't rijden was bij de eerste rivierje brak de disselboom aan twee. Is Pieta, Willem, Kobus daar gebleven; Jan is met Pieta zijn paard na huis gekomen.

Toen wij de avond te huis kwam, was daar een gerugte verspreid dat wij gegaan is om kaffers beeste te halen en de Kaffers doot te schieten. Ik vraag wie dat gezegt had; zei mijn vrouw, dat ouwe Albach dat aan ouwe Botha gezegt had; dat ouwe Botha zegt, dat als hij het geweeten had hij als dan ook mede gegaan zoude hebben. Ook vertelde men dat Louw Albach zegt, dat Carolus de avond na geen leeuw geschoten heb, dat de leuw boven bij de doode olivanten gebruld heef. Ik zei hij zal dat uit korswillen gezegt hebben, wand ik had zelfs de morgen op de sporen geloopt, en gezien waar de leuw de wal uitgesprongen heb, toen Carolus de schoot deet. Maar men versekerde mijn, dat hij dat meen, dat het niet zoo is als wij zeg. Ik zei, dat als Louw zoo spreek van mijnentwegen, hij niet verwondert behoef te weesen als ik hem vijf en twintig riem slagen voor zijn maars laat geven, ook uit korswillen.

Wonsd. 14de gaf wij aan Renosterarm, die met Doors en Rosekoela mede gekomen is, Jan zijn disselboom na de wagen toe, en ik en Carolus rij te paard na. Heb wij de wagen op de gang gemaak; maakte wij een omslag om wild maar kon niets vinden. Doors zei aan mijn, dat Sekoer hem gezegt had, dat hij Dinsdag moet komen. Ik zei, dat ik hem gezegt had om Sondag te komen dat wij Maandag souw gaan schieten. Hij wouw de morgen vroeg weer gaan, maar toen ik weg rij om de wagen te halen is hij gebleven tot ik gekomen is. Heb wij hem en Rossekoela en Sekoer en Magielie eenige vlees gegeven; is zij vertrokken. Ook vraag Rossekoela voor Rossetoe ook wat vlees, is zij dan eindelijk vertrokken.

Omtrind middag kwam Renosterarm weer met twee kaffers zeggen, dat onder in de rivier agt olivanten staad. Ik laat mijn beduiden waar het omtrind is, was het te ver om die dag nog na toe te rijden; nam ik voor de andere dag

te gaan. — Doors had mijn een kalbas bier gebragt; vóór dat hij weg ging vraag hij of die bier nog niet gewerk had. Ik zei, gij wil dat zelfs weer uit suipen, bringt dan hier. Nam hij dan een goede bak vol. Vraag ik hoe dat het is, zei hij, dat het nog niet gewerkt had. Wij nam dan eider een tuig.

De avond kwam Jan, had hij een eland gekwets en een koudous bul, twee kwaggas en een vark bij geschoten.

Dond. 15de. Ben wij gereden om de kwagas te halen: ik, Jan, Pieta, Willem Strijdom, en Kobus en een kaffer. De kaffer had wij voor de vogels voor uitgesteurd, zei dat hij een leuw gezien had, dat hij daar aas moet hebben.

Toen de wagen op geladen was, ging ik en Jan om te zien, of wij de leuw niet krijgen kon; vond wij een os van Jan die ouwe Botha in de leer had, en een schaap — — aan de vel — — die de leuw gevangen had. Wij liet de wagen komen, leg de beenen, daar nog wijnig vlees aan was, met de vel op de wagen, en liet het na huis brengen. Ging wij aan de over zij van de kloof zitten om te sien of de leuw niet na de aas komen zal. Toen wij een kwart uur daar was, zag wij een partij rooije bokken, ging ons voorbij. Een wijnig daarna kwam vier anderen; had wij drie jonge honden, die van benauwdheid voor de bokken aan blaffen gaat, moes ik haastig schieten, schoot ik een de blad af maar kon hem niet in de handen krijgen. Een hond van Albach was ook na, maar van haar selven niet veel deugden, kwam en had ook niets gevangen.

Toen wij te huis (kwamen) kwam een kaffer van Massouw aan ons zeggen, dat over die rivier daar wij af gekomen ben, zoo veel menschen aan komen is. Hij beduij

Blootkaffers, Mantaties ³⁴⁾, Coraanders ³⁵⁾, die bij de menschen is. Ik zei, dat hij mijn geen leugens vertellen moet, dat ik het niet verdragen zal; dat, als hij lieg, ik hem een goede loesing met slagen geven zal. Hij zei ik moet volk met hem mee steuren eer ik hem seer maak; drie dagen zal ons loopen, dan is wij daar. Hij zei, hij zal eers na huis gaan en de volk die daar gewees is zelfs vragen; die volk is nog bij zijn plaats; de ander dag komt hij weer.

Carolus en ouwe Albach kort juis twee dagen op een naaf band, had zij hem tot de helfte verbrand. De eijser wouw dan niet wellen; ik dag dat de Smits niet kennis genoeg heb.

Vrijd. 16de. ben Pieta, Jan en Goestaf gegaan om tint stokken te kappen; ouwe Botha maak een huis, Carolus heb twee naafbanden op getrokken, en daar na kolen gebranden. Ik laat een scherm maken van Renosterarm voor een beeste vel.

Den 15de de avond, sat Pieta, Diederik, Louw en Willem Strijdom bij ouwe Strijdom zijn wagen; hoorde ik Jan, Carolus en ouwe Strijdom, — die alle bij mijn wagen zat — een verwart geschreuw van ouwe Strijdom zijn klijn kinderen. Men dag ten eersten dat de heele boele in volle brand was. Wij ging ten spoedigste daarop af, was het Wellem Strijdom en Louw Albach die hand gemeen was over Henderina, ouwe Botha zijn stief dogter. Louw zouw gezegt hebben dat Willem jaloers is op hem omtrind die mijsie; Willem had die onderlaag. Men zei dat Willem de eerste sloeg, en Louw slaat hem tegen de disselboom, kon hij niet rittereeren viel hij over de disselboom. Sprong Louw

³⁴⁾ Mantatees: Basoeto's.

³⁵⁾ Bekoeana's (Barolong).

toe op hem, heb Pieta hen weer van elkander gemaak, wouw Willem niet weer een tweede keer slaan. Daarop ging ouwe Strijdom aan vloeken en swetsen; wouw Louw met een huislat slaan, nam wij hem die af en zei, dat hij het niet doen moet, dat hij het moet laate begaan dat het kinders is. Liet hij hem bepraaten.

De anderen dag zei Hendriena, dat zij dat ook goed gemaakt wil hebben, dat gezegt is, dat zij in de rivier op Louw Albach zijn schoot gezit heb. Ik zei of van op de schoot zitten dan wat komen zal, en zei van rugtrekken ³⁶⁾ komd niets. Du Preez had in de veld met een mijsie die schaapherster was, rug getrokken, had de mijsie na verloop van tijd een kind, wierd Du Pree ook beschuldig, dat hij in de veld bij haar gewees is. Zei hij van ja, maar dat hij niets gedaan had als met haar rug getrokken; gaf de Juts hem zoo veel te verstaan, dat het dan wel zijne weesen kon, als hij zoo ver met haar gekorswilt heb. Vraag hij, of van rugtrekken dan ook een kind komen ken. Du Preez wierd voor zoo ver voor onschuldig gehouden.

Satrd. 17de de morgen had de leuw een os van mijn gevangen bij ons kraalen. Die dag is Jan na de vee gegaan, krijg hij een eland daar zijn honden mee baklijd; gaf hij hem een schoot, kwam de eland reg na ons kraalen; zei de kinders dat de honden met de leuw baklijd. Ging ik, Carolus ouwe Strijdom, daarop af, kwam wij de eland tegen, deet Carolus een schoot maar mis, en mijn geweer wijgerde. Deet Carolus nog een schoot door zijn kam een houw, loop een kaffer hem voor en Pieta keerde hem in de rivier, stak de kaffer hem doot. Was het een gekwetste eland van de leuwen, was mank in de heup.

³⁶⁾ Kinderspelletjie waarby twee met die rugge teenmekaar, die arms aan weerskante inhaak, en die een beurtelings die ander van die grond lig.

Tegen de avond maakte ik Carolus en Pieta een stel voor de leeuw omtrind de plek daar hij de os gevangen had, bij de pens van os.

De morgen heb Pieta tind stokken met zijn kalvers gehaald, Carolus maak een Smits-tang, Ouwe Botha is op de jagt gegaan. Namiddag is Pieta gegaan om houd te kappen voor ons huizen. Ouwe Botha heb niets geschooten.

De avond tussen ligt en donker gaat de schoot van de stel los. Wij gaat alle daar op af met honden en de volk met haar geweurs. Ik was de voorste bij de stel, en keijkte na de lijn, zag ik dat die lijn af was, keijkte ik na spoor, zag ik assegaaijen leggen. Ik (raapte) het op, zag ik dat het Gert Bosman zijn was. Roep ik na hem drie of vier maal, krijgte geen antwoord. Zei ik, of hij meschien in de sloot op mag weesen. Ging ik tien of twaalf stappen voor, kwam ik hem op de lijf, had hij de kogel dwars door zijn bouten. Ik zei dat hij op souw staan, zei hij, dat zijn been af is. Riep ik twee van mijn volk om hem na huis te brengen. Toen zij hem de sloot had uitgebrag, leijde zij hem bij zijn handen. Zag men dat de kogel agter zij bouijt beenen door was. Carolus ging dan weer om te kijken, hoe hij de schoot had zei hij dat zijn instrument tussen zijn beenen af is, maar de morgen zei de volk, toen ik na hem vraag, dat hij de nagt gewaterd had. Ik vraag of hij voor of agter water. Zei de meijd Mietje, van neen, die ding die u zeg dat af is, is gloo niet af, *mingit in extremo pene*. De koegel moet hem door de kand van zijn murgbeen getrof-fen hebben, wand ik en Pieta krijg op de plek daar hij de schoot gekregen heb, een stukkie been van de kop van zijn bouijt-been, en hij klaag dat die been zoo seer doet. —

Toen die vee na die veld was, is Pieta na de asbossies gegaan, om as te branden. Carolus was aan kool-houijd

kappen. Zei ik, dat hij liever wagten moes tot Maandag, maar dat Pieta die bossies niet langer kan laate staan, om dat de tijd voorbij gaat en de kool-houd niet.

Van de beeste getal gaat de os, die de leuw gevang heb
af, van 454.
blijf 453.

Maand. 19de. De morgen is Carolus aan tappen maaken gegaan, kon hij het niet wel begripen om de schuinste te neemen. Laat hij ouwe Botha versoeken hem te komen wijsen; ouwe Botha laat hem weeten dat hij een speek bringen moet, dan zal hij hem wijsen. Hij zei de speeke is alle in de wiel, hoe wil ik een bringen? Hij voer uit en scheldwoorden, en zei op les: ik gaat nouw die ouwe kerel dootslaan! Ik zei: probeer doet hem kwaat! Gij is onverstandiger als hij. Wouw hij die wiel uit de scherm bringen, ruk hij een speek af. Nam hij die hamer, sloeg hij nog twee aan stukkend. Ik zei: slaat maar kind, gij moet het maken. Toen wouw hij ouwe Botha soo en zoo slaan. Ik zei dat hij het niet doen zal, dat het wind is, wat hij maakt; dat daar honderde van mans is *qui possunt nares. inserere in anum*, en dat hij met zijn preteurs niet zoo is als hij zegt.

Die morgen krijg Pieta een steek in zijn nek, kon hij niets doen; heb ik met Goestaf, Jan en Renosterarm houd gekap voor de huis. Ouw Albach maak aan een tang; die dag was de eijsen goed, die eers niet gedeugd heb. Hij kwam mijn het wijsen. Ik zei, ja ouwe Isaak, julluij is nog jonk, gij zult nog leeren!

De na middag kwam een groot kaffer van Rossetoe, met vier van zijn moeder haar kaffers, en brag voor mijn een mand patattas en een sak piesang, en voor Carolus ook een sak; een kalbas bier steurde hij mijn. De avond vraag

Sekiete mijn, om zijn vrouwe en kinderen te gaan halen bij Sepiela ³⁷⁾. Zei ik, dat ik Rossetoe zal vragen om een beeste wagter, dat ik Adonis als dan met hem steuren zal. Hij zei, dat hij gaarne wouw dat ik een kind met hem steurd om die vee voor mijn te ontfangen. Zei ik, dat ik met Jan morgen spreken zal, en zal zien of ik niet met hem gaan ken.

Dinsd. 20ste. De morgen gaf ik aan de kaffer van Rossetoe een Schaap voor hun alle, en zij hem dat hij aan Rossetoe een beeste-wagter vragen moet voor 15 dagen. Hij nam die bootschap aan.

Pieta gaat aan de huis. Carolus werk aan zijn wiel. Martha heb haar seep op gezit. Omtrind middag had jufr. Scheepers haar Kobus onder de agter os Sambok. Diederijk heb gezegt, dat Kobus hem verwijt, dat hij van zijn overleden vader een ooij vals geeigent heb. Had Diederick aan Willem Strijdom gezegt, Koot oppassen moet, dat hij hem krijgen zal. Ouwe Albach zijn dogter Lalie had aan Hendrien gezegt, dat Jan zijn Bossemans ouwe Botha de naam gegeven heb van hamelsteerd; Jan en ouwe Botha was niet te huis, ging Breggie, Jan zijn vrouw, na Albach en zei, dat het niet waar is. Jan zijn Bossemans zal het niet doen; als Jan komt zal zij Lalie een pak slagen laate geven van Jan. Ouwe Albach zei dat hij het niet hebben wil dat. Jan zijn volk moet slaan. Hij zal het zelfs doen, nam een knuppel, had hij Lalie daar onder. Jan en ouwe Botha heb vellinggen gekap voor Jan zijn wagen, en verder is zij gaan jagten, dog niet geschooten.

Woensd. 21ste. Ben Pieta, Willem, Jan en Koot van jufr. Schepers, gereden om dekgoed te haalen met de wagen, Koot

³⁷⁾ Vgl. Sebele of Sebela, 'n toenmalige hoofman suidoos van die Thabina. Intussen is dit nie onmoontlik dat hier dieselfde stamhoof bedoel word as op 6 Oktober, *infra*. — Rasepiela.

om as te branden voor zijn moeder. Carolus werk aan zijn wiel.

Tegen de avond kwam juffr. Schepers mijn en Carolus vragen, met haar mee te gaan na Albach. Lalie zouw gezegt hebben, dat overleedene Gert Schepers in Albach zijn huis aan Calidons rivier, in tegenwoordigheid van ons, dat juffr. Botha een onegte kind ben, en dat het zoo slegte familie is dat zij niet nodig heb hun voor baas of meester te erkennen! Ik was verwondert over die rede van die mensch! En zei, dat als het waarheid was ik overleeden Gert uit de droom zoude geholpen hebben, wand hoewel dat ouwe Geere onegte kinderen heb, weet ik zeer wel dat dat zij van de eerste vrouw en egt gebooren ben! Vraag ik Lalie waarom zij zoo wat zeggen ken. Zij antwoorde dat het onwaar is, dat zij dat gezegt heb. Ik vraag aan Hendriena, wanneer zij haar dat gezegt had. Zij zei: gister, eer gister, voor eergister. Ik vraag waar dat het was. Zij andwoorde in de rivier. Ik vraag wie bij haar was. Zij zei, zij was alleen. Vraag ik wie ik nu gelooven zal? Zij zei, ik kon haar gelooven. Ik zei, na regten ken ik haar al zoo min gelooven als Lalie. Zij begon van ouwe dingen; zei ik dat haar daar niet naa gevraagd word; dat wij alleen verlang dat zij bewijs wat zij zeg, wand dat zij bij gevolg voor leugenaar blijven ken. Zij zei, dat Lalie het aan haar moeder ook gezegt heb. Ik vraag: wanneer. Zij zei: bij onse ouwe kraal. Vraag ik, waar(om) haar moeder dan (niet) op de ogenblik daar werk van gemaak heb. Zei jufr. Schepers, dat Catrijn dat gezegt heb, en dat de Bossemans van Jan ouwe Botha de naam gegeven heb van hamelsteert. Catrijn wouw Hendriena onder een lat krijgen; zei ik, dat zij het prubeeren moet; ging zij weg. Ik zei aan Jufr. Schepers, dat de een zijn ja zoo goed is als de ander zijn nee, en

als een slagen krijg de ander ook, wand dat zij allebij verdient heb. Ik zei dat, als ik mijn gevoelen daar over zeggen moet, dat als zij goede vrienden is zij met malkander spreek de een zoo veel als de ander; en als zij kwade vrienden word, zoo als kinders die een van de ander vertellen wil wat zij same gesproken heb. Verder zei ik aan Hendriena, dat (zij) nooit eits zeggen moet wat zij niet bewijzen ken, of zij haar niet schaam om voor leugenaar te staan; wand als ik wis dat het de waarheid is wat zij zegt, Lalie niet kon vrij weesen, — een man te beschuldigen die doot is, meschien tot speijd voor de vrouw en kinderen. Ik zei aan Lalie, zij in het toekomende niet weer aan een kind eits moet zeggen van andere menschen, maar wel aan vader of moeder, en dat op de ogenblik.

Donderd. 22ste. Carolus brand koolen. Ik, ouwe Albach (en) Louw werk aan de school-timmerasie. Namiddag omtrind vier uur kwam Pieta met een vragt riet en palmiet. Jufr. Schepers had voor haar een rondawel klaar, en ouwe Botha (en) Jan maak voor hem een, zoo als een wage tind.

De middag kwam de oude Kaffer met de pot die de poot uit is, en een partij brag pampoene, boonen ter ruil. Bij jufr. Botha kon zij niet overeen komen, riep die mejden die ouwe kaffer, kwam hij bij mijn en zei, dat de klijn noijen hem geslagen heb. Hij had een knop op zijn oog, vraag ik wie het was, zei men dat het Hendriena is.

Vrijd. 23ste. Pieta dek aan de huis; Carolus brand kolen, ouwe Strijdom help koole branden, Jan is na de vee gegaan.

Saterd. 24ste. Carolus maak Smitstangen, Pieta maak de hek voor de huis, ouwe Strijdom laat blaasbalk trekken. De morgen kwam ik bij Jan, zei hij, dat Adonis gister bij hem gewees is, dat wij moet gaan met Sakieti. Adonis zegt, dat daar veel schapen en meer beeste is als ons beeste. Maar

zei hij, wij moet schieten. Ik zei aan hem dat, als het zoo is als die kaffers zegt, dat het een groote onreg is, die aan Mapelie zijn zoon gedaan word, en dat die kaffer mijn met veel leugens is tevoore gekomen. Maar dat ik het eers onderzoeken zal als wij daar zoude komen; dat ik Doors gaarne meede wil hebben om een goede tolk te hebben. Als hij niet komt zal ik hem laate roepen. Jan zei aan mijn, als daar schapen is moet wij aan de arm vrouw ook wat geven. Ik zei, als wij wat krijg zal wij haar beeste ook geven.

Omtrind tien uur de morgen kwam Cornelia zeggen, dat de krokodil uit de water leg. Ging Carolus met zijn geweer, schoot hij hem. Hij was agt en en half voet lang.

Woensdag den 21ste stuurde Rossetoe Sekoer om mijn beeste op te passen, en die kaffer die kom seggen is, dat de agterste menschen drie dagen van ons is aan revier, daar wij van de rand mede af gekomen is, of aan de over zij van die rivier, om ons die menschen te wijsen. Maar hij ontsnapte eer hij hier was. Sekoer zei, dat hij aan hem zei, dat hij een soort van wortel graven wouw, is hij niet weer bij hem gekomen.

Carolus en ouwe Albach werk aan een hamer en tangen.

Sond. 25ste. De morgen werk Carolus en Albach aan een groot hamer, kwam ik bij hen in de winkel, zij had de hamer juis aan elkander gekregen. Zei Carolus en Albach, dat ouwe Daniel Peffer zoo over zijn hamer raas. Ik zei aan Carolus, dat 't zijn saak is, wand als hij ziet dat zijn hamer aan stukkend gaat en stil swijg, heb hij als uwe werk klaar is geen hamer. Het was beter dat gij het zelfs zag en zeg aan de ouwe, dat gij die hamer zal maaken als de ander klaar is, maar niet stil swijg tot hij praten moet, en dat voor onverstand aan merkt. Ik zouw ook niet gaarne zien, dat mijn gereetschap verrenneweerd word en

stil moet swijgen. Zij had die hamer dan aan elkander, maar deet ouwe Strijdom een verkeerde slag, had hij een kraak; dat was dan bij die ouwe wel-plek.

Ik en Willem Strijdom en Goestaf en Jan heb de school gedekt. De kaffers mijden heef die huis geplijsterd, ouwe Albach klink voor zijn seeppot een hoepel.

Namiddag, tusschen lig en donker, zag de kinderen dig aan ons huis en kralen een wolf, ging Carolus met een geweer er na toe, schoot hem de een agter been af, loop de honden van alle kanten op de wolf toe; vlug hij de water in, heb wij hem met klippen zoo lang gestenig tot de volk op les assegaaijen brag. Heb Pieta hem twee à drie gooien gegeven, Stak ik hem daarna doot. Een geweer brag Willem bij, deet ik een schoot na hem dog mis.

Ik zei aan Albach, dat het meschien zijn lammer wolf is, of hij geen speijt heb. Hij zij van ja, hij dink het is hij.

Maand. 26ste. De morgen had wij een buij regen. Carolus en Albach werk aan een hamer.

In de nag is een kaffers-kalf vrek; gaat van de beeste getal af, blijf 453.

Ik en Goestaf, Jan heb de school klaar gedek. Ouwe Botha is gaan jachten, heb twee elanden gekwets. De avond had Carolus en Albach de hamer klaar.

Dinsd. 27ste. De morgen heb ouwe Daniel de kinders weer in de school gezit. Carolus en Albach, kord de band van Carolus zijn wage wiel. Ouwe Botha is gaan soeken na zijn gekwetste elanden. Eer middag was, had Carolus en Albach die band twee keer af gebrand. Omtrind middag had zij de band aan elkander.

Effen na middag, kwam ouwe Albach met een stuk van een ouwe ploegschaar; vraag ik hem, wat hij daarvan maaken wil.

Zei hij: ikke wil zoo vouw, soo reg, als weer dan die pen maak rond, soo een speer haak, kan zoo klijn rinkel algaar zulke goed kan tog maak. Ou Henderik tog maak mijn Em boom voor nimmedal. Ikka kan tog maak.

Toen Albach aan zijn speerhaak besig was, kwam ik bij hem, trok ouwe Strijdom blaasbalk voor hem.

Zei hij: ouw Hans vrij bij Antkie, alt mis hij zal krij ook. Ikke zien hij zoo zorg vr'ar. Schaf bij die scherm alkaar zoo. Maar moet oppas al'mis hij krij bees-stok! Als ikke, zol bang zoo ikke wil praat, zoo zel varstaan zal hoor is goed, is nie goed kan tog hardloop. Ja, ou Lowies, rek dis waar, zal zoo maak ikke. Een-mal ik had zoo ka krij:— ik had ke-vrij een weedvrou, daar op nuvel³⁸); zij had mij mak kamaak, aldaar zij had mooi ka-praat mijn zaam. Een da zij zee: wat je dink verdom vrans-man! Zij gee mijn die bees-stok ater mijn schouw-blat, kat keloop noijt nie ikat weer kekom kepraat. Ikke zee nee, zal ver jouw zoo kaan ouHans, ikke had zoo kekrij. Rek, ou Lowies, das waar, had zoo kakrij ikke. Moet oppas ouw Hannis ver jouw ook zoo kaan nie.

Namiddag kwam Doors met Rossetoe zijn broeder. Rossetoe stuurde mijn een kalbas bier, en een mant meel brag Doors die zijn vrouw steur aan mijn vrouw. De avond heb ik hem een schaap te eten (gegeven), aan de ouwe kaffer die de bier gebragt heef, gaf ik een jaag sieke ooi, — hoewel niet onbruikbaar.

Woensd. 28ste. Omtrind 8 uur zow ik en Doors Pieta gaan om te jagten. De avond souw Carolus ook mede rijden, maar de morgen werkte hij in de Smitswinkel aan

³⁸) Lees: Nieuwveld. Nieuwveldberge, 'n gedeelte van die Karroo, destyds in Tulbagh-distrik.

een hand-hamer. Ouwe Botha had zijn elanden, die hij gekwetst heb, heef hij niet gekregen; heef hij een ander gekwets. Toen ik dat hoorde, zei ik, ouwe Botha zal al de weld kwetsen, dat op les niet één gezont is!

Omtrind 8 uur de morgen is ik Jan en Doors gegaan om te jagen, en Pieta en Willem is na een ander kand uit gegaan; zij heef niets geschooten. Ik heb drie kwaggas geschooten en een de been af en een renoster gekwets bij voor branden van de geweer. Doors heb twee schoten mis geschiet. Jan heb geen schoot gedaan.

Dond. 29ste. Is Pieta, Willem, Doors met twee kaffers gereden, om de kwaggas te haalen. Carolus klaag over een steek agter zijn schouder; heb die dag kolen gebrand. Ouwe Strijdom bak zijn speeken uit en een gad in de zant.

De morgen laat ouwe Botha Carolus vragen om zijn Smits tang en raspe; laat Carolus hem weeten dat toen hij verlege was met zijn speeken wouw hij hem niet helpen. Gaan nu maar, zei hij aan de bode. Mijn vrouw zei het aan mijn. Ik zei: en Carolus gebruik ouwe Botha zijn hamer omtrind een week lang. Ik zei voor mijn zouw ik mijn schaamen, als ik dit doen zoude. De avond vraag ik Carolus, wat ouwe Botha hem voor gereedschap heb laate vragen, — — want Cornelia had dat aan mijn vrouw zoo gezegt, — — zei hij aan mijn, dat ouwe Botha hem laat vragen heb, om zijn Smits tang en een ronde vijl, door ouwe Albag, moes het op zijn naam vragen. Vraag hij aan Albag, wat hij dan werken wil. Zei hij, met de vijl wil hij een vurk voor hem maken, en ouwe Botha zijn tang wil hij ook maken. Toen merk hij dat ouwe Botha die vijl laat vragen, om zijn slagveer te vijlen, en die tang om zijne mee te maken; — heb hij aan Albag gezeg, dat als ouwe Botha hem eits wil laate vragen, hij op zijn naam moet laate vragen, dan ken

hij het krijgen; maar nu ken hij het niet geven, wand dat voor hem lijk of het een soort van een slinter is. Carolus zei, dat hij met ouwe Botha goed het willen praten, dog dat de kwessie uit de wereld was die zij met elkander gehad had. Draide hij hem zijn rug toe. Daarop is zijn vermoede, dat ouwe Botha met slinters met hem te werk gaat, om hem door een ander niet op zijn naam, eits te late vragen, — wat zijn niet aan hem gedaan heef, toen zij hem om zijn voor hamer heb laate vragen.

Vrijd. 30ste. De morgen is Pieta Carolus en Danster gereden om elanden te jagten: Danster met de pak-os. Ouwe Strijdom is gegaan met agt ossen om voor mijn en hem eider een desselboom te halen. Voor middag was hij terug met zijn disselboomen. De morgen is Doors na huis gegaan met zijn schapen en de kouij en kalf van Gabriël, gaat van de beste getal af, van 453
blijf 451

Omtrind middag kwam Carolus en Pieta aangewakkeld, zij had dan twee eland kouijen gekregen, en had eider een schoot gedaan, Carolus zijn geweer had voor gebrand, en Pieta zijn geweer ging los eer hij het meende. Verder krijg zij een klomp leuwen, dog niet na geschooten. Carolus zeg hij was bang, Pieta beandwoord dat met stilswijgen. Carolus had een stuk pijp-klip gevonden; het was van de beste die wij hier nog had gekregen, gaf hij mijn de avond drie pijpen van, het had de groote van omtrind 30 pijpen. Het had een vraaije koleur: swart gevlamt, en wit en rood, geel-groene Koleur; sommige bloemen had peerse koleuren. Carolus zei aan mijn, dat Jan Pretorus hem twee à drie maal gevraag heb om een van die pijpen, maar dat hij hem niets tot andwoord heb gegeven, om reden dat toen zijn leste pijp en mijn leste pijp aan stukkend was, hij hem

gevraagt heb om een pijp ter leen tot als hij weer krijg, hij hem als dan twee tot vergoeding geven zal; gaf hij hem zij pijp uit zijn zak en vraag of hij roken wil. Zei hij hem het nogeens uitdrukkelijk, maar hij gaf hem geen antwoord.

JULIJ 1837.

Saterd. 1ste. Is Wellem aan zijn huis gegaan, en Pieta zal hem helpen. Carolus en Albag zal de wageband rekken die een wijngig te klijn is.

Omtrind 8 uur kwam de weste wind op; heb Carolus pijpe gemaak. Ouwe Botha werk aan een geweer laaij.

De nagt hoorde wij honden blaffen; vraag ik de morgen aan Sekoer, wat dat voor honden mag gewees zijn. Zei hij, dat hij het niet weet, misschien is van hulluij volk die komen jagten is. Ik verhaalde de morgen aan ons geschelschap de stukkie van Kaptijn Kees, een Hottentots Captijn in vroeger tijd, die een doortrapte schellim was, maar altoos zig weer wis in te wikkelen bij den regter. Als hij een schellimstuk gedaan had, of laten doen heb, wis hij altoos hem vrij en onschuldig te verklaren. Eens was er een Com-mando op hem gekomandeert, nam de overste een haan mee om hem de morgen te wekken, dat hij hem niet meschien vergissen mag, te laat te beginnen. Maar toen de haan de morgen kraaijde, en Captijn Kees het hoorde, deet hij zijn volk verstaan, dat het eits is dat niet regt was: want dat hier in de nabijheid geen haan is. Vlugte hij op een hooge bergh, die nabij zijn woning was, om te zien wat gebeuren zoude. Toen het lig begon te worden zag hij zijn gehele kraal omring van de comando, riep hij den Overste toe: Als gij mijn hebben wou, moes gij de haan niet mede gebrag hebben.

Sond. 2de had wij de morgen koude weste wind, dog niet sterk. Ik moes die dag voor Jeremi veldschoenen maak, en voor Goestaf de zijne snijden. Die dag heb een van de kaffers kouijen gekalft, komt de getal op . . . 452.

Maand. 3de. Ben ik, Pieta, Carolus, en Danster met de pak-os, en wij te paard gereden op de jagt. Ten eersten krijg wij een elands-bul, heef Carolus een schoot na gedaan, dog ni gekregen. Is Pieta hem na gejaagt, maar door de ongelegenheid van de veld kon hij hem niet schieten. Toen Pieta bij ons te rug kwam, zag wij zeven elands kouijen en een renosters kouij. De elanden nam van ver voor ons de vlugt, heb wij de renoster bij gereden, is ik en Carolus haar bij geloopt, gaf ik haar een schoot agter haar blaijen door, viel zij neer en stond weer op; gaf Carolus haar een tweede schoot, liep zij een heuwel over, kwam Pieta en Danster met de paarde. Toen wij op de heuvel kwam kon wij haar niet weer en gezigt krijgen. Is wij de elanden omgereden, kwam die ons verbij, deet wij eider een schoot dog krijg niets. Heb wij hen nog eens bij gejaagt met ons slegte paarden, omtrind onder schoot. Ik en Pieta (schoten) weer dog krijg niets. Ben wij terug gekeerd, om de renoster verder op te zoeken, maar kon haar niet vinden.

Toen wij te huis kwam hoorde wij dat Jan en ouwe Botha ook eider bijzonder uit was op de jagt. De avond kwam Jan, had elanden gekregen maar kon niet bijkomen. Twee leuwen had hij ook gezien. Ouwe Botha had ook genoeg wild gezien maar kon ook niet bij komen. Zijn vrouw was zeer onvergenoeg, en zei dat hij hier dig aan de huis gelegen heb, dat hij te sleg is om eits te schieten; ouwe Botha beantwoord het stil.

De dag te vooren had de Kaffers vier osse gebragt, ter ruil voor veersen; twee was drie jaar en twee was een jaar.

Ouwe Albag zei, hij had de kaffer gezeg het voor hem te bringen en ouwe Botha zei hij. Zei ouwe Albag dat Botha maar ruilen ken; had Botha die kaffer vier beeste aan gewesen, maar kon de avond niet overeenvolgen. Zei de kaffer, hij krijg kou, zij ken morgen ruilen. Ouwe Botha zei aan Jan dat hij van die beeste van Henderick Potgieter geven ken, dat hij met hem maken zal. Zei Jan van ja, als hij het met Potgieter maken ken zal het geen kwaat weesen. De morgen kon zij niet eens worden, met vier gaf Botha vijf: twee die siek was van hem en twee gezonde en een van Hendriek Potgieter zijn kinderen.³⁹⁾

Toen de vee na de veld was kwam Jan bij mijn en zei, dat jufr. Schepers haar melk kalvers de avond te voren uitgebleven is en die een van hem, vier in getal. Zag men vogels waaijen, is hij gegaan om te zien wat het was. Carolus kap houijd voor een huis, ouwe Strijdom help hem en zijn zoon Isaak; Pieta en Willem heb zes van zijn jonge osse in gespannen.

Maandag den 3de heb jufr. Schepers drie van haar grootste kinders in de school gezet, Cornelis, Kobus en Hanna, en Giedieon die omtrind vier à vijf dagen had school gegaan (en) uit genomen (werd) overmits de school huis te klijn was. De morgen is Cornelis en Koot gegaan om schapen te soeken die de vorige dag is uitgebleven met de kalvers. Omtrind middag kwam Cornelis maar had de kalvers niet gekregen; hij had de beeste hooren (bulken) of dat meschien daar was.

³⁹⁾ Vgl. aantekening by 16 Februarie, *infra*. Botha sowel as Trichardt het van genl. Potgieter beeste by hulle gehad. Of die beeste uit die Kolonie met hulle meebring werd, dan wel of dit slagbeeste was wat Potgieter saamgebring het op die Kommissie-besoek en toe by hulle gelaat het, kan nie uitgemaak word nie. In ieder geval is dit 'n bewys te meer van die voeling wat daar bestaan het tussen die twee trekke. Sien Inleiding.

Woensd. 5de. Dinsdag heb Jan een kwagga geschooten en met de osse na huis gebragt.

Diederik en de kinders van jufr. Scheper heb dertig schapen gekregen, die uit gebleven was de voorige dag, 2 was op gevreten. Carolus gaat van dag aan zijn band aan rekken, Pieta gaat keijken of hij de renoster niet vinden ken met Danster. Ouwe Botha werk aan zijn geweer laaij. Carolus zouw zijn wage band optrekken, brak zijn welplek en die van Sijbrand ⁴⁰⁾ aan twee; kon hij 't weer van voor af aan wellen. Toen hij weer in de vuur had en ouwe Albagh bij, brand zij weer drie vingers ⁴¹⁾ met de eerste keer af; Zouw zij dan een stuk inwellen. Pita had een streep kruis koudou gekwets, Jan een eland.

De agter middag kwam de dikbeen Kaffer met twee jonge bullen, voor veerse te ruilen.

Dond. 6de. Werk Carolus en Albag aan de band. Pita had zijn jonge osse in gespannen, en twee sleepsels takken gehaald. Ik wou de een bul van de kaffer ruilen voor een die geen hoorns had, en een schaap ooij toe geven; zei dat het niet zijne was, maar hij zouw de eigenaar dat zeggen.

De middag kwam drie kaffers van Rossetoe aan mijn zeggen, dat zijn moeder mijn laate roepen, en brag voor mijn vrouw een sak piesang. Ik vraag aan de Kaffers waar om zij mijn laate roepen, zei zij, dat zij mijn zeer graag zienen wil. Gevraagt hebbende na haar siekte en of Rossetoe na huis is, zei zij, dat zijn moeder gezont is, en dat hij nog daar is.

De avond had Carolus en Albagh de stuk in de band vas.

⁴⁰⁾ Sybrand Bronkhorst was die wamaker by Van Rensburg se trek.

⁴¹⁾ Lees: Drie vingerlengtes van die band.

Vrijd. 7de. Carolus (en) Albagh wel Sijbrand zijn welplek. Ik en Pieta zal rijden om te jagten. De namiddag souw zij de band optrekken, brak een welzel aan stukkend. Ik en Pieta is ook niet gereden op de jagt.

Saterd. 8ste. De morgen is Carolus en Adonis na Rossetoe zijn moeder gegaan, met de kaffers die mijn is komen roepen. Ik en Danster is gereden om te jagten, maar niets geschoten. Pieta is na de beeste gegaan. Ouwe Strijdom heb een kwagga geschooten, had zijn twee zoons bij hem.

Sond. 9de is ouwe Strijdom gegaan om de Kwagga te halen met de osse. Pieta moet na de beeste gaan, overmits Adonis niet te huis is, en Januarij niet genoeg is bij de beeste. Ik en Gustaaf is na de schapen gegaan; krijg wij de wagters sonder de schapen: Zij sat bij een vuur en slag een schaap die de been gebroken had. Is wij 'de schapen na gegaan haalde wij de trop bij de huis in de paarde wij (wei?); een klomp krijg wij, die van de trop agter gebleven was. Heb ik die een wagter Katos, een stoot aan zijn wang gegeven en hem gevraag waar om hij die schapen zoo alleen moet late lopen. Zei hij, dat zij de schaap geslagten heb. Ik vraag of sij de schaap niet bij de huis kon geslagten (hebben); ik vraag of zij één schaap moet slagten en de ander laten lopen.

Maand. 10de had wij troewel weer, is Pieta en Danster na beeste gegaan. Isaak zal naar de paarde keijken, Willem moet met mij na de schapen gaan.

Die dag heb van Pieta een bok ooij uit gebleven, die gelamt heef, en die schapen krijg ik en Willem, die agter gebleven was. Maandag den 10de heb Martha haar seep opgezit.

Dinsd. 11de. Is Pieta en Danster gereden om na de bok-ooij te zoeken; namiddag kwam hij en kon de bok niet

vinden. Januarij pas de beeste alleen op; agtermiddag is ik na de schapen gereden; had Katos de bok gevonden.

Tegen de avond kwam Carolus en Adonis, had hij voor eijsser zeven pikken gekregen, die zij hem gegeven heb, daar hij om eijser vraagte. Verder gaf Rossetoe zijn moeder aan hem een stuk geruijt, en een gemaakte vrouwe jas of mantel, van roije kassemier. Rossetoe gaf hem twee kleine stukkies geruijt; een jonge os gaf zijn moeder aan Carolus om te slagten, heef hij hem mee gebragt; twee bokken is voor hem geslag. Een sits gaf zijn moe voor mijn vrouw, het was blouw. Met zijn terug koms is hij bij Massouw vernagt. De morgen gaf Massouw hem een voersits en een pik. Carolus had een kaffer gezeg voor ouwe Albagh twee groote osse ter ruil te bringen — — op Albagh zijn versoeck — —; kwam hij op de bestelde dag met hem en bragt zeven ossen daar een kween bij was, heef Albagh zes van geruild, voor veersies en kalvers.

Zoo te zeggen met Carolus zijn komste na huis, kwam een rietbok hem voorbij loopen; zei de kaffers aan hem, dat hij de bok schieten moet voor haar; schoot hij de bok de twee bouijt beenen af, schrik een Kaffer zoo danig voor de schoot, dat hij genootsaak was hem agter te laten, omtrind $\frac{3}{4}$ uur van de plek af bij een kraal. Hij zei dat hij zoo veel pijn bij zijn sleutel beenen aan zijn hals heb. Hij zouw dan de andere dag komen. Een pik heb hij bij hem, zal hij mee-bringen. Jan was uit jagten, had een Koudoe geschoten dog niet gekregen.

Woensd. 12de heb Pieta met zijn ossen drie schleepses takken gesleep. Albagh heb de morgen de osse geruild. Carolus en ouwe Strijdom kap koolhuid. Toen zij omtrind $\frac{1}{4}$ uur gekapt had, is de ouwe gegaan met zijn honden, is zijn zoon Isaak om wilde varkens te jagten. Omtrind 3 uur

na middag kwam hij, had hij twee gekregen maar zijn honden liep verkeerd, krijg niets, — als een kalf van Albagh die apsent was, is opgevreeten. Jan is gegaan om na de Koudoe te zoeken die hij de vorige dag meen geschoten te hebben. Ouwe Botha is met hem mede gegaan; zij heef niets geschooten en ook niets gevonden.

Met de kaffer die de osse gebrag heeft, kwam enige met klerasie goederen ter ruil. Zei Albagh, dat die kaffers het voor hem gebragt heb, uit zijn order of versoek. Heef Jan zijn vrouw een stuk geruid geruild, en de ander heef hij en zijn kinderen alle genomen: Louw, Isaak, Katarijn, Lalie, Marie. Toen het alle verhandelt was hoorde ik van Carolus, dat hij die kaffer gezegt had om met de osse klerasie goederen mede te brengen. Ik was verwondert dat Albagh mijn zei dat Antje Botha ook handelen wouw, dat hij haar het belet heef. Hij had gezegt, dat het voor hem gebragt was.

Dond. 13de. Heb Pieta twee jonge basterd vaderlandsche osse ingespannen, om takken te sleepen voor een klijn bokkraal.

Die middag kwam ik bij Jan, zei hij of hij en Pieta niet met de vee boven in de rivier sal gaan leggen, dat de veld daar mooi is. Ik zei van ja, dat ik het aan Pieta gezegt heb, dat wij daar zal gaan zien hoe of de veld daar is, en onder op een ander plek. De avond kwam Albagh bij mijn, en vraag of hij met zijn vee ook bij mijne mag gaan. Ik zei van ja, hij zei, Jan gaat ook. Zei ik van ja. Die vorige dag zei Pieta aan mijn, dat Carolus Jufr. Schepers haar Smitswinkel geruild heb voor twee ossen: Somer en de Ribbok; dat hij krijg: de ambeeld, blaasbalk, een tang, de ouwe eijser werk en schawen.

Vrijd. 14de. De morgen heb ik een sieke kalf van één jaar oud keel af snijden, gaat van de getal af, en die osse die Carolus van Rossetoe zijn moeder gekregen heb komd bij, blijf de getal op 452.

Donderdag den 13de heb ouwe Botha een eland geschoten; is hij van morgen met de wagen gaan halen, een van zijn gekwetste. Nu zal de gekwetste minder worden. Toen hij de eland afgeslagt had, wouw hij zijn kogel uitsnijden, overmits hij zeer verlegen om lood was, dat het schaars was om aan te komen, was het een pijl van een kaffer! Ik is met Danster gereden om na de plek te zien waar wij de vee leggen zal. Heb ik twee kwaggas geschoten en een gekwets.

Saterd. 15de. Is Pieta en Willem gereden om de kwaggas te halen met twee kaffers. — Carolus en Albagh wel de band van gester af, de eijser deug alweer niet tot het eenmaal luk, dan ken zij weer goed wellen, en zal 't nu wel alles goed krijgen.

De morgen heb Pieta twee gansen geschoten. Jan heb zes smee-eenden geschoten, dog één niet gekregen. Omtrind middag kwam Koot, de soon van juffrouw Schepers, van de schapen, had hij een elands-kouij geschoten. Is hij en Jan gegaan met een span ossen, om het te halen. Toen Pieta bij die kwaggas kwam, had twee wolven de een half op gevreten.

Sond. den 16de is Pieta en Danster gegaan om te jagten, overmits hij Maandag met de vee uit moet trekken en de wild aan die kand schaars was, wou hij zien of hij geen eland schieten kon. Ouwe Strijdom prubeer een spaak te maken — meschien heb hij in de week geen tijd. Men geloof als men op Sondag werk, dat men de week niet hoeft te werken. Pieta heb niets geschoten.

Maand. 17de. Heb Pieta de kouij doot geschoten om te slagten. Die morgen heb wij de lammer schapen weg gesteurd, boven in de rivier met April en een kaffer van Rossetoe, die ken de anderen dag weer komen. De paarde en Jan zijn vee gaat alle mee; Pieta en Willem en Jan gaat met de pak wagen om bij de vee te blijven. Albagh zouw ook met zijn vee gaan, maar hij help Carolus aan zijn band van zijn wagen branden, of wellen. Sondag agtermiddag, dat de wind stil was zouw de band de lap in zitten, brand zij hem geheel aan stukkend. Maandag maak zij weer een nu(we) lap. Voor Pieta heef ik een slag hamel mee gegeven. Tegen de avond had Carolus en Albagh de lap bijna klaar, sonder branden. Ik heb die na de kreupele en sieke schapen zien met twee klijne kaffers,(?) Ouwe Strijdom en zijn soon Isaak help de blaasbalk trekken. De maandag had wij donderweer, en wijnig regen, als aan de bergh heef sterk geregent.

Dinsd. 18de. De morgen vroeg was Carolus en Albag, ouwe Strij(dom) en zijn zoon Isaak bij de smitswinkel om die dag de band te wellen. — De lap was klaar die zij Maandag gemaakt had. — Zij zouw het dan wel reg krijgen; Albagh zal de andere dag met zijn vee trekken. De morgen was een van de kouijen die Pieta mee genomen heef om te melken terug geloop, en kwam tegens de dag.

Omtrind 10 uur had de opgemelde smids de band aan elkander. De puntjes was een bietje los, maar dat was dan niets; zij was vrolijk en plesierig. Maar als die band brand dan is het een rusie! Dan hoord men: jij heb de schuld, — Albag zeg Carolus. Albag zeg: mijn heem Carl, ik het kezie ver jou, die plek is nie koed.

Namiddag zal Carolus een poot en zijn moeder haar pot maken. Hij heef zijn eige winkel!

Toen die band aan elkander was, brag Albag een Kalbas bier en vraag mijn of ik ook drinken wouw. Ik zei van ja, roep hij ouwe Strijdom ook. Zij waren afgemat van werken.

De avond had Carolus voor de poot in de pot geen eijsen, en de band kon hij niet vas krijgen. — Die nagels en de hoepel breek immers ⁴²⁾ aan stukkend. Hij zei dat Jan Mijnhard altoos een stukkie eijsen uitsmee tot een band, en dat hij die twee enten aan elkander draaij, maar hij heb nu geen ijsen.

Woensd. 19de. De morgen is Danster met Pieta zijn kalvers en een kouij weer na de kraal gegaan. De morgen is Hendriena ook in de school gegaan als schoolliet.

Albagh zal niet trekken, hij heb zijn bijlen nog niet geslijp, voor Kraal maken; zal hij den 20ste trekken.

Ouwe Botha werk aan Jan zijn wage wiel. Carolus werk in de winkel aan de pot, de banden en de poot, wil hij in maken, die hij gister niet kon klaar krijgen; maar had hem weer bedag, is hij aan ouwe Strijdom zijn speeken voor de wagewiel, aan werken.

Dond. 20ste. Kwam van de Rooij Kaffers, met 1 stuk blouw bafta à 6 elle, 1 stukkie gestreep, een konbaars en een gemaakte jurk. Heb ik de blouw en gestreepte voor Marta genomen, de kombaars voor ouwe Daniel, en alles betaald. Carolus (en) ouwe Strijdom werk aan zijn speeken, ouwe Botha aan Jan zijn wiel van zijn wagen.

Woensdag liet ouwe Botha door Diderik die Swaaijhaak ⁴³⁾ aan Carolus vragen, die Carolus zegt, dat hij het

⁴²⁾ Immers in die sin van: telkens, vgl. aljimmer.

⁴³⁾ 'n Verstelbare winkelhaak.

bij de winkel gekregen heb van juffrouw Schepers. Donderdag heb Carolus hem weer laate halen, dat hij het bij ouwe Strijdom zijn wiel nodig had. Tegen de avond zei ouwe Strijdom: ouwe Botha heb gezeg, als hij gedaan heb moet hij het weer brengen, en nam het weg. Zei Carolus in mijn presint: morgen heel vroeg heb ik het nodig, om de borsten van de speeken af te trekken.

Vrijd. 21ste. De morgen toen de son op was sei Carolus aan ouwe Strijdom, dat hij de swaaijhaak moes gaan halen. Zei ouwe Botha zijn vrouw, dat zij het niet geven ken overmits ouwe Hendrik niet daar was, — toen ouwe Botha (nml.) met zijn jonge ossen, die hij in gespannen had, om het mak te maken, (bezig was). Ging ouwe Strijdom na Botha, om die swaaij haak te vragen. Zei ouwe Botha: had hij geweeten dat het Carolus zijn haak was had hij het niet laate vragen, maar Antje Schepers zeg dat het hare is. Daarop zei ik, dat Carolus zeg, dat Antje hem het bij de winkel gegeven heb, en vraag (ik) Carolus het weer, zei (hij) van ja, zij heb hem die met Koot na gesteurd, dat zij het niet zag toen zij hem de andere gereetschap gaf, die zij hem bij de winkel gaf. Dan is het ongelukkig, zei ik, als men van Juffrouw Scheepers eits of wat leen, dat ouwe Botha het ken laate vragen of haalen, of ik klaar is of niet; dat het voor mijn lijk juis of hij een vreemde schaaap eigent.

De morgen gaf jufr. Schepers haar zoon Kobus slagen; hij had de vorige dag met Diderik gāan jagten, is een partij van haar schapen uitgebleven. Heef zij Cornelis met hem gesteurd, om te zoeken, en ik is ook gegaan. Heb zij 24 gekregen maar aan de haar⁴⁴⁾ mis zij nog drie of vier. Ik heb drie schapen gekregen, die de ongedierte verscheurd heef.

⁴⁴⁾ Op die oog, na skatting, sonder om te tel.

De avond toen het donker was, kwam twee kaffers van Rossetoe. Toen zij dig bij de huis kwam roep zij, steurde ik Adonis na haar toe. Toen zij kwam — haar gevraagd hebbende wat haar komste was, — zei dat Rossetoe mijn laat roepen, dat op de berg bij een kraal van zijn kaffers een partij van Selippe zijn volk gekomen is, en heb die van hem uit haar huise of plaats gejaagt, en dat hij haar dan na onder een krans vas gekeerd heb, dat ik komen moet om haar met de geweers daar uit te schieten, dat hij al zijn volk ront om haar nag en dag laat wag houden. Ik vraag hoeveel volk het is Zij zij een klomp, maar niet te weeten hoe veel het is. Hoelang dat het is dat zij die volk daar vas gelegd heb, drie dagen zei zij.

Saterd. 22ste. De morgen laat zij mijn zeggen dat zij weer naar huis gaan wil. Zei ik aan Adonis dat hij haar zeggen moet dat mijn paarde niet hier is, dat ik morgen komen zal.

Omtrind 8 uur heb ik de lammerschappen en de kreupele en sieke schapen na boven gesteurd, ook Pieta zijn osse, met Danster Goestaf Jan en Jefta. Ouwe Albagh stueurd zijn vee ook mee met de lammer schapen. Carolus (en) ouwe Strijdom werk aan de wiel.

De morgen zei Carolus aan (mij) of hij de dissel boom na de ouwe maken kon. Ik zei, dat hij zijn werk maaken moet, dat de stuk houd zoo krom is dat als ik een ander stuk krijgen ken ik die niet gebruiken zal. Carolus zei dat de wielen klaar is, niets als Maandag wil hij de banden optrekken. Ik zei dat de disselboom niet (goed?) is, ik zien (zou) om een ander stuk houd te krijgen.

Die jonge bok van ouwe Botha, die onder mijn schapen is gewees van de vlij bij Rossetoe, heb Katos van morgen na ouwe Botha gebragt.

De kouij die geslagt is gaat van de beeste getal af,	
van	452.
blijft de getal	451.

De agter middag is ik na boven na Pieta gegaan. Jan had, toen zij daar gekomen ben, een koedoe geschoten. Pieta heb de tweede of derde avond een wolf geschoten.

Sond. 23ste heef ik de bok ooijen met de lammers na Pieta gesteurd met Goestaf; Jan, Isaak en ouwe Strijdom is mee gegaan. Adonis was de morgen siek, is Poemlana met Januarij met de beeste gegaan. Carolus is ook de dag na de beeste gegaan.

Toen ik bij Pieta kwam, zei ik aan hem, dat de trop schapen zoo met geweld af valt, dat wij genoodsaak is om die ook na hem te steuren; zei hij, dat als wij al de schapen hier bring wij over een maand weer trekken moet. Ik zei als de vee hier geen maand blijven ken hoe dat ik het dan daar een maand zal houden. Zei hij, dat wij oom Jan dan ook niet verdrukken moed, wand hij heb ook mager vee. Ik zeg aan hem hij moet mijn dan aanwijzen waar oom Jan zijn vee heen steur, zal ik zien.

Maandag 24ste. Heb ik de trop schapen weg gesteurd, is ik, Carolus ouwe Strijdom en Isaak gegaan om kraal te maaken. — Heb ik zeven slagschapen hier gelaaten en een is geslag; aan ouwe Strijdom heb ik ook een geven. Die dag heb wij de trop-kraal ⁴⁵⁾ klaar gemaak; heb wij de trop bij Pieta zijn kraal laate slaapen.

Dinsd. 25ste heb wij de trop kraal en een lammer kraal gemaak; heef wij de trop daar laate slapen, Ik en Carolus is bij gebleven.

⁴⁵⁾ Trop-kraal vir die hele trop of kudde; die krale word naamlik van doringtakke „geslaan.” Vgl. lammerkraal, windkraal, kreupelkraal, ens.

Woensd. 26ste heb ik de lammerkraal opgeruimd en dig gemaak, zal Pieta en Willem de lammer schaapen de avond daar heen brengen en daarbij slaapen. Is ik na huis gegaan, (en) Carolus de morgen vroeg, om zijn wage band en ouwe Strijdom zijn op te trekken.

Toen ik te huis kwam was Carolus zijn (band) aan twee en ouwe Strijdom zijn was de romp te groot. Hebben zij dat weer alles verhelp, en Carolus zijn band op getrokken. Ouwwe Strijdom (zijn) brak toen weer aan stukkend. Hebben zij die weer geweld aan een kand, was het op een ander welplek weer aan stukkend. Was de kolen op. Zei ouwe Strijdom, hij zal dan kolen branden maar die leste plek was altoos zoo toen swager Sijbrand hem gekord heb. Ik zei: Ouwe, het zal niet houden; (hij:) het zal houden, hij is altoos zoo gewees. Ik zei hij moes wagten tot de band op getrokken is.

Ik heb gezegt, dat ik en Pieta zouw gaan zien waar oom Jan zijn vee heen steurd, of ik mijne niet voorbij steuren ken. Is wij op een klipkoppie gegaan, wijs hij mijn het aan, zei ik, dat als oom Jan die veld alleen gebruik, dat hij als dan hier wel drie jaar woonen ken, eer hij de leste afgewijd zal hebben met zijn vee. Maar ik zal mijn vee hier na boven leggen, zal ik de veld na boven laate bewijden. Toen zei Pieta, dat ik de beeste dan daar onder kon houden. Ik zei aan hem, dat als ik die beeste daar een maand houijd een groote deel van de mager beeste blijf leggen; maar dat ik zien zal wat ik doen ken, — en zal jouw niet vragen om bij de vee te blijven. Ik zal zelf bij komen. En als gij bij oom Jan blijven wil, ken jij het doen, *ut attendas eius animum*, — en als gij braaf voor hem opgepast en gewerkt heb, probeer dan, houijd u hand oopen en versoek hem daar *cacare*, tot drie maal toe, zal u wel *merdas aliquas duras manu tenere*.

Ik vraag hem of hij geen agt gegeven heb wat ik van de Kale Spruit aan hen gedaan heb tot aan Calidon, zijn schaapen, beeste en paarde, dag en nagt laat oppassen, en zijn wagen een lijder voor gegeven, dat u wagen zelfs zonder lijer was. en de pakwagen ook. En toen mijn volk alle weg ging, dat voor alle mijn vee niemand had als Katos en ouwe Lea, heb ik Bossemans gehaald voor hen en voor mijn. Toen die weg was heb ik van ouwe Danster volk gekregen, en voor hem weer Bossemans ^{a)} gehaald. toen die weg was heb wij met hem gereden heb hij voor hem twee klijne gevangen. Toen was wij onder de Mantateesen, kon hij alle dagen volk krijgen voor vel en vlees. Was hij menig maal te suinig, behelp hij hem met de klijne volk, is hij veel van zij vee kwijt geraakt, en op les zijn paarden. Nog heb ik nooit na gelaten, als aan hem iets mankeerd alle hulp die ik doen kon bij te zitten; zelfs heb ik hem — wat ik bijna niet kon — vijf pond kruid geleend, dat wij bij elkander blijven zal om in Cas van aanranding hem en ons te verdedigen! En ik voor alle mijne mouite en mildadigheid, die ik aan hem bewesen heb, niet een woord tegens hem nog tegens een ander gesproken heb, — dat het te veel is wat ik aan hem gedaan heb! — Wat was de geval? — Eersten wouw hij mijn blameeren bij die menschen in mijn afwesentheid. Als u moeder het juis gehoord had, en hem in presint van onpartijdigen menschen overtuig, en hem zelf tot leugenaar gemaakt, dat hij zelfs getuigen was tegen hem. 2. Toen ons osse siek was, dat wij voor vijf wagens slegs een halve span bruikbare osse had, laat hij ons leggen, daar men dag niet raatsaam te wesen malkander te missen of agter te laten. Wouw hij met een rusie van ons afaan, had ik

^{a)} Engelenburg-tekst: „bes te nog,” wat ontstaan is deur die wyse waarop die outeur die woord skryf: „bos se mans,” by enigsins onduidelike skrif.

gewild, toen hij meschien dagt dat hij geholpen was. En toen hij met zijn goede maats in de vliegen geraakt was, kwam zij in eene rusie en baklijen daar uit en moes mijn weer om hulp vragen. Heb ik aan alle gedaan wat ik kon, en wil daar niets voor hebben als alleen een vriendelijke gezig, maar het (zal) moeilijk wesen het van ouwe Botha te krijgen, — wand hij heb van jonks af de asijn Pag gehad, en riu hij ouijd geworden ben word de asijn suurder. Ik wil van de laatste zoo veel zeggen en hebben als van de eerste. En alles wel ingezien, is het een dubbelde waag op zulke keerels (te) vertrouwen in tijd dat wij en gebreken blijf of raak. Ik is alle dagen voor mijn leste weldaat dezelfde dankie te wagten als voor de eerste; de leste heb ik zoowel aan hem als aan de anderen mijn volk en osse tot diens gegeven, tien of elf dagen lang, 33 osse en vier folk, en twee maal gesteurd ander half dag ver-

Dond. 27ste heb ik aan Pieta en Willem een pot gesteurd. Ouwe Strijdom brand kolen; na middag had ouwe Strijdom dan zijn kolen uitgebranden. gaat zij weer aan branden. Ouwe Strijdom doet goed tegenstand, de band niet bij de kraak zal afgezit en weer geweld worden. Hij zal houden, het was altoos zoo; zijn vrees was dat de band te klijn worden zal, en hij heb geen eijser, — men dag dat hij voor de koolen branden vrees.

Mijn vrouw had aan Pieta meel en een Pompoen gesteurd. Zouw de ouwe mijden mijn pijp mee bringen, Verloor zij die op de weg. Laat Pieta mijn vragen om kwaggas vellen, dat hij een huis maken wil; zal ik hem morgen steuren.

Dinsdag heb ouwe Botha een elands bul geschoten, heb zijn vrouw aan Martha een stuk van de rip gesteurd, maar mager.

De middag heef Carolus en ouwe Strijdom de band opgetrokken. Toen het omtrind op was brak het op de welplek weer los, en drie vellingen aan stukkend. De ouwe haastig twee gekapt en Carolus zal het inmaken.

Woensdag de 26ste heb Diederijk een slang doot gemaakt, was 14 voet lang en een bouijt dik.

Toen ik van de vee te huis kwam kwam Sekoer, en zei dat de kaffers van Silippe uit was, en dat zij een van Rossetoe zijn volk gedoot heb met de uit barsten; en dat Rossetoe mijn laate weten, dat een kaffers Comando bij Mapelie voor bij is, na de kant die na de groote rivier lig.

Vrijd. 28ste. Had wij schone weer. Is Carolus aan ouwe Strijdom zijn wage wiel gegaan, het zal morgen klaar wesen. Toen Carolus aan zijn eige wiel en as werk ^{a)}, zoo mit als daar eits aan mankerd kwam de ouwe het ten eerste zeggen: de band is verbrand, maar te seker ^{b)} dat zijne aan stukken breek is hij niet eens komen zeggen.

Is ik na Pieta gegaan, had hij zijn huis bijna klaar toen ik daar kwam. Zei, dat de leuw Donderdag nagt, bij hem op de werf was; sloeg de honden aan, kwam de leuw met de honden die na hem vlug, in zijn slaap, drie of vier treden van hem en Willem en Danster. Hij wijsde mijn de spoor, — had hij daar geen klijne heijning voor de wind geslagen, was de leuw met de honden ongetwijveld op haar gewees. Hij sprong in zijn slaap, en wouw de schaap kraal in vlugten, was hij verkeerd en bijna voor de leuw; Willem (en) Danster vlug hem na; en, tot haar zelve gekomen, zei Willem, dat hij zijn geweer moet vatten, en hij vergeet zelf om de zijne te nemen. Danster had een stuk vuur en was

a) Engelenburg-tekst: „en bewerk.”

b) Engelenburg-tekst: „sedert.”

in de heijning gekropen. De leuw ging weg zonder schade te doen. Ik herinderte hem, dat ik hem gezegt heb dat hij een digte heijning om zijn slaapplaas maken moet, dat het goed is voor de leuws en alle aan val.

Saterd. 29ste de morgen heb Pieta en Willem de laatste laag aan de huis gedekt.

Namiddag is ik en Willem gegaan, om te zien of wij niet een stuk wild schieten kon. Mijn ge(weer) was vuil geschoten, zei ik, dat ik het maar alleen zal af schieten op een waag.^{a)} Wij kon na een ruime tijd gegaan te hebben niets krijgen, dat wij schieten kon; op les zag wij van ver twee stukken wild, maar kon niet zien wat of het was. — Zei Willem dat het leuw is; ik zei van nee, dat is te groot en de nekke is te lang. Zouw wij gaan om het te schieten, loop wij een klompie kwaggas op de lijf, maar zij wierd ons gewaar en vlugte voort. Is wij haar voor gelooopen, heb ik één een schoot gegeven, loop wij ze na, doet ik nog twee andere schooten, maar door dat mijn geweer niet schoon was brand het voor, schoot ik mis.

Sond. 30ste. Is ik na huis gegaan; toen ik bij Jan kwam, was zijn vrouw met haar kinderen ook bij hem. Ik vraag of het daar om is dat hij na mijn niet komd, en zei waarom zijn met mijn niet meede is gekomen, had wij tog geschelschap op de weg. Jan zij aan mijn, dat Juffr. Schepers ook aan kommen is, dat zij haar schapen hierheen bring. Ik zei, dan ken ik goed geschelschap op de weg ontmoeten. Hij zei, jufr. Schepers ken aanstons hier wesen. Ik zei meschien heb ik mijn kans verkeeken, wand hoorde klappen van een sweep. Het was mijn kinders die school gaat, kwam na Pieta kuiren. Daarop is ik dan voort gegaan.

a) Engelenburg-tekst: „alleen op een waag zal,” ens.

Omtrind een mijl anderhalf gegaan hebbende, kwam ik Jufr. Schepers tegen. Zij had haar geheel huisgezin bij haar schaapen, en van ouwe Botha ook kinderen. Ik wins haar goede morgen, en zei dat zij de weg die voorbij gaat bijna genomen had; zij zei dat mijn kinderen zoo was gegaan en dat zij haar had gevolg, maar zij zag de kraalen, is zij af gegaan met haar schapen. Ik vraag har of zij de avond daar blij — Zij zei dat zij aanstons weer komd. Na mij vrouw haar welstand gevraagd hebbende, zei zij, dat zij nog vris ben. Ik zei haar goeden dag en vertrok.

Ik was eeven te huis gekomen of ouwe Strijdom kwam van de jacht. Hij had een wilde vark gekregen maar de gras was te dik voor zijn honden. Hij zei dat hij zoo veel elanden gekregen had, een bul groter als de andere. Ik zei aan Carolus, dat wij gaan moet om te zien of wij haar niet krijgen ken. Is ik en Carolus met zijn Isaak, die ons wijsen zouw waar de elanden gewees is. Toen wij daar omtrind door was, kwam een geweldige vuur in de gras; kon wij niet voorbij, was daar een kwagga of agt, heb wij die bekropen om voor ons volk vlijs te schieten. Toen wij op een dertig tree bij was, zouw Carolus een of twee schieten, schoot hij met voorbranden van zijn geweer geheel mis; loop zij de bult over kon ik niet schieten. Ik vraag Isaak waar zij de vark gekregen heb, hij wijs mijn de plek, en zei dat de vark voor de honden in gras leij en tusschen de honden opsprong en heef de honden rond gejaagt, en toen op de vlug ging — maar de honden kon hem niet vangen, en zij wouw hem niet beijten.

Maand. 31ste. Carolus en ouwe Strijdom klink de nagels in de wielen. Carolus zal in de zijne spijkers slaan.

Een, de schilderbonthe kaffers kouij, heb van dag gekalf, komt de beste getal op 452.

AOUGUS 1837.

Dinsd. 1ste. De nagt omtrind twee uur hoorde wij een gedruis, van beeste, en de beeste ging aan bulken. — Ik stond op om te zien wat het was, maar zag niets en kon niet bespeuren dat aan de beeste kwaad geschied was. Mijn vrouw zei, als het maar niet ouwe Pakaan, is, — — een hond van ouwe Strijdom, die snags rondgaat om de wagen te besteelen, — — Zei zij, toen ik bij Pieta was, hoorde ouwe juffrouw Albagh afgrijselijke rumoer in haar wagen, waar door zij onwaakte maakte haastig alles op de been, zag zij hem in de wagen zij dag het was een leuw, en wou vlugten. Zag haar kinders dat het de hond was, kwam hij zoo geweldig met de honden van Albach door de beeste dat die voor hen bijna op de vlugt ging. — De morgen was Jan en Pieta haar beeste een grote deel onder mijn beeste. De span grote osse die Pieta daar had, was alle maal, van de kouijen was hier een, en van zijn jonge osse zag Goestaf en Jan zeven; ik kon ze niet alle die hij daar had.

Ik wis niet wat mijn op de ogenblik te doen stond, overmits mijn vrouw de nag niet vris was, en begon te klagen en haar tijd was nabij; wagte ik na een bootschap van Pieta en Jan. Mijn gedagte was dat de leuw de beeste uit de kraal gejaagt heb, en meschien schade gedaan heb.

De middag kwam Pieta te paard en Jan en Albach te voed; had Pieta twee leuwe gekregen en een partij van de beeste gekregen, die hij met Danster na Jan gestoord heb. Jan en Albach had bij de aas gewees daar de leuwen bij was. Het was van Albach zijn schapen, die meschien uit gebleven was. De beeste is alle weer terug gekomen.

Omtrind 12 uur is mijn vrouw bevallen van een wel geschapen dogter. Juffrouw Botha was uit gebrek van ouwe

vrouw de werkmeester, waarvan zij haar heel wel kwijte, aangezien zij het uit noothulp waarnam.

Ik zei aan Pieta dat hij de avond blijven kon om te zien of zijn jonge osse alle hier is, en de kouijen die hij daar gehad heef. — De avond zei hij aan mijn dat de osse en de kouijen alle hier is die daar gewees is.

Woensd. 2de is Pieta na de vee gereden, en ik heb Sekieti met een span osse gesteurd, dat Pieta de pak wagen bringen moet om een disselboom in te maken. Sekieti moet de ander morgen slag vee bringen, overmits ik nu niet verhuisen kon.

Die dag heb de swarte koui, die ik van Rossetoe geruild heb voor de slag koui (gekalfd), komt bij de beeste getal bij, is de getal 453.

Dond. 3de om 8 uur kwam ouwe Albagh, van zijn vee na huis. Ik ging voor tijd korten kuijeren, terwijl ik niets te doen had. Kwam ik de ouwe tegen omtrind hondert stappen van ons huis af. Hij zei mijn goede morgen en ik aan hem dezelfde. Vertelde hij mijn dat Catrijn en Marie voor Pieta schender: Pieta daar gekom bij de lam-schaap, vra ver Katrijn een spel; hij kom bij Marie, Pieta hij vra ook een spel voor Marie. Hij zee voor Koot zoo, ik ka roep mijn bosman, ka vraa voor hem hij zal nie lie nie. Ik vang (?) ^{a)} voor haar bij Jan, ka vra de boes(man). Hij ka zei, ja Katrijn Marie het zoo kezee, Pieta had keslaan ik had kewoel. Ja, ou Lowies, wat hij meen daar mee, Pieta ka vraa voor haar de speld, is gekwaat.

Pieta kwam kort na hem ik wouw hem niets vragen om te zien wat hij mijn daarvan zeggen zouw. Hij (was) een wijl tijds daar, of hij zei dat ouwe Isaak zijn basters aan schender is; dat hij en Willem en Danster agter haar gejaagt

a) Engelenburg-tekst: neem.

heb toen hulluij die dag de elanden gekregen heb. Dat heid zij liegen; en van de speld zei Pieta, dat hij en Willem bij elkander was en hij had een doorn in zijn hand, vraag hij haar, of zij geen speld heb bij haar; zei zij van nee, is hij en Willem zoo voorbij gegaan. En Marie had gezeg, als Pieta na haar gekomen had toen hij haar gevraagd heb na de kalvers die weg was, zat Willem niet ver van hem af, zouw zij de rug over geloop hebben. Pieta zei, dat hij en Willem klaar was om de mijden van ouwe Albagh vas te maken, maar Jan zei, dat hulluij het niet doen moet; ouwe Albagh zal het doen. Heb ouwe Albagh haar alle bij vas gehad en eider een drag slagen gegeven.

Hij zei, dat de leuw een schaap van ons gevangen heb en een osse van Jan is ook weg van dat de beeste uit de kraal geschrikt is en Albagh zijn beeste is ook van nag uit de kraal gewees.

Ouwe Albagh zei aan mijn, dat hij mijn eits zal (zeggen?) als ik hem niet spotten zal. Ik zei: O nee. Ik kaloop die dak, is zoo kaloop, ouw Lowies weet ik loop zoo, kij voor mijn. Gert voor geloop, ikke nie kakijk, ik loop zoo gunter, ik vra: waars de kop daar anderkand de kraal. Gert hij huil, ik zoo door keloop ik kom bij de krans weer, ou Lowies weet, hier onner, kom ik donker daar.

Pieta heb zeven schapen voor slagten gebragt. — De agter middag is Pieta weer na boven gegaan, en Albagh is ook na zijn vee gegaan.

De nagt was de leuw dig aan ons kralen. Voor zijn gebrul en reuk ging de beeste op de loop, was wij met de volk aanstons op de been, ging de leuwe voorbij.

Carolus was van Sondag zoo koorsig en pijn in zijn rug en kop, dat hij niets doen kon. En Saartje van ouwe Strijdom van zelfde. Carolus had een aluwe pergasië in

genomen, was hij een wijinig beter en Sarie ook, was ook beter als zij geweest is.

Vrijd. 4de. Was ik zeer verwondert, dat Vija uit name van haar vader, Neellie kwam vragen om de hoender eijer, die zij de avond geleend had om Souijs te maken, dat zij in huis niet had. De nes was agter de kraal, was het moeilijc en de donker om het te krijgen! Ik vraag of het meschien niet al is dat hij had, men versekerde mijn van neen dat hij een hele partij heb. Nelië had de klijne van haar moeder te suigen, heb ik Jeremi gesteurd, hij moes dan gouw komen.

De middag kwam Rossekoela en Sekoer. Hij zei, dat zijn vader hem gesteurd had om te zien of ik nog gesont ben. Hij brag mijn drie kalbassen bier en piesang. De avond zei hij, dat Rossetoe mijn laate weten, dat een van de gevlugte Captijns van Rammabooij met zijn moeder bakalij, dat ik komen moet om hem te helpen. Ik vraag waar om hij dan niet eer gezegt heb, toen ik dig aan hem gelegen heb dat de veld nu zoo sleg is, en ik met mijn vee alle dagen rondtrekken moet. Zei hij, dat de kaffer gevlug was en nu ik weg is gekomen ben. Ik zei, dat het alsnu niet doenlijk is, maar dat ik zien en hooren zal wat mijn maats zegt.

Saterd. den 5de. Om zeven uur kwam Rossekoela mijn zeggen dat hij na huis gaan wil, ik zei van ja. Vraag hij mijn de schaap vel die geslag was met de kop, heb ik hem gegeven. Ik zei aan hem, dat hij een wijinig wagten zouw, dat ik op de jagt gaan wil aan dezelfde kand. Toen wij klaar was gaf ik voor zijn vader een bouijt van de schaap.

Toen wij bij mijn beeste wagtters kwam, zei Poemlana dat hij een partij elanden gezien heb. Is wij op zijn beduiden gegaan. Krijg wij elanden maar de wind draaide verkeerd, nam zij de vlug, dee ik een schoot van ver, maar krijg niets hoewel dat de kogel goed klappte. Verder krijg een partij

wilde beeste, die nam de vlug. — Toen is ik en Isaak regs om gegaan, krijg wij tien hartebeeste die vlugte van ver, krijg een klomp kwaggas heb ik een jonge van geschoten.

Toen wij te huis komd, was Jan daar gewees om zijn vrouw te halen. Hij had zoo een lekker stuk pampoen gebraaijd, zij zouw het met hem komen eeten. Toen de school uit was, was hij aanstons met haar de rivier op. Ik zei als Louw maar lang zal suigen!

Sond. den 6de. Is Pieta na huis gekomen, om de tinten op de wagens te binden; zei hij dat Takara ⁴⁶⁾ met zijn famielie schappeerd is. Hij zei, dat de leuwen die nagt bij zijn kraal gewees is, heb hij een schoot op de gebrul gedaan, is zij vertrokken; aan de schoot zouw hij zeggen, dat het raak was, wand na die schoot hoorde hij maar één brullen.

De avond tusschen lig en donker kwam van Siriti drie kaffers en zei, dat Gabriël aan kommen is; Zij zouw met hem gekomen wesen tot Massouw. Twee van de stads-menschen zijn volk is bij hem, met geweers, en hij heeft ook een geweer. Hij zouw voorbij mijn en Rossetoe gaan na Doors.⁴⁷⁾.

De avond zeg hij, zouw hij twee dagen bij Rossetoe rusten, en alsdan na ons komen. Zei ik, dat ik dink, dat hij lieg, wand zijn avond en morgen praatjes komd niet over een. Gabriel is bij ouwe Rinsburg zijn wagens ook gewees, en dat ouwe Rinsburg zoo veel Blootkaffers doot geschoten heb. Toen ik de morgen met hem spreken wouw, was hij

⁴⁶⁾ Waarskynlik die veewagter wat d.d. 19 Junie *supra* vir 15 dae van Rasethau verkry is.

⁴⁷⁾ Doors moet inmiddels, na Gabriël se vertrek, en die kwessie oor sy geweer, verhuis het, van die onmiddellike omgewing van Rasethau in 'n westelike rigting, na 'n punt naby die latere Schoemansdal.

na boven ⁴⁸⁾ om zijn geruilde schapen te halen, zoo dat ik niets wis als van horen zeggen.

Maand. den 7de. Omtrind 8 uur kwam Sekoer en zeg dat Rossetoe mijn (laat) weeten dat Gabriël niet na mijn wil komen, dat hij voorbij wil gaan na Doors. Is ik, ouwe Strijdom, Carolus gegaan om hem voor te weesen. Op de weg zei Sekoer aan ons, dat hij versekerd is dat hij Rossetoe niet voorbij gaan zal. Is wij tot daar gegaan om hem in te wagten.

Wij was omtrind twee à drie uur daar, hoorde wij een schoot. Wij zei dat het meschien Gabriël wesen zal, kwam hij ⁴⁹⁾ met de Knopneusen en twee soldaten van de vort, toe behorende aan de kroon van Portigal, zooals zij ons in gebroken Engels zei.

Zij zei, dat aan de vort geen man gevonden kon worden die mijn brief leesen kon, heb zij de brief na een naas aan gelegen plaas gesteurd, maar daar was niemand die ook leesen kon; zei de hoof van de vord, dat Gabriël wagten moes tot de schepen van de stad komd, die hij alle dagen te wagten is. Maar Gabriël zei dat hij niet wagten kon. Heb de Comedant hen met hem mede gegeven, om met ons te komen, dat hij bang zouw weesen dat de Natie ons vermooren zal. Ik zei aan hem, dat het mijn mening is ⁵⁰⁾, maar dat ik vrees voor de Natie, omdat ik gehoord heb, dat de minschen die ingetrokken is alle vermoord is; en vraagte hem of hij niet weet of het de waarheid is. Zei hij van ja, dat Sakana met de Bloot kaffers het gedaan heb. En voegte hij erbij:

⁴⁸⁾ Nl. na die lêplek van die vee, bokant-toe aan Doringrivier.

⁴⁹⁾ Uit wat volg is dit onseker of hier Gabriël bedoel word. Waarskynlik is, dat hy die twee soldate na Rasethau gestuur het wyl hy tog oorkant (suid) langs die vlei af is na Doors.

⁵⁰⁾ Nl. om te trek na „die fort.”

de Comedant wil met Dunkaan een comando uit maken met zijn volk, en Dunkaan, om Sakana te vernielen, omdat hij dat gedaan heb.

Ik zei, als hij vijligheid zag voor mijn, ik alsdan trekken zal, waarvoor hij mijn bedankte, en zei dat het goed weesen zouw, dat de Goeverneur mijn 't laate weeten dat, als ik verkiest te komen, zij bijde met mijn komen moet.

Het was te laat om na huis te gaan zij ik aan Rossetoe dat hij een kaffer steuren moet, om mijn vrouw te zeggen, dat ik daar blijven zal tot Gabriël komt.

Wij had geen tolk toen wij daar kwam, heb wij met beduiden hem het laate verstaan, hij was aanstons klaar. Ik vraag hem de avond waar ik slapen zal, zei in die huis, — wijs hij mijn aan. Ik vraag hem of daar wegeluisen in is; zei van ja, in al de huizen is. Zei ik, dat ik alsdan liever buiten slapen zal. Heb wij de nacht kouijd door gebragt. Ik zei, dat ik de morgen vroeg gaan wouw, dat hij vroeg mog opstaan. De morgen zoodra het dag was kwam hij bij ons, heb wij klaar gemaakt, ging ik uit zijn kraal, is hij met mijn gegaan. Ruilde hij van de Knopneussen een stukkje witte linnen, gaf hij mijn. Toen wij weg gaat, is hij met mijn een eind weegs mee gegaan.

Kwam Gabriël bij. Zei ⁵¹⁾ aan mijn, dat ik hem helpen moed, dat zijn broer hem pakken wil. Ik zei, dat ik hem gezeg heb toen wij bij hem was, dat hij het doen moes, en dat nu de veld zoo sleg en droog voor de vee is, wij bijna alle dagen trekken moet, ik het nu bijna niet doen ken; maar dat ik mijn maats daar over spreken zal.

⁵¹⁾ Lees: „zei hij,” nl. Rasethau, wat 'n „eindweegs meegegaan” is, waar-skyklik om Gabriël te ontmoet.

Dinsdag den 8ste is wij omtrind middag te huis gekomen, heb ik aan Gabriël een schaap gegeven. Gabriël zei, dat hij siek gewees is, dat het zijn afzijn en terug koms zoo lang gemaakt heb.

Woensd. den 9de de morgen kwam Waaij Waaij en vraag aan mijn, de olivands tand, die ik hem beloof heb als Gabriël van de stad komt. Ik zei, dat hij niet volgens zijn belofte gedaan heb; dat hij met Gabriël zouw gaan tot in de stad en als dan tot tolk voor hem dienen zouw. Zei hij, dat hij zijn kind gesteurd heb, — het was zijn swager, — maar niettemin ik gaf hem de tand. Vraag hij mijn een bees om te slagten. Gaf ik hem ook, voor zijn gedane diens. Wouw hij van mijn de grote olivands tanden ruilen, zei ik, dat ik het voor die groffe goederen niet doen ken, wand dat het voor mijn wijinig bruikbare goederen bij is. Heb mijn vrou een stuk geruijt geruild voor en jonge bulle tand, en een kouije tand.

Omtrind 3 uur kwam Doors. Ik zei aan hem, dat de hoof van de stad twee soldaten met Gabriël en Waa Waa mee gesteurd heb, om ons te brengen als wij het verkiest. Ik zei dat, terwijl hij met hen Kaffers spreken, hij haar zeggen moed dat ik nu niet op de ogenblik trekken ken, om reden dat Waaij Waaij zegt dat de veld afgebrand is waar wij door trekken moet; dat ik nu wagten moed tot de regen; dat het voor haar meschien te lang deuren zal om te wagten, dat ik eers een tog doen wil na de vort, om te zien hoe de veld is en hoe na ik met mijn vee bij de stad blijven ken.

Zei Waaij Waaij, dat die twee soldaten bij mijn blijven moed tot hij komd, als hij zijn goed verruijld heef dat hij als dan met mijn zal gaan na de vord.

Ik zei, dat ik mijn in die tusschentijd zal gereet maken, voor die tog.

Gabriël had van de stad kleren gekregen, hij van (zat?) goed in de pluijen. Zag Doors hem. Sloeg Carolus hem voor, of hij niet wouw mee trekken. Hij zei, dat Gabriël zeggen moet: Gabriel, zei hij, is de oudste, waar hij gaat zal hij ook gaan.

Ik zei, dat ik hem niet dwingen wil, maar als hij het verkiest zal ik hem meenemen; en als hij verkiest daar te blijven ken hij 't doen, maar dat hij met mijn met de tog moed mee gaan, (dan) kan hij zelfs zien, en ik zal ook kijken, of het mijn daar aan staad.

Zei hij van ja. Hij vraag, of hij een wagen krijgen ken om zijn goed te halen.

Ik zei de pakwagen. Zei Carolus: hij zal met zijn osse rijden, wand Doors zal alleen niet te regte komen met de ossen.

De agtermiddag is Pieta en Jan na de vee gegaan: Pieta om slag vee te halen en Ja na zijn vee. Sekiti is megegaan om de slagvee te bring.

Dond. den 10de heb Pieta 6 schapen gebragt. De morgen kwam Koot van juffr. Schepers zeggen, dat de leuw een os van jufr. Schepers, die nacht gevangen heb. Is zij en Jan zijn vrouw gegaan om de vlees te bewerken. Pieta gaat aan de tind van zijn wagen; de mijne had hij de vorige dag gemaakt. Carolus heef aan de soldaat Louwrins zijn geweer en schroef gemaak voor de staal veer, en hij zouw de een geweer een staal op klinken, maar zijn drill-boor was niet goed, hij zal het anders maken. — Ik heb Pieta gezegt voor mijn een paard te brengen, zal ik na de vee rijden en hij zal die wagens regmaken en Maandag zal wij trekken.

Ik heb van Waaij Waaij een stuk geruijt geruild voor twee koeije tand(de), vier doekkie voor twee do. tanden.

Carolus vijf elle voersits voor twee tanden. Ouwe Strijdom twee stukgies blouw goed voor een halve bulle tand.

De middag is ik na de vee gereden. De avond heef Jan voor de leuw een stel gemaak; de nag is de leuw voor de stel gekomen. De morgen laat Jan mijn vragen of ik ook mee gaan wil om de leuw op te zoeken, dat de leuw braaf flouw (is?) en aljimmers (telkens) gaat liggen. Is ik en Willem mee gegaan, krijg wij de leuw. Toen de honden blaf kwam de leuw na ons toe, op een distantie blijf hij leggen, souw ik hem schieten, wijgerde mijn geweer, schoot Jan onder hem in maar geheel mis. Wouw ik mijn geweer de steen scherp slaan, brak het; had Jan gelaaijd met dat ik een ander steen op setten zouw, schoot Jan hem op de week (lies) in, kwam hij weer een ind nader, blijf hij leggen, en was een wijng daarna doot.

Vrijd. den 11de. Is ik en Willem na de schapen gegaan. Had wij stuifweer; de avond hoorde wij donder weer seer ver druis. Toen wij souw gaan slapen was de weer bij ons seer sware slagen maar niet veel regen.

Saterdag den 12de is ik met Willem langs de rivier op gegaan om te sien hoe de veld is, maar ziende dat de veld nog slegter word, ben wij terug gekeerd. — Die dag heb Jan zijn en juffrouw Schepers haar wagens op gebrag. Pieta heef haar wagen gedrijwen met mijn ossen.

Sond. den 13de ben ik na huis gekomen, en Willem en Danster moet morgen vroeg komen, zal wij de wagens op bringen.

Van de beeste getal gaat die bees, die ik aan Waaij Waaij gegeven heef, af, blijf de getal 452

De agter middag kwam Rossetoe en zei aan mijn, dat ik met hem mog gaan om Selippe te gaan schieten. Zei ik, dat ik nu niet ken om dat ik voor mijn vee een goede plek

soeken moet, dat mijn vee van armoed vrek. Zei (hij) dat ik ander kand van de Rooij kaffers keijken moet, dat daar goede veld voor vee is, en goede water. Zei ik van ja.

Maand. den 14de de nagt had wij harde rijp. Rossetoe kwam vroeg aan mijn zeggen, dat hij meegaat na boven, zooals ik hem verstond. Ik zei ja, maar kon denken dat hij weer bedelen wou, zoo als alle kaffers of swarte natie gemeenlijk doet.

Omtrind 10 of 11 uur is wij vertrokken ik, Carolus, ouwe Strijdom, ouwe Botha en ouwe Albagh. Wij heb veel moeten sukkelen met de les genoemde haar ossen, die bijna ongeleerd was, dat de moete niet was, moes wij de wagen uitstoten.

Toen wij bij Jan kwam, had hij die dag te voren een koedoes bul geschoten, gaf zijn vrouw aan de mijne een blad, en aan ouwe Strijdom ook wat vlees. Zei Jan dat klijn Albagh ook een eland geschoten had.

Avond te voren was Willem alleen bij de vee, was de avond 5 van ons paarde apsent; kwam Willem met soeken bij Louw en zei, dat zij merrie (Louw z'n) ook weg is, hij moes ook komen om het op te soeken, lagte hij Willem uit, en zei, dat het te donker was. Het was juis tegen volle maan. De ander dag, morgen kwam hij ook niet, Willem kon niet wagten, heb hij Danster laate soeken, is hij alleen na onder gekomen, om de wagens te helpen opbringen. Ik zei aan Willem dat als Louw hem zoo wijinig aan zijn merrie stoor als zij apsent is, dat hij als dan haar bij hem oppassen ken, wand dat het niet de eerste keer is dat hij zoo een vlouwe exschuis maak als die merrie verstrijk. En ik heb Albag dat gezeg dat die merrie somtijds alleen verstrijk, dat hij, als ik hem het laate weten hij Louw of

Isaak steuren moet om te helpen zoeken; maar zij heb tot nog toe niets anders als vluuwe exschuisen gemaak.

De avond gaf ik Rossetoe een schaap en winste dat het de leste mag wesen, wand ik ben zijn gebedel al lang moe.

Dinsd. den 15de is Pieta, Willem en Danster gegaan om te jagen, voor de volk te schieten.

Rossetoe kwam de morgen aan mijn zeggen, dat hij na huis gaat, zei ik van ja; vraag hij mij nog eens, of ik met hem gaan wil dat de volk van Selippe hem doot maken wil. Ik zei dat waarom hij mijn plagen moet, of hij niet ziet dat mijn vee van armoed vrek, en ik hem gezegt heb dat ik plek of gras zoeken moet voor de vee. Was hij tevreden. Toen verhaal hij mijn, dat hij van Doors gehoord heb, — of hij heb hem hooren spreken met Gabriël, — dat de twee volk van die stad bij mijn blijven moet tot de Blootkaffers komd, die zal mijn beeste halen. Ik vraag waar om Gabriël mijn dan daar niets van gezegt heb. Zei hij, dat hij dat niet weet.

Omtrind 9 uur kwam Danster, brag tien schapen die Katos de vorige dag verloord had. Hij zei, dat een van die schapen van de jakhals in de nek gebeten is, maar zij geen doode gevonden heb. De morgen kwam een jonge schaap, zei die volk dat het een malle schaap is. Zei ik aan Carolus dat hij de schaap moet late bringen om de keel af te schnijden. Vraag ik aan Carolus of die schaap mal is, zei: dat April zegt, dat hij mal is.

De morgen heb ik Louw laate weeten met Danster, dat hij zijn merrie weg nemen moet; kwam hij, zei ik het hem zoo als ik aan Willem gezegt heb, en zei aan hem, dat hij ook maar een bastaard is, dat hij hem niet verbeelden moet dat ik verpligt is zijn merrie op te passen, als hij daar gaar geen belangen en stel als zij apsent is. En als hij mijn daar

omtrind te veel voor zijn dienaar gebruiken wil, ik hem vijf en twintig riemslagen geven zal, zoo als die slag van volk als hij is. toekomd.

De middag is ik en Carolus gegaan om te zien of wij niet schapen krijgen ken die verscheurd is, of nog meschien lewendig is; maar vond niet als een die opgevreten was. Pieta heb niets meer gekregen als de tien; heb hij een kwagga geschoten maar toen zij bij hem kwam stond de kwagga op en ging voort, dat zij hem niet krijgen kon.

Toen wij te huis kwam, een poos tijd daarna, hoorde (wij) een geweer schoot, omtrind Jan en jufr. Schepers haar wagen. Ouwe Strijdom ging daarheen, zei zij aan hem dat een geweer met smeeren is los gegaan, dog zonder eimand te beschadigen, in haar zoon Kobus zijn handen. Ouwe Strijdom zei, dat dezelfde geweer eens ook zoo is los gegaan tusschen een partij paarden en menschen, dat alle verwondert was dat niets beschadig was.

Die morgen, toen wij van de onderste kraal na de bovenste trekken zouw met de wagens, zijnde den 14de Aougustus, is Gert Bosseman de morgen vroeg vertrokken. Men dag dat hij vooruit gegaan was omdat hij niet gaan kon van de schoot door zijn bouten, voor de stel; maar wij vond hem op de weg niet, en bij de Kraal ook niet. Toen maakten wij die gedagten dat hij hem zoo gehouden heb of hij niet gaan ken.

Woensd. den 16de had wij de morgen troewel weer.

Met trekken na boven heef de rooij witrug kouij van Carolus, die hij van Pieta geruijld heb, gekalf; Komt bij de beeste getal één bij, is de getal 453.

Pieta en Willem is van morgen na de schapen gegaan, heb Pieta een kwagga geschoten maar niet gekregen, zijn een been was af.

Dond. den 17de was het ooste wind en mis in de lug.

Is Pieta en Willem na de schapen gegaan met de honden. — De nagt was mijn vrouw haar klijne kind bijna de geheele nagt door aan een soort van vloute; de morgen zei mijn vrouw dat ik Goestaf steuren moed om een wijnig oude Kolonie ⁵²⁾, en Glover-souijt ⁵³⁾ bij jufr. Schepers, of Jan zijn vrouw, Breggie, te halen of te laate vragen. Kwam jufr. Schepers en juffrouw Pretorius zelfs, heb zij haar ten eersten Kappiva in gegeven, — dat wouw niet helpen daar na gloversouijt, om te zien of het niet veranderen wouw.

Goestaf maak voor hem en Jerimie veldschoenen; Carolus maak voor de twee soldaten eider een paar. Gister heb Carolus voor mijn een paar gemaakt.

De avond kwam twee kaffers van Doors, en brag een hand vol palmiet, daar hij zoo veel beloof heef te steuren, en een schnoer kalmoes voor mijn, en Carolus ook een; maar heeft tegens mijn niets gesproken — Ouwe Strijdom heef gister 16 stroppen op gehangen om het te berijden. Pieta en Willem is na de vee gegaan. heb Pieta een kwagga de been af geschoten.

Vrijd. den 18de. Is ik en Jan gegaan met Danster, om na de pat te zien na de Poort van Sekwatie, daar wij af gekomen ben. Ben wij de eerste dag gegaan tot aan de Hool(hol?)revier ⁵⁴⁾; Souw wij omdraijen, zei wij tegen elkander, dat het voor ons beter was door te gaan tot de poort. Wij had geen eete mee genomen, krijg wij vier elanden schoot ik een en Jan zijn geweer wijgerde. Kon wij de eland niet krijgen. op de bloedspoor en end weegs

⁵²⁾ Eau de Cologne.

⁵³⁾ Glaubersout.

⁵⁴⁾ Lewoeboerivier.

gegaan, kwam wij de elanden weer bij schoot Jan een kouij van agter op de bouijt, Kwam wij omtrind bij, schoot ik mis; en haar vervolg hebbende, schoot Jan bij voorbranden van zijn geweer mis. Kwam haar de derde maal bij schoot ik mis, was zij door de ongelijkheid van de veld ons uit het gezig geraak. Na lang zoeken vond Jan haar, op de lijf loopende, was zijn geweer niet geladen, kon hij niet gouw schieten; was zij hem weer uit gezigt. Op de koers vond hij haar, schoot hij haar met de 5de schoot doot. Heb wij zoo veel vlees en murg beenen genomen als wij voor andere dag nodig had.

De nagt heb wij onder een olive boom ⁵⁵⁾ geslapen, het was zeer kouijt; hoewel dat wij in dunne baatjes was, kon wij de nag doorbringen: wij had een goede vuur aan gemaakt.

Saterd. den 19de heb wij een vroegstuk genomen, is wij voortgegaan. Had wij een ontsaggelijke holte en steijlte door te gaan. Op de plaate gekomen zijnde was het over middag. Sat wij onder een koele bos te rusten, zag ik drie kaffers loopen, heb wij ze aan geroepen en gevraagd of wij aan dié kand aan de rivier komen kon. Zij antwoorde van neen, dat aan die kand geen wagen af komen kan. Vraag wij waar wij dan de beste aan de rivier komen ken, wijs hij ons aan de linker hand twee spitse koppies ⁵⁶⁾; daar woon een kaffer, daar gaat een mooie weg af. Is hij met ons gegaan, omtrind een half uur, en de avond kwam wij daar, maar wij zag dat het te schuins en te stijl was. Vraag wij hem of daar geen vliegen is die de vee beschadigen zal. Antwoorde hij van neen. Die kaffer gaf ons in zijn kraal een plek om die nag te slapen, en een partij gras om op te

⁵⁵⁾ Olievenhoutboom.

⁵⁶⁾ In die nabyheid van Masjaoe, oos van Louis-Trichardt? Vgl. aantekening 29, bl. 13.

slapen en een wijnig houijd. Ik vraag hem water, brag zij een kalbas en een wijnig slegte bier; is hij gegaan na een ander kraal, die een Suster van Rossetoe toekomd; brag hij een Kalbas bier. Zei hij, dat hij bij haar is gewees en gezegt heb, dat ik bij hem is, en dat hij niets heef, heb zij mijn de bier gesteurd. Heb wij die nagt doorgebracht met veel kouijden, want zij had wijnig houijd.

Sond. den 20ste. De morgen zouw die kaffer ons wijsen waar wij langs trekken moet, en of wij geen vliegen krijgen zal. Toen wij het bezien had, versekerde hij met de andere, dat daar geen vliegen is. Ik nam mijn voor om zelfs te zien of het de waarheid is, vóordat ik aan trekken ging.

Wij sag dat de weg te stijl was. Nam wij (ons) voor om te trekken. Ging wij weer terug, na huis.

Toen wij van de kraal af ging sag wij een partij koedoes, kwam van de volk en zei, dat wij één schieten mog. Schoot ik een de voorbeen af; heb zij die genoemen. Vraag die de hoof van haar was mijn, om de vel, zei ik van ja. Is wij voort gegaan, krijg nog een klomp, die nam de vlug. Krijg wij vier bullen, heb ik een een schoot gegeven, ging die ouwe kaffer hem na tot waar de koedoes en een bos ging; — was een partij renosters is hij om gedraid. Kwam hij aan mijn zeggen dat hij met ons gaan zal ons de bos te wijsen, dat hij bij mijn een vel zoeken wil. Ik zei van ja. Is wij gegaan tot aan de sterke rivier ⁵⁷⁾ heb wij twee groote klompe Koedoes gekregen, maar zij nam de vlugt. Heb wij daar ons wijnig eten klaar gemaakt voor ons middag maal. Ben wij voortgegaan, heb wij op de weg twee à drie klompen elanden gekregen, maar niet geschoten, (om) dat het te ver was om het te halen na ons huis.

⁵⁷⁾ Pafurierivier.

Met dat de son onder was kwam wij te huis. Toen wij te huis kwam had mijn zoon Jeremie, zijn voed verbrand met een kool vuur, die hem in zijn veldschoen gevallen was en niet uit kon krijgen. Het was de dag te voren gebeurd, en (hij) had nog veel pijn aan die wond. Mijn vrouw zei dat Sekietie gegaan is de zelfde dag dat ik van huis gegaan is, om zijn vrouw en kind te halen.

Maand. den 21ste. Is Pieta en Willem op de jagt gegaan; heeft Pieta een kwagga geschoten, en die dag met de osse gehaald.

De middag was Jan bij mijn, sprak wij met die twee volk van de gouverneur van de vort; zei hij, dat zes dagen anderkant Dunkaan Engelse woon. Toen wij hen die volk deet uit duiden, en of zij vee heb, bemerk wij dat het Affrikaanders moet weesen, en maak wij ons gedagten op Moolman⁵⁸⁾, wand hij zei dat zij veel vee en paarden heb, en de drag omtrind zoo als wij, — ook vrouwen en kinderen. Hij zei, dat twee met hem gesproken heb die de Blootkaffers taal sprak; dat het Engelse is die daar woont, en zij een vort heb aan Kaap Natal⁵⁹⁾.

Carolus en Louw Albach zouw de ander dag gaan om te zien of in de weg geen vliegen is, bij Masouw om, na de rivier. Jan zouw een endweegs trekken, om na Carolus te wagten.

De avond kwam Sekieti, en zei, dat de moeder van de mijd haar niet geven wil, omdat hij maar één bees gegeven

⁵⁸⁾ Jacobus Moolman, lid van die Uys-kommissie, wat in 1834 by Trichardt verby is na Natal. Vgl. *Voortrekkermense* van die uitgewer, Vs. 21 Januarie 1916.

⁵⁹⁾ Dit is natuurlik verkeerd. Vgl. *Piet Retief*, bl. 124. Die Groot Trek was toe aan Sandrivier in die Vrystaat, en Retief maak hom gereed vir sy eerste besoek aan Dingaan.

heb, dat hij niet weet hoe hij maken zal. Ik zei, dat ik ook geen beeste meer had om hem te geven, zei van ja. Ik vraag hem na de weg aan deze kand van de poort. Hij zei dat daar een voetpat door gaat, maar wij moet drie diepe kloven of riviren door, die te stijl is voor een wagen.

Dinsd. den 22ste de morgen had ik geslagt voor Carolus; had ik drie à vier onpartijdige kaffers uitgehoord, bemerkt ik dat wij dié weg bij Massouw niet door ken, als door de hoek van de vliegen. Daar op is ik, ouwe Strijdom, Carolus, Pieta na Jan en ouwe Botha, Albag gegaan; heb ik haar dat voorgedragen, en zei, dat mijn gevoelen is, dat wij de weg bij Sekwati om nemen moet, dat ik Sekieti gevraag heb of wij de poort boven om en overkand voorbij ken, zei hij van ja, dat wij tussen Sekwati en Makotoko door moet, dat het bosveld is maar niet vaste bos. Kwam wij over een dié weg in te slaan, dat wij alsdan buiten gevaar van vliegen is. Jan zouw tot bij mij komen die dag, en de andere dag zouw (wij) gesamentlijk vertrekken. Is ik aan oppakken gegaan.

Pieta kwam mijn zeggen, dat tante Antje mijn laate vragen, om haar te laate helpen tot bij ons. Ik zei van ja. Jufr. Schepers en ouwe Botha heb mijn — jufr. Schepers drie, en ouwe Botha twee — osse gevraagt; had ik haar gesteurd, en laate weeten dat, als zij op de plek is waar zij na ons wagten zouw (zij) mijn osse steuren moet tot wij weer trekken zal.

Ik had mijn volk bij elkander laate komen, en haar gevraag of wij die weg inslanen zal; zij was verblijd dat wij alsdan de vliegen niet behoef te vresen, en beloof mijn te volgen waar ik gaan wil.

De witte kalf die Carolus van Rammabooij gekregen heb, is vrek, gaat van de beeste getal af, blijf getal . . . 452.

Toen ik aan 't oppakken was, heb ik 15 lb. kruid uit gezit, om in tijd van aanval bij der hand te hebben; en zei aan Pieta dat wij kogels gieten zal waar wij de eerste dag kan overblijven, dat wij met oppakken geen tijd heb.

Woensd. den 23ste. Ben wij vertrokken tot boven onse osse kraal, bij kuijle water die onder vontijnen en de laagtes geef.

De morgen telde ik, Pieta en Carolus de beeste. Ik tel 6 te min, Pieta 5 te min, Carolus 7 te kort. Ik (zei) aan de beeste wagter: dat hij opletten moet of hij geen beeste mis aan de haar.

Die dag is wij gelukkig overweg gekomen met de wagens. Juffrouw Schepers had mijn gevraag om twee agter osse en een voor, heb ik haar gegeven. Ouwe Botha vraagte mijn om twee voor-osse, heb ik hem gegeven. Toen wij op de uitspanplek kwam, vraag ik aan Adonis of hij geen beeste mis, zei hij van neen, dat de beeste alle is, hij heb ze doorgezien.

Dond. den 24ste. Ben wij getrokken tot omtrind de Rooij Kaffers Captijn, daar Rossetoe gewoond heb ⁶⁰⁾. Toen zij de wagens zag, kwam zij bijna alle uit de kraal na ons, om de wagens te zien, zoowel mijde en kinders als mans. Terwijl wij de kaffer kende stelde ik dat in geen argwaan. Zij brag ons van alles wat zij had om vellen en vet te ruilen.

Met trekken had die dag een kaffers kouij gekalf, de bruin witrug; Komd bij de getal één bij, — is de getal 453.

De morgen heb Carolus en Pieta de beeste getel, zouw het allemaal weesen.

⁶⁰⁾ Die koppies tussen Masjabaskop en die dorp: hoekbaken van Nooitgedacht, Ledig en Sentimoela se lokasie.

Vrijd. den 25ste. De morgen kwam de Capitiyn Masappa ⁶¹⁾, brag mijn twee kalbasse bier, heb ik hem een jonge tijgervel gegeven, — die de kaffers van Mapelie mijn de vorige avond gaf en vraag mijn om hun te helpen dat zij haar goed van (dat?) de Groot-kaffer van Mapelie haar ontnomen heef (terug te krijgen?) Ik zei dat zij wagten moet tot ik voor mijn vee een goede plek heb, dat ik alsdan zien zal of het de waarheid is wat zij mijn verteld heb.

Toen wij ons osse een wijinig laate vreten had, is wij ingespannen, om (en) een ander half uur gereden hebbende, wouw een van de soldaten gen: Lourins, voor op de pakwagen klimmen bij Willem Strijdom, die dat niet gewaar wierd als dat hij over de disselboom viel. Wouw hem bij de arm krijgen, had de mouw en zijn hand, en wouw hem optrekken, trok de mouw uit zijn arm, fiel hij voor de wiel, — die hem de eene over zijn bouijt liep en de de ander over zijn kruis. Ik was voor, riep zij, liep ik aanstons daarop af, — heb wij hem op de agterkis van de wagen op een sak met veeren geleg, en kruit en vlouwe asijn in gegeven. Op de uitspanplek gekomen zijnde, klaag hij, dat hij niet wateren ken. Wij had hem tarmentijn en gegeven. Zei mijn vrouw, dat zij een wijinig wachten moed, zal wij hem Haarlimmerolie ingeven voor de water. Toen hij dat in had heb wij hem met tarmentijn en vet laate smeeren.

Omtrent de helfte van de schof viel ouwe Strijdom zijn haar agter wiel, de vellingen en speken te gelijk af; had hij de naaf alleen. Heb wij hem een van mijn wielen op een tak gesteurd.

⁶¹⁾ Masjaba of Machaba; Masjabaskoppies, vgl. aantekening by 24e Augustus, *supra*. Masjaba was die hoof van 'n Basoeto-stammetjie wat, na 'n mededeling van eerw. Endemann, nou ongeveer 150 jaar in Zoutpansberg woon.

Toen wij uitgespannen was is Jan, Pieta, ouwe Botha op de jagt gegaan; heb Jan een wildebees geschoten. Ouwe Strijdom kwam omtrind 8 uur en de avond bij ons.

Saterd. den 26ste. Ben wij getrokken tot aan de Santrivier. In 't rijden heb ik een schoot na een kwagga gedaan, dog niet gekregen.

Toen wij omtrind 5 of 6 honderd tree van de uitspanplek was, schrik de osse van jufr. Schepers voor de osse van ouwe Strijdom, die zijn zoon Isaak, inplaats van agter de wagens neffens de wagens jaag. Ging juffrouw Schepers haar wagen, Piet, Carolus (hul wagens) en de Pakwagen op de hol, en Juffrouw Schepers haar klijn zoon Gert, die haar wagen lij, onder de wagen en osse door; zijn een been gevaarlijks gewond, dog niet aan stukkend, en een gad agter in zijn kop. Wij heb dat aanstonds verbonden, met natte tabak op geleg. Ik vraag aan Isaak, waarom hij niet luister als een bejaard mens hem in ordentelijkheid eits verbie; dat door zijn ongehoorsaamheid die kind, alzo wel kon verongeluk weesen, dat zulks alsdan niet te vergeten was. Wouw hij mijn geen andwoord geven. Heb ik hem, om hem af te schrikken en de moeder, die zeer ontevreden was, moes wij troosten, (uitgeloid?)

Toen wij op de uitspan plaats kwam, was mijn klijn kind zoo sleg siek dat wij alle minuten haar laatste snik te wagten was. Het deurde de geheele nagt door; jufr. Schepers en Jufr. Pretorus was de halve nagt bij mijn vrouw, was zij een wijngt aan rusten geraak, is zij gaan slapen.

Sond. den 27ste. heb wij de morgen schapen van Jan, die onder de mijne was, uit gevangen, en Willem met een span osse de wiel terug gesteurd met Isaak. Goestaf heb ik met 8 osse gesteurd om een kwagga te halen, die ik de vorige dag geschoten heb. Is Carolus mede gegaan.

Ouwe Hans Kaffer van Maletie ⁶²⁾ kwam die dag te voren zoo als wij uit souw spannen, en brag een olivants tand. Ik vraag hem na de agterste menschen, maar hij wis van haar niets. Hij kwam de morgen om kos te vragen, heb ik hem een afjag gegeven. Wat de klijne kind betrof, zij bleef eeven siek.

De middag is Jan na zijn vee gegaan, heb hij drie rooij bokken geschoten, de een niet gekregen.

Maand. den 28ste. Is ik, Pieta, Jan, Goestaf, en een kaffer op de jag gegaan. Loop wij tot twee maal renosters op de lijf op dertig veertig tree, wouw ik niet schieten, (om) dat dat varse elands spoor zag. Ouwe Botha is ook uit gegaan, kwam hij rooij bokken, kwaggas en renosters bij, lij hij op een kwagga aan en sloeg de snelder af, gaat de geweer uit de rus los, schoot hij de kwagga de rug af. Ouwe Daniel is ook uitgegaan, hoorde ik van Jeremie toen ik te huis, of bij mijn wagen kwam. Ik was bevrees dat hij uit zouw blijven, en de wagens niet meer vinden ken.

Toen ik bij de wagens kwam had ouwe Strijdom zijn naaf onderhanden, had daar zoo wat aan gekapt. Ik (vraag) hem, of hij ouwe Botha gevraagt heb om hem te helpen, zei hij van ja. Ik vraag hem, waar ouwe Botha is, — hij leg daar onder de wagen, zei hij. Wat heb hij dan gezeg? Ik moet de naaf rond maken, dat de banden op gaat. En, ouwe Hannis, zei ik, ken u dat niet doen zonder dat hij u het wijs? Trek het met de passer rond, volgens de band, en kap het dan rond. Heef Carolus dat gedaan, is daarmee naar ouwe Botha gegaan, en in veertien steeken de naaf opgestoken. Had zij de eerste keer een speek gad te min.

⁶²⁾ Malietsie; vgl. aantekening 3, bl. 20, *supra*.

Dinsd. den 29ste. De morgen was ouwe Strijdom en Botha aan de speek gaate booren, heb ik de helf en Carolus en ouw Strijdom de ander geboord.

Omtrind middag zei ik aan Carolus, dat hij aan een doot kissie moet gaan, dat ik ziet, dat de klijne alle minuiten swaker word, en haar einde niet ver is. Om één uur, zoo als zij omtrind geboren is, is zij overleden, op Dinsdag den 29ste Aougus 1837.

Pieta is de voormiddag na de vee gegaan. Toen hij te huis kwam was zijn susterje overleden. Toen de kissie klaar was, zei ik dat hij haar daarin leggen moet, en dan in een ander kis setten, tot zij begraven word, dat wij geen huis had. Ik liet aan de graffie gaan, zoo ver als zij die avond komen kon, om het na behooren te maken over mits de aarde droog en hard was.

Woensd. den 30ste. Om 12 uur zei mijn vrouw, dat zij verkies dat de lijkie maar ter aarde zal besteld worden. Heb Carolus de menschen bij elkander geroep, is *zij ter Aarde besteld.**)

Ouwe Strijdom zijn wagenaaf was klaar; is Carolus aan de romp op zitten gegaan. Ouwe Strijdom zit de blaasbalk op om de band te korten.

Daar kwam een kaffer van Rossetoe zeggen, dat Doors de avond komen zal, — en zal veel nuis bringen. Gevraagd hebbende wat voor nuis, zei hij, dat de Knopneussen om pikken gekomen is, en was zoo haastig, zei dat zij ons wil in wagten om ons beeste af te nemen. Ik vraag van wat voor Captijn die Knopneussen was; zei hij, dat Doors het weten zal. Ik aan hem: dat ik gaan zal waar ik heen wil, die het doen wil ken het prubeeren.

*) In oorspronklike teks onderstreep.

Van de beeste getal gaat de kalf van de swarte kouij van Pieta af, blijf 452.

De morgen te voren heb ouwe Hans kaffer mijn om kos gevragen, heb ik hem van deze morgen een schaap gegeven. De agter middag is Pieta en Danster na de vee gereden.

Dond. den 31ste zouw de band opgetrokken worden, was het aan stukkend. Hier had men de swarigheid: de band was te klijn en plaas van te groot.

Pieta is na de vee gereden, heb hij een rooij bok geschoten. Ouwe Strijdom heef kolen gebrand, en de dewikken ⁶³⁾ in de wiel gezet. Carolus heb de vellingen reggemaak.

De morgen kwam daar en gerugte, dat er omtrind Albagh zijn wagen een leuw in een sloot was. Wij aanstons daar op af, met de honden en geweers, was het een bees van Jan, was van de wal gevallen.

SEPTEMBER 1837.

Vrijd. den 1ste. Heb Carolus en Albag de band gekord en gerek; het ging dan gelukkig. Pieta heb gelooidje vellen gerek. De avond had zij de band opgetrokken.

Saterd. den 2de. Ben wij getrokken tot op de eerste draai van de rivier, aan de boven kand van ons.⁶⁴⁾

Toen wij nabij de uitspanplek was, zag wij een partij elands bullen. Toen uitgespannen was heb ik, Carolus, Pieta met ons slegte paarde gereden, en Jan ging te voed.

⁶³⁾ Tappe of gate in d'c naaf, waar die speke in pas. Vgl. deuvik.

⁶⁴⁾ Die teenswoordige Anna:kraal, 2003.

Heb ik een van geschoten en met de osse aan gesleept. Heb ik een eider een stuk van gegeven. Tegen de avond zei de kinders die bij de paarde was, een paar hondert tree van ons wagen af, dat daar een renoster was met een klijne. Ging ik, ouwe Strijdom, Willem en Pieta daarop af; schoot ik haar de blad af, heef Pieta haar doot geschoten.

Toen wij bij ons wagen kwam, was daar 5 Knopneusen met klerasie goederen gekomen. De avond toen het pas donker was, laat zij mijn zeggen, door een van mijn volk, dat zij met mijn handelen wou voor olivands tanden. Ik zei, dat hij haar seggen moet, dat ik niet in de donker handel, dat ik morgen met haar handelen zal, als ik haar goederen gezien heb, of het mijn aan staad; en dat zij daar zij is haar stilhouden moet, niet in de donker te loopen, dat ik haar zeker dootschieten zal; dat het bij al de kaffer bekend is, en dat ik haar het ook zeggen moet. De nagt omtrind 2 uur kwam een van mijn volk zeggen aan de anderen, dat de Knopneuzen alle weg is, dat hij haar heb hooren loopen.

Sond. den 3de de morgen zag men dat zij geflugt is van haar vuur. Zij had enige van haar pagagie goederen laat vallen, en aan haar spoor kon men zien, dat zij hard gelopen had. Ik zei, dat zij meschien de gedagte maak, dat wij dink, dat zij van de volk van Sakanna is, die de menschen vermoord heb, om dat (ik) haar zulke sterke order de avond gaf, en ander niet gewoon was.

Maand. den 4de. Ben wij getrokken tot waar de Santrivier in de Takkaroes-rivier ⁶⁵⁾ in malkander loop. De vee was

⁶⁵⁾ Van waar die trek aan Sandrivier gekom het, trek hulle langs die regter-oewer op. Die spruit wat hy hier bedoel val op die teenswoordige Mooimeisieskraal 891 in Sandrivier. Met Takaroes, wat hulle kort daarna deur is, word waarskynlik bedoel Dwarsrivier, waarvan 'n teenswoordige Kaffernaam Mononono is.

agter, was wij verplicht te wagten tot Sekieti komd, om ons te onderrigten wat voor weg wij in moet slaan, en of het wel de Matjesrivier was die in kwam. Toen Sekieti kwam, was het een ander rivier. Toen ons vee alle bij de wagens was, tegen de avond, kwam vier kaffer met een twee-jarige bul, ter ruil voor een veers.

Toen zij bij ons was, was een kaffer gen: Takkaroe er, die bij mijn gewoond had en weggeloop is. Hij (liet?) zijn schild en assegajen bij de andere, was met lege handen. Ik vraag hem waar hij na toe ging, antwoord hij, dat hij met die kaffer mede gekomen is om mijn te zeggen, dat Maletie mijn beeste haalen wil, en dat hij expres gekomen is om mijn 't te zeggen. Ik (vroeg) hem van wie hij het gehoord had; zei hij, dat hij alle dagen zoo hoor. Ik zei, dat hij mij geen leugens vertellen moet, dat ik hem daar niet na vraag. De avond toen wij gegeten had, liet ik hem roepen. Hij was bij Sekieti zijn veur en slaapplek. Ik vraag hem waar hij slapen wil, en of hij wel weet mijn te vragen als hij bij mijn komd waar hij die nagt door brengen zal, en was geresolveerd hem vas te houden tot ik Meletie laate roepen had, om als dan kok en koksmaat rusie te laate maken, om te zien of ik niet uit venden kon waar de spek gebleven is. Maar met dat ik opstond, nam hij de spad, en Carolus en Sakana agter hem aan met twee jonge honden die hem gedeurig aan zijn karos vatte, maar kon hem niet in de handen krijgen. Carolus met zijn geweer en Sakkana met een stuk brand houd. Hij had aan Carolus gezeg, dat Maletie diezelfde nag komen zal.

Ik zei daar op, dat ik hem zoo veel vertrouwd als Maletie en al de anderen; en dat mijn gedachte is, als één kans ziet om beesten te haalen, geen van alle het laaten zal; en nam mijn voor mij te wagten voor de een zoo wel als voor de

ander, en die bij mijn komd zoo ver te vertrouwen als ik hem ziet.

Dinsd. den 5de. Ben wij getrokken tot aan Albags Gat.

De morgen vraag ik aan Sekieti of Takaroe weer gekomen is, antwoord hij van neen; waar zijn geweers was, zei: daar bij zijn vuur. Laat ik het komen en deelde het aan mijn volk uit, en liet de andere komen. Zei aan die met de bul gekomen was, dat als zij gekomen is om de bul te verruilen zij niet bij die menschen gaat die osse ruild, en vraag of zij ruilen wel; wat zij hier bij mijn maak met die bul. Is zij bij Albag gegaan en vertrokken.

Met dat de vee weg was van de wagens aan de over sij van de rivier, sag juffrouw Schepers een partij kaffers aankomen met een heele spul honden. Ik nam de verkeijker, was het tien in getal, zij kwam reg voor mijn wagen zitten. Ik ging ten eersten na haar toe, en deet haar met wijsen verstaan wat zij met de assegaaijen bij mijn komd haalen of doen. Ik had geen tolk. Zij wijsde mijn dan ook zoo wat, maar kon niets begripen door die geraas van haar honden; wierd ik onverduldig en nam een ongemaakte sambok, — eers over de honden, toen die weg was, over haar. Nam zij de vlugt de revier door, ging zij zitten. Zij had drie van haar veldschoenen laat liggen, riep die kinders haar toe, kwam een aan om het te haalen. Riep ik Danster, die bij de osse was, dat hij komen moet om te tolken. Ik laat hem vragen, wat zij met de assegaaijen bij mijn komd, wat of zij doen wil. Andwoord zij, dat zij wild slagten wil, als ik schiet. Vraag ik hem hoe of ik het weeten zal of hij wilt slagten wil, en als hij wild slagten wil, hij zijn mes brengen moet, — of zij niet gehoord heb, dat ik laate weeten heb aan de kaffer alle maal, dat die bij mijn komd met lege handen komen moed, of dat ik haar voor vijhand aanmerken

zal die met de minste geweer komd. Zei dat hij het nu aan alle zeggen zal, dat zij het niet geweeten had. Ik laat hem zeggen, voor mijn tabak en koorn te brengen waar ik de avond uit span, — mees om hem weer wat gerus te maaken. Hij beloofde 't dan te doen.

Vandaar ben wij getrokken tot waar de bossies en kaale veld omtrind scheij.⁶⁶⁾ Toen wij uitgespannen was is Pieta en Willem terug gereden na de vee. Wij had even uit gespannen of daar lij een os van Botha en een vanggat. Met uit halen was Botha en Albag de eerste bij; naas aan was nog een gat, wou Albag agter uit trappen, viel hij in de andere gat.

De middag toen wij uitgespannen was, zei ik aan Carolus, dat als hij wis hoe lelijk het voor een ander mens is als hij-zulke dingen doet, hij het niet weer doen zal. Want hij had aanstons, toen ik de kaffers daar afschrikte met de ongemaakte sambok, zijn geweer en wouw doot schieten. Ik had goed tegenstand bieden maar kon hem niet tot terug keeren krijgen als nadat ik hem voor verdoemde wintmaker had uitgemaak, dat hij dagte dat ik reg kwaad was.

Tegen de avond waar wij uit gespannen was kwam een hele partij mijden en eenige mankaffers, met boonen, pam-poenen, koren en een stuk voersits ter ruil. Heb mijn vrouw de voersits geruild voor een schaap, en de andere heb ook wat geruild. Het was te laat voor haar na haar kraal, loeseerden zij de nagt aldaar.

Woensd. den 6de. De morgen vroeg kwam die kaffer die mijn de tabak beloof had en koorn, handelde wij het van hem.

Lied wij ons vee gaan niet ver van ons wagens af, viel een os van mijn en een gad, kwam Poemlana riemen halen,

⁶⁶⁾ D.i. suid van Dwarsrivier, op die hoogte van Rhenosterpoort.

is ik, Carolus en ouwe Strijdom gegaan en heb de os uit geholpen met veel moeite hoewel dat wij wel 10 of 12 man bij elkander was met kaffers en ons volk.

Vandaar ben wij getrokken tot aan de renoster pad of Hasekraal aan de Santrivier.

De agter middag brag de mejden een schaap vel, die de wildebees die been af getrapt had en niet gaan kon. Had zij die de keel afgesneden en de vlees late liggen om dat het zeer mager was.

Adonis zei dat een Kaffer-veers, die blouwe met de roode plek langs de steerd, (gekalfd) is. Komt de beeste getal 453.

Toen wij uit gespannen was is ouwe Strijdom te rug gegaan na de vee. De honden (hadden) twee hasen in de gaten gejaagt, heb Danster alle bij uit gehaald,

De schimmel kouij van Sekietie met de kalf gaat van de beeste getal af, blijf 451.

Dond. 7de. Ben wij getrokken tot voor de poort, van de Santrivier.⁶⁷⁾

Is ouwe Botha uit jagten gegaan, overmits hij de vorige dag niets gekregen of geschoten had. De middag is ik en Danster gereden, heb ik twee rooij bokken geschoten. Tegen de avond kwam ouwe Botha, Diederick, Isaak Albagh de Jonge; had ouwe Botha twee renosters geschoten zei hij, de eerste was een kalf, heb de schoot op de bouijt van agter; maar de kogels is te lig het is niets als tin; en die kouij was zoo kwaad dat hij niet bij kon komen de kalf verder dood te schieten. De tweede was een jonge, die de hoorn omtrind een span lang gelijkte, heb hij twee schoten gegeven: een

⁶⁷⁾ Die teenswoordige Sandrivierspoort.

met tin en de ander met koper. Diederick en Albagh gaf haar ook eider een schoot, is zij gaan leggen. Heef hij geroepen, stond zij op, is zij weer een entje gegaan, is zij weer gaan leggen. Heb zij ge[wag] om te zien of zij niet vrekken zal, maar ziende dat het niet gebeur, heef zij weer geroepen, schut zij met de kop en blijf leggen. Heb zij nog een tijd gewagten, is zij weg gegaan om voor donker bij de wagens te komen.

Toen de vee na de wagens kwam, hoorde ik van jufr. Schepers, dat Albagh zijn twee Bossemans weg is. Ik zei aan Pieta, dat hij na Jan zijn vee moet haastig gaan, dat die van Jan meschien nog niet weg is. Ik was niet versekerd dat Jan bij zijn vee was. Toen Pieta bij de vee kwam zei hij het aan Jan, ging zij na die de beeste oppas, was die al weg, en de één had hij nog. Was een groote deel van zijn beeste weg. Is hij en Pieta te paard gereden, met dat het duister wierd, en krijg het ten alle gelukte.

Vrijd. den 8ste. Ben wij stilgebleven, over mits ouwe Botha zijn renosters wouw handhaven. De avond te voren brag hij mijn zeven tinne kogels voor loote; ik zei, dat ik niet heb die zoo is, maar ik zal zooveel loot geven als de gewig van de kogels. Heef Pieta het gelijk gemaak in presintie van Diederijk. De (ouwe?) tammelde (talmde) om te gaan. Toen men dagte dat hij terug kon wees of laate weeten kon hebben, was hij nog niet weg. Ik zei, meschien maak hij taije kogels.

Heel vroeg de morgen was Carolus te paard weg om rooij bokken te schieten. Om 8 uur kwam hij, had hij een springbok de been af geschoten. Rooijbokken kon hij niet krijgen, maar een wilde bees heef hij mis geschoten.

Toen ons vee na de veld was bin ik na Jan Pretorus gegaan alleen om geschelschap. Kwam ouwe Albagh en

vraag aan Jan, of hij loop kijk. Jan andwoorde: Waar zal ik loop? Zei Albag: de verdoem Boesman moet maar [doot] maak hee. Jan zei: en toen de Bosseman aan de slagen siek was sprak jij alle dagen daar over. Zei Albagh: wanneer ikke praat? Nooijt ik had kepraat. Ik had kevank de Boesmans; nooijt ik had ka krij; ik had doot kemaak.

Daar op zei ik aan Albag, dat hij met die Bosman niet goed handeld; wand als aan de vee de minste versuimt word, daar de Basters voor wesen kon, moker gij op de Bosseman. Andwoord Albag: hij is Boesman, hij moet dat doen. Ik zei, dat (als) de Basters het zoo of zoo doen wil, moet de Bosseman het ook doen, en als het in uwe oogen niet goed is, slaat gij de Bosseman. Ik zei aan Albag dat daarom hij met alle de basters niet en deugte. En dat hij een ouwe Schillem is, dat ik hem ken. Ik zei: aan de één schaaap aan Vaalrivier heef ik u al leere kennen. Andwoord hij: wat uitgemaak is, is uit gemaak. Als mijn klijn goed verbruij, ikke straf. Ik zei ja, maar zoo als aan Vaalrivier slaat gij over de Baster op de grond, maar, zei ik aan Jan, (jij) weet dat hij die slagen verdient heb, wand dat hij hem gezeg heb die schaaap uit te vangen. En, zeg ik aan hem, als zij eimand blameer dan maak gij het uit en straf al zoo als met de kinders van mijn en Strijdom, moes gij het in mijn presint uitgemaakt hebben. Zei hij: waar was gij? Andwoorde (ik): was niet te ver, en zei aan hem, dat hij met die Basters voorsigtig gedragen moet, dat het niet weer gebeur dat zij of hij een of de ander onschuldig blameer. Hij zei, dat ik haar ken krijgen, dat ik haar straffen ken. Ik zei, dat ik het niet vraag, maar dat hij in het toekomende beter doen moet.

Omtrind middag kwam Botha, was zijn renosters alle bij weg, ken hij het niet krijgen.

Na middag om 2 uur kwam ouwe Hans Kaffer van Maletie, met een ambassadeur om over de praten te spreken, die de kaffer van Rossetoe aan mijn gezeg heb. Hij verontschuldigd hem in alles en zei, dat Maletie mijn kind is, hoe dat Rossetoe zijn kaffer dat zeggen ken. Ik zei dat ik dat niet geloof heb, om dat het van gemeene volk gezeg word; dat als het de waarheid was en ik het uitgevonden had ik Maletie allang gepakt had. Ik zei aan hem de geval van Tokaroe. Zei hij, dat hij hem op de weg gekregen had, dat hij zeg dat hij schapen wegegooijd heb, en ik hem weggejaagt heb.

Hij brag mijn 6 kleine mantjes met koorn en boonen, daarbij 3 kalbassen bier. Ik lied ouwe Strijdom van elk kalbas in een bak gouijen en gaf het hem. Hij nam het ten eersten en vraag meer. Ik gaf hem nog wat, en gaf aan mijn maats, toen ik gedronken had.

Jan zei, dat hij de middag een renoster geschoten had, maar niet gekregen.

Saterd. den 9de ben wij getrokken tot aan de Duive-Kop aan Santrivier.⁶⁸⁾ Toen wij uitgespannen was zag wij een partij hartebeeste, is ik, Carolus, Pieta en Danster gereden; ouwe (Botha) is te voed gegaan om te jagen. Heb ik, Pieta en Carolus eider een schoot na de hartebeeste gedaan, dog niets gekregen. Is Carolus en Pieta agter een klomp, heef Carolus een geschoten. Ik en ouwe Strijdom zag 3 renosters, schoot ik na de kouij, en ouwe Strijdom schoot na de jonge, maar geen van bijde doot. Ik schoot de mijne te laag door; kwam Carolus en Pieta weer bij ons. Is Carolus en Strijdom na de wagen gegaan, ik en Pieta is

⁶⁸⁾ Sandrivierspoort, suid van die poort, op 'n plaas wat in 1917 behoort het aan wyle die heer Jan Joubert, L.V.

verder gereden. Krijg wij een spul rooij bokken is Pieta daar agter aan gegaan, maar niets geschoten; krijg ik 8 of 9 elanden schoot ik een kouij ook te laag door en niet gekregen. Toen ik weer terug keer krijg ik de zelfde renoster schoot ik de kouij, en wouw de jonge ook schieten maar met zoo als ik bij was, op en dertig stappen, draaide de wind eensklaps, kwam hij op de wind op mijn af; moes ik vlugten, over mits het te kaal van bossen was kon ik mijn niet verbergen; maar van de wind af draide nam hij de vaart voorbij. Heb ik een schoot van ver gedaan over heen, en liet het staan.

De avond vraagte ik aan ouwe Botha of hij niets geschoten had; zei van nee, hij had maar alleen een vogelstruis nes gevonden met 11 eijeren, een klomp rooij bokken heb hij ook gekregen was bij een renoster, kon hij niet schiten. Ik vraag waarom hij de renoster niet geschoten heb, terwijl hij zoo dig bij hem was; zei hij draai altijd zijn gad na hem toe. Ik dagte dat hij voor zijn geweer bang was, omdat hij de klijne niet kon doot krijgen. Ik zei als die renoster, die ik geschoten heb, ook weg mag wesen als wij morgen met de wagen daar komt.

Sond. den 10de. Ben wij gereden met mijn pakwagen om de vlees te halen. Was de jonge nog bij de doden. Wij souw haar dan schieten; ik zei een moes gaan en haar bekruipen wand de wind was goed. Ging wij om, met oogmerk hoof wind te hebben in dan een af te gaan die haar schieten souw. Zei Carolus, hij zouw dan prubeeren van ver, schoot hij over heen. Zij floog in 't rond blijf zij staan, schoot Jan hem, zoo als wij zag, agter de blad. Nam zij de vlug, wind af, half maans wijs, Kwam hij onder de wind en kwam op de wind aan. Ik ten eersten dat wij staan moet blijven, en hem van ver op schieten, als hij te

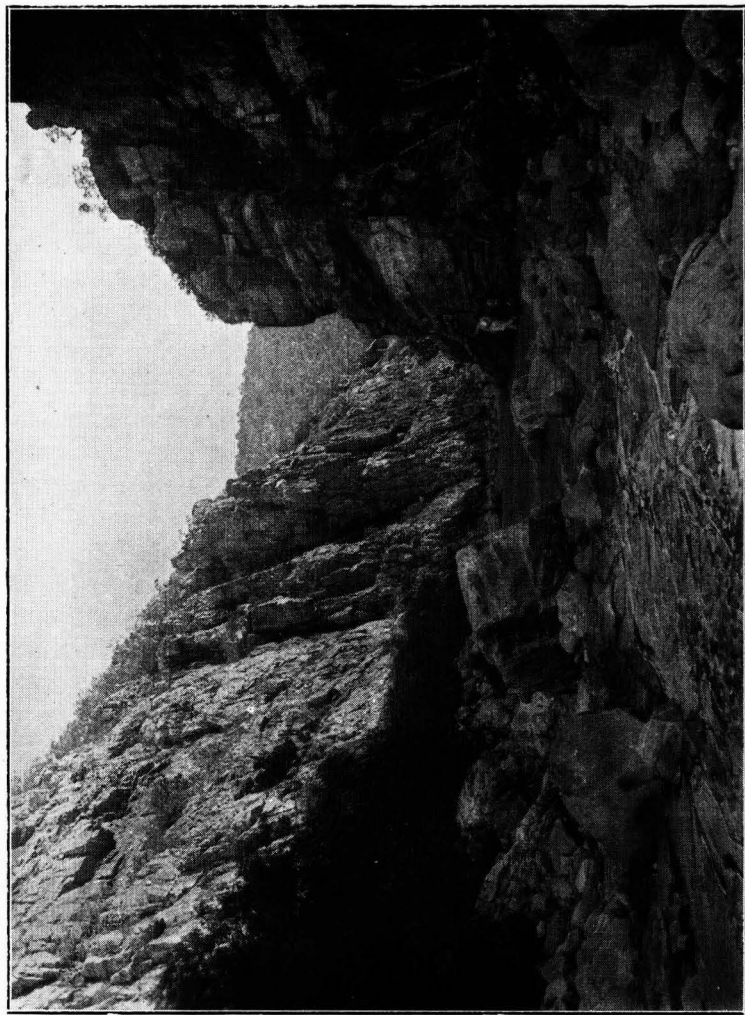

Foto Exton, Pietersburg.
Chueniespoort, soos dit daar uitgesien het voordat die pad gemaak werd. (Sien bladsy 177)

na bij ons komd. Gij hij voorbij en vlugte met de honden dig aan ons wagen voorbij.

Wij laaijde de gedeeltes die wij nodig had, op en ik gaf de andere aan ouwe Hans Kaffer. Hij brag een part van de vlijs na ons wagens en steurde de kaffer om de andere ook te halen.

Kwam de (weggelopen) Bossemans van Albagh en Jan bij de kaffers, en nam haar de vlijs die zij wouw, af, joeg ze op de loop met de honden van Albag die zij bij hen hadde. Ook nam zij haar een bijl af, dat eindelijk haar geweer is. Men vraagte waarom zij de Bossemans niet gevangen had; andwoorde zij, dat de Bossemans gezegt had dat zij mijn volk is; was zij bevrees haar kwaat te doen. Jan vraagte haar om de avond te gaan spioenen na vuur. Zei zij dat zij in de donker voor ongedierte vrees. De avond is Jan, Pieta, Louw Albag, Isaak Albagh de jonge, gegaan liep zij de vuur waar de Bossemans zat, digt bij, wierd de honden haar gewaar en sloeg aan. Nam zij de vlugt, vond zij de mijd alleen.

Maand. den 11de. Had wij betrokken lug.

Ging ik na Jan om te horen wat wij doen of laten zal met trekken of blijven.

Zei hij, dat het goed zouw weesen als wij die dag blijf, wand dat het de leste bossiesveld is die wij krijg; en als wij op de kale veld onweer krijg, is wij zonder houd, zal het niet gaan. Ik zei, dat het mijn gevoelen ook is, die mijn tot hem gebrag heef. Ouwe Botha was bij, zei wij hem het ook. Hij was ook tevreden.

Bij geval zij Jan aan mijn dat hij van voornemens is de Bossemans aan Albag niet weer te geven in zijn diens, om reden dat Albag haar onverstandig behandelt, en hij zijne door die weg kwijd raak, waar door hij als dan in gebreken

blijf, en Albag hem (zich) helpen kan zonder de Bossemans, en hij niet. Ik moes hem gelijk geven wand het herinder mijn dat Jufr. Schepers mijn gezeg heb, dat Albag de Bossemans somtijds onschuldig slagen geef. Zij had mijn twee à drie keeren op genoemd, dat een (van) de schapen van Jan onder die van Albag gelopen was; vraag hij hoe het komt; zei de Bosseman dat hij voor was, en Isaak agter; is Isaak gegaan om kwaggas te schieten, en toen hij het zag was de schapen te na aan elkander, eer hij bij kon wesen was het onder malkander, — krijg de Bosseman slagen. Een dag of wat daarna kwam de schapen te vroeg na zijn zin bij de wagen; vraag hij aan zijn dogter Catrijn waarom zij de schapen zoo vroeg bring; zei Catrijn zij zal komen wanneer als zij wil, en zal niemand daarna vragen. Gaf Albag de Bosseman slagen. En Jan noemde mijn ook op wat hij meer als eens getuigen van gewees is. Ik (zei) dat hij, als het alles zoo is, de regt heb om het te doen, dat wij niet verder in gebreken raak. Nadat hij Albag het gezeg had, kwam hij en zei, dat Albag tevreden is. Ik zei, dat het nog beter is, als dat hij daarop tegen had.

De agter middag, dat ik van mijn vee kwam, zei ouwe Strijdom dat Albag zeg, dat hulluij zijn mijd — dat een Bosseman is — ook afnemen zal. Zei dat hij aan hem gezeg heb wie het doen zal als hij haar niet mishandelt. Albag zei dat hij dié volk van Calidon mee gebragt heb, en heef haar zelfs gevangen. Had Strijdom daarop gezeg, dat als die basters eits bij de vee verbruijd, hij de Bossemans slaat. Vraag Albag: wanneer hij hem geslagen heb. Zei Strijdom: daar heb gij hem met de jukscheij ook aan kwatswink geslagen, toen de Baster van de schapen gegaan is.

Ouwe Botha (en) ouwe Strijdom is die dag op de jag gewees, maar niets gekregen.

Dinsd. den 12de. Ben wij getrokken tot onder de Gansenkraal aan de Santrivier.

De morgen toen wij aan inspannen was kwam ouwe Hans kaffer mij zeggen, dat zijn kaffers een Bosseman gevangen heb. Het was die van Albag, en de klijne van Jan is ontsnapt. De vorige dag heb de kaffers hen bijde ook gekregen, maar kon zij geen in handen krijgen. Toen wij uitgespannen was, is Pieta en Willem na de vee terug gegaan.

Jan was in rijden na zijn vee gegaan, en kwam bij de schapen van Albag, zei hij aan de Bosseman dat hij na zijn schapen gaan moet, antwoord de Bosseman, dat hij bij ouwe baas blijven wil. Jan zei, dat hij het hem anders zeggen zal, en zei hem, dat hij gaan moet. Is de Bosseman gegaan na Jan zijn schapen. Toen is Jan na de wagen gekomen en sprak met Carolus daarover, dat de Bosseman bij hem niet komen wil. Zei hij, dat hij verplig is hem vas te houden om die schade voor te wesen die hij alle dagen te wagten is, als de Bosseman bij ouwe Albag is, of los; want dat zijn beeste eenkeer uit gebleven is in het veld, en hij gelukkig het weer gekregen heef, maar dat hij niet staat maaken ken dat hij het in een toekomende weer vinden zal zonder groote schade. Toen wij nog sprak, kwam die kinders van jufr. Schepers zeggen, dat Louw Albagh die Bosseman van Jan zijn schapen genomen heb. Jan zei dat een met hem gaan moet na Louw, om te horen wat de reden is dat Louw hem niet eers aan spreek als hij zulks doen wil. Ging ik met hem meede. Jan vraag aan Louw, waar of de Bosseman is. Zei hij, bij die schapen. Jan vraag: bij wat voor schapen. Bij die schapen. Jan zei, dat hij hem bij zijne gezet heb; zei Louw: hij hoord bij dié schapen. Jan zei, hoe durf gij het doen, en ging na hem toe, gaf hem een met zijn regter hand, en een met zijn linker hand, waarvan hij een wond aan zijn

linker oog kreeg. Wouw Jan hem verder met de handen of vuijs slaan, maar dat ziende, nam hij zijn wandelrottang en gaf hem daar een houw vier of vijf meede. Nam Louw de de vlug.

Jan had mijn gezeg, dat hij de Baster mijd, Catrijn, ook die dag onder zijn wandel- of kuijer-rottang gehad heef, om dat zij, toen hij de Bosseman na zijn schapen steurde, zei dat de drie assegaijen die de Bosseman heb hulluij toekomd, hulluij heef het geruild. Zei Jan aan haar, dat zij het nemen moet toen hij het van de Bosseman genomen had, wou zij het niet nemen, als nadat hij haar deftig door gehaald had met zijn wandel-rottang.

Toen hij met Louw klaar was riep hij de Bosseman, en brag hem bij zijn wagen en sloot hem vas, overmits het reets de vierde keer is dat hij de klijne goed van Jan weg nemen wil van zijn vee. Ik zei aan kand gemaakt heb, en was te vreden, als alleen Jan, dat hij wel zouw doen als hij twee of drie getuigen nam, en zeg Albag wat zijn mening is met de Bossemans van hem te nemen, en wat zijn voor uit zig daar omtrind is. Of Albag het meschien niet zelfs goed keuren zal, hoewel dat ik wijnig goed van hem te wagten was. Jan keurde het ook goed.

Ouwe Botha heef die dag een wilde bees geschoten. De agter middag kwam ouwe Hans Kaffer mijn zeggen, dat Maletie de anderen dag komen zal, dat hij toen ik in getrokken is niets aan mijn geven kon, dat hij het nu geven wil. Ik zei aan hem van ja, dat hij maar komen ken.

Toen ons vee dig bij de wagens was, riep Jan mijn, oude Strijdom, Botha en Carolus met hem te gaan na Albag. Lij Albag op zijn wagen, zei Jan, dat hij op mog staan, dat het nu te laat is nog te slapen. Zei Albagh dat hij zoo hoofpijn heb, ik zei 't is mischien sinking, die hem in zijn

hoof plaag. Nadat wij en posie gezeten en gestaan had, zei Jan, dat hij hem zeggen wil wat zijn mening is dat hij die Bossemans niet van hem neemt om de diens, maar dat hij ziet dat zij bij hem geen goed doen wil, en zijn vee daardoor in gevaar loop zoo als hij zelfs getuigen moet. Dat hij de Bosseman vasthouden zal, om te beletten dat hij geen gelegenheid krijgen ken, de klijne van zijn vee te nemen. En dat hij en wij alles geprubeerd heb met slagen, eers een wijnig, en voor de derde keer negen en dertig slagen hem heef gegeven, overmits wij toen drie van ons volk door hem kwijt is geraak; dat alles wil nog niet helpen. Daarop zei Albag, dat de Bosseman veel schapen van hem zei hij, dat Jan hem niet gezegt heb dat hij de Bosseman weg genomen heb. Dat heb ik ke ze, das waar. Jan antwoorde of hij hem niet gezegt heb toen hij de mijd gebragt heef de morgen toen hij bij hem gekom is. Zei Albag, dat hij kedink das korswil, de mijt ik kee nie om, maar ik de Bosmans banje onkoste kedaan, van Calidon. Daar op andwoorde ik, dat zoolang als de Bossemans bij hem het willen blijven, een van alle hem de minste betoond heb dat wij de Bossemans van hem te nemen. Antwoord hij van neen: da ikke ken niet zee. Nu, zei ik aan hem, als hij nu wat te zeggen heb moet hij spreken. Antwoord Albag, nee nies nie. Daar op zei Jan, als hij de Boesseman hebben wil, ken hij hem nog krijgen, mits dat hij hem in versekerd houijd, dat hij de zijne niet weg neemt van zijn vee. Antwoord Albag: nee, dat ik ken nie doen, daar om ik ken niks zee. Daarop heef Jan de Bosseman vast gehoud.

De avond riep ik Sekieti, en vraag hem hoe of wij de andere dag trekken moet om bij water te komen. Zei hij, dat wij nu bij onse pat is, wij ken hem nu niet meer vragen. Ik zei waarom hij mijn dan de poord aan zegt heb, die wij

doortrekken ken, om de onweg niet te nemen, zoo als wij gekomen ben. Zei hij, wij ken die poort niet door maar, als wij Sekwatie aan de regter hand laat leggen, ken wij door. Ik vraagte hem, of wij water door die kale veld krijgen zal, om aan de revier te komen. Zei hij, dat bij die droge kuilen aan de anderkand, grote water is, en van daar ken wij over komen bij de reviertje die na de Boeloela loop.⁶⁹⁾

Ik merkte, dat hij ons expres zoover gelijid heb om bij Mapielie dig te bij te komen. Riep ik hem alleen met Jan, en Adonis, en zei hem, dat ik hem gezeg heb dat hij ons over de kale veld bringen moet, waar wij voor ons vee een goede gelegenheid heb dat wij alsdan te rug zal keeren na Mapielie, en die kaffers die mijn bokken heef, om haar geen agterdog te geven. Zei hij van ja.

Woensd. den 13de. Ben wij getrokken tot aan de Strijdoms gat. Was wij in ons pad die wij gekomen is. Wij had schaars water. De avond vraagte wij Sekietie waar wij de andere dag water krijgen zal voor al ons vee.⁷⁰⁾ Beduide hij ons de droge kuilen daar wij met ons komste zonder water blijven moes, maar aan de ander kand, zei hij, is water, genoeg voor ons vee. Ik merkte dat de schof voor ons vee groot wesen zouw. Vraag ik hem, of hij niet nader water weet al is het een omweg. Zei, dat aan de linker hand een wijinig nader grote water is die loop. Zei ik, dat wij als dan die zullen inslaan. Hij maakte dat ik begos te dinken, dat hij ons mislijd; want hij had zoo veel draaien en zijn

⁶⁹⁾ Malipsrivier.

⁷⁰⁾ Tot hier — die s.g. Gansekraal aan Sandrivier — was die trek van Sandrivierspoort af, langs die linkertak van Sandrivier opgegaan, tot in die nabyheid van die teenswoordige Doringkraal, naby Pietersburg. Nou sou hulle links afswaai, in die rigting van Oempathelaspoort (Chucniespoort), noordoos van die teenswoordige Pietersburg verby.

storie dat ik bijna geresolveerd was hem bij de kop te vatten en vas te houden zoo als de Bosseman. Ik vraag hem waarom hij mij dan gezeg heb, toen ik hem gevraagd heb of wij altoos water hebben zal tot aan de Baloela rivier, wij uit de Santrivier langs een ander rivier opgaat, tot op de Bokkraal hoogte, en dan over tot een andere rivier, die in de Baloela loop. Zei hij, dat die rivier bij plekken geen loop heef, en dat het dezelfde rivier is die hij gemeend heb. Het is juis een vontijn toen wij het reguit gevraagd heb.

Ik dagte dat mijn volk begos tegen zin te krijgen om na de vort van de Portigees af te trekken. Zei ik aan de kinders en Jan, wat mijn gedagte daar omtrind is, en waar mijn kwaad vermoede op gegrond is. Zij had dezelfde gevoelen daar over. Zei Carolus, dat hij het aanstons weeten zal, door de een soldaat Antonie. Ging hij weg. Een posie weg gewees hebbende kwam hij, en zei, dat die twee soldaten hem gezeg heb, dat al de volk weg wil; maar ouwe Mietje houw haar tegen; zij wil niet weg. Ik zei aan de kinders, dat wij nu terdegen toe moet zien, en, zonder agterdog te geven, opletten moet dat zij geen gelegenheid krijg buiten ons weten te ontsnappen. Ik vraag Adonis wat hij van Sekieti dink; hij is tolk gewees met Mietje en Danster, antwoord hij: hij weete nie. Toen Sekieti na zijn vuur wou en Adonis, dat wij alleen was, zei ik aan Jan, dat men niet weten ken of Sekieti bevrees is dat wij zijn saak bij Mapelie zal steeken laat. Zei hij: ook ik zei dat ken meschien zijn hele draai weesen, dat hij ons zoo te zeggen uit de koers lijd.

Donderd. den 14den van Strijdoms gat ben wij getrokken tot aan de Verkeerde Fontijn.⁷¹⁾

⁷¹⁾ Pictersburg se water.

Jan had die morgen een grote ongeleerde os in gespannen, die wouw niet meeloopen nog minder trekken. Kwam wij laater bij ons vee als gemeenlijk; vraag ik aan Adonis waar die water is. Zei hij: ikke wittinie baas. Ik vraag of hij Sekietie niet gevraag heb, antwoord hij, met zijn kop schutende: neeë. Vraag ik hem waar Sikiti is. Zei hij: daarso Bergh. Ik rijd nog een wijnig verder, steurde ik Danster, na Sekiti, hem te vragen waar die water is. Kwam Danster en wij daar bij die riet. Toen wij daar kwam was het kaffers tuinen, die toenmaals droog was en na riet geleeke. Rijd wij nog een ind verder, omtrind een 7 of 8 hondert tree, vond wij niets.

Ik zei, dat het voor mijn scheijn of wij bedrogen word; en zei dat wij maar uitspannen zal, en na de vee terug rijden moet. Was ouwe Strijdom vooruit gegaan om te zien of hij geen water krijgen kon, of wij door Danster niet verkeerd is gereden. Toen wij uitgespannen had, was ik heel geackoordeert Sekietie vas te setten tot hij ons water aanwijs; wand wij dagte dat zij ons in een droge plaas gebragt had om ons in steek te laten, dat wij als dan geen tijd ken hebben haar te vervolgen.

Zag wij Strijdom winken, ik ging hem te gemoed; hij kwam hard aangelooopen, zag hij dat de wagens uitgespannen was, was hij onvergenoeg; hij zei: groot water, hij loop sterk. Ik vraag waar of de water heen loop. Zei hij, met zijn vinger wijsende: zóo heen. Ik: of ons vee suipen ken, of die water niet diep loop. Neen, zei hij, loop op de vlakke.⁷²⁾

Toen wij bij de wagens kwam zei aan de kinders, dat zij inspannen moet, dat de water te ver is van de wagens. Ging ik na Jan en zei het hem; zei hij: voor die een nagt is het

⁷²⁾ Dit is opmerklik dat Trichardt nie weer van hierdie water melding maak nie. Dit blyk ook nie dat die trek so 'n water aangetref het nie, want netnou soek hulle weer na water.

niets. Zei ik dat als de vee de laaste bij die water is gewees, het reets donker is, moet zij die end van daar weer te rug komen. Zei hij ook van ja.

De vrouwen had haar hoenders uit de hokken gelaten, moet zij 't weer vangen; maar de hoenders kreeg die dag meer voer als andere dagen. Eider vrouw had een gedeelte mielies om haar hoenders te pajen.

Den avond kwam Jan, sprak wij dat het een mojje plek is om terug te gaan na de Bokke Kaffer en Mapelie. Wij zouw dan de andere dag gaan tot die kaffers, die met ons gaan zouw; als wij van daar de andere dag Mapilie wekken kan. De morgen blijf het steken, is wij niet gegaan en de Sondag was na bij; als wij de andere dag niet daar kon weesen kon wij niet eer als Sondag daar weesen; dag ik (geen) grote werkstalligheid te maken maar liever te wagten tot Sondag voorbij was. Jan vraag mijn of wij gaan zal; ik zei dat die volk nu in het veld bij die vee is, en ik haar niet gevraag heb of wij morgen daar weesen ken.

Vrijd. den 15de. Ben wij aan de Verkeerde Vontijn stil gebleven.^{72a)}

Is Jan en Botha gegaan na water te zien, daar Sekieti ons het aangewesen heb, had de rivier geen water; krijg zij per geluk een partij Kaffers, die wees haar kuilen aan, digt aan de rivier; wouw zij een of twee van die kaffers mee hebben, om haar door een vertolk te vragen waar wij verder water krijgen ken; is een, een ind weegs mee gegaan nam hij de vlug.

Saterd. den 16de. Ben wij getrokken tot aan de Salpeter-vontijn.⁷³⁾

^{72a)} Dus nog op dieselfde plek waar hulle die 14e aangekom het. Oempathelas of Chueniespoort, wat op die 21e opnuut verken word.

⁷³⁾ Waarskynlik die teenswoordige Palmietfontein 343, suid-suidoos van Pietersburg.

Bij de beeste getal komt bij, de rooij witrug kaffers veers, haar kalf, die van Katos en de poenskop van Carolus, haar kalvers, komt de getal op 454

Toen wij uit gespannen was kwam Sekieti mijn vragen om te gaan zien of voor water is. Ik zei van ja. Tegen de avond, kwam hij en Poemlana, zei dat de rivier grote water heb, maar de gras is afgebrand. Wij had ons voor genomen, de Sondag te trekken overmits de veld zeer koud was; maar, hij zei dat het hier beter is als daar; zei ik dat wij dan de Sondag blijven zal.

Sond. den 17de. Is ik met Danster gegaan om te zien of wij die Poort ⁷⁴⁾ door kon komen, was het te ver, is ik terug gekeerd.

De avond was Jan bij een vogelstruijs nes, om de vogel te schieten, kwam daar een wijnig kwaggas, heb hij een gekwets dog niet gekregen.

Salpeter ken men boven de vontijn en de vlijen zoo veel rapen als men hebben wil, en zoo vraij als ik het nog niet gezien heb. Met een ^{a)}

Maand. den 18de. De morgen na onze vroeg stuk is ik en Pieta gereden na de Poord; kwam wij bij een verkeerde, daar niets door kon as nouwelijks een mens en baviaannen. ⁷⁵⁾

Wij kwam de avond 7 uur bij de wagens. Jan was uit gewees, had een eland gekwets; Botha heb niets geschoten.

a) 'n Onvoltooide sin wat in die Engelenburg-tekens nie opgeneem is nie, en waarskynlik 'n verdere meedeling oor die voorkome van salpeter (brak?) sou bevat.

⁷⁴⁾ Malipspoort.

⁷⁵⁾ Waarskynlik 'n nek of poort suidoos van Malipspoort; miskien ook Oempathlelas of Chueniespoort, wat op die 21e opnuut verken word.

Die dag heb April zijn kouij gekalf, komd bij de beeste
getal één bij 455

Dinsd. den 19de. Ben wij getrokken tot de Bok kraals nek.

Met dat wij om een groote wal rijd kwam een hond, die uit de wal sprong, aan de hotkand, waar voor de osse schrikte, tot gelukte (?) de voor osse de schijen aan stukkend brak, vloog de andere om en kwam reg na de wal. Liep ik voor, krijg ik haar tot stilstand.

Toen uitgespannen was, is Carolus en Antonie terug gegaan na de vee te zien; wij had schaars water.

De morgen had wij ons ossen laate vreten voor wij inspannen zouw, was ons vee vooruit. Zooals wij aan inspannen was, kwam in de twintig kaffers aan loopen met assegaaijen en eenige met schild vellen. Laat ik haar door Danster vragen, waar zij na toe gaat. Zei zij, dat zij vellen ruilen wil voor koren. Zij had twee bondeltjes koren in haar karossen gebonden en een kljne mantje koren. Laat ik haar door Danster zeggen, als zij vellen ruilen wil moet zij met geen assegaaijen komen, maar met koren; en of het koren is die zij bring met zooveel man. Nam zij het argwaan op, en wouw mijn die koren geven. Zei ik, dat zij ten eersten maken moet dat zij weg komd, of dat ik op haar vuuren zal, en nam mijn geweer en Pieta de zijne. Nam zij de spat. Daar was drie blijve staan, die aan de andere zei dat zij de assegaaijen weg gooijen moet, maar zij liep zonder op houden voort. Blijf die geen assegaaijen had, alleen staan; zei zij, dat zij voor de andere kaffers, bevrees is die met haar oorlog heb, dat zij daarom de assegaaijen had mede genomen. Ik zei, dat ik het niet weten kon, en dat zij met geen assegaaijen bij mijn komen moet, al is het één, zal ik doot schieten.

foen wij op Bokkraals nek uitgespannen was, zei de kenders van Jufr. Schepers, dat zij een leuw gezien had, dig bij Jan zijn vee, die ver agter was. Is Jan er na toe gegaan, was niets bij zijn vee gekomen.

Woensd. den 20ste. Is wij getrokken na de bokkraal.

De morgen zei Albagh aan de kinders, dat een partij van zijn beeste weggestreken was. Ik zag Louw daar rond drijven; vraag ik wat het wesen mag. Zei Pieta, dat van haar beeste weg is, dat zij daar na seek. Ik was verwondert, men dagte dat hij spelde seekte, omdat men van de wagens daar zo goed zien kon, dat daar geen beeste is als daar hij was seekende.

Met trekken na de Bokkraal vond de kinders van Botha een kaffer die vermoord is door andere kaffers, aan de steken en wonden die hij aan zijn hoof had. Bij hem leij zijn schild en een of twee assegaijen, die de steelen door gebroken was.

De avond had wij donker weer en wijnig regen tot omtrind mid nag — was de weer voor bij is ik gaan slapen.

Donderd. den 21ste. Om 8 uur de morgen is Jan, Botha en Pieta gegaan om de Poort van Pasela te bezien, of wij met ons wagens daar door ken komen, overmits het voor ons zes schoften nader was.⁷⁶⁾

Ons koorn en mielies was op, bedag ik Sekiti na de kaffers te steuren om koren te late bringen voor vellen. Toen Sekiti kwam, was het te laat om te gaan. Tegen de avond kwam Jan en Pieta, zei dat de Poort te nouw was om door te komen.

Vrijd. den 22ste. Ben wij getrokken tot aan Leas-kraal.

⁷⁶⁾ Umpathlelaspoot, waardeur die toegang tot Olifantsrivier ongeveer ses skofte nader sou wees dan deur Strydpoort, waar die Trek deur is op hul weg na die Noorde.

De nag omtrind 3 uur stond ik op, en zei ik aan mijn vrouw, dat de volk van nag geen vuur maakt; dat mijn gedagte is dat zij alle weg is. De morgen zag ik dat mijn vermoede maar altewaar gegrond was, wand ik had geen haar van swarte. De morgen ging ik en Carolus zien waar de spoor na toe ging; zag wij dat zij reg na een kaffers kraal gaat die daar niet ver van daan leij. Ik zei dat wij haar maar zal laten staan, want dat met onwillige honden sleg jagten is. Ik zat de een soldaat en de Knopneus, die de soldaaten bij haar had, bij de beeste, en Pieta bij de schapen. Gaf Juffrouw Schepers een van haar kinders bij Pieta, was zij nog te swak, gaf ik Gustaf bij. De paarde liet ik van ouwe Strijdom zijn Bossemansmijd jagen. Hij wouw haar bij de schapen zitten, zei Pieta dat hij haar bij de schapen niet nodig heb.

Die dag te voren is ik en Carolus gereden om te jagten, heb ik een eland twee schoten gegeven dog niet gekregen. J. heeft twee kwaggas geschoten en niet gekregen.

Saterd. den 23ste. Ben wij getrokken tot aan de graafwater; wij moes de water in de sant graven voor ons gebruik, hoewel wij voor de vee op een distantie in de rivier genoeg had dat lopend was.⁷⁷⁾

Sond. den 24ste. Ben wij getrokken tot door de klijn Poord, overmits wij geen drink water had.⁷⁸⁾

Toen wij in zou spannen kwam daar drie kaffers, zei dat zij na ons toe kom, dat die kaptijn haar gesteurd heb. Ik had hem die dag te voren laate weten met drie, die bij ons kwam met haar geweers, dat zij zo niet komen moes,

⁷⁷⁾ Die trek gaan nou onder die berg langs in suidwestelike rigting op Chueniespoort af.

⁷⁸⁾ Chueniespoort.

maar met lege handen; en zei dat zij aan de Captijn zeggen moet dat, waar ik de dag uit spand, hij voor ons alle koren en mielies brengen moet, dat als zij vellen hebben wil. Toen wij aan rijden zou gaan, nam wij twee voor lijders. Toen wij een end gereden had, kwam de Captijns zoon uit naam van zijn vader, brag mijn een kalbas bier. Ik gaf hem eers te drinken van zijn bier, daar na riep ik mijn maats en dronk de ander alle op de momind uit.

Toen wij uit gespannen was, ging Pita met de vee aan de overzij van de rivier af, is ik na middag na hem gereden. Met te rug komen, viel twee beeste in vang gaten, en verscheije schapen en bokken. Ik sont ten eersten, laat het bij de wagens weeten, is de zoon van de Captijn zelfs met zijn volk mede gegaan om de beeste uit te halen. Een os van Albag was ook in een gad gevallen. Wij krijg het alle levendig uit. De avond heb ik hem ('n) schaap gegeven, sliep hij bij ons, waar ik hem een plek gaf.

Maand. den 25ste. Ben wij getrokken tot ander kant onder de klijne Poord.⁷⁹⁾ Viel die morgen vier beeste in gaten; een was beseerd, moes wij de keel af snijden; en een schaap brag die volk van de Captijn ons na, maar wat zij niet gebrag heb, weet ik niets van te zeggen. Hij souw dan met ons gaan tot aan de Boloelas-rivier⁸⁰⁾ sliep hij die nag bij ons en zei dat hij voor de schapen zouw op passen waar hij slapen zouw. Ik zei van ja, en wees hem een plek aan waar hij het juis verkiest. Ik zei aan de kinders: laat hem maar daar slapen, hij is onder schoot; als hij eits beginnen wil ken wij het zien, en doet dan een goede trek. Maar wij wierd niets gewaar.

⁷⁹⁾ Deur Chueniespoort.

⁸⁰⁾ Olifantsrivier; Bapedie: Lepelle of Lepaloele, Zoeloes: Oembaloela.

Dinsd. den 26ste. Ben wij getrokken tot oude Sabietas Kraal.

De morgen telde wij de beeste, mankeerd aan de getal 5 beeste. Met trekken verlies Albag zijn merrie paard, heef hij Catrijn deftig af geloest, dat zij hem het die dag bij tijds niets van gezegt heb. Toen wij inspannen zouw was van mijn een os apsent, dag men dat hij met de beeste is mee gelopen of met een van de maats haar beeste.

Woensd. den 27ste de morgen toen wij de osse uitjaagte om te trekken, was de os niet te vinden; telde wij de beeste, mankeerd weer 5 aan de getal, was het 10. — Ik maakte aanstonds gewag en stuurde kaffers uit, liet haar zeggen, dat nu negen beeste mankeerd dat zij het opsoeken moet, terwijl het bij haar plaats is weg geraakt. Ik nam een paard om te zien of ik geen spoor of bees vinden kon; wouw ik een kind meenemen, zei Jan, dat hij mee rijden zal, is wij gereden maar kon geen vaste spoor vinden; is wij terug gereden na de wagen. Nam ik een kaffer en zei hem dat hij mij bij de Captijn brengen moet, dat ik hem spreken wil. Brag hij ons bij een ander Captijn, die beloofde het te laten opsoeken. Zei ik aan Jan, dat hij maar terug rijden moet, dat ik zal gaan zien waar wij uit gespannen was, of die os meschien niet daar in een gad gevallen is.

Toen ik omtrind daar was, zag ik een partij roofvogels zitten en rond vliegen; ging ik zien wat het beduide, zag ik dat die os daar in een weije gad gestaan heb, en dat zij hem daarin doot gestoken moet hebben aan de bloed en mis die buiten de gad lij. Ik (zag) een partij kaffers bij mijn, vraag ik haar met wijsen, waar of wie die os gedoot heb. Daar was een die mijn met zijn twee handen wijste na de naaste kraal. Wouw ik na de Captijn, maar, ziende dat het te laat was, nam ik de koers na ons wagens. Een

half uur omtrind gereden hebbende, was ik in een heijning, die rondom met vang gaaten was. Zag ik een voetpaadje, die door de hijning lijde daar een opening was; nam ik voor die henining daar door te rijden, maar zoo als is voor de hijning kwam was daar een vang gad, die ik niet eer zag, als met dat mijn paard de poot optelde om in te trappen. Ik rukte de paard zoo kord in als ik kon, dat hij op de kand van de wal trapte, schoot zijn twee voorste poten de wal in, moes ik weg pakken. Ik sprong op eene kand en rukte de paard op zooveel ik kon, dat ik een voorpoot op de wal had, sakte hij op zijn zij in, — dat zeer gevaarlik was.⁸¹⁾

Ik poogte hem uit te krijgen, maar te vergeefs. Een kwart uur te voet was een kaffer kraal, ging ik zoo spoedig na toe als ik kon. Haar huizen is omring met een hijning of muur van haar koorn stronken; zag ik naar een ingang, half om zag ik een liep ik en riep haar bij haar volksnaam. Maar met dat zij mijn zag, en hoor roepen nam zij alle de vlug na de ander kand. Ik blijf staan roepen, maar kon niemand krijgen. Is de Kraal ingegaan, maar had veel mouijte om haar mee te krijgen, ik wijsde haar op mijn vingers hoeveel komen moet.

Toen wij bij de paard kwam was de son juis onder, de paard was bij na doot. Toen wij klaar was, dat hij weer nouwelijks gaan kon, was het donker. Ik zei en beduide van haar eenige met mijn te gaan, en gaf haar die paard en mijn geweer te dragen. Ik zouw de paard aanjagen. De paard ging scheef, ik dagte niet hem te huis te krijgen.

⁸¹⁾ Gevaarlik omdat onder in die vanggate skerpgepunte pale ingeplant is. Kom 'n dier op sy bene daarin tereg, dan reik die paalpunten allig nie tot sy lyf nie.

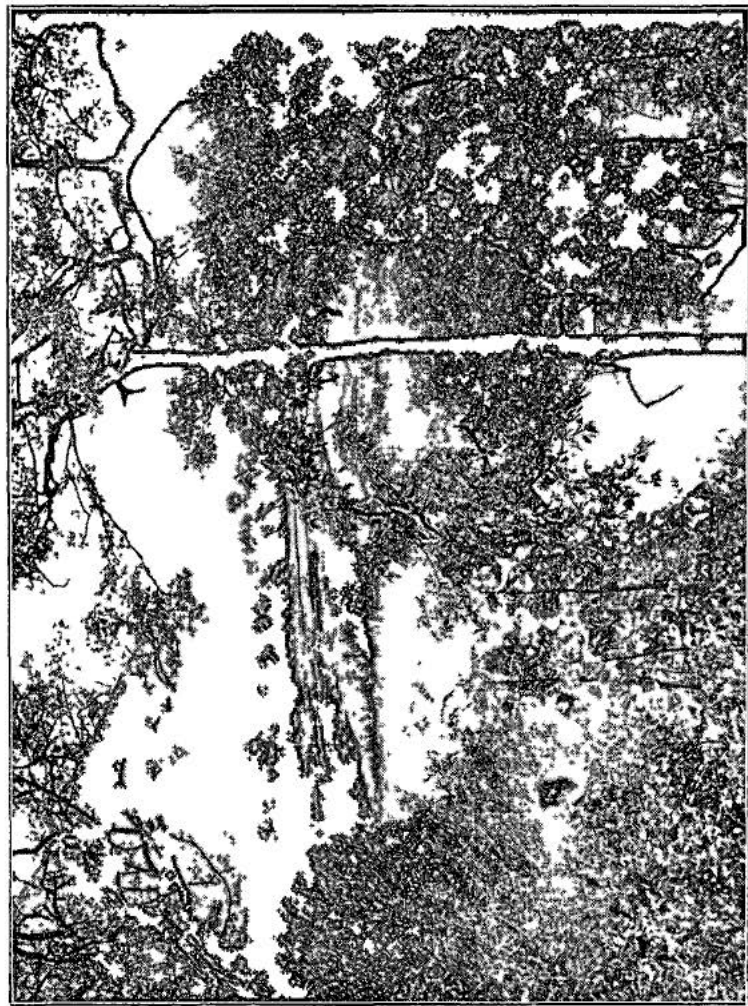

Foto S.A. Spoorweë en Hauens.
Olifantsrivier (Baloele), woes en wyd, wat hulle dertien maal moes deurtrek.

Omtrind 9 uur kwam wij bij de wagens; ik wilde aan die schepsels, die mijn zoo ver geholpen heef te eeten geven. Zei ik, dat zij bij die andere gaan moet, die de vee gejaagt het, dat zij een schaap heb, en haar daar (ont)vangen moet dat ik haar morgen een schaap geven zal voor haar moete. Zij lied 't haar gevallen.

Toen ik bij de wagon kwam, zei men dat Louw en Isaak Albag, toen zij gegaan is om de merrie te halen, de Kaffers juis op de mat kwam, dat zij de os zoo doot gestoken had, zij had de een hoorn af gekapt. Toen zij hem en Albagh zag, heb zij de loop genomen. Ik had de voet pat gezien die zij getrapt van de Kraal na de os en weer terug. Zei ik aan mijn maats, dat wij de morgen vroeg gaan moet en die kraal gaan bezoeken, en zooveel nemen als van ons weg is en voor ons moete ook betaling. Wij kwam dan overeen, dat wij met de derde wag — die ons wekken zouw — gaan moet om vóor lig dag bij de Kraal te wesen. Maar toen zij mijn wakker maakte kraide de haan; zei ik dat het te laat is, maar Jan houd aan dat wij wel vóor dag voorbij kan komen, en als het dag word zal wij na de regter hand wegslinger door de bossen. Ik laat mijn gezeggen en bepraten; is ik, Jan, Pieta, Diederik, ouwe Botha, en Louw Albag, Antonie, en Sakana gegaan: ik en Pieta te paard. Toen wij weg gaan zouw, gaf wij aan Carolus, ouwe Strijdom en ouwe Albag de vee en wagens over, wat zij doen moes in kas van aanranding. Wij ging dan één parig voor, om de negen beeste van mijn en de een van Jan, de waarde te brigen en voor ons moeijte aan al ons maats wat te geven. Maar zooals wij bij de Kraal voorbij zouw gaan, daar ik gezegt heb dat zij ons zien zal, kwam wij een klomp schapen en bokken met twee kaffer digte bij. Ik zei aan Pieta dat hij zouw gaan zien, of daar geen van ons bij is, en rijd

stapvoeds voort, kijk en zei, dat de merrie niet bij de schapen loopen wil met hem, dat hij het niet reg zien kon. Wij had niet veel tijd, rijd wij voort. Toen wij een wijzig verder was, hoorde wij dat zij op haar been vluitjes blaaste, ging wij voort tot over de Kraal, daar die os (ge)wees was of wij voor bij gaan wou; maar ziende dat zij de vlug nam, rijd wij na de kraal toe, zag wij dat zij met haar bokken vlugte en geen beeste; zei ik dat zij misschien de beeste uit de Kraal gestoord heeft, dat zij ons te wagten was, dat wij haar maar gerus moet maken tot morgen, of overmorgen, zal wij de boel sloop.

Ik rijd rondom haar woning en kraallen, om te zien of daar geen beeste sporen uit gaat, zag wij dat zij en geheel maar één koui met een kalf in de Kraal had gehad. Zei ik aan Jan, dat de beste wat mijn gedachte is, dat wij haar maar stil laten moet tot zij weer wat geruster is, en dan de bokken alle nemen tot zij ons beeste bring en ons moeite betaal. Daar was nog van haar dig bij de kraal, steur wij Antonie na haar om te spreken, maar zij wou niet bij hem komen. Zei zij dat (zij) bang is. Pieta wou haar met de paard een paar keer bijrijden, maar zij nam de vlugt. Zei ik, dat de beste is dat wij haar laat blijven, en morgen of over morgen dan onse slag waar neem, dat wij betaald kan wesen en ons moeite ook. Wij zouw het dan doen.

Toen wij een geruime tijd bij haar kralen was geweest, en alles wel gezien had, zag wij dat zij een aansienlike partij bokken had in haar kraal, zei ik dat als wij die bokken heb dat wij ons betalen ken en ons moeite ook; maar wij moet haar maar gerus maken, want dat wij die bokken nu niet alle krijgen ken, dat zij de eene klomp hier en de andere daar in de bossen zal drijven dat als wij wat krijg, de moete niet wesen zal. Toen wij de spoor van de bokken zag, zei

Jan, dat wij agter na gaan moet dat zij niet ver gaan zal met de bokken. Ik en Pieta moes met de paarden op de koers uitrijden op een vrisse galop, en zij te voed zouw ouwe Sakana op de spoor setten. Wij jaagte op de spoor, en krijg verkeerde spooren van de dag te vooren, die ons van de koers lijde. Was wij heel verkeerd, toen wij het zag is wij weer na de koers gereden, om te zien waar ons voetgangers was, maar vond geen spoor of voed ganger. Is wij weer terug gekeerd, of wij niet mis had, dat die spoor meschien de regte was. Toen zag wij dat het de verkeerde spoor was, en dat die spoor na de linker hand moet wesen, moes wij weer dig bij de kraal de spoor nemen. Zag wij dat spoor reg na een bosrand gaat, dat wij met de paarde niet in kon en haar niet bij kon komen, wand zij te ver voor was. Zei ik aan Pieta, dat wij bij die Kraal zal gaan wagten tot Jan komt, en ons paarden laate vreten. Heb wij daar omtrind twee uur gewagt; zei ik, dat wij door de rivier moet rijden, dat wij hoger is, dat Jan ons van ver zien ken, of ten minste ons paarden.

Daar stond een grote witgat boom niet ver van een Kafferskraal, is wij onder gaan zitten. Toen wij, na lang gewag te hebben, niets zag, maakte wij agterdog, dat Jan mischien voorbij mag wesen. Zei ik, dat wij maar na ons vee gaan zal; is wij aan 't rijden gegaan.

Kwam een kaffer mijn roepen, dat ik komen moet om bier te drinken. Meteen zag ik een kaffer met een kalbas bier, hij had een goede komplot bij hem zonder assegaijen, maar een eider had en goede kerie. Ik zij aan Pieta dat zij nu assegaijen nodig heb. Ik zei aan dié die de bier had, dat hij het bij die boom bringen moet. Zet hij het daar neer, klom ik van mijn paard, liet ik haar van Pieta zeggen, dat zij maken moet dat zij weg komd, het welk zij ten

eersten deet. Riep ik drie van haar, zei ik, dat hij drinken moet van zijn bier. Nam ik daarna ook een goede tuig. Ik vraag haar na de beeste, antwoorde zij van neen, dat zij niet weet waar het is. Na Jan (gevraagd), zei zij, dat hij na dié kand is. Heb wij nog een ruime tijd gewagt, dat wij verstaat door hem, dat Jan nog agter is, maar ziende dat het tijd word om bij tijds te huis te zijn, is wij voor gereden. Bij ons vee en wagens, was niets gebeurd.

Tegen de avond kwam Jan met zijn makkers. Ik ging zien en horen wat hij uit gevoerd had, om dat ik gedacht had dat hij wijnig krijgen zouw. Hij had dan vier beeste: een grote kouij, een veers kalf van één jaar, een jonge osse van twee jaar en een koeskop bulletje van ook omtrind een jaar. Ik: gij heb tog wat gekregen. Ja, zei hij, maar het is de mouijte niet (waard). Verder zei Jan, dat het beeste is, die Antonie genoemen heb; dat hij hem gezegt heb dat het te min is dat het de moeite niet bedraagt, maar dat hij zei zal het maar halen. Toen hij met de beeste kwam zei Jan, dat hij aan hem gezeg heb dat hij de beeste maar moet late lopen; zei ouwe Botha dat hij het maar houden moet, heb zij dat meegebrag. Op de weg, zei Jan, dat (hij) aan hem (Antonie) gezeg heb dat hij hem de kouij geven moet. De avond zei Antonie aan Pieta, dat Jan hem een van de beeste gevraagt heb en ouwe Botha ook een, maar dat hij gezegt heb dat hij het eers hier bringen zal. De ander dag morgen zei de kinders onder malkander dat Jan de kouij krijg, ouwe Botha de bonte osse, Diederick de bulletje, en Louw de veers, hoor Antonie dat, en zeg, toen de beeste wegging, dat zij de beeste al vier onder Jan en ouwe Botha haar beeste jaagte. Ging Antonie en jaag ze alle uit; kwam Diederick en jaag ze weer onder die van Jan, ging Antonie weer en keerde ze weer terug; ging ouwe Botha en zei, dat het

verdoemt is dat als hij die twee niet hebben wil die hij teruggekeerd heb voor Antonie, dat hij één krijg. Ik hoorde ouwe Botha zeggen: dat waaragtig niet. Daar op heef Antonie de beeste late gaan, en men zei, dat hij gezegt heb, dat hij ze de avond alle zal dootsteken. Zei ik aan Lourins dat hij aan Anthonie zeggen moet, als hij bij hem komd, — — wand Antonie was, toen ik het hoorde, met mijn beeste weg — —, dat hij het niet doen moet, dat ik eers met Jan en Botha daar over spreken zal. Ik was verwonderd dat ik hoorde, dat zij de beeste gedeelt had onder haar, daar geen verlies plaas gevonden had, als alleen van mijn en Jan. Maar ik sweeg stil, zag dat daar niets goeds van worden zouw, omdat Antonie die beeste genomen had en bij die deling hij niets ontvangen had. Ouwe Botha zei dat het voor zij moete is.

De agter middag zat ik bij Pieta zijn wagen te schrijven, kwam Jan bij mijn wagen, heb ik hem niet gezien; sprak hij tegen mijn vrouw, dat hij hoorde dat Antonie bij de vort klagen wil bij de goeverneur. Ik zei: tegen mijn heb hij dat niet gezegt, en vraag aan wie dat hij zulks gezegt heb. Zei mijn vrouw, dat Jan zeg, dat hij zoo hoor. Daar op is ik na de beeste gegaan overmits Antonie over hoof pijn klaagte en Sakana met twee kaffers alleen was bij de beeste in de doorns. Kwam Carolus met mijn, wouw twee kouijen, die klijne kalvers had, terugloopen, zei ik, dat wij die nemen moet na de wagens, bij de kalvers. Toen wij daar kwam was het redelijk laat, zei ik dat wij de vee maar aanstons moet late komen.

Toen de vee bezorg was, kwam Jan en sprak over die praten van Antonie, en zei, dat 't brutaal genoeg is, dat hij al die beeste dootsteken wil, en als hij hem nu al met de vort dreig, dat het voor hem dan de meer beterste is,

dat hij hier (langs) die rivier op houd en gaat maar weer uit. Ik zei: dat is u saak, gij moet weten wat u doet. Zei Jan, dat hij niet neuken moet, dat het hem niet veel let of hij neem zijn roer en schiet hem dat hij bars. Ik zei aan Jan, dat als hij hebben wil dat ik spreken moet, hij ordentelik spreken zal. Zei ik, als ik hem raden moet, en (hij) van mijn gezeg wil wesen, dat hij alsdan met zulke dreigementen niet komen moet, want dat die schepsels dat bij ons niet verdient heb. Toen (zei) men dat ouwe Albag en ouwe Botha zeg, dat Lourins gezegt heb dat ik al die beeste aan Antonie gegeven heb. Ik laat ouwe Botha roepen door Goestaf; laat hij met Goestaf weeten, dat zijn hoof zoo seer is dat hij morgen vroeg komen zal.

Donderd. den 28ste heb wij niet getrokken, heb wij de kraal gaan bezoeken daar ons vee is weg geraak.

Vrijd. den 29ste. Ben wij getrokken tot onder aan de Santrivier.⁸²⁾ Is die dag twee beeste van Albag in gaten gevallen.

Saterd. den 30ste. De morgen kwam de Captijn met de res van de betaling, die hij beloof had de dag te voren. Brag hij twee bul-kalvers van één jaar en één bok en één schaa; had wij 14 schapen en bokke met malkander en 8 beesten met die Antonie genomen had. Vraag ik aan Jan, wat wij doen zuw: of wij tevreden wesen ken of niet. Zei Jan, dat het nu aan onse kand wij de eer behoud, wij het maar effen maken moet. Wij had twee gevangen van hem die Antonie gevangen genomen had. Toen wij klaar was met de vee, vraag ik aan Antonie of hij haar (terug) geven wil; zei hij, dat wat ik doet hij te vreden is. Zei ik, dat wij haar geven zal ⁸³⁾

⁸²⁾ Chueniespoortrivier, 'n sandloop.

⁸³⁾ Nl. die gevangenes hul vryheid teruggee.

Ben wij getrokken tot onder aan de Santrivier; gaf de Captijn mijn volk mede tot aan Balola, met orders dat zij mijn daar goed brengen moet vooral na de gaten te zien, dat ik geen vee verlies. Maar zij gehoorsaamde wijinig daar aan, wand de kinders trappeerde haar dat zij vee ziet in de gaten en stil swijg.

Toen wij dan ons betaling bij malkander had, zei ik aan Jan, dat wij het maar moet regmaken. Ik zei dat hij van de schapen voor zijn mallers (malheurs?) die weg is ken nemen. Nam hij een hamel die de grootste was, en een kapater van de grootste, en een jonge ram, en nog een schaap, van de twee jarige ossies nam hij een voor zijn vers. Pieta nam voor zijn twee bokken: één schaap en een bok. Wij laat ouwe Botha roepen om te horen wat hij van de kouij zeggen zal, of Jan die krijgen ken voor zijn veers, was hij gaan houd kappen voor zijn leerboom, die de dag te voren met hollen van de wagens gebroken was te kalvateren. Toen hij kwam, vraag Jan hem of hij de kouij ken krijgen, voor zijn veers, zei hij: als het niet anders weesen ken. Zei ik: dat hij niet zeggen moet als het niet anders weesen ken, dat hij reets weet dat hij niets verlies heb; dat hij maar zeggen moet of hij het voor zijn moeite neemt, wand anders weet wij niet wat wij aan hem doen moet. Zei ik aan Jan, dat hij maar een van de twee grootste ossies nemen ken, als hij daarmee te vreden is, zal ik met de ander te vreden wesen. Hij zei, dat hij de stompoor nemen zal. Ik zei, dat het mijn de zelfde is, wat hij neemt. Toen die kaffer dag dat ik betaald was, had ik niet de helfte van mijn beeste betaald.

OCTOBER 1837.

Sond. den 1ste heb wij niet getrokken. De morgen zag de kinders dat de leeuw een schaap weg had, en zei het niet eer als de avond.

Maand. den 2de ben wij getrokken tot aan Baloela. Man-keerde de morgen een os van mijn, zei ouwe Strijdom dat de os misschien onder de beeste wesen zal, maar toen wij aan Balola kwam, was de os daar niet; steurde ik aanstons drie kaffers terug, maar zij vond de os niet; brag zij een schaap die in een gat gevallen was. Die dag is twee beeste in een gat gevallen, was een veers van Carolus doot.

Dinsd. den 3de. Is ik de morgen gereden met Gustaf om na de os te zoeken, en zei aan de kaffer die bij ons was dat hij mijn die vier kaffers moet meegeven, en rijd voort. Steurde hij mij een, die de graaf en riemen had. Toen ik daar kwam daar ik dag dat de os omtrind was, kwam daar negen kaffers met mijn te gelijk, zij doet haar bes om mijn die os uit te helpen halen, maar het was te laat, hij kon niet meer leven. Is ik en Gustaf terug gereden en nam twee kaffers mee en liet de andere daar. Heb ik die van Sekwati gesteurd om de vlees te halen, en Willem met de pak os. Hij kwam de avond laat terug. Die dag zei die kaffer van Sekietie, dat hij de avond of de morgen vroeg een steuren zal om ons de weg en water aan te wijsen, hoe of wij trekken moet. Ik zei van ja, dat het goed is.

Woensd. 4de de morgen vroeg kwam een stuk of tien kaffers. Vraag ik waar die was die hij gesteurd zouw hebben. Kwam daar een bejaard man voor den dag; hij had de schellemagtigste wesen des werlds. Hij had een lange gesprek, en houd staande dat wij in die koers geen water

krijg.⁸⁴⁾ Hij presenteerde dat wij de Captijn een man steuren moet, en hem vragen om volk met ons te gaan, die de weg weet. Ik zei als daar geen water is wat dat wij als dan de moeite doenen zal van een dag of ses hier te blijven om na de weg te zien; — want hij had gezeg, dat de Captijn dat late weten heb. Ik laat hem vragen of hij niet een omweg weet, daar wij door ken komen; sprak hij van geen water meer maar grote vaste bergen, daar geen wagen door ken als alleen vee en voet volk. Ik zei dat hij de Captijn zouw gaan zeggen dat als hij verkiest, hij na mijn komen mag, overmits ik geen tolk heb om mee te nemen, dat die ik nemen ken van de wagen getrap is, en niet gaan ken. Steurde hij dan twee man na de Captijn, om hem te late weeten dat ik hem gaarne spreken wil. Ik wouw maar alleen horen of hij beter liegen kon als zijn gezant.

Omtrind 5 uur kwam hij⁸⁵⁾ met zijn gevolg, die zeer wijinig in getal was. Ik had hem late weeten, dat hij van zijn grootste raats volk zouw meebringen. Hij brag mijn een aanzienlijke olivants tand, en twee kalbasse bier. Zei hij, dat het een presint is die hij mijn brag; ik dankte hem kwansuis, wouw zien of zijn werken ook zoo wesen zal als zijn geschenk. Ik vraagte hem, of hij geen weg bekend is na de vort, dat de Goeverneur van de vord mijn die twee man — die ik hem wees — gesteurd heb om met mijn te komen, en mijn te gelijden tot de vort, en dat ik aan de

⁸⁴⁾ Die trek is hier aan Olifantsrivier, ongeveer op die hoogte van Zaltbult, 512, kort bokant Sekwatie se ou hoofstad. Met „die koers” word waar-skyklik bedoel die rigting reg deur Sekokoensland aan Steenkampsberg by die teenswoordige Lydenburg verby, soos Gabriël en die Knopneus-smouse vermoedelik geloop het.

⁸⁵⁾ Nl. Sekwatie of Sekoatie, die Bapedie-hoofman, voorganger van Seko-koenie, toenmaals woonagtig aan die Olifantsrivier te Psiring of Piring, waar tans die Berlyanse sendingstasie Arcona gevestig is. Sien Inleiding.

andere kand ⁸⁶⁾ geen weg vinden kon als door de vliegen, zei hij dat een bergh van de Captijn Soboesa ⁸⁷⁾ schuins voor ons voorbij gaat, tot de Poort van Boeloela, en geen weg is als voor vee en te voed. Maar dat als ik volk hebben wil zal hij geven, ken ik zelfs gaan zien; maar dat aan deze kand van Massouw een weg is die onderkand van de Poort van Baloele door gaat, maar dat ik als dan de zelfde weg terug moet gaan. Ik zei, dat ik eers aan die kand zal steuren, en dan aan de andere kand.

Als de son onder was laat hij mijn vragen, of hij bij die bos die nag slapen mag. Zei ik van ja, en gaf hem de avond een schaap.

Die dag heb Pieta bij de vee twee wilde hoenders geschoten.

Donderd. den 5de. De morgen heef ik een schaap voor Carolus geslag, voor mond behoefdens, om na pat te gaan zien. Hij vraagte aan oude Botha of hij met hem gaan wil, zei Botha, dat hij hoof pijn heb, nam hij Aantonie en vier kaffers die Sekwatie hem gaf mede te nemen, om hem de water en de naaste weg aan te wijsen waar de voet pat de bergh over gaat.

Omtrind middag kwam Jan van der Sant gen. van Pieta ⁸⁸⁾ en zei dat Pieta mijn late weten dat de schapen in de rivier was om te drinken, en de honden in de riet gejagt heef, schrikte de schapen voor de honden, heef zij zes lammers doot getrap, twee van hem, en vier van mijn. Ik steurde vijf kaffers om het te halen, het welk zij haastig verrigte.

⁸⁶⁾ Noord van Drakensberg.

⁸⁷⁾ Soboeza, 'n Swasie-hoofman; bedoel word Drakensberg.

⁸⁸⁾ Gen: genant, naamgenoot?

Vrijd. den 6de. De morgen stuurde Sekwatie mijn met zijn groot kaffer—die zoo veel is als zijn afgesant—een kalbas bier, en laat mijn weten dat zij een schaap en de gaten gevonden heb, die de Maandag met onse komste na Baloela ingevallen was. Zij brag die schaap, gaf ik den bringer een goede stuk vlees, en aan de gezant een vel aan de Captijn zont ik een van de doot getrapte lammers, die goed in de vlees was geweest.

De avond om 9 uur hoorde wij een schoot, kon wij denken dat Carolus was; wij was onverduldig om te hooren wat hij voor een uitslag bringen zouw omtrind de weg, wand de kaffers had ons versekert dat daar omtrind geen pad hoegenaamd te vinden is. Wij waren buiten hoop en geresolveerd, als wij maar een weg vinden kon om de wagens uit elkander te halen en bij stukken door te bringen, als het niet anders wesen kon. Toen Carolus kwam zei ik aan Jan, dat ik hem niet vragen wil, dat wij hem zelfs zal laten vertellen. Mijn vrouw vraagte hem of hij pad gekregen heb, zei hij, dat hij drie wegen gevonden heb die wij ligtelik door ken komen. Wij alle verblijd te horen, dat wij nu hoorde dat wij hoop had tog langs een tereg te komen. Hij zei dat de poort juis voor een wageweg gegrontves is, wand dat het niet wijer is als een gemene wageweg, maar buitendien, is daar naas aan een nek daar wij zonder de wagens te remmen over kan komen.

Nadat wij onse schadevergoeding van de kaffers genoten had, kwam Jan bij mijn, en zei, dat hij met ouwe Botha in gesprek is geweest over de schaden en vergoeding, die wij gekregen had; en wat hij voor zijn moeite als prinsipaal genomen heb uit scheijn van reg die hij meende gehat te hebben, op die vier beeste die Anthonie genomen heef. Had hij Jan hem uit geleg, dat die beeste genomen is nadat de Cap-

tijn Raseppiela belooft had de tien beeste te betalen die weg is, waar wij hem overtuigte blijken kon geven dat zijn volk twee van die beeste gedoot heb en twee bokken van Pieta in haar kraal gevonden had. Dat hij daarom tegen had om die beeste te nemen, wand die Captijn brag die vier beeste in de rekening van ons schadevergoeding. Vraagte hij aan Botha uit, wat reg hij dan als prinsipaal over die beeste disputeerde, ook gever en nemer was na zijn welgelieven. In de eerste had hij aan hem, Jan, de kouij toe geleg, aan hem twee een osse en de bulletje, aan Louw de veers kalf. De andere dag kon Louw de veers voor zijn merrie van twee jaar krijgen, en Diederik zouw een hebben en hij een, en Jan de kouij. Maar Antonie wierd vergeten, toe Anthonie aanspraak maak op die beeste, dat hij het genomen had en gezeg had dat hij het eers bij de wagens bringen zal en dan zien wat daar mee te doen staad, deelde hij de beeste met Anthonie en ontnam Jan de kouij en Louw de veers: krijg hij twee en Anthonie twee. Kon hij geen andwoord geven. Andwoord zijn vrouw, dat wij altijd van die kaffers gekregen had als van ons eits door de kaffers aan kand raak. Zei Jan wat wij dan wel gekregen had. Zei zij van Massouw heb hij en Albag de goed gekregen voor de schapen en bokken die die kaffers van haar doot geslagen heb. Vraag Jan aan haar, of zij dan opgegeven en bewesen heb dat van haar door de kaffers schaap of bok of eits anders is aan kand gemaak. Zei zij, dat aan de Salpeter valij een bok van haar is weg-geraak. Jan antwoorde, dat die bok door de kaffers niet aan kand geraakt is, wand dat zoo lang wij daar die twee dagen stil gelegen had, geen kaffer bij ons is gewees, en of die kaffers, die hier zoover vandaan leg, dat dan betalen moet. Verder zei Jan, dat het daarom is, dat zulle met geen mens in vrede leven ken, als hij sulke regten gebruik en als die

kaffers van hem eits steel en hij zijn betaling voor zijn gestolen goed terug krijg, dat slegs de waarde van verlies bedraagt, hij de reg moet hebben daar ook van te ontfangen, hij als zou al zijn goederen maar kunnen nemen. Ik zei dat ik Botha dat ook gezeg heb, dat als hij op dien aard eits na hem trek, zoo als met de beeste het eer na een diefstal gelijk dan na eits anders. De avond toen ik hem laat roepen liet hij weeten dat hij hoofdpijn had; is hij de morgen gekomen. Hied hij liegen, dat hij zouw gezegt hebben dat ik die beeste aan Anthonie gegeven heb. Zei hij, dat hij de beeste genomen had, en dat hij aan Antonie gevraagd heb dat hij die twee ossies, mag krijgen, en Jan de koui; en dat Antonie beduide dat daar een grote trop beeste loop, of hij zeggen wil dat hij die de anderen dag zouw halen. Ik vraag hem als hij die beeste genomen heb, waar om hij Antonie dan om beeste vragen moet, en uit wat reg hij die beeste voor hem neemt van die kaffers, daar hij niets verlies heb; dat wij alleen gegaan is om mijn en Jan zijn schaden vergoeden van de kaffers te nemen, het welk wij bewijzen kon. Sweeg hij stil. Ik zei, dat hij zijn kinderen met een soort van dieve en roverij voorgaat, dat zij zulks van hem ziet en dink dat het reg is al wat hij doet, zij en sulke stappen volg, door regterlijke wetten kunnen gestraf worden.

Saterd. den 7de wouw wij de morgen onse rijs aan nemen, zei Carolus en Anthonie, dat zij gaarne zoude zien dat (wij) wagtten wouw tot Maandag. Ik zei 't aan Jan, liet wij ons gezeggen zonder veel daar over te dinken. Mijn een wagen was speeklos, liet ik de wielen in de water smijten; zei ouwe Strijdom dat ik het niet doen moet, dat de nave rotten zal, dat het daarom is dat zijn naaf verrot is. Ik moet het liever laat nat gieten. Ik vraag hem of het van die water (is) die men daar op giet, en als het regent het niet verrotten ken.

De Beeste getal moes wesen met Swarte witrug kouij en de kljne swarte kaffers kouij haar kalvers . . . 457
 is één in de gat doot, negen aan de getal weg, nog één os in de gat doot en één aan de getal te min, drie die de kaffer betaald heb, komd bij.

Nu gaat en geheel af van 457
 12

Komt 3 bij is 445
 Nu komt bij 3

Is de getal 448

Jan is uit jagten gewees, heb een kwagga geschoten. Ouwe Botha heb vandag vier rooijbokken met één schoot geschoten, dog geen gekregen, wat mij wonder doet dat hij van de lever op die plek gevonden heb in geen bok blijf leggen. Vrijdag heb Botha twee wilde beeste geschoten, een niet gekregen.

Sond. den 8ste. Saterdag avond kwam Sekwatie bij ons, laat ik heb vragen om vier van zijn volk tot door de poort van Baloela ⁸⁹⁾; dat ik haar voor haar dienst tot loon geven zal een ieder een vel en vet. Zei hij van ja. En wat ik hem geven moet; dat ik geven ken wat of ik wil. Ik zei, dat ik een kreupele kouij met een kalf heb, dat ik hem die geven zal. Dankte hij mijn.

De morgen laat ik de kouij met de kalf uit jagen voor hem. gaat van de beeste getal twee af, blijf . . . 446.

Maand. den 9de. Ben wij getrokken tot op de draai van de Baloela, en ontmoette niets dat aanmerkens waardig was.

⁸⁹⁾ Die punt waar Baloela of die Olifantsrivier deur Drakensberg loop. Die naam is nou nog: Olifantsrivierpoort.

Dinsdag den 10de. Ben wij getrokken, tot de leste draai boven de poort.⁹⁰⁾ Die dag is twee beeste in gaten gevallen dog niet beschadig. Die dag kwam een kaffer, en brag een stuk tin voor een schaaap of bok. Het had omtrind de swaarte van 4 of 5 lb, ik nam het om dat ik niet weeten kon hoe 't nog afloopen kon, dat ik het nodig hebben kon, hoewel de soldaten mijn versekerd dat ik 't aan de vort veel beter koop kon krijgen.

Woensd. den 11de. Ben wij getrokken tot voor Baloelepoort. Laat Jan zijn Bosseman Kijster zijn schapen de beste onder die van mijn loopen, had wij veel moeite om het weer zonder veel stooeren aan de vee, uit te krijgen. Kijster blijf de avond uit, de morgen lij hij dig bij de wagen en slaap. Zouw wij de res van de schapen uitvangen, was hij zoo traag in loop, heb ik hem een paar klappen lang zijn oore gegeven. Die grote Snees, Wintvogel, liep nog met zijn grote baatje, riep hem om een schaaap uit te brengen, maar hij had ook zoo veel tijd dat (ik) onverduidig wierd en gaf hem een slag voor zijn bek. Merkte ik dat het Jan niet aanstond, sprak mijn vrouw dat ik het liever soo laten smooeren, en ik ziet dat Jan daarom lag, en wil geen kwaad van mijn shade en moeite zien. En als aan hem eits van een ander mans onderdaan gebeur, hij zoo geduldig niet is als hij van mijn en een ander verlang, en zei de gevallen mit ouwe Isaak en Louw, die hij gehad heef. dat hij dan om zoo te zeggen onbehoorlijke instrumenten gebruik, zelfs zei die geval, die hij met mijn eige volk gehad heef daar hij volgens reg ongelijk had, en dat het op zoo een lijfstraf is af geloopen.

⁹⁰⁾ Die trek gaan tans langs Olifantsrivier af, soms aan die een kant en dan weer aan die ander. „De poort” is waarskynlik Tijgerpoort, 542.

Donderd. den 12de. Ben wij getrokken tot onder voor de poort, is die dag 6 beeste in gaten gevallen; twee daarvan was wij verplig de keel af te snijden; een bul os van mijn en een koeij van Carolus. Die dag is een hele partij schapen ingevallen dog geen doot. Een klijne Kalf van Jan is uit gebleven en een van mijn die brag die kaffers de morge met nege schapen, die ook uitgebleven was. Wij had die kaffers bij de beeste laate slapen, hoorde zij de schapen, heef zij het gehaald en een kraal bij de beeste gemaak.

Vrijd. den 13de heb wij de beeste laate halen en bewerk; is wij de dag overgebleven.

Saterd. den 14de. Ben wij getrokken tot boven Garmanis poort.⁹¹⁾

Is Jan en ouwe Botha gegaan na de weg te zien, maar zij kon ons niet verder als een halve trek schof de (weg) beduiden. Jan heef een renoster die dag geschoten, en de kaffers gezegt en gewesen voor hem flijs te vlekken,⁹²⁾ en de anderen dag zouw hij komen om het te halen. Had twee kouijen den 13de gekalf, is zij met trekken omgekeerd na ons ou plaas^{a)} daar zij gekalf had. Heb wij een kaffer gesteurd, brag hij ze de ander dag omtrind 10 uur. Die kaffer die Sekwatie ons mede gegeven heb, liep de morgen alle terug; is ik en Pieta gereden om te zien wat van de kouijen worden zouw, kwam wij de kaffer tegen met de

a) Engelenburg-tekst: ons die plaas.

⁹¹⁾ Legarimani of Legadimanie was 'n seun van Mampoero, wat deur 'n seun van Moche verdryf is en sig as hoofman van Magakala neergelaat het noord van Olifantsrivier, teenoor Sekokoens- (of Sekwaties-) land. Die poort waarvan hier sprake is lê teenoor hom, en word deur die outeur na hom genoem. Gedurende die maand van Trichardt se aanwesigheid alhier het Legadimanie in oorlog verkeer met Magoep, van wie hy 'n gedugte pak ontvang het. Vgl. 23 Februarie, *infra*.

⁹²⁾ Biltong te maak.

Foto S.A. Spoorweë en Hauwens.
Olifantsrivier, diep en dreigend, onder die berge, waar hulle in die vlieë gekom het.

kouijen en twee jonge honden die van mijn de dag te voren is terug gelopen.

Sond. den 15de heb wij niet getrokken.

Maand. den 16de. Ben wij getrokken tot over, Ra, Gramispoort, een halve schof slegs. Is ik en Carolus gereden om de weg verder te bezien, tot een trek-schof ver.

De morgen kwam de kaffer van Sekwati met die volk van Garmanie, die met ons gaan zouw.

De avond kwam Diederik en brag drie vliegen, zei hij, dat het van dezelfde is of presies zoo gelijk als die haar vee bij de Knopneusen doot gestoken heef. Jan zei, dat die vliegen doot is, dat hij niet reg zien ken, maar dat het voor hem is of die te groot van kop is en eits swarter. Zei Diederik dat dié een wijng blouwer is en wat geelder aan de gat. Ik zei dat ik bij de Brakspruit gezien heb dat juis zoo gelijk als die ons osse en paarde gestoken heef bij de Knopneusen. Ik zei dat bij die onderschijd niet gesien ken worden of het de zelfde is, en of de clamaat dat meebring weet wij ook niet; maar dat die aard van veld en bossen een grote different is.

Dinsd. den 17de. Ben wij getrokken tot aan Nelsons-drif.⁹³⁾

⁹³⁾ Die outeur noem herhaaldelik die name: Koot en Kobus; een daarvan was dié van Jacobus Scheepers, 'n seuntjie van die weduwe Scheepers. Die ander moet behoort het aan Jacob Nelson, 'n Kaapse bastertjie, wat hier ongeveer 15 jaar oud sal gewees het. Dis bekend hoe die Voortrekkers hulle weinig gesteur het aan die vanne wat Basters hulle toegeëien het, omdat dit as 'n aanmatiging beskou werd. Daarom is dit ook verklaarbaar dat die naam van Nelson nêrens anders genoem word nie. Nelson is later in Natal getroud met Selfie, 'n slavin van mej. Erasmus, Carel Trichardt se tweede vrou, het na Ohrigstad saamgegaan en het later weer in Zoutpansberg gewoon, waar hy in 1887 dood is op ongeveer 65-jarige leeftyd. Die uitgewer het in 1917 nog sy ou vrou Selfie in lewe aangetref onder Zoutpansberg, waar sy op baie hoë leeftyd, minstens 90 jaar, onder 'n Basterstammietjie in die lokasie van Sentimoela gewoon het.

Blijf ouwe Albagh zijn wagen in de drif staan, heb ik tien osse voor gehaakt, en hem daar uitgesleept. Ouwe Botha zei, dat Albag niet hebben wou dat hij zijn osse zouw voorhaaken, maar mijn vrouw zei dat Albagh hem gevraagd heb en dat hij gezegt heb dat hij ossen krijgen kon als ze uitgespannen is. Kwam Albag, was Botha aan uitspannen, zei Botha dat hij hem niet helpen kon, dat hij zoo lam is. Botha nam dereck zijn geweer, is uit jagten gegaan.

Tussen de 14de en 15de October had wij de nagt, omtrind 11 of tussen 11 en 12 uur sware eclips in de maan. De maan was geheel swart.

Bij de beeste komt de drie swarte kouijen haar kalvers bij, en twee die in de gaten doot is; die kouij van Carolus, en de bul os van mijn gaat af, blijf de getal . . . 447.

Woensd. den 18de. Ben wij getrokken tot voor de tweede poord, bij de Kaaijmans-gat, — heef de Krokodil of Kaaijman, een schaaap en een bok van mijn gevangen.

Wij had die dag een zeer slegte weg, van hooge doorns,^{a)} dat wij bijna zonder kappen niet door kon. De Gramanies Captijn gaf ons volk, volgens order van Sekwatie, mee: twee om te lijen en twee bij die vee. De lijders nam de loop van voor de ossen eer wij op de uitspanplaas was; en die bij de vee was, bij Pieta, laat de beeste vier schapen zoo te zeggen doot trappen waar hij bij stond. Heef Pieta hem onder zijn kerie gehad, ging de leste die avond van ons op één na, die bij ouwe Albag was.

Tegen de avond is Carolus gereden om na pad te zien, zoo als die kaffer ons gezeg heb kon wij de andere dag weer bij Baloela komen, zouw wij de anderen dag trekken. Carolus en ouwe Botha zei, dat in de pad een indweegs klippen in

a) Engelenburg-teks: hoop doorns.

de weg was, maar dat wij het kon omgooijen met rijden, en hier en daar een tak te kappen is. Ik zei dat 't beter was dat wij eers morgen gaat zien, wand dat het mogelijk ken wesen dat wij waar zij niet gewees is, wel werk ken hebben dat wij meschien de avond zonder water moet blijven, en dan niet ingereg is of verder weet of wij de revier af ken komen, — wand die kaffers alle zeg dat de revier na onder vas tusschen de bergen loop — dan ken wij zien of wij niet de poord door ken komen.

Dond. den 19de. Is ik en Jan Pretorus gereden, om te zien hoe of de weg is, die langs de rivier afgaat. Een ind weegs gereden hebbende, is wij op een spitse koppie gegaan om te zien na de weg, die wij de dag trekken moet, zag wij dat de revier zoo vas tusschen de gebergte in loop, dat wij en geen week tijd kon zien om daar door te komen. Zei wij de een tegen de ander, dat wij aan de regter hand van Baloela moet gaan zien of wij geen water krijgen kan en hoe de weg daar is gelegen. Ik zei dat de ouwe kaffer ons gezeg heb dat aan die kand een revier loop na Baloela. Wij sag een berg, zei ik, dat wij moes gaan zien of aan deze kand geen revier af loop. Is wij gereden zag wij van ver een revier — of het mog weesen —, toen wij daar kwam was het loopend water. Heef wij de paarden af gezaald en een wijng uit geloopen, dat wij kon zien hoedanig 't langs de revier af geleek.⁹⁴⁾

Wij sag de rivier af, maar kon niet goed zien of wij door kon; maar zag, dat de bergen los is, dat wij aan de eene of de andere kand pad mog vinden. Is wij terug gereden, kwam wij zoo als donker was bij de wagens. Wij zei, toen

⁹⁴⁾ Ek het gemeen dat dit waarskynlik die Manametsie of Mopatsie kan wees. Dr. Fuller sê dat die Witrivier die Ramaniespruit van vandag is.

ons gevraagd wierd na de weg en water, dat wij één nag zonder water slapen moet, maar dat wij een middag schof trekken zal, als die vee gesuipt heb. Dat wij alsdan de anderen dag niet zoo veel noot heb voor de vee, wand dat voor ons anders geen raad is te bedenken van hier tot daar te komen, of wij moet na regen wagten, dat ken meschien te lang duuren.

Ouwe Botha had de dag te voren een rooij bok ram geschoten, leij in de pad kort bij ^{a)} ons wagens, heb hij de bok toe gemaak, maar toen wij niet trekte, heef hij het met de osse laate halen. Ik en Jan heef die dag met ons rijden geen wild gezien, als twee klompies rooij bokken en vier renosters. Een grote leuwspoor stond de morgen dig aan mijn schapen, toe wij weg rjide zag wij het eers.

Vrijd. den 20ste. Heb wij ons vee eers tot middag gehouden en eers laat water suipen, toen wegesteurd. Wij zouw dan na rijden, overmits ons een nagt zonder water slapen moes. Kwam wij die avond laat bij die vee, bij de Klip nek. Ons vee kwam de leste omtrind 10 uur in de avond bij ons wagens; mijn beeste was de leste, kon Wellem en Anthonie en Sakana niet weg krijgen, is ik terug gegaan met een sweep; toen ik dig bij haar was, hoorde ik een schoot. Ik kon niet denken wat het beduide, stond ik een weinig te luisteren maar niets hoorde, riep ik aan Willem, en vraag wat het was. Zei dat de beeste niet loopen wil. Is ik met de sweep bij gekomen, zag ik dat zij in de haakdoorns was. Zei ik aan Willem dat wij aan de onderkant moet komen, en met klappen en schreuwen ging zij voord. Wij had die dag een zeer slegte weg te rijden.

^{a)} Engelenburg-tekst: komd bij.

Saterd. den 21ste. Ben wij getrokken tot aan de Witterivier.⁹⁵⁾

Tegen de avond met water suipen, versmoorde van mijn 12 schapen in een sloot, daar een wortel voor was waar zij tegen aan gelooopen (zijn). Heef Pieta de wortel afgesneden, was de 12 doot.

Jan zijn Bossemans mijd is die dag agter gebleven, mees van luiheid.

Sond. den 22ste. Is wij stil gelegen. was die dag van Carolus een kouij in de modder gevallen, dog onbeschadig uit gekregen.

Maand. den 23ste. Is Carolus en Louw Albagh gegaan om pad te zoeken langs de Witterivier af. Zij zouw een dag of vier uitblijven.

Sondag morgen, toen ik opstond, vraag ik aan Pieta of de wolf of leuw geen schaap weg heb. Zei dat hij niets zien ken met de gras. Ik zei, dat de schapen van nacht zoo sterk geschrik heb, dat ik niet twijfeld of dat was ongedierte, die onder de schapen was. Ik ging rond om te zien of ik niets merken kon; zag ik een partij aasvogels, had de leuw een kouij en een schaap gevangen. Pieta zei dat hij de morgen voor hem en Koot van de kouij gelooopen is: dat zij dagte dat het een wolf was ging wij na de spoor zien.

De Saterdag is twee van de magere kalvers van mijn en Pieta blijve staan, en de kouij die de leuw gevangen heef, en de sieke ribbok kaffers kouij gaat van de getal vier af, blijf de getal 443.

Ouwe Botha is uit jagten gegaan maar niets gekregen.

⁹⁵⁾ Vgl. 19 September, *supra*.

Dinsd. den 24ste. Is Jan en ouwe Botha op de jag gegaan, heef Jan een rooije bok geschooten. Zei zij, dat zij niets gezien heb als een wilde bees, heb Jan gekwets, en twee renosters. De dag te voren was daar twee olivanten, heef zij ook niet gezien. Ik en ouwe Strijdom, heb de beeste vellen over mijn wagen getrokken.

Op een dag aan Baloele-rivier zei Anthonie, dat die kaffers van Gramanie, onder malkander praat dat zij gehoord had, dat de witte menschen zoo veel is die komt, maar dat zij ziet dat het zoo wijnig is, en zoo veel vee heb, en zij heef zoo honger, of zij van sins was ons te pakken.

Sprak mijn vrouw, dat ik wel zouw gedaan hebben als ik mijn vee verkogt had en een wijnig gehouden had, wand om die vee wil zij op een doortrekkende mens aanval doen.

Ik zei, dat ik te lang zouw in de gang gebleven hebben als ik dat gedaan had. Maar dat ik het ook van mening was; dan had ik agterdog gemaak of die mund hier wel gangbaar mag wesen. Ik zei dat ik het nu voor een geluk rekend, wand had ik wijnig meegebrag had ik meschien nu geen eten.

Daar op zei (mijn vrouw?) boertende: waar is ken afgaan, en waar niets is gaat het zoo hondvotsig toe.

Daar op zei Jan, of wij niet ziet hoe het met die gaat die wijnig mee gebragt heef.

Carolus zei aan mijn, dat schade die wij geleden had dat ik liever de vee daar moes verkogt hebben, en de geld in de wagen gepakt hebben, dat het minder gevaar en makkeliker zouw gewees hebben.

Ik zei, had ge mijn dan daar eits van kunne zeggen, wat ons wedervaren zouw, en als een ander mijn dat zeggen zouw die met de moeite van oppassen belas is, zouw ik dat toegeven, maar gij die de minste zorg daarvoor heb, en de

wijnigste daar voor doet, kon maar stil swijgen, wand ik zal zien om klaar te raken, zonder dat gij u zal verseeën. Ik ken nu nog een arm geven, als hij mijn helpen wil. Maar, voegte ik er bij, daar is zoo veel dat gij gedaan en gelaten kon hebben, waarom dat nie gelaaten en gedaan? En gij behoef mijn niet te helpen oppassen, ik zal zien klaar te komen. Ik zei, dat het geen kind betaam een vader of moeder te contuluuren. Als hij mijn raden kon, kon hij mijn dat dáar gezegt hebben wat gebeuren zouw, alsnu is het te laat, en spreek geen woord meer.

Daarop was Carolus geaffronteerd en kwaad; hij snee aanstons een kreupele bok-ooij van hem de keel af, om van zijn eige kos te hebben; en zei in vervolg aan zijn moeder, dat als de soldaten na huis gaat hij somaar mee gaat om daar te blijven.

Ik zei dat het likte of Carolus mijn plagen wil met zijn vertrek, maar als hij wis hoe wijnig ik daarom geef, hij het niet doen zouw. Ik zei, dat die meent dat hij stond moog toezien, dat hij niet vald: en dat men geen verdiensten hebben ken waar men behoorlijk van leven ken zonder moeite en zorg, zoodat mijn het de zelfde is of ik werk en oppas met trekken of met stil blijven, en goed bekend is dat sommige van ons daar niets vandaan gebrag heef, als wat hij aan zijn lighaam had, zelfs geen kost voor zijn vrouw en kinderen, als daar dan zoo gemakkelijk te leven was zonder oppassen, zulke dan niets had.

Ik sprak somtijds over de murmeréeren van de Kinderen Israëls, en zei, dat wij beter doen zouw als wij God voor zijn beschermende hand danken zouw, en ons gedagtes daarop stel: hoe het in ons land gegaan is met dié dáar gebleven is, die goede ingezetene was, en op les van de Goevernemint

eten moes ontfangen, en wij nog de een de ander geven ken, ook nog altoos gespaard is voor de swaard.

Woensd. den 25ste. De middag kwam klijn Jan met de Bossemans mijd, na de wagen, zei dat hij haar onder een bos kreeg dat zij lij te slapen.

Met son onder gaan kwam Carolus en Louw van de pad soeken. Wij was allemaal nuscherig om te weten hoe of zij het gevonden had, maar Carolus ging een, twee à drie stappen van ons vuur voorbij, en zei niets als: goede avond. Ik heb zitte wagten, wat hij ons zeggen zouw, maar toen het donker was wis ik nog niets. Is ik na Louw gegaan. Zei Louw, dat wij de revier af ken komen, maar wij moet pat maken. En omtrind zes schoften voor ons vee is zij ver gewees, en was nog niet door al de bergen daar de revier door loop. De leste bergh die zij gezien heef, daar de rivier dōor loop, scheijn of het de leste wesen zal. Hij zei, dat die poord voor hem nouw gelijk. Ik vraag hem of zij geen weld gezien heb. Zei hij, dat zij een groote trop buffels gekregen heb, maar Carolus was bang om te schieten, hij had geen plek om weg te komen als de buffels op hen aan komd. Ik vraag of zij eits geschoten heef. Zei hij, dat Carolus twee gansen (en) een rooij bok ram geschoten heb, en een streepkruis koedoe gekwets, en een rooibok ram ook gekwets.^{a)} Ik vraagte na de gras. Zei hij, dat de veld zoo mooi is waar zij om gedraaid is, en dat het nog altoos moijer word.

Donderd. den 26ste. Ben wij getrokken tot onder voor de Wit rivierspoord.

De nagt kwam de tijger nam een bok en een klijne weg, en beet hij de kop aan stukkend.

a) Die laatste sin ontbreek in die Engelenburg-tekst.

Vrijd. den 27ste. Is wij getrokken waar Witrivier en Baloela loop.

Is Jan, ouwe Botha Albag en zijn zoons gegaan om pad te maken. Carolus is mee gegaan, om te zien hoe de pad de beste langs kan gemaak worden.

Saterd. den 28ste. Ben wij getrokken tot voor de derde drif. Had wij veel moeite met mijn schapen door de water.

Sond. den 29ste. Is ik en Carolus gereden om te zien waar wij de Maandag de avond komen kon. Wij zag groot moeite met de driften.

Maand. den 30ste. Ben wij getrokken tot door de vijfde Drif.

Toen wij een drif door was, krijg wij de Bothas revier. Was ouwe Botha eers met zijn wagen in een modder gad, en toen aan een ruigte pol. Had wij wel omtrind anderhalf uur nodig om die wagen uit te krijgen. Vandaar, door de Santdrif, kon de osse bijna geen wagen door trekken. Digtebij had wij de Houd-drif, was vol losse klippe dog ging het goed door.

Pieta is van dag agtien jaar; heb hij die avond een partij hoenders laate slagte, had wij de avond een goede maal met eenige toespijsen van boonen, en zoovoort.

Op een morgen zei ouwe Albagh aan Carolus dat zij schapen die avond schrikte, ging hij zien wat het was, liep hij ouwe Botha op de lijf, had een schaap gevangen. Hij maakte aanstons een groote geschreuw, liet hij de schaap los. Ik zei dat ouwe Albag mijn ook gezeg heb, dat ouwe Hendrik nog niet zijn dingetjies wil laat staan; maar ik heb niet gevraag, en hij niet gezeg, wat voor dingetjies het is. Ik zei aan Carolus dat ik Albag zoo min vertrouwd, als hij ouwe Botha; dat ik niet geloof als hij gelegenheid krijg hij zijn dingetjies laten zal.

Dins. den 31ste. Is wij getrokken tot door de zevende drif. Was ons osse die dag niet presint toen wij inspennen wouw.

NOVIMBER 1837.

Woensd. den 1ste. Ben wij getrokken tot door de Klip drif, was de tiende drif.

Donderd. den 2de. Ben wij getrokken tot door de Santpoort, had wij de 13de drif.

De avond zei Pieta, dat hij een vlieg gekregen heb en had die vlieg aan Jan gewesen, dat het van dezelfde is die haar vee dootgestoken had, gaf hij mijn die vlieg ook, vloog hij uit mijn hand. Maar ik (had) genoeg gezien, dat het van de zelfde is. Wij vraagte aan de andere wagers of zij niet gezien heb. Zei Jan zijn klijn Bosseman, dat hij een bij de wagen gekregen heb, wouw hij hem dootslaan vloog hij weg.

Vrijd. den 3de. Is ik en Jan Pretorius gereden om te zien of wij de berg door ken, overmits Carolus zeg, dat hij de rivier door de Berg kon zien, maar niet door de poord is gewees. Toen wij een drif door was, krijg wij vliegen aan ons paarden. Is wij gereden tot voor de poord daar Carolus is omgekeerd, maar zag dat de rivier daar niet door loop. Is wij verder afgereden, maar ziende, dat voor ons geen kans is om de rivier af te komen, is wij terug gekeerd. omtrind drie uur na middag.

Met afrijden krijg wij en trop buffels, heb Jan een van gekwets en ik schoot na een bul die wij op de lijf rijd, maar onder door. Een eind gereden, krijg wij twee renosters maar niet na geschoten. Verder krijg wij een olivant, heb

wij twee schoten gegeven om haar uit de weg te krijgen. Een draai verder krijg wij twee sekouijen, heb wij ook zoo gelaten. Toen wij terug kwam krijg wij vier troppe buffels, twee kloppe olivanten. Die buffels was zoo onnosel, datzij dertig, veertig tree van ons af blijf staan. Ik zei, dat het te laat is om te schieten, dat ik hoop heb om uit de vliegen te komen. Wij heb de dag veel koedoes gekregen maar niet geschoten.

Wij kwam de avond omtrind 8 uur bij ons wagen en zei dat wij de revier niet af ken komen. Ik zei aan Carolus, had hij maar de poord ook door gegaan kon hij gezien hebben dat wij niet langs de rivier af kon komen en dat wij dan seker uit de vliegen was gebleven; dat wij nu voor al ons moeite niets heb alsdat wij in de vliegen is. Hij zei; dat hij geweten heb dat het zijn schuld wesen zal, dat wij in de vliegen is. Ik zeg: neen kind, zoo niet gemeend. Louw is mee gegaan omdat hij de vliegen ken en hij heb niets gezien, en omdat de veld hier goed is langs de revier (waren) wij alle haastig dat de vee gras krijgen zouw. Maar dat verander de saak, had wij geweten dat wij niet door de berg of langs de rivier af kon; maar op u woord, dat de rivier door de berg loop, is wij af getrokken. Nu is wij in de vliegen en ken de rivier niet af.

Saterd. 4de. Zei ik, dat wij een schof terug trekken moet, overmits wij daar geen vliegen gezien heb. Zei Jan, dat ouwe Botha zeg, dat hij een lage plek gezien heb waar hij dink de berg over te komen, dat wij eers moet rijden om te zien of wij daar met de wagens over komen ken. Ik zei, dat wij liever een schof terugtrekken moet, dat het meschien, als wij weeten wil hoe het aan de andere kand gelegen is, 3 of vier dagen mee heen gaat, en dat wij bij of zo te zeggen in de vliegen is. Zei Jan, dat wij de vee

na boven steuren ken. Ouwe Botha zei, als daar een pad over te maken is behoef wij niet weer de sware sant door te rijden. Daarop is ouwe Botha en Pieta gereden om na die nek te zien, of wij niet over ken.

Ik zat Wellem die dag bij de schapen, en Cornelis van juffrouw (S.) ook uit haar orders. Isaak en ouwe Strijdom was bij de beeste, de agter middag kwam ouwe Strijdom en zei, dat de beeste alle bij malkander was. De avond kwam Isaak met omtrind de helfte van de beeste, is hij en ouwe Strijdom gegaan, kwam zij de beeste tegen dat zij aan kommen was.

Die dag heb de roode kouij gekalf, komd bij de getal één bij, — komd de getal op 444.

Sond. den 5de. De middag kwam Pieta, zei, dat zij geen pad kan krijgen waar een wagen op ken, en dat de mis op de bergh leg, dat zij aan de ander kand van de bergh niet zien ken. Is hij om gedraaid, en dat ouwe Botha zeg, dat hij kans ziet met de wagens op te komen als wij ze uit malkander maak. De avond kwam ouwe Botha, zei, dat hij aan deze kand drie paaijen gekregen heb, maar in de ander kand geen een plek daar de vee of wagen af ken, het is éene krans. Maar hij had dan een nek gezien, waar de berg van de ander kant een hoek in geef, wil hij nog de andere dag eers gaan zien of wij daar niet over ken.

Ik zei aan Jan, dat ik aan Pieta hooren ken dat het vergeefs is dat wij hier na een pad seek, dat wij liever op trekken moet, dat wij na boven kijken ken of daar geen weg te vinden is. Zei Jan, dat ouwe Botha goede moet heb. Ik zei, dat ouwe Botha zelf twijfeld, want dat ik hem in u presint gevraag heb waar de nek na toe gaat: na de linker hand of regter, zei hij, dat hij het niet reg weet, maar hij

dink na de regter hand, en dan ken wij bij de berg niet komen, wand hier komd geen ander kloof af van de berg als de krans poord daar geen bees of schaaap door ken. Daar (maar?) zei Jan, waarom zouw hij het dan zeggen. Ik zei, dat ik het niet weet. Ik vraag aan Pieta, of daar nog een kloof opgaat, waar zij gewees is. Zei van nee. Zei ik, dat het dan de krans poort is, moet hij maar heen gaan kijken, zal hij het aanstonds zien. Jan zei, dat het meschien een van die kloven weesen ken daar zij op gegaan is. Ik zei als daar pad op gaat zouw zij dat gezien hebben. Zei Jan dat Pieta meschien niet goed op gelet hebben. Vraag ik Pieta; zei hij, dat (of) hij dan niet zal goed opgelet hebben. Ik zei, dat ik mijn schapen hier niet langer houden ken, of ik moet het publiek in de vliegen laat loopen, en dat het te vergeefs is dat wij hier na pad seek, wand als die nek na de regter hand loop is het de krans poord, en na de linker is het de grote krans kloof, zoo dat wij bij de berg niet komen ken. Jan zei, dat hij goeden moet heb dat Pieta zeg dat hij daar niet wel op gelet heb. Ik zei, dat ik aan Pieta zijn reden hooren ken, dat wij hier geen weg vinden kan. Daarop zei Jan: waar om zeg hij dan dat hij daar niet zoo op gelet heb. Zei ik: omdat hij ouwe Botha niet voor de kop stooten wil, en ik hoor dat ouwe Botha zelf twijfeld. Zei Jan, dat hij aan mijn gezeg heb dat wij vergeten heb ouwe Botha te vragen, waar wij de nek bij komen mot, of aan wat kand. Zei ik, dat ik hem waaragtig gevraag heb waar gij bij zat, en dat hij aan mijn gezeg heb, dat hij het niet reg weet, en al had wij hem gevraag, waar de nek bij komen moet, wat kon hij ons dan meer gezeg hebben? Zei Jan, half kwaad zijnde, dat ik niet zoo waaragtig moet zeggen als hij met mijn spreek. Ik zei, dat hij mijn dat af vorder, wand als men hem eits of wat zeg al word hij over-

tuig, hij nog daartegen strij en appelleer; en als men dan u (uw) vragen, andwoord, word gij kwaad, en daar geef ik wijnig om. Ik zei dat hij met de bergen juis zoo gesproken heb, en zei hij tot drie maal toe gezien heb dat hij zoo ver mis had, en niet willen weeten, en dat ik altoos stil geswegen heb, maar nu het op mijn verderf aankomd, ken ik niet swijgen.

Toen Jan weg was, zei Pieta, waarom ik dog niet liever stil geswegen heb, dat nu door hem twis komd. Ik vraag: wat voor twis, — als Jan kwaad wesen wil, ken hij maar kwaad wesen.

Maand. den 6de. Is ik de morgen na ouwe Botha gegaan, vraag ik hem of hij na de nek gaan wil om na pad te zien. Zei hij van ja, maar dat hij daar trekken zal, als wij het goed keurde; dat hij aanstons weer terug weesen ken; dat hij vroeg loopen wouw maar ouwe Albag wouw Louw niet mee geven. Gister avond zei hij, dat Louw kon mee gaan. Ik zei dat hij daar om gaan kon, dat, als hij komd tegen de avond, hulp nodig heb, ik hem helpen zal; maar dat ik niet gaarne zouw zien dat een man agter blijf. Is hij en Louw gegaan. Toen wij ingespannen was, was van Jan twee osse weg, heb ik eenige tijd gewagt, zei dat maar de wagens in de drif kon brengen, onder de wijl zijn osse wel kon komen. De eerste wagen van ouwe Strijdom ging gelukkig door; de tweede was Carolus zijn, had ouwe Strijdom de lijtouw, nam de draai te kord, viel de wagen op zijn tind. Daar was niets aan stukkend, als een leerboom had een kraak, en die tind — die zeer sleg was — ook verschijde bogen aan stukken. Carolus was kwaad, zei dat ouwe Strijdom te kord gedraid heef, maar ik zei, dat die tak in de pad lij, en hij niet anders loopen kon; ik was aan de kand daar die drai was, maar kon de osse niet weg krijgen; en (als) hij, Carolus,

de agter os van ver weg gekeerd had die wagen voor bij gekomen (was), Hij wouw de wagen bijn ziel daar laate leggen. Ik zei dat het niet de eerste wagen is die om vald, dat ik tot vijf maal de ongeluk gehad heb, en de beste is weer reg te maken zonder zoo veel praten. Die tind saagte Carolus af, pakte wij de andere goederen weer op de wagen.

Is wij getrokken tot onse laitse schof.⁹⁶⁾

Eer wij klaar was met Carolus zijn wagen kwam ouwe Botha en Louw: was de nek boven een krans, daar men niet op kan.

Dinsd. den 7de. Is ik en Carolus gereden om te zien of wij geen pad krijgen kon, waar wij, als wij de wagens niet,^{a)} de vee maar over kon krijgen, wand wij had met malkander gesproken dat wij de wagen(s) zouw laate staan, en ons vrouw en kinder(s) en vee na de vord te bringen, als dan middelen in het werk stellen zal om de wagens te halen. Wij vond dan een midelrug daar wij, als wij braaf werken wil, een pad de berg op maken ken, en aan de ander kand af vond wij, na lang soeken, een weg daar nouwelijks een wagen door ken, hoewel niet al te gevaarlijk. Ik zei aan Carolus, dat wij hier omtrind geen ander weg vinden ken, wij prubeeren zal de pad te maken, als ons maats ons helpen wil.

Wij kwam de avond omtrind 8 uur bij ons wagens. Mijn maats kwam aanstonds na mijn om te horen hoe of ik het gevonden had. Ik zei het haar zoo als het was; zouw wij de andere dag aan de pad gaan.

a) Engelenburg-teks: met.

⁹⁶⁾ Terug dus, deur die rivier, om uit die vlicē te kom.

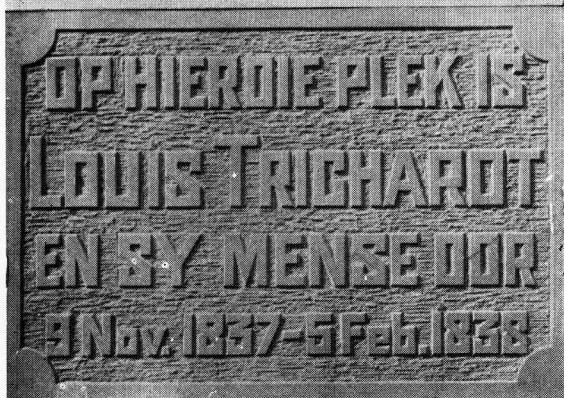
Donderd. den 9de ^{a)} de morgen ging wij gesamentlijk aan het werk. De vrouwen en kinderen zouw ook helpen. Toen wij bij de eind van de pad komd, daar wij beginnen zouw, zei ik aan Jan Pretorus, dat wij zien moet hoe wij de pad maken zal. Is wij voor uit gegaan in de anderen ging aan het werk.

Toen ik en Jan de eerste hoogte op was om na pad te zien, hoe wij de beste door de bossen en klippen kon komen met de pad, zei Jan dat die werk voor ons te swaar wesen zal, dat hij dink dat wij die plaan ^{b)} zal moete veranderen. Ik stemde met hem toe, maar zei dat wij na de een en de ander kand, op een grote destantie geen weg vinden zal. Ik herinderde hem hoe ver wij van boven de rivier af en na onder is gewees, geen plek gevonden heb daar wij over ken als hier. Hij zei, dat wij de Honingnes poord moet gaan bezien, of wij die niet door ken na de bergh; hij wouw dan gaan. Ik zei, dat mij voed zeer is, maar om van de nodeloose loop af te komen. Zei hij, dat hij met ouwe Botha gaan zouw.

Is wij weer te rug gekeerd, zag wij weer de werk; zei hij, dat wij met ons mag veertien dagen nodig hebben zal om die pad klaar te maken. Ik zei van ja, dat ik dat gezeg heb, dat als wij werken wil wij als dan de weg klaar maken ken, maar niet zonder veel werk. Ons werksvolk was de eerste steijlte bij na uit, toen wij terug kwam. Zei ik aan Carolus, dat wij maar na de wagen gaan zal dat die werk

a) Die vorige aantekening is van die 7e. Tussen dag en datum was eers geskryf: den 8ste. Vgl. volgende aantekening. Waarskynlik is, dat die outeur hier 'n gebeure van die 9e onder die 8e neergeskryf het, dit nie eerder bemerk het as toe hy daarmee klaar was nie, en toe net die juiste datum daarbo gesit het. Hieruit blyk ook dat die aantekeninge nie daaglik bygehou is nie.

b) Engelenburg-tekst: plaas.

Eerste Gedenkteken aan die Trichardt-trek, in September 1937 deur die here Johan Coetzee, H. C. de Kock, e.a. aangebring op Drakensberg, waar Trichardt sy trek oorgeneem het. Dit bestaan uit 'n bronse plaat in

sement gevat.

(Sien bladsy 239)

te zwaar weesen zal voor ons; — Jan, en ouwe Botha zal gaan om te zien of wij de Bijenes poord niet door ken komen. Ik zei aan Jan toen hij gaan zou, dat hij niet verder gaan moet eer hij die Poord bezien heb, wand dat Pieta zeg, dat het zoo 'n afgrijselijk nouwte is met krans aan bijde kanten, en dat hij niet uit blijven mag; dat ik, als wij de poord niet door ken, met de paard rijden zal om na een ander weg te zien. Maar (hij) kwam de avond niet.

Ons vrouwen was onvergenoeg dat wij de werk staan liet, wand zij was verblijd te horen, dat wij een pad kon maken dat wij de wagens niet behoef te laten staan.

Donderdag middag zei Pieta, dat die poord zoo nouw is, dat daar niets door ken. Zei ik aan Albag en de Strijdoms, dat wij maar weer aan die pad gaan, en zal hem oop kappen; als wij geen andere weg vinden ken is wij verpligt die te maken.

Woensd. den 8ste. Ben wij opgetrokken tot onder de berg, had wij een sterke rivier water en gras voor ons vee, voor die tijd dat wij meende daar te blijven.

Vrijd. den 10de. Ben wij gegaan om de pad door te kappen. Omtrind middag kwam ouw Botha en Jan, had geen weg gevonden, en de poord had zij ook nog niet bezien; moes de andere dag bezien worden, en als wij die door ken heb wij niet nodig die klip en bos hoogte te maken. Ik zei dat Pieta zeg, dat daar niets door ken, als de water en de ongedierte weet hij niet. Ouwe Botha zei, dat wij ons hier zal doot werken, dat wij liever na een ander plaatsje of klooffie moet keijken. Ik vraag waar wij die vinden zal; zoo ver als wij die rivier af komt ken wij bij de bergh niet komen, en hoe ver is ik en Jan de rivier af gewees. Als wij nu verder zoeken moet als wij weet dat niet te vinden

is, kan wij liever die pad maken: is wij aan die werk gebleven. Die avond had wij de bosse door gekapt.

Saterd. den 11de. Ben wij de morgen aan de klippen gegaan. De avond had wij de bos hoogte nabij gewonnen, ons werk volk was 18 in getal 17 manlijk en een klijne Bosmans mijd. van Juffrouw Pretorus. Mijn maats keurde goed, dat wij de Sondag de res van de bos hoogte zal maken, om dat wij als dan de helfte van de bergh op kan zonder veel pad te maken. Ik zei, dat ik niet graag zien zouw, dat Sondag gewerkt word, dat die eene dag ons niet helpen zal, als wij niet door komen moet; en dat het meer tot ons ongeluk wesen ken, om dat wij God daar mee vertorend.

Sond. den 12de. De avond miste wij een kouij, zei ik, dat de kouij Woensdag, toen wij na de bergh getrokken is nog niet weg was, dat wij de beeste tellen zal om te zien of daar niet meer mankeerd.

Maand. den 13de. Is wij weer aan de werk gegaan. Ik is gebleven om die beeste te tellen, mankeerde die kouij alleen aan de getal. Daar is bij gekomen, Maandag van Pieta: Koffij en de drie-speen kouij van mijn haar kalvers, drie bij:

drie bij:		444
maak		447

Een van de zeven en veertig, die weg (is), de roode kaffer kouij 446

Dinsd. den 14de komd twee kalvers bij de beeste getal: die scheefhoorn kouij van Pieta, en die schee(1) kouij van mijn — komt de getal 448.

De morgen zouw wij de bergh met de wagens beginnen. Ik zei dat wij de ossen eers moet late vreten, en dan eers éen wagen op bringen, en de agter middag drie; dan blijf nog drie staan, daar de vrouwen en kinderen mee komen

ken als wij die vee op bring. De avond had wij vier wagens op de eerste hoogte. Jan Pretorus en ouwe Botha, had same gemaak, om haar wagens alleen uit te bringen,⁹⁷⁾ zij spande voor ons in, zij had twintig osse in, zij zouw dan de eene wagen van Jan eers uit brengen tot omtrind de helfte van de bergh en de na middag ouwe Botha zijn. Ik zei, dat zij blij weesen mag als zij een tot bij de vontijn krijg. Wij ging met mijn pak wagen de eers op, kwam gelukkig boven, ook met twintig ossen.

Jan en ouwe Botha brag Jan zijn wagen tot omtrind de vontijn, was het te laat, om ouwe Botha zijn op te bringen. Wij had die berg aan brand gestoken met pad maken, verbrand die berg dat wij voor ons vee om zoo te zeggen geen gras had als bijna (boven) op de bergh.

Woensd. den 15de. De morgen laat wij de ossen vroeg uit jagen dat zij eers in de wij mag weesen als wij inspannen zouw. Jan en Botha span de morgen vroeg in haar twintig ossen; ik zei, dat wij wagten zal tot wij dink dat die ossen wat gevreten heef, dat wij als dan nog tijd genoeg heb. Jan en Botha kwam niet verder als onder de eerste stijlte, blijf die ossen staan. Ik zei aan de kinders, dat wij maar beginnen moet; wij spande van de beste ossen 16 in de wagens van (?) om dat wij die dag te voren met de drie wagens ook 16 ossen in gehad heef, in mijn wagen, die de swaarste was, 18. Toen wij bij Pretorus en Botha kwam, was bevrees dat wij bij de wagen niet voorbij zal kunnen komen, vraag ik aan Jan of die ossen niet vatten wil; zei hij, dat die osse van Botha te sleg is, dat hij voor zijne jammer had, die van Botha eers had agter gespannen zijn span voor, en nu zijne agter is, wil niet meer als zes van de agterste vatten. Ik zei dat ik

⁹⁷⁾ Tesame bestaan die trek uit nege waens. Vgl. 13 Desember.

hier een ingespanne span osse heb, dat wij die voor setten ken om te zien of dat niet gaan zal, maar die van haar was zoo steeks geslagen en gegooijt met klippen, dat die ook niets doen kon. Ik zei, dat ik gewellig zouw weesen om mijne, die in de wagens is, in te haken, maar dat ik vrees dat zij mijn wagen dan zal staan laten; dat het te veel is twee wagens voor één span daar uit. Botha zei van ja; zei ik, dat wij op de eene kant een pad voorbij maken ken, is wij uit gereden, kwam omtrind zeven uur in de avond bij de eerste water, was mijn vrouw met die vee (daar), zij had aan genomen met de kinders de lammer schapen te jagen. Botha blijf de avond daar.

De morgen blijf daar twee klijne kalvers, zei Pieta aan ouwe Botha, dat hij zoo goed mag wesen die te halen tot bij zijn wagens, als die kouijen te rug komd als dan bij zijn wagen te houden, overmits het te laat wesen zal om het te halen. De avond liep die kouijen af, die een kwam terug en die een beijt de leuw bij ouwe Botha zijn wagen doot; hij heb een schoot na hem gedaan, dog wouw hij de kouij niet laten, sleepte de aas weg was de morgen nog bij de aas niet ver van de wagen. De morgen steurde ik Isaak Strijdom, en Cornelis Schepers met die eene kouij om de kalvers te halen, kwam Diederik haar tegen, vertelde het aan haar was zij te angstig, kwam zij zoo terug. Is ik en Carolus de agtermiddag (gegaan) en de kouij gebrag. Botha gaf zijn Vrederik (Diederik?) om het te jagen. Botha zei, dat ik dog hem helpen mog dat hij daar uit komd. Ik zei dat mijn wagens nog niet boven is, maar als ik de mijne op heb, ik hem osse geven zal en de kinders bij. Zijn vrouw deed niets als huilen, zijn stiefdogter begon ook.

Donderd. den 16de zei ik, dat wij die osse zal laate rusten. Is Jan na de kaffers aan de ander kant van de berg, ik krijg

hem tegen de berg, zei hij, dat hij wouw zien om een paar van de volk bij ons te krijgen. Zei (ik) om wat te doen, — dat die kaffer meschien, kwaad wesen ken; dat hij zien moes Anthonie bij haar te bringen om te hooren of hij haar kend. Zei hij, dat hij de Bosseman heb. Ik zei, dat wij niet weeten ken hoe of die kaffer ten opsigten van ons weesen ken. Zei hij, als zij ons maar die pad wouw helpen maken.

De avond brag hij twee, het was van de Captijn Merokkana.⁹⁸⁾ Die dag zei men dat Jan gezeg heb, dat hij voor hem patattas en koorn, mielies halen wil, en zijn vrouw en kinders met zijn daar bij de kaffer te bringen tot wij een pad gemaakt heb, wand zij anders van honger sterven moet. Hij had nog genoeg vlees, om van honger te sterven.

Vrijd. den 17de; de morgen zij ik aan de kinders, dat zij de wagen haalen ken die nog op de hoogte staad. Kwam Jan bij mijn, zei dat die middel rug, daar ik en Carolus gedagt heb af te komen, waar hij doot loop, een krans heb daar niets af ken; maar dat hij een paatje gekregen heb daar wij ons vee mooi af krijgen ken, — waar wij die pad gekregen heb, aan de linkerhand. Hij zei dat wij de wagens daar ook ter nouwer noot af bringen ken, maar dat wij ons vee met ons vrouwen over bringen moet, in dan de pad maken, dat de gras daar zoo mooi is. Ik zei, als wij die kaffers vertrouwen ken was het een goeden stuk, dat ons vee met onweer hier niet houden zal; maar dat het voor ons een grote moeite wesen zal. Onder dat wij sprak kwam

⁹⁸⁾ Baroka, hoof van 'n stammetjie van gemengde ras, suidoos van die teenswoordige Leydsdorp. Vgl. Buhloka-rand. Die 13e Februarie (sien aldaar) praat Trichardt van: Marokkana of Soekororo, wat derhalwe diezelfde persoon sal gewees het en kort tevore oorlog gevoer het met Legadimante. Vgl. aantekening by 14 Oktober, bl. 196. Die lokasie van Sokororo is nou nog in die omgewing geleë, noord van Drakensberg en Olifantsrivier. Van hierdie stam het die trek veel kwaads beleef.

Jan zijn klijn Jan uit namen van zijn moeder vragen, of hij ouwe Botha van dag niet zal uit helpen. Na eenige tijd gewag te hebben, zei hij, dat hij die vee moet laten loopen en aan de volk zeggen, dat zij zien moet dat de vee niet uit malkander loop. Niet lang daarna kwam zijn vrou vragen, of hij Botha niet van dag zal uit helpen. Haar beandwoord hij met stilswijgen. Ik was verwondert dat Jan zoo wijnig belangen stelde in een zaak daar hij die ander in gebragt heb. Ik had swarigheid om uit te komen; zij sprak daar heel lig ^{a)} over, was mijn gedagten dat zij dag dat zij geen nood had, en met mijn meschien te veel moeite hebben souw.

Ik liet de wagens alle bij de vontijn bringen en de avond mijn vee. Botha had een stel gemaakt voor de leuw, kwam een wolf voor, zijn rug af. Die dag zei jufr. Schepers, dat juffrouw Botha aan haar vraag, of Jan aan mijn geen ossen gevraag heb, om haar wagen uit of haar man uit te helpen. Zei zij, dat zij het niet gehoord heb. Ik zei had Jan mijn gevraag zou ik hem zoo veel ossen kunnen gegeven hebben om bij de zijne te spannen, dat een goede span uit maakte.

Ons schapen en bokken vrekte tegen de berg, maakte wij te same, ons vee met de vrouwen over bringen, en de wagens te laten staan. Ik stelde swarigheid om dat wij de kaffer te veel gelegenheid geven moed, ons een kwade pard te kunnen speelen. De avond zei Carolus het aan mijn, dat zijn gevoelen ook zoo is. Jan zei die kaffers lijk voor hem beleef. Ik zei dat een schellem zoo juis moet wesen. Ik liet de kaffers roepen door Sakana zij was bij Jan, zijn wagen. Toen zij kwam, vraag ik haar wie haar hoof is of Captijn. Zij andwoorde: Marokkana. Ik vraagte haar waar zijn plaats is waar hij woond; zei zij, waar Jan bij gewees is. Ik

a) Engelenburg-tekst: hullij.

vraagte haar, of de Captijn ons niet volk geven zal om ons te helpen de pad te maken. Zei zij, dat de meeste volk met Magramanie en een slag is gebleven; dat zij nu een wijnig is. Ik merkte, dat wij van haar niet veel hulp te wagten weesen moet, veranderde ik van taal, en vraag haar of zij voor ons de andere dag niet mielies, en koorn, boonen, ter ruil bringen kon. Zij zei van ja. Ik gaf haar eider een stuk vet, beloofde zij het vas; ik zei dat wij voor vellen en vet ruilen ken, de andwoord was: ja.

Saterd. den 18de. Komt bij de beeste getal, de bleek roije kouij, die de kalf niet hebben wil, die van Adonis, die schilder bonte kaffers kouij, en gaat af de koeskop gesneden bul, Maandag, van Pieta die de leuw heb doot gebeten gaat van twee van de 446

2

 444

en komt 3 bij de getal 447

Sond. den 19de. Den morgen vraag ik aan mijn makkers, of wij aan de pad gaan zal of niet. Ik zei, dat ons vee aan vrekken gaat van de tors (dorst?) dat ik bedag heb hoe eer wij van de berg af komen ken hoe liever het voor ons vee wesen zal. Zij keurde het alle goed, wand van een eider was schapen en bokken doot en siek. Is wij aan het werk gegaan. Toen wij de vontijns hoogte omtrind de helfte had, roepte Willem ons van ver toe, kwam hij na ons loopen. Wij dagte alle dat bij de vee onheil gebeurd was door de kaffers; wij stuurde aanstonds ons vrouwen en kinderen na de wagens, — Carolus ging mee om bij de geweers te komen, kwam Willem zeggen, dat de leuw een os gevangen heb, dat

het na de agter os van Carolus gelijkte. Wij steurde aanstons ons geweers halen, ging wij daarop af maar wij kon hem niet krijgen.

Onder tusschen kwam de wind op, en de bergh viel eensklaps onder mis. Eer het avond was had wij regen op de bergh. Wij had de vee de morgen op de bergh gesteurd, om de avond aldaar te blijven, om reden dat de weg te moejelijk was: de morgen op en de avond af te komen voor de vee. Carolus souw een stel maken; ik ging na Pieta om te zeggen, dat de vee af komen moet. De mis was zoo dik, dat wij bijna niet zien kon als bij nacht! Blijf de avond van ons beeste uit. Zoo als donker was ging het sterk aan regenen, en de wind waaijde sterk.

De morgen had ik dertig doode, Albag zei, dat hij vijftig had, Jan zes, jufr. Schepers had ook twee of drie en Botha ook wat. Een speen kalf was ook doot van mijn, gaat van de getal één 446.

De weer was de morgen nog even als de avond, zei ik dat ik de mijne na onder steuren zal; is ik en Pieta met de kinders de vee af gebrag, ouwe Strijdom is dog mee gewees, maar kan de avond daar niet blijven. Carolus kwam de avond ook; die dag had wij onder warm weer, maar de avond zo als donker was ging het aan regen, wij had geen veur aan brand, kon wij nouwelijks voor ons veur krijgen. Kwam de leuw nam twee schapen weg.

Maand. den 20ste. Is wij met de vee af gegaan, is een sieke merrie weg geraak.

Dinsd. den 21ste. Was de weer nog niet gestild in de berg; is ik, Carolus (en) Jan bij de vee gebleven. Heb wij twee geweers voor de leuw vas gemaak, waar hij de schapen gedoot heb, een lewendige bond wij daar vas, die wij dagte

niet veel weerte was. De nagt hoorde wij de leeuw gestadig brullen, dogte wij dat hij schieten zouw, maar de morgen had hij niet bij de stel geweest.

Op de berg is 8 of 6 beeste gebleven, heb een kouij, — de roode wit uijer — gekalf komt een bij de getal 447

Woensd. den 22ste had wij helder weer. Zei wij, dat ons aan de pad werken zal. Is, ik, Carolus, Jan en zijn klijn (Jan) Albag (en) Cornelis opgegaan. Was Albag, Strijdom, Botha en twee van Albag zijn kinderen en Botha de morgen vroeg aan het werk. Ik zei aan Carolus, dat hij maar met Cornelis en Albag gaan moes, dat ik gaarne schrijven wou. Is Jan met hem gegaan. Toen wij de morgen na de pad maken zouw gaan, zei ik aan Pieta dat hij de avond de geweers moet over haalen en een oude lammer ooij in de stel binden.

Toen Carolus weg was, een wijngig daar na; kwam tien of twaalf kaffers met mielies ter ruil. Een eider was verlegen, had wij een wijngig tijd nodig om alles te ruilen. Toen wij klaar was, zei ik dat, als zij helpen wil die dag aan de pad te maken, ik haar een bok, die daar juis was gebleven toen de vee af gegaan is, en siek van de taa⁹⁹⁾ scheen, geven zal, en nog een die af geslagt was, en vet om het mee te koken. Zij was te vreden, ging derick voort. Zij vraagte mijn of zij een daar laten ken om te eeten voor haar klaar te maken. Ik zei van ja, ik bleef bij de wagens om dat al de mans als dan van de wagens was. Carolus Jan en Albag zei, dat zij (de kaffers) vlijtig werkte tot zij dagte ver genoeg te zijn. De avond kwam de weer op en het

⁹⁹⁾ Daar staan: taa; blykbaar dieselfde siekte as bedoel word in die aantekening van die 19e, en later ook „nintas” genoem word, wat veroorsaak word deur die byt van die hosluis. Vgl. 9 Maart, bl. 288.

gaat aan regenen, is zij weg gegaan. De morgen kwam vijf met een bak mielies die zei, dat de andere na huis was, en zij zouw ook gaan. De weer was donker op de berg, zei ik, dat wij dog niet werken ken, dat het niets was.

Cornelia had Sakanna gesteurd om melk te halen voor haar klijn dogter, brag hij de leuwe vel meede; hij (de leeuw) had alle bij de geweers af gelopen, de eene schoot was eits te ver na agter en de anderen was zijn agter bouijd been af, lij hij niet ver van de stel, heef die kinders nog ses schoten op hem gedaan.

Die nagt heef de rode witlies veers van mijn gekalf, komd de getal op 448

Donderd. den 23ste. Ben Carolus, Jan, Albag, Botha, en drie van Albag zijn kinderen, ouwe Strijdom gegaan, om de pad tot op de bergh te maken. Was de Bergh de gansche dag onder mis, is zij niet gegaan.^{a)}

Vrijd. den 24ste. Is zij gegaan, en heef de pad gemaakt tot tegen de groen nek, de laatste hoogte.

Zei klijn Albag, dat Pieta heb laate weten dat als wij die berg over wesen wel met die ossen, het hoog tijd is, dat verscheije beeste en osse siek is. Diederick had een schaap gebrag met de pak os; vraag ik, hij zei, dat een bees van Pieta de swarte scheijterij heb, het welk de beginsel is van de siekte en geen vaster bewijs om het te geloven. Wij was allemaal neerslagtig voor die tijding, maakte alle overleggen, hoe wij kruijd en loot mee voeren zal. De een zei, zal van zijn wagen een kar maken, de ander zal het laten staan. Ik zei, als wij de buik en leeren af gooijt en

^{a)} Na die skrif te oordeel is die laaste volsin nie tegelyk met die voorgaande geskryf nie.

bring de stellen over, ken wij op gelijke grond van vier of ses (osse) of kouijen laate trekken, en nog wat op de stel pakken. Wij was in de grootste vergelegenheid van de wereld; en had de hoop bijna op gegeven. Maar mijn gedagten heb laate gaan, zei ik, ik hoop de Alle Magtige zal het ten beste schikken voor ons; wat Hij doet is wel gedaan.

Saterd. den 25ste. Wij had de Vrijdag avond helder weer; had ik Pieta laate weeten de Saterdag morgen de vee op te brengen, om maar zoo ras wij ken te zien over te komen, al was het met een stel van een wagen om ons amenietie mee te voeren. De nagt val de berg op nu weer onder mis en regen, tot de morgen. Zei ik aan Jan, dat de weer te sleg is ons vee op te brengen, dat wij niets uit voeren ken, dat ik Pieta zal laate weeten: dat hij blijven moet. Is Carolus gegaan. Steurde hij Goestaf zijn geweer te haalen. Ik vraagte aanstons na de beeste zei Goestaf, dat Pieta mijn laate weeten: dat het een leugen is dat hij mijn laate weeten heb dat de beeste siek is, dat hij aan de beeste niets zien ken omtrind die siekte. Ik was verheug dat het een leugen was, die zij verteld heb.

Goestaf zei dat een veers van Pieta gekalft heb, een roode, komd bij de getal één 449

Wij had de geheele dag troewel weer, de na middag was het een wijinig helder, de avond had de bergh weer een mis bank de geheele nagt door.

Sond. den 26ste. De morgen is Albag gegaan, Jan heef gesteurd om slag schapen te halen. Laat Carolus mijn weten, dat ik hem tog moet laate weeten wat of ik doen wel. Ik zei aan Albag dat als wij morgen (mooie) weer heb zal ik hem schrijven, als hij mij een geven ken, (om) die brief (te) bezorg. Hij presenteerd zijn Isaak aan.

Cornelia zei dat een van Carolus zijn veerssen gekalf heb,
de roode witlies, komd bij de getal bij 450

Maand. den 27ste. Heb wij twee wagens over de klip
hoogte gebragt.

Was een kouij van Jan de morgen doot en verscheije
beeste siek. Had de scheele roode kouij gekalf, komt
één bij 451

Dinsd. den 28ste. Hep wij de andere wagens over gebrag.
Had wij regen tot omtrind de andere dag tegen negen uren.

Woensd. den 29ste heef wij de Groen-hoogte, de pad
verbeterd. Is Pieta en Dederick na de vee gereden overmits
Wintvogel zei, dat een partij beeste weg was. De avond
kwam zij en zei, dat daar niet aan mankeerd, als dat de
tijger drie schapen van Jan doot gebeten heb; had hij gesteld
wijgerde de geweer; — ook had hij een klijne kalf in de
nek gebeten.

Donderd. den 30ste. Heb wij de wagens op de groen
hoogte gebrag met veel moeite, wand de grond was nat
geregend. Die morgen is een paard vrekt, aan éen siekte
die wij niet bekend is, — omtrind zoo als de beeste vrekt,
aan een soort van bossiekte, in ons land.

DECIMBER 1837.

Vrijd. den 1ste. Is wij gegaan om na pad te zien, waar
wij de beste ons wagens af ken krijgen. Wij ging dan eers
na de pad die Jan Pretorius gezien had, maar vond dat die
geheel onmogelijk was te maken om ooit een stuk van een
wagen over te brengen. Zei wij, dat wij zouw zien na die
ik en Carolus van ver gezien had, maar ouwe Botha zei,

dat daar een bank en grote klippen is, dat wij die ook niet af ken. Ik en Jan is gegaan om te zien of wij die wagens met stukken bij de Kaffers voet pad ken af krijgen. Hij zei dat, als wij die wagens daar door heb wij het weer in malkander steken ken, en alsdan in de weg is die wij af rijden ken. Ik zei dat het beswaarlik gaan zal al ons wagens bij stukken door te brengen, om dat men met lege handen beswaarlik daar door ken. Ook zei ik, hoedanig wij de buik en leeren daar door krijgen zal, en al ons goederen; dat een klijne daar met zijn lege lighaam niet door ken. De avond zei Botha dat wij die wagen daar door brengen ken, dat twee man altoos een stel met twee wielen daar door ken brengen. Ik zei dat ik gedag heb dat twee man beswaarlik één wiel door brengen ken. Maar, zei ik, wij moet niet met één man spreken, wij zal morgen met de leste man gaan dat een eider het zien ken en dan horen wat wij doen zal, anders gaat het zoo: als die een zijn wagen door is, doet hij aan de anderen zoo veel als hij wil maar niet zoo veel als hij ken en doen moes, zoo als het met Botha gegaan is toen Jan met hem af gesproken had hun wagens alleen op de vontijn te brengen, moes ik met mijn ossen zoo te zeggen agt wagens op brengen, had Jan geen werk wand zijn wagen was boven, ouwe Botha blijf drie dagen onder de hoogte staan eer ik hem kon op helpen; en nu is het tijd dat wij vooraf ziet wat wij doen zal of ken.

Mijn vrouw, Juffrouw Schepers (en) Juffrouw Pretorus zei, dat zij een gelegenheid gevonden heb dat haar gedagten is, dat als wij werken wil daar een pad af ken gemaak worden. Zij zouw ons de anderen dag het aan wijsen, — was de berg onder mis, kon zij de plek niet vinden; vond ouwe Strijdom het. Ik, Jan, en ouwe Botha, is gegaan om te zien wat Botha van die kaffers pad zeggen zal. Wij

zouw alle mee nemen, maar Botha zei, als wij met ons drie is, ken wij genoeg zien. Toen wij op de berg was zei Jan, dat wij de wagens, tot op die bank brengen ken en ging die pas af, dat was vaste klippen en stijl, en wijste waar die wagen kon blijven staan. Ik sweeg stil om te horen wat Botha zeggen zouw; tot zoo ver sprak hij niets. Ging wij dan de kaffers voet pad af. Op de eerste bank blijf Botha staan. Ik ging agter Jan af, kwam Botha ons na. Toen wij omtrind daar was zei ik in presint van Jan, dat ik tot nog toe geen kans ziet om een agter wiel hier door te brengen. Toen wij door was wagte ik na Botha zijn antwoord, maar hij sprak niet. Daar ging een klomp spooren van bokken of schapen de berg af; zei Jan dat die kaffers van ons schapen gestolen heb; ging ik op de spoor omtrind een twintig stappen, zag ik dat Jan met Botha sprak, wouw ik weten wat Botha zei, maar toen ik bij haar kwam sweeg hij stil. Vraag ik Botha of hij kans ziet om al de wagens hier door te brengen, zonder groot gevaar. Zei dat hij geen wiel door krijgen zal, want dat een wiel hem hier baas is. Jan zei dat (hij) winste dat hij een krans kon krijgen om de wagens en goederen af te sakken. Ik zei, als die krans van boven (zo) was, dat men van boven bij kon komen kon wij het hier doen. Hij kijkte na boven, zei hij dat daar een groene streep af kom, dat wij moet gaan zien, ik stimde met hem, maar wis wel dat het niet mogelijk was, wij zouw dan gaan. Wij zouw dan eers eider eenige tabak roken. Toen wij gaan zouw, zei ik dat wij eerste na de houd bos kloof moet gaan, om te zien of wij die door ken, als wij meschien de krans niet bij komen ken van boven, en als wij bij de vrouwe haar pad af ken, of bij Strijdom zijn, anders is het zoeken van boven voor niet. Ik had Jan gevraagd, of wij die bos kloof door ken; zei hij, dat hij een wolve paatje

per geluk gevonden had! Anders (was) hij de kloof niet door gekomen. Ik vraagte of men daar geen vee door jagen ken. Zei hij, dat als men een bok een riem om zijn hooren bind men die daar af brengen ken.

Toen wij bij de boskloof kwam, zei ik, dat wij hier moet kijken na pad, dat die twee kaffers ons gezegt heb dat wij ons beeste hier door jagen ken. Wij vond daar dat, als wij werken wouw, twee driften gemaak kon worden. Van daar is wij na de water val gegaan, daar hij de wolve paatje per geluk gevonden had; vond men dat een wage pad te maken was, zooals wij winsten kon, en al ons vee zon(der) maken door ken jagen.

Ik liet mijn gedagten gaan waar om de man dus liegen moes, wat hem daar toe vergte; maar vond niets daar hij het onnodig had, als dat hij een slapheid aan de andere doen wouw om de kaffers pad af te gaan, of waar hij met zij verkeerde sijnstima (sisteem) heen wil, ons van mal-kander te maken, dat hij baas over die bij hem zijnde ken wesen, (en) ik mijn niet ken verwennen te doen wat hij wil of goed keur. Hij wouw dan dat wij na de krans moet gaan. Ik zei, dat wij die middel rug op gaan zal, en ziet hoedanig die is, omdat Jan die ook zoodanig gemaakt heeft dat men die ook kwalijk af ken.

Saterd. den 2de de avond zei Carolus en Strijdom, dat die pad lig te maken is, dat men bijna de agter wielen niet behoef uit te trekken, en hoegenaamd geen schuinste in de pad komd.

Pieta is met de vee tot op de vontijn gekomen Isaak Strijdom, en Isaak Albag de Jonge, zouw de kouijen met de klijn kalvers jagen, 12 of 14 in getal, is een kalf wegeraak, is de kouij terug gelopen en de andere dag was nog een kalf weg. De kouij en kalf heef zij de andere dag gevonden.

Bij de beeste getal komt de bonte veers van Pieta, haar
 kalf, die van mij die weg gewees is, haar kalf, bij, —
 maak 453.
 de kouij van Carolus die vrekt is, gaat af, blijft de getal 452

Sond. den 3de. Is Pieta met de vee op de berg bij ons
 gekomen. Jan Pretorus zei, dat hij zijn wagen bij de kaffers
 voet pad af dragen zal. Ik, Botha, Strijdom (en) Albag
 souw voor ons een pad maken, daar wij de wagens de agter
 wielen zal uit halen en af sleeppen met de handen of ossen.

Maand. den 4de. Is Jan vertrokken na de kaffers pad,
 en wij aan onse pad aan werken. Toen wij aan werken
 was zei Botha, dat Jan die drie osse die hij hem gegeven
 heb om te leeren en te drijven, genomen heb zonder hem
 het eens te zeggen, en zijn voortouw en juk die hij in zijn
 gebruik heb, ook. Hij zei of Jan zijn melk vaatje ook weg
 hebben zal. De avond had wij ons pad over de helfte klaar,
 en Jan was aan goed af brengen.

Anthonie en Sakkanna is de morgen de bergh af na de
 kaffers gegaan om haar te zeggen voor ons mielies te ruil te
 brengen; hij kwam de avond zoo als donker wierd, zei dat
 zij de volgende dag komen zouw. Ik vraagte of hij niet
 gevraag heb waar om zij niets voor ons ter ruil bring, daar
 zij mijn beloof heb. Hij zei dat zij aanstons vraag of wij
 pad maak; zei hij van neen, zei zij dat zij als dan brengen
 zal, maar dat zij bevrees is dat wij haar zal laten pad maken.
 Sakana is de kaffer voed pad uit gekomen, was het te laat,
 is hij bij Jan gebleven. Toen wij aan de pad werkte, en
 zeer moe was van grote klippen uit de pad te rollen, zat
 wij een pijp tabak te roken, zei ik, dat ik niet ontdekken
 ken wat de reden is dat Jan zijn wagen de bergh af dragen
 wil daar men het af slepen ken. Antwoord ouwe Albag,

dat hij zeg, dat hij voor zijn ossen jammer is, dat zij de wagen weer om de boskloof trekken moet. Ik zei, dat ik gedacht heb dat hij bang is voor de bossiekte voor zijn beeste. Ik zei, dat ik mijn verbeel dat ik als een gek doen zouw als mijn ossen het slepen ken, als ik het dragen zouw; en als hij voor zijn ossen jammerte heb waarom moet ik dan mijn wagens ook dragen.

Dinsd. den 5de. Had wij de morgen sware mis op de berg, kon wij niet vroeg aan pad werken, was wij de avond nog niet klaar met de pad.

De morgen had Pieta, Willem (en) Diederick, Catrijn vas gehouden, en een pak slagen gegeven. Met dat sij nog besig was kwam Albach en zei aan mijn, dat ik komen moet om te zien. Is ik dereck gegaan en gevraagt, zei de kinders aan mijn dat Catrijn alle slegte dingen van haar spreek, dat zij met ware bewijs overtuigde, hied zij het liegen. (Ik vraag) wat het was. Zij had gezegt dat die luisen die zij aan haar heb, zij het van Willem krijg, en Pieta en Diederick had haar de pruimbessies af genomen die zij voor ouwe Lena gepluk heb, en toen zij het aan Albag zei dat zij lieg, zei hij als zij zoo sleg niet was zij niet zoo spreken zouw. Zij had het bij al de wagens rond verteld, en toen hied zij het liegen. Toen Albag haar de andwoord had gegeven, zei zij als dan haar eigeregtigheid zal doen, want dat het nu reets de tweede keer is dat zij seek haar eer te roven. Ik zei aan Albag, als het zoo is, laat haar dan zien dat zij met de kinders klaar komd, wand dat ik haar in u (tegenwoordigheid) gezeg heb, de eerste keer dat als de kinders aan haar eits zeg of doet dat niet betaamd, zij direck na de ouder van de kind moet gaan en aan die zeggen wat haar is weder varen. Toen zij omtrind haar loesing had, zei ik aan de kinders dat zij nu te vrede wesen moet. Ik zei aan

Albagh, dat ik daar niets aan doen ken wand dat hij haar gestraf heb, en ik haar gezeg heb en zij wil niet luister na hem zoo min als na mijn, en de kinders zal op zoo een wijs haar naam sien en hooren schinden, word verbitterd en zouw op les een ongeluk begaan; wand die saksewaksie (loesing) die zij van hen ontfang is meer om haar te sterken en haar ondeugentheid als om haar te tugten. Toen zei Albag dat zij het verdient heb, dat hij daar niet om geef, maar dat zij zoo brutaal zijn ketel om gelopen heef. Die kinders zei, dat hij Willem een stoot gegeven heb en toen is de ketel om gevallen. Ik zei aan Albag, dat hij alle harten bij zijne beproeven moet, dat hij over zijn ketel zoo affronteerd was, hoedanig zal die jongelingen niet weesen om haar karakter en haar naam van eer te behouden. Uw ketel, als gij het weer op teld en reg zit, is hij weer eerlijk, maar als zij het zoo laat is haar naam voor altoos geschonden. Hij gaf mijn in alles gelijk.

De agter middag in het veld kwam Pieta en Cornelis met mijn schapen na de water, kwam Albag zijn schapen na aan haar, riep Lalie, dat Cornelis het keeren moet; keerde hij het in de plaats dat zij het doen moeste. Toen de schapen weer bijna onder malkander was, ging zij aan scellen en gruwelijk vloeken op Pieta en Cornelis, tot dat zij op les zei, dat het van speulsheid is dat zij met de schapen agter haar aan loop. Is Pieta naar haar gegaan, had zij een groote stuk houd in de handen en wouw hem slaan, heb hij haar een of twee slagen met zijn hand gegeven, en haar gezegt dat hij haar betalen zal als hij bij de wagen komd. De avond had hij en de anderen haar een loesing gegeven. Anthonie scheen ontevreden te zijn, en sprak tegen mijn vrouw, zij kon hem niet verstaan en zei aan Lourins in gebroken Engels, dat zij wagten moet tot ik komd. Toen ik van de werk

kwam was het bij donker, heb ik haar en Albag laate roepen en haar gevraag wat zij aan mijn vrouw zeggen wouw. Zei Lourins, dat Anthonie wil zeggen, dat waarom de kinders niet wagt tot ik komd, en dat ik haar straffen moet. Ik zei, dat ik haar de voornaamste gezeg heb dat, als aan haar eits gedan word of gezegt, zij niet onbetamelijk doen moet maar aan de ouders te zeggen, dan kon ik haar assesteeren. Maar zij schel en vloekt de kinders uit zonder reden, ken ik de kinders niet beletten haar te verdedigen; en als zij bij Albag assetentie had gekregen had zij seker na hem gegaan. Ik zei, dat zij haar eige vader tot leugenaar maak, en voor een boef rond schindert, zelf zeg zij dat Albag na haar vrij, haar eige vader; en bij de Bossemans mijd van hem die bij Jan is houijd; dat met haar niets anders te doen staad als: de roede is voor de rug van de dwaas. Toen ik haar alles onder haar verstand gebragt had. zei zij, dat bij haar regter de wet is, als een schinder rond gaat om alles aan malkander te schinder en hij krijg een pak slagen, en gaat klagen, de saak onder sogt word door de regter en het word waar bevonden, de schinder de punt van zijn tong afgesneden en hem dan laate lopen.

Woensd. den 6de. Was het weer mis op de bergen, kon wij niet heel vroeg aan de pad gaan. Toen ik nog niet op was hoorde mijn vrouw dat Lalie weer wat gesproken had dat niet en deugde; zei dat ik gaan moet om te horen. Ik ging na Albag en vraag wat er te doen was; zei hij, dat Lalie in zijn presint dat (wijn) hij haar berispe wouw over het geen gedaan en gesproken had, in gruwelijke scheldwoorden uitbarste, had hij haar een slag gegeven, maar dat wil niet helpen. Ik aan Albag, dat als zij niet te vreden is ik haar het zal doen betalen. Albag zei, dat hij het niet betalen ken. Ik zei, dat hier geen regbank is, ben wij verplicht

om ver(der) moeilijkheid voor te weesen en kwaad te straffen haar een behoorlijke lijf straf te geven; zei aan de kinders dat zij haar vashouden moet, heb ik haar met een riem een losse loesing gegeven, en haar gevraagd of zij tevreden wezen zal. Zij beloofde het voor een tweede maal weer, ik herindert haar, de belofte die zij gedaan had over juffrouw Schepers en Hendriena, dat zij nu beter doen moet, of dat wij verplicht wesen zal na de wet met sulke te handelen. Zij zei dan, dat zij haar stil gedragen zal.

De avond was wij met ons pad op hondert stappen na klaar.

Die dag had een rode kouij van mijn gekalf, en de kaffers kouij haar kalf is weg geweest, is gevonden; een swarte veers heb de ander morgen gekalf, komt bij de getal drie, komt de getal op 453

Donderd. den 7de. Heb wij ons pad klaar gekregen, en nam ons voor in twee dagen de wagens af te brengen. Jan had de 5de dag zijn wagen en goederen nog niet af.

Vrijd. den 8ste. Had wij de gehele dag sware mis op de bergh, dat wij met de wagens niets kon beginnen; de nagt had wij regen.

Saterd. den 9de was de regen en mis tot over middag; heb wij met mijn pakwagen probeerd af te gaan. Het ging beter als ik of wij gedagt heb; wij had de agter wielen uit getrokken en een tak onder de as late slepen, dat de bouten niet vas ken haken of af breken ken. Daar is in de bergh een opdragende bult, daar wij de wielen souw insteken; het was tegen de avond, gunden wij ons die tijd niet, wou wij de wagen daar door late slepen, was het te swaar, kwam de wagen aan een grote onregeerbaare klip, heb wij de wagen late staan, en de vier osse met de jukken laat uit klimmen.

Het ging knap, maar tog boven mijn verwagting; ik had gedacht dat geen in-gespanne osse daar uitklimmen kon.

Bij de beeste getal komt de swarte kouij die Willem geleerd heb bij Rossetoe, haar kalf, de makke rode, die Pieta aan Calidon geleerd heb haar kalf, komd de getal op 455

Sond. den 10de. Had wij de morgen helder weer en weste wind, niet sterk. Omtrind 11 uur, stak de weer in de weste kand op, en de wind kwam uit zuit oos, was ik op nieuws weer onweer te wagten.

De avond was een swarte veers siek, blijf in de veld legen, was de morgen doot, gaat van de getal één af, blijf . . . 454

De morgen zei ik aan Anthonie, dat hij en Sakanna gaan mog als zij het verkiest na de kaffers, en haar te zeggen voor ons mielies en tabak ter ruil te bringen, overmits wij niets meer had als vlees; en dat hij zien moet om haar met hem mee te bringen, en wat dat zij de eerste keer beloof het, tot twee maal toe, en niet gekomen. Mijn vrouw gaf voor de moeder van de Captijn een bokvel, en een schaap steerd aan Anthonie, dat zij haar volk met mielies steuren moed, dat zij het ruilen zal voor vellen en vet. Jan had de dag tevoren twee vellen gesteurd, heb hij bijna een knapsak vol gekregen. Toen Anthonie gaan zou zei Lourins, dat hij same gaan zouw en nam Sakanna mee.

Maand. den 11de. De morgen zouw wij de wagens af bringen was een gedeelte van ons ossen weg. Ik zei, dat het voor Willem te veel beeste is, waarom dat Botha niet een van zijn kinders meegesteurd heb; nu moet wij weer een dag versuimen. Ik liet Pieta en Diederick de wagen tot op de pad trekken, en toen heb wij de pakwagen af gebragt. Op de leste steijlte nam wij de draai te kord, kwam de wiel aan een klip, maak wij de sleep, daar de agter wielen op

leij, los, en remde een wiel. ging de osse aan lopen maar kwam gelukkig af tot onder. Het was te laat om nog een wagen af te brengen, nam wij voor de andere dag ons maat-regels beter te nemen.

Dinsd. den 12de had wij de gehele dag onweer, dat wij niets doen kon. Heb ik de trop schapen af gesteuurd met Pieta, en de lammerschapen houd ik daar, tot de weer een wijng op klaren mag, maar het bleef tot de avond, kon ik die schapen niet late vreten dat het te donker van de mis was.

Woensd. den 13de. Heb ik de lammerschapen afgebragt, maar daar was een goede deel kapot, een grote dertig. Ik zei aan Pieta dat ik weer na de wagens gaan zal, overmits Jeremias en Annie alle bijde siek is aan de koors en Cornelia twee klijne kinders heb, alles alleen doen moet. Ik had Willem gezegt de beeste ook af te brengen. De paarden was nog van de vorige dag weg.

Jan had zijn wagen de ag(s)te dag nog niet met afdragen ten vollen af en gereet. Woensdag avond heb hij zijn schapen af tot bij zijn wagen. Ik agte het voor mijn geluk dat ik mijn van Jan Pretorus niet heb late bepraten mijn wagens af te dragen; ik had berekend dat hij zes dragers voor zijn wagen kon uit maken, en hij draag — ik wel min zeggen — zeven of agt dagen; en wij kon voor agt wagens tien dragers uit maken, — hoelang zou wij niet gedragen hebben, en die onweer, die wij tusschen die tijd gehad heef: wij was in een maand tijd niet klaar gekomen met goede dagen, en met onweer was twee maanden gemoeijd.

Donderd. den 14de. Heef Willem de beeste onder bij Pieta gekregen; is Carolus na boven gekomen, had Willem de paarde gekregen, was twee paarden opsent, souw Willem de andere dag opsoeken.

De middag heb ik Goestaf na Pieta gesteurd, hem late weten, dat hij mijn de andere dag de osse steuren moet. Toen was met de onweer vier kalvers verlooren gegaan, door agteloosheid, twee van mijn, één van Carolus en één van Pieta.

Vrijd. den 15de. Heb Pieta de osse gesteurd, mankeerd vier aan de haar. Willem zei dat zij onder de beeste gebleven is met uitjagen; stelde ik mijn gerus. Botha steurde na Jan, om te zien of de zijne bij Jan mog weesen; was daar één. Nu mankeerd drie: een van mijn, een van Carolus, een van Botha.

De middag heb wij Carolus zijn wagen af gebragt met veel moeijelijkheid, wand wij moes de wielen tegen de berg insteken en weer uithalen, en de weg is zoo nouw dat men geen plaas ken krijgen om te staan, dat men de wielen uit of in krijgen ken. Het ging dan gelukkig met de wagen tot op de eerste bank, daar wij het wouw hebben. Wij had de dag mooie weer maar de avond begon de weer op te steken, de bergh viel onder mis, en het begon te regenen.

Jan had de morgen zijn wagen gereet, zouw het af brengen. Omtrind tien stappen van de plaas daar hij stond viel de wagen ondersten boven. Ik vraag waar Jan zijn wagen is, dat ik het niet ziet; nam ik de keijker, zag ik dat de wagen lij, en hij en zijn vrouw met de Bossemans goed uitpakte. Hij had de wagen eer wij met de onse onder was, weer op de been en ingespannen. Maar hij had slegs drie hondert stappen gereden of de osse ging aan glijen op de gras, en vervolgens aan hollen, de lijder voor weg, de wagen over een klip, lij het voor een tweede keer. De eerste keer had niets gebroken als alleen de voorboog van zijn tind, maar de tweede keer was alleen zijn tind geheel aan stukkend. Hij maakte het ten eersten weer gereet zonder tind, is hij een endsweegs

af gereden daar hij geen gevaar had. Wij had toen twee wagens op de eerste bank zonder ongeluk, met haar vragten.

Saterd. den 16de. Had wij de morgen zoo slegte weer, dat wij niets doen kon; had wij een wagen de takken bijgebragt, als de weer een wijnig opklaar het af te bringen. Toen wij sag dat de weer niet verandert tegen de avond, heb wij takken gekapt voor al de wagens zoo veel wij nodig hebben zal.

Pieta had klijn Gert van juffrouw Schepers gesteurd om mielies te halen, stuurde ik Koot mee en laat aan Pieta weeten, dat hij mijn drie slag schapen steuren moet. Botha en Albag liet eider een komen.

Sond. den 17de. Heb Botha takken aangesleep; ik zei dat ik mijn ten eenemaal voorgenomen heb, Sondag niet te werken.

Maand. den 18de. Heb wij de takken aan de wagens gebonden, had wij de avond klaar.

Dinsd. den 19de heb wij mijn en Pieta zijn wagens af gebragt; het ging zover nog wel, maar mijn sleeptak met de swaarste goederen als kruid, loot, Koegels, souijt, en eijserwerk, trekte aan een klipbank vast, dat wij het voor donker niet los kon krijgen; liet wij 't staan, dekte de kruid kist met vellen voor de regen en mij vrouw haar klere kist. De avond ging het aan regenen tot de andere dag, is ik gaan sien of de goederen niet beschadig mag wesen, was de kruid kist drie vingers in de water in de vel daar het op stond — was de vel om gebonden kon de water niet uitloopen. Ik maakte het ten eersten netjes toe, dat de regen het niet beschadig kon, maar was verpligt het de geheele dag daar te late blijven.

Woensd. den 20ste. Had wij de geheele dag regen, kon wij niets doen. De agter middag is Cornelia en Koot gegaan

om mielies van de sleeptak te halen; heb zij ons kouijen mee-gebragt, maar vijf daar van was de morgen weg met de ossen, is na Pieta gelopen voor de regen.

Donderd. den 21ste. Had wij sware mis op de bergh, was het zoo nad dat wij verpligt was te wagten met de wagens tot middag, heb wij mijn sleeptak en Botha zijn wagen af gebrag, en juffrouw Schepers haare een endweegs tegen de berg laate staan, overmits het donker wierd.

Vrijd. den 22ste. Is wij met de ossen gegaan om jufr. Schepers haar wagens af te halen. Toen wij een eind weegs af was, brak de voortang van de oude wagen in de as af; heb wij de tind en leeren af gesleep, dat zij haar goederen in bergen kon voor de onweer, en voor haar en haar kinderen. Wij liet haar helpen haar voornaamste goederen af brengen. Tot geluk was het over de helfte van de bergh, kon zij het spoedig af krijgen.

Op een dag dat wij op de berg na mooie weer wagte, kwam van de kaffers in zei, dat de Captijn Sakana souw laate roepen. Ik zei aan Louwrins dat als de Captijn het doet hij Sakana niet steuren moet, dat als hij wat te zeggen heb hij komen moet of een van zijn voornaamste uit zijn naam. Donderdag den 21ste kwam een van zijn grootste, sooveel als ambassadeur, en zei dat de Captijn alleen maar zeggen wouw, dat de volk bang of bevrees is voor onse komste; maar dat hij niet bevrees is, wand dat zijn volk bij ons komd. Ik was niet tegenwoordig toen hij kwam, kon ik Louwrins niets zeggen wat mijn gedagten was, maar nam mijn voor zoodraa als ik onder de berg was ik hem mijn gedagte te zeggen: dat van ons drie beeste of ossen apsint is, dat het meschien haar bevrees maak.

Saterd. den 23ste. Heb wij de leste wagens en goederen af gebrag; 't ging dan gelukkig. Jan is na ons gekomen met

zijn vrouw, toen wij op ging om de leste wagens te halen is hij mee gegaan en heef geholpen, hoewel dat wij zijn hulp niet nodig had.

Toen Jan bij mijn was, dat wij zoowat gepraat had van regen en mooi weer, zei hij: begrijp, Kijser is weer apsint — — dat is zijn klijn Bosseman. — — Ik vraag wat de oorszaak is. Hij zei, hij en groot Wintvogel zouw scha(pen) oppassen, heb zij een grote hamel geslagt of de keel af gesneden, en geen tijd gehad om daar van te braijen; heb zij de bors en steerd, ook een stuk van de bouijd afgesneden, en dig aan zijn wagen in een boom geborgen; merkte hij het de andere dag aan de roof vogels. Toen Kijser het zag, pakte hij hem onvermerk weg; is hij hem nagegaan maar kon hem niet krijgen; heb hij Wintvogel aan de oogbouijt gebonden en goed door gehaal. Hij zei dat hij hem een haal over zijn oog gegeven heb per ongeluk, dat die nog dik is en hem hinder! Ik kon hem daar geen andwoord op geven, maar dag bij mijn selven, als zij eten genoeg krijg dat ordentelijk is, zij zulks niet doen zal. Toen ik mijn gedagten verder liet gaan, herenderde (ik) mijn, dat hij de Bossemans van Albag genomen heb, dat een slegte behandel-ling de oorszaak wesen zouw, dat zijn ook door die van Albag schapeerd. En ziet nu, dat zij bij hem nog veel minder goed doen wel, en straffer behandelt word, wand in de lijf en op de lijf straf is ongepermeteerd. Albag zijn handel wijs met de Bossemans, kon ik niet goed keuren maar die van Jan — — tot verbetering — — nog minder, overmits hij ombarmartiger straf als Albagh.

Sond. den 24ste. Is de kinders van Botha (en) jufr. Schepers gegaan na de kaffers om mielies en meel te ruilen. Albag zijn bastaards ik ook gegaan, en Isaak Strijdom.

Maand. den 25ste. De morgen toen wij opstond, was Isaak Albag de Jonge, Kootje van jufr. Schepers, een zoon, Frederick, een zoon van Botha, apsint. Albag zei dat zijn Isaak zijn geweer en al zijn kruid heb mee genomen, ook koegels. Jufr. Schepers zei dat haar Kootje een geweer met bandelier en kruid horen had mee genomen. Van mijn was een geweer weg, die Carolus bij hem had, die mijn twee hondert Rrd. waard was, en mijn koste hondert zeven en dertig Rrd. — Van die twee soldaten had zij al haar kruid en loot weg genomen. Van Daniel Peffer had zij anderhalve rol tabak, een hemd, een onderbaatje, gare, naalden, naaij ring(en) een mes. Uit Carolus zijn bandelier was koegels. Isaak Strijdom zei, dat zij de avond hem ook mee hebben wou toen hij aan slaap was, maar hij wis niet dat zij loopen wou. Botha liep aanstons na. Ik zei aan Carolus dat hij mee gaan kon om dat ik bevrees is dat zij Pieta de paarden zal onsteelen. Hij had veel praatjes, dat die geweer weg was. Ik zei dat hij daar voor niet zoo veel over spreek, dat hij liever moet zien haar en handen te krijgen. Hij zouw dan de een de oor af snijden en dan zouw hij alle maal doot schieten. Ik zei dat ik maar zelfs gaan zal, dat ik ziet dat zij de paarden ook in handen krijg. Is ik gegaan, en Carolus ging dan mee. Ik nam Isaak Strijdom met mijn.

Toen wij bij Pieta kon sien zag wij de paarden, en Strijdom zei dat hij bij de paarde een zag, — is wij aanstonds af gegaan, blijf de paarde staan. Toen wij bij Pieta komd, zei ik hem in wijnig (woorden) hoe het was, en zei dat hij de paarden moet halen laten. Ik zei aan Carolus, dat hij met Botha gaan moet en te zien haar voor te komen, maar hij scheen geen groote lus daar toe te hebben, en voerd in scheldwoorden uit, dat hij met zijn afgematte lighaam moet loopen, dat hij de leste doot schieten zal. Ik zei, dat hij

alsdan maar blijven moet, wand ik zag dat ouwe Botha hem bitter bedroefde over de vonnis die over zijn kind minder jarig uit gesproken word, en zei dat hij met Carolus geen tree mee gaat. Ik zei dat ik met hem gaan zal, dat Carolus maar blijven moet. Carolus zei dat hij de een de oor af snijden zal in dan dootschieten. Zei Botha dat als hij zijn kind doot schiet hij hem ook doot schiet. Ik zei aan Botha, dat wij gaan zal. Die ouwe man deet anders niet als weenen.

Toen wij omtrind een kward uur gegaan had, zei ik aan hem dat ik spoor ziet, die mijn voor komd of het haar spoor is. Wij nam de koers na de rivier, daar wij dag haar voor te wesen, maar een wijnig verder zag wij dat het haar spoor is die ik gezien had, en dat zij ons reets voor was. Is wij haar een Groot Eind weegs na gegaan, maar ziende dat onse poging te vergeefs is, zei Botha dat het voor hem scheen of wij haar niet bij komen zal, wand dat wij agter is in zij voor sterker weg gaat als wij op haar spoor, dat wij liever sien moet haar met paarden na te sitten. Ik stelde het in zijn keur, en wouw zoo veel bij dragen als ik kon, om alles weer te reg te helpen. Is wij gegaan presenteerde Carolus hem zijn paard aan. Ik zei dat hij voor Diederik de mijne krijgen ken, maar dat hij Albagh om de zijne vragen moed en, dan twee hebbende, zal het eenigsins gaan; want die van mijn ken mijn niet dragen, was het niet zouw ik zelfs met hen rijden. Ik vraag aan Albagh om zijn paard tot behulp van de ander, en zei dat het zijn belangen ook is, maar hij had aanstonds draijen: dat was dan Louw zijn en het was een vulletje. Ik zei: van in haar vierde jaar. Toen presinteerde Pieta zijn merrie aan, zouw Botha dan rijden. Maar een wijnig daar over gepeijns hebbende, zei hij, dat hij swarigheid ziet van haar te vervolgen met de kind. Ik zei, dat als ik paarden heb ik haar, al was het alleen, narijden

zal, en haar tot haar plig brengen of gevangen nemen zal. Hij zei, dat als hij zij gedagten gaan laat, als hij te paard komd dat de Baster hem voorsitten zal, en mogelijk hem doot schieten zal om de paarden. En te voet komt men haar niet voor. Ik zei, als men doen wil dat zij heel gemakkelijk te krijgen is, maar dat ik alleen maar bevrees is van huis te rijden of (te) gaan, voor andere toe vallen, als ik van huis is.

Tegen de avond is Carolus en Botha na ons wagens gegaan, ik is bij de vee gebleven en zouw de andere dag zien de vee over te laten komen.

Dinsd. den 26ste. Had wij regen weer, kon ik de vee niet laate trekken; de avond had wij stadige regen.

Woensd. den 27ste. Had wij nog de zelfde weer.

Agter middag kwam Marie Albag zeggen, dat daar volk is die haar vader zijn helfte beeste in een kloof vas keerd. Ik vraag of zij zien kon wat voor volk dat het is. Zei dat hij een witte kros heb, en dat zij hem van na bij niet gezien heb. Ik zei aan Albag, dat hij Louw zijn geweer moet laate halen, dat ik na Pieta gaan zal en te paard komen. Hij zei dat ik met hen gaan moet, dat hij geen geweer heb. Ik zei dat hij Louw zijn geweer nemen moet, dat ik na de kinders gaan zal, en ging voort. Toen Pieta en Diederik daar kwam, wij (wei) de beeste in de kloof. Na mijn gedagte was de mijd benouijd om de beeste te halen uit de bossen, heb zij dat verrigt. Ouwe Albag zei dat zijn gedagte is dat zijn Isaak die beeste daar in gejaagt heb. Hij stond en roep hem bij zijn naam, en zei dat hij maar komen moed, dat hij hem niet slaan zal. Dan vloek hij weer, en zei: wat voor schellem klijnjong hij is. Maar al wat hij deet was te vergeefs gearbijt.

Donderd. den 28ste was de weer nog niet helder. Zei ik aan Pieta, dat ik gaan zal om te zien hoe ver hij met de werk gekomen is, en zal dan de vee late komen. Ik nam slag vee voor een dag, vijf of zes mee. Toen ik bij de wagens kwam had zij aan de wagens geen hand tot werken gezit; in de pad was een wijnig onnodige klippen uit gehaald. Ik zei dat wij gaan moet om de voortang uit de bos te halen en de lank wagen. Het was aanstons alles presint, liet de voorste uit malkander halen en de stuk houd beslaan voor de tang en de lankwagen.

Toen ik bij de wagens kwam vond ik de groot kaffer die de Captijn gesteurd had mijn te laten weten dat Sekwatie mijn heb laten afspoeneeren, en dat hij mijn beeste zal laten halen, dat zijn volk die wippen in de bergh van die volk van Sekwatie gekregen heb, en haar uit gehoord heb. Ik zei dat mijn gedagten heel anders is over die stuk, maar dat ik daar om zien zal wat gebeuren zal. Maar ik is van gedagten, dat hij bevrees is dat van mijn beeste weg is en dat aan hem zal gevraagd worden, beschuldig hij Sekwati vooruit. En mijn gedagten is, dat hij de beeste heb. Ik laat hem zeggen, dat ik mijn beeste halen zal bij wie het wesen mag. Ik zei aan Carolus, dat hij gaan mag met de kinders om de vee de andere dag te brengen.

Vrijd. den 29ste. Ben Pieta met de vee opgekomen tot bij de wagens. Toen zij bij de wagens de bergh af kwam, kwam de drie gedesterteurde, met namen: Isaak Albagh de Jonge, Kootje Schepers, Frederick Botha bij Pieta en Diederick Besuidenhoud.

Toen zij bij de wagen kwam vraag wij haar na de reden waarom zij zulks gedaan heb. Zei dat zij wouw uitgaan na ons gewese land, maar toen zij drie dagen weg was begon Frederick berouw te krijgen; zei hij de vierde morgen dat

hij om draaijen wil na zijn ouders, en had de geheele nagt niets (gedaan als) gehuild. Toen begos Albag mede lijden met hem te krijgen, en ging ook aan huilen, is zij om gekeerd na de wagens. Maar Koot wouw niet, maar ziende dat zij aan loopen ging is hij nagekomen. Zij had een rooij bok geschoten, en een wilde hoender. Wij vond alles wat zij weg genomen of gestolen had, als 36 koegels van Anthonie, en kruid makeerd ook van hem; een toom van ouwe Albag, twee osse riemen van Carolus. Albag vraag mijn wat ik met zijn kind doen wil. Ik zei, terwijl zij zelfs gekomen ben, en de goederen bijna alles weer gebragt heb, ik haar voor dit maal alles vergeven wil voor mijn pard. Zei jufr. Schepers, dat zij niet tevreden is vóordat haar zoon een loesing gehad heef, riep zij Carolus en een paar anderen, liet hem vast houden, heef zij hem met twee stroppen een loesing gegeven; en Albag zijn zoon ook; toen Botha zijn zoon ook. Carolus heef Albag zijn zoon een slag met de vuist gegeven boven zijn oog, dat hij een wond had. Vraag ik hem waarom hij zulks doet, zei hij, dat de Baster te trots is in zijn voor komst. Ik zei, dat hij het aan de ouders laten moed, dat een eider ouder zijn kind na zijn gevoelen straffen ken. Nadat zij haar loesing gehad had, vergeef wij het haar voor det maal allen.

Saterd. den 30ste. Had wij regen, kon wij niet veel doen. Wij had jufr. Schepers haar wagen weer bijna aan elkander, en de pad had wij ook veel aan gedaan met de regen weer.

Sond. den 31ste. Had wij nog regen en onweer; zei wij, dat ons vee tegen de berg niet aan leven blijven ken; heb wij de vee af gesteurd tot op de leste rif van de bergh. Ik zei dat wij de beeste tellen moet om te zien hoeveel aan de getal mankerd.

Telde ik en Carolus alles te samen, was de getal in	
generaal	490
gaat af: van Jufr. Schepersen: 21, Botha 7, twee van	
Jan, twee van Anthonie: alles te samen	32
Blijf de getal voor mijn en mijn kinders	458
Daar moes wesen	466

dus komt op de getal ag te kord.

Aan de haar mis wij drie van Carolus, twee osse en een veers, van mijn een os, van Pieta een veerskalv.

De Vrijdag avond was Pieta en Willem Strijdom hand gemeen; ik vraag wat de oorszaak was. Zei Pieta, dat Willem van hem aan Cornelia leugens verteld heb, en van Cornelia weer aan hem; dat het reets de tweede keer is dat hij dat doet, dat hij zouw gezegt hebben, dat hij aan mijn zeggen zal dat Willem na de beeste niet wil kijken, dat ik hem aan de wagewiel vasmaken moet, en hem een pak slagen geven; en hij had hem niets meer gezegt als dat hij de halve dag bij de kraal blijf, en dat daar reets beeste weg is en vier kalvers ver ongeluk is, dat als ik het hoor en ziet het mijn niet aangenaam wesen zal. Ik zei aan Willem, waarom hij niet aan mijn kon zeggen heb als hem eits weder vaard; dat hij aan anderen gaat vertellen, dat de praat zoo groot word, meer als alles waard is. En dat hij in het toekomende het niet weer doen moet, maar bij mijn te komen klagen. Hij zei dat Neeltje hem daar na gevraagd heb. Ik zei wat dat hij dan nodig had haar het te zeggen, of hij dan niet weet dat zij van een hoender stuitje gevreten heb, wand ik dag dat zij het zoo groot gemaakt had om dat zij stil sweeg toen Willem haar naam noemde. Kwam Carolus en wouw haar met een stok slaan, nam ik een juk

scheij en zei dat hij prubeeren moet zijn handen aan haar te setten, nam hij zijn twee kinderen en zouw dan weg gaan. Is hij een endje van de wagens gegaan, tot wij aan slaap was, is hij weer gekomen.

Ouwe Strijdom komd bij mijn klagen, dat Carolus zijn kinders bij de vee geslagen heb. Isaak en Willem ook. Ik vraag aan Carolus waar om hij dat gedaan heb. Zei hij, dat hij Isaak een houw met een kerie voor zijn maars gegeven heb omdat hij Willem niet helpen wouw de Kouijen met kalvers onder de beeste uit jagen, en Willem heef hij twee houwen gegeven om dat hij hem van de melk kluijtjes niet geven wouw, en geef hem niet als van de jongste kalver kouij een dop melk. Ik zei: Carolus, ik heb u gezegt als gij gaat om de vee te halen, dat het weer eene rusie wesen zal. Hij zei, dat Pieta en allemaal hem daar zoo deerlijk voor de spot gehouden heb. Ik vraag Pieta; zei hij, dat Carolus de avond hem slaan wouw, en schopte al haar melk op de grond uit, dat zij de avond niets te eten had, — wand haar vlees is die dag uit haar scherrem uitgestolen — wouw hij niet slagten om de vlees mee te voeren, moes zij de avond zonder eten blijven.

JANNUARIJ 1838.

Maand. den 1ste. Ben Pieta met de vee af getrokken tot onder de leste rif; is ik hem nagegaan, om te zien waar een gelegen plaas te vinden is, met de vee te leggen, dat ik het de beste berijken ken van de wagens.

Tegen de avond kwam de gesant van de Captijn bij mijn, ik zei aan hem dat hij aan de Captijn zeggen moet dat ik moe ben, dat hij mijn een kalbas bier steuren moet, en dat

hij de volgende morgen bij mijn komen moet, dat ik hem gaarne spreken wil. Hij had geen ander bootschap als mijn de pad voor de vee aan te wijsen. Toen hij gaan zouw, gaf ik hem een schape bouijt voor de Captijn. Hij kwam voor de avond weer terug, en zei dat de Captijn om exschuis vraag, dat hij geen bier heb, maar dat hij zal laten maken en de morgen bij mijn komen.

Dinsd. den 2de. De morgen kwam de Captijn en brag mijn een kalbas pap bier en zei, dat hij ander heb laten maken. Hij zei, dat hij met mijn gaan zouw tot waar ik verkies te blijven, dat ik de beste plaas verkiesen ken waar ik met mijn vee gaan wil.

De dag met trekken is drie schapen vrekt. Toen wij op de plaats kwam, daar ik die nacht blijven zouw, om de andere dag verder te zien na de beste gelegenheid, kwam een kaffer met een wijng honing, wouw hij verruilen; het was te min en te sleg om daar eits voor te geven; nam de Captijn het van mijn te eeten. Tegen de avond is hij vertrokken, hij had een en twintig man met hem; hij beloofde de anderen dag weer bij mijn te komen.

Met son ondergaan was Louw Albag zijn schapen langs de rivier, hij was zelfs bij, vang de tijger een bok van mijn, die onder zijn schapen was om het te speenen. Hij liet mijn 't ten eersten weeten, ik ging en maakte een stel met de kop van de bok.

Woensd. den 3de. Ging Diederick na de stel, kwam mijn zeggen de geweer en de rus geslagen is, dat de kop van de bok weg is. Ook heb de tijger van de nacht twee schapen weg. Wij ging op de sleepsels en vond de schapen, maakte ik twee geweurs vas.

De avond had wij zoo sterke regen tot omtrind 1 uur in de nag.

Donderd. den 4de kwam Diederick mijn zeggen, dat de tijger bij de stel niet gewees is, maar dat hij weer twee schapen weg heb. Wij ging de sleepsels na, was het een schaap in een bok; ging (ik) die dag met de schapen, maakke Diederick twee stellen. De avond had wij regen tot bijna de morgen.

Vrijd. den 5de de nagt is de tijger bij de stel gewees, wijgerde een geweer en de een was in de rus, zoo dat wij nog niets had.

Saterd. den 6de kwam Pieta met de osse, zei dat hij van Dinsdag alle dagen regen in de berg gehad heef, dat het te glat is om de wagen af te bringen, dat zij Carolus zijn wagen alleen af heb gebragt toen de regen kwam, dat hij de ossen heb mee gebragt. Ik steurde Willem met de pakos met een sak meel, hij souw na de os gaan soeken die de berg uit gestreken was, en Jan had hem gezien en beduit waar hij hem gezien had.

De avond had wij een regen dat alles onder water was, de regen deurde tot bijna dag.

Sond. 7de kwam Willem terug, zei dat de berg onder mis leg, dat hij na de os niet is gegaan. Ik zei, waarom hij niet gebleven is om na de mis, of als het niet regen, te soeken, dat de os verstrijken zal. Hij zei dat Mias¹⁰⁰) soo siek is dat hij geen nag of dag rus heb, dat zijn moeder gedeurig met hem sitten moet. Ik wouw direk gaan, maar het was te laat.

Maand. den 8ste zouw ik de morgen vroeg rijden was de paarden de avond uit gebleven. Carolus zei dat Koot de paarden gaan haalen zouw; hij kwam en zei, dat de

¹⁰⁰) Verkorting van Jeremias, sy jongste seun.

paarden bij de beeste was toen ik terug gekomen is van de jagt, dat ik haar ander zelfs gebragt zouw hebben. Diederick is de morgen vroeg gegaan met Koot, krijg zij de paarden onbeschadig. Ik nam Goestaf met mijn, en de Captijn had mij 'n wijinig honing gesteurd, nam ik voor Mias. Ik gaf orders wat Pieta doen moes bij alle gevallen. Toen ik klaar was om te rijden kwam de gesant, en zei dat de Captijn mijn een mant meel gesteurd had, en als ik vet heb moes ik hem een wijinig steuren. Ook moes hij de bier kalbas mee brengen als het leeg was. Ik zei dat ik op de ogenblik geen vet heb, maar dat orders geven zal aan hem te steuren zoodra als daar geslag word. Hij brag een pot die mijn vrouw mijn steurde, gaf ik hem een bol harde vet voor beloning.

Anthonie was met de vee mee gegaan met Pieta voor de regen in de berg; wij had een hud gemaakt van gras en boven beeste vellen over, was het voor de regen redelijk digt; maar de eerste avond had wij geen sloot om de hut gemaakt, kwam de water onder in dat wij nouwelijks zitten kon, wand het was te laag gebouijt om in te staan. Omtrind middernagt was de water weer uit ons hut gesak, kon wij nouwelijks leggen op de natte gras, die ons voor beddegoed diende. Ander dag zei ik aan Diederick, dat ik met de vee gaan zal, dat hij de huis moet reg maken. De avont was een sloot om gemaak, kon wij die nag uit de water leggen.

Toen ik bij de wagens kwam, was Mias een wijinig gebeterd. Ik vroeg of na de os niet een is gaan zoeken, zei men dat de mis nog op de berg leg; ook zei men dat de twee Spaanse rammen, ook alle bij en de leste opregte, weg is, maar dat de mis op de berg leg! Ik zei dat het dog geen regen is dat men de spoor wel zien ken, om het op te zoeken. Ik vraag of van de andere schapen niet weg is; zei Cornelia

van neen. Ik vraag of daar getal van is; zei zij van neen, maar dat zij haar door gezien heb, dat zij niet aan de haar mis. Ik zei dat het onseker is om te weten of daar niet aan mankeerd.

Dinsd. den 9de. Is ik de bergh uit gegaan om te zien of ik van de os of rammen niets vinden kon, maar vond niets als sporen van de dag of de nagt, van de os.

Ik vraag aan Isaak Strijdom,—(die) kwam uit namen van zijn vader een stuk vlees vragen, brag hij mijn de boodschap dat de rammen weg is,—of daar niet een was om in de weer na de schapen te zien. Zei hij, dat hij met Carolus gegaan is om tind stokken te kappen; en klijn Gert en Piet moes de schapen oppassen, die heef Carolus ook mee genomen en toen zij kwam was het te laat. Ik zei: u vader laat mijn vlees vragen, en daar gaat mijn os en rammen verloren. Ik zei aan Pieta, dat hij hem een stuk vlees geven moet.

Ik had de morgen gesteurd om de ossen bij Pieta te halen; hij moes zelfs mee komen om de wagens af te brengen om dat het die dag helder weer was. De middag kwam de weer uit de weste kand weer op, maar trok ons voorbij. Tegen de avond kwam Pieta met de ossen.

Woensd. den 10de. Had wij de morgen sware mis aan de bergh, ik zei aan Pieta, dat wij maar vroeg beginnen moet met de wagens, dat wij tegen de avond meschien regen hebben zal. Toen wij vijf wagens af had, begon het te regenen, was de pad te glad om de twee leste af te brengen, blijf oue Albag en Strijdom staan. Omtrind vier uur namiddag kwam Anthonie van de vee, ik vraag hem of het nog alles wel was, zei hij van ja, als alleen dat de tijger de nagt een schaap van Albag doot gebeten heb, en dat die kalf die weg was ook nog apsent is.

Verder zei hij aan Lourins, dat daar Knopneusen gekomen is van Sakana, om na haar te zoeken, dat de Goeverneur een hoge Knopneus die bij de vort woond gesteurd heb, om na haar te zoeken bij Rossetoe, dat hij gehoord heb dat ik de twee soldaten vas gemaakt heb, en weer na de Kaap getrokken is. Dan weer gehoord zoud hebben dat zij doot is, en dat de groot Makwamba op de weg na Rossetoe was, bij Sakanna gehoord heb dat wij hier is, die vijf gesteurd heb om haar te zeggen dat Goeverneur orders gegeven heb waar zij de soldaten krijg zij met haar komen moet, dat ik een man met haar mee geven moet, tot bij de vort. Ik zei dat ik geen man missen ken, en dat ik hier niet zoolang blijven ken tot zij van de vord weer terug komd, wand dat als ik voort trekken ken, ik onder die tijd bij de vord weesen ken als zij weer terug komd. Carolus en mijn vrouw zei, dat wij dan liever om keeren moet wand dat wij geen tolk heb bij de Makwambas, en de wege onbekend is. Ik zei, dat als ik een brief aan de Gouverneur steurd met die Knopneus, waar ik is, dat—hoewel de Goeverneur het niet lesen ken,—hij de dag en datum wel zien ken, veranderde zij van gedagten. Ik zei dat, als bij voorbeeld de Goeverneur haar dat tot ongehoorzaamheid wil rekenen, ik aanspreeklik blijf, en dat ik niet geloven ken dat de Goeverneur mijn of haar het kwalijk nemen zal. Was zij tevreden, en stimde het met mijn toe.

Ik merkte dat Anthonie na huis verlang, dat het de heele saak was. Hij zei dat wij die Makwambas met ons meenemen moet, dat zij een wijnig goederen ter ruil heb, als wij onder de berg is en alles reg heb om te trekken zij weer bij ons wesen ken. Ik zei van ja. Ook zei Anthonie, dat aan de vort veel Franse schepen gewees is, dat het vranse goederen is die zij heb. Mijn vrouw zei, dat zij nu geloven moet

wat Rossetoe gezegt heb, dat hij gekomen is om ons te halen en de andere maak haar klaar om ons schapen en beeste te nemen. Lourins zei dat hij niet van ons wil gaan; waar wij sterf hij ook sterven wil. Hij sprak met Anthonie en veranderde van besluit, en zouw blijven.

Donderd. den 11de was het nog altoos regen; zei Pieta of hij niet met de lammerschapen de bergh af gaan zal. Ik zei van ja, en slagvee de andere dag opbringen. Ik zei dat als de ossen af is hij haar—als het de andere dag mooi weer is—mee brengen moet. Anthonie zei dat hij met Pieta same gaat, wand dat de berg te veel regent. Louwrens had voor hem een hud van beeste vellen gemaakt voor de regen, zei dat hij in zijn wagen blijven zal.

Vrijd. den 12de was het de morgen regen weer in de berg.

Kwam Sakana met vier Knopneusen met een wijng klerasioederen ter ruil. Zij wouw niets als voor bulle tanden ruilen. Lourins zei dat ik haar vragen moes met ons mee te gaan als wij de berg af mag komen. Ik vraag haar hoof, die bij haar was, wat ik haar voor beloning geven moet als zij mijn vee help jagen en ander werk help doen. Zei hij dat ik hem een tand moet geven, en als ik de andere wat geven wil ken ik het doen als ik wel. Ik ruilde twee twee stukjes goed uit noodrif voor een tand: een stukkje grof wit linnen en een stukkje streep goed. Ik wouw kouijen tanden verruilen, maar zij wouw het niet doen; zei dat zij geen order heb.

Van die beeste getal gaat die een bul os af, en twee komd bij—de kwaje kouij van Pieta, en Boekenus haar kalvers, —komd de getal voor mijn op 459
 En 't generaal 491
 gerekend twee en dertig voor vreemd.

De Knopneusen ging na Sekwatie, en een zei, dat hij (bij) ons blijven zouw bij ons vee. Ik gaf daar geen antwoord op, wouw sien wat haar mening wesen mag.

Tegen de avond kwam ons slagvee en ossen, Pieta kwam met de draag-os, hij brag mijn een bamboes sweep stok zoo mooi als ik in ons land wijnig gezien heb. Hij zei dat zij digte bij ons veekraal een bos van bamboes gevonden had, dat wij nu geen houd stokken van noden heb.¹⁰¹⁾

De avond laat Jan mijn weten dat hij gister de spoor van de os op de berg gevonden heb, dat bij de os spoor een jarige kalf spoor staad.

Saterd. den 13de. Heb wij de leste wagens de twee(de) rif van de bergh af gebragt, en de overige van de dag de andere met de leste gebragt tot op de waterval.

Toen wij aan inspannen was zouw ik gaan om na de os te soeken kwam de klijne Bosmans mijd van Jan uit naamen van haar baas mijn zeggen, dat zijn twee Bossemans de avond te voren is gekomen die weg gelopen is, en zeg dat zij de os gezien heb. Had hij hem, Groot Wintvogel, gesteurd om hem te halen; is ik niet gegaan. Tegen de avond kwam zijn klijn Jan met een bootschap, dat Wintvogel gekomen is, en zeg dat de os de loop genomen heb toen hij bij hem komd, na de vontijn; en wouw hem niet late keren, maar dat hij weet waar de os zijn slaap plaas is, als ik de andere dag steuren wil met andere ossen hij Wintvogel mee geven zal. Ik zei van ja, als u vader het doen wil zouw mijn lief wesen, en dat ik seker steuren zal de morgen vroeg.

¹⁰¹⁾ Die trek is Drakensberg hier oor op die punt waar later die pad gemaak is tussen Ohrigstad en Schoemansdal: by die s.g. Duiwelspreckstoel af. Bamboes is te vinde noord onder Drakensberg, o.a. op die plaas Sadowa 165.

Sond. den 14de. Heb wij de wagens bij de waterval door gebrag, en de drif gemaak omdat het niet veel werk was. Toen wij door was zei wij, dat wij nu sien moet wat weg wij nu zullen inslaan: die Jan gevonden heb, of die bij ons was. Bij Jan moet wij twee dagen trekken eer wij onder is en bij ons is de weg zeer hard maar een korte stijlte. Wij was in een lange bedinken daarover. Wij ging de weg bij ons bekeijken; de eerste was te moeijelijk, eindelijk nam wij voor de Boskloof te maken. Ik had de Captijn laate weten, dat hij Maandag zijn volk (moet sturen) die hij mijn beloof heef te steuren; laat hij mijn weeten dat hij de volk Dinsdag steuren zal, is wij Maandag aan de werk gegaan. De morgen laat Jan mijn en Albag, Jufr. Schepers vragen om hem af te helpen, tot bij ons op de waterval. Ik laat hem weeten, dat Pieta na de vee is de morgen vroeg, en klijn Albag, Isaak Strijdom ook, dat ik niemand heb maar dat ik zelfs gaan (zal).

Maand. den 15de Heb wij een eind van de pad gemaak, is Jan na ons gekomen. Heb ik Pieta met de ossen af gesteurd, en aan hem gezegt dat hij zien moet om de vee te verleggen, dat de gras nader is voor de vee.

Dinsd. den 16de. Is wij weër aan de werk gegaan, kwam de kaffers—omtrind dertig of veertig man,—heef wij haar de pad laate oopkappen en de losse klippen uit goeijen. Omtrind drie uur namiddag had wij klaar met kappen, zij zei dat zij na haar huisen gaan wil om wat te eeten. Ik zei van ja, en dat zij Donderdag weer komen zal. Dat kon ik niet toestimmen, zij beloofde dan de andere dag weer te komen, maar ik sloeg daar wijnig geloof aan; ik beloofde haar voor haar te slagten, als de pad klaar is, dat ik met de wagens afkomen ken. Zij was dan tevreden en gaf goede beloften, maar ik zei dat ik geloof dat het al wesen zal wat

wij krijg. De kaffer die als hoof bij de werkvolk was, zei dat hij een partij beeste gezien heb, of die niet verloren is. Ik vraag aan (hem) waar hij het gezien heb; zei Lourins dat hij zeg, agter die pund van de krans digte bij waar wij aan de pad werk. Ik: dat het Jan zijn beeste wesen zal, en gaf daar verder geen agt op.

Woensd. den 17de. Heb wij niet gewag na de kaffers, is aan de pad gegaan. Omtrind een uur kwam een dogter van Albag, gen. Marie, zei dat de ossen de avond uit gebleven is toen Pieta na de vee gegaan is, dat zij een partij osse gekregen heb, en dat daar nog een klomp mankeerd. Ook heb zij kaffers spoor op de ossespoor gezien. Ik zei dat ik gaan zal en ziet waar de spoor na toe gaat, en zouw eers na de Captijn gaan om het hem te zeggen, en te vragen om volk die de osse opsoeken zal.

Zoo als ik een end weegs gegaan heb, kwam ik Pieta te paard tegen, zei hij, dat de kaffers zeven van de osse weg heb en een heef zij geslagt. Ik vraag wat voor osse, zei hij: Vriesland, die pakos, heb zij geslagt, en Robbert, Liefhebber, Wiegeland, van Jufr. Schepers, Blouwberg van ouwe Botha, en de kouij van Carolus met de kalf, mankeerd. Ik zei dat de kouij met de kalf terug gelopen is, na de wagens. Dan, zei hij, mankeerd nog vier ossen. Ik vraag aan Botha en Carolus wat ons nu het beste te doen staad. Wij maakte geen lange beraming; kwam wij overeen dat wij verder onderzoek doen moet waar de andere ossen gebleven is, en dan na de Captijn gaan en te zien om het betaald te krijgen. Ik vraag aan Pieta, of hij kaffers gezien heb bij de kraalen. Hij zei, dat zij gevlugt is op de bergh, en dat bij de os ook geen was.

Ik nam Pieta, ouwe Botha, en Lourins ging mee,

Toen wij bij de eerste kraal kwam steurde ik een van die kaffers na de Captijns moeder, om haar Groot Kaffer te roepen, wand die kraal lij een weinig opzij de weg die ons na de kraalen daar de os was, gelijde. Toen wij omtrind de kraal over was, kwam wij twee of drie kaffers tegen, vraag ik na de Groot Kaffer. Zij zei dat hij na Pieta na de veekraal is, om te horen van de ossen en die os die doot is. Ik vond een kaffer over de kraal, zei ik, dat hij aan de Captijns moeder vragen moet, mij een wijng bier te steuren, dat wij hier eenige tijd wagten zal. Toen wij een wijltje gewagt had kwam een mijd met een pot bier; ik zei aan Lourins, dat hij aan haar eers van de bier te drinken moet geven. Zij dronk met een gerus gemoed, heb wij eider een tuig genomen, is wij voort gegaan. Ik nam drie kaffers van die kaffers van die kraal mee, maar naderhand was een hele partij bij ons. Toen wij bij de os kwam zag ik dat het de pakos niet was maar Liefhebber. De vlees was bedorven, zei ik dat zij de vel en horens na Pieta brengen moet en de vlees na de Captijn en zijn moeder. Wij ging verder om te zien waar de andere osse beland was, maar vond geen sporen. Ik steurde van de kaffers om van die kralen te roepen, kwam bij ons een die een sere bouijd heb, die niet weg vlugten kon, die zei dat hij gezien heb, dat zij drie ossen doot gemaakt heb: één met grote horens, en dat hij gezien heb dat die volk met de ossen in de tuin die nagt geslapen heb. Onder die tijd kwam die kaffers die wij gesteurd had, en brag van de kraal twee stukke vlees van de os. Zei zij, dat de kaffers alle weg gevlugt is. In die tijd dat wij daar na de spoor zогte en keijkte, kwam twee kaffer van de gevlugte bij ons van die kand daar de vlees van (de) os lij. Vraag (ik) waar de vlees vandaan komdt die in haar huisen gevonden is; zei: dat twee klijn goed van

haar die bij de tuin gewees is de vlees gebragt heb, en dat zij niet gevraagd heb waar zij daar aan gekomen is. Ik zei, dat zij de klijne voor den dag mot bringen. Zij zei dat dit gevlugt is; is de een gegaan om haar te halen, maar het wierd laat eer hij komd is wij na ons wagens gegaan. Toen wij (tegen) over de Captijns moeder was, zei ik, dat zij ons een pod bier moet bringen; toen wij een tuig gedronken had zouw wij gaan, was het bijna donker, zei Lourins dat hij niet uithouden zal met lopen, dat hij bij haar blijven zal en morgen met haar komen om de pad te maken. Ik nam twee om ons de weg te wijsen en voor te gaan dat wij de weg vinden kon. Wij liet haar ons geweers dragen omdat wij wel bewust is dat zij met de geweers niets uitvoeren ken. Zij gelijde ons goed, wand wij was overtuig dat wij zonder haar de weg niet goed zouw gevonden hebben.

Wij kwam laat bij ons wagens; zei ik, dat zij bij de wagen kon slapen, en gaf haar wat te eeten, is ik (gaan) slapen. Omtrind twee uur de nagt, val bij ons een buij regen, is zij vertrokken. Ik had Pieta van de kraal daar de os doot gemaakt was, af gesteurd te paard, na de vee, en hem gezegt de wagten goed te houden, in de nagt. Ik en Botha zei, terwijl dat wij niet met ons wagens bij ons vee is, ken wij met de spul niets beginnen; wij zal maar blouw, blouw laate blijven, tot ons wagens de berg af is, dan te zien wat wij doen ken om voor ons schade wat in de handen te krijen.

Donderd. den 18de. Heb wij weer aan de pad gewerk. De groot kaffer kwam ons helpen, brag een kalbas bier, en zei dat hij de osse vellen en horens, bringen zouw (zo) gouw als hij kon.

Vrijd. den 19de. Heb ik aan de pad helpen maken tot na middag omtrind 3 uur, is ik met ouwe Strijdom, Goestaf en Jerimie na de vee gegaan. Willem kwam met drie ossen

om de os op de berg op te zoeken, en zal ouwe Strijdom voor zijn pard beeste oppassen zoo lang als de pad gemaakt word, zal Willem voor zijn pard werken.

Saterd. den 20ste. De morgen heb Jan Wintvogel gesteurd, om de os op de berg op te zoeken die agter gebleven is. Hij moes een rook maken boven in de wage pad, als hij de os gevonden had. Tegen de son ondergang zag wij de rook, is Willem met de osse gegaan, blijf de avond uit.

Ik was bij Pieta bij de vee, maar eer ik de vee weg laate gaan heb na de veld, stuurde de Captijn van zijn volk na mijn, en laat mijn weten dat ik Sakanna na hem steuren mag, dat hij mijn wat te zeggen heb. Ik zei aan de gezant, dat ik Sakana steuren zal, maar de Captijn moet met hem komen en zelfs met mijn spreken. Hij kwam aanstons, en zei dat van zijn volk spooren van omtrind honderd man gezien heb. Onder dat hij nog sprak, kwam zijn broeder, en zei dat die volk die nacht bij een klijne plaatse van zijn volk geslapen heb, en de morgen vroeg die weg ingeslagen heb, daar mijn vee alle dagen wij (wei), om de wagters te vermooren en al de vee weg te nemen. Ik vraag wat voor volk dat het is, zij zei, dat die Captijn na Masouw zijn kand uit woonde. Ik laat hem zeggen door Anthonie, dat hij aan die volk zeggen moet, dat zij maar komen moet en mijn vee voor zig nemen ken. Nog voegte hij er bij, dat ik bij de nacht ook oppassen moet, dat zij snags ook steelen zal. Ik nam mijn geweer, en Goestaf, Jerimie en Anthonie ging met zijn geweer ook met mijn. Ik zei aan Pieta en Diederick de dreigementen; en dat wij niets gelooven zal maar zal op onse hoeden wesen. De avond plaaste ik de wag onder de buite kand van de beeste, daar ik dagte dat zij de beste gelegenheid had om in te komen.

Pieta en Anthonie had de eerste wag. Omtrind tien uur in de avond kwam zij bij de beeste, schoot Pieta en Anthonie, liep zij voort zoo hard als zij kon. Wij was aanstons alle op de been; zei Pieta, dat zijn gedagte is dat hij niet mis geschoten heef. Ik vraag hoeveel volk hij gezien had, Pieta zei twee, Anthonie zei hij had drie gezien.

Sond. den 21ste. Heb ik Pieta met Goestaf en Jarimie na de wagens gesteurd. De morgen kwam de groot kaffer met de osse vel en horens die zij van mijn gestolen heb, en brag de leuwe vel van Jan Pretorus meede. De morgen ging wij zien of wij niets op de spoor zien kon; krijg wij een schuldvel die zij weg gesmeeten heb toen Pieta de tweede schoot deet. Pieta kwam de namiddag vroeg weer terug.

Die nacht omtrind een uur had Pieta en Anthonie de wag, kwam de Caffers met haar drie, nam zij een bees uit de trop een hondert stappen ver, sprong de bees weer om. Pieta zei dat hij niet kon schieten of hij moes de bees same nemen, was hij bevrees dat de bees niet weer om komen zouw! Was hij geresolveer de bees met kaffer na te loopen, kwam de bees weer terug. Een kward uur daarna kwam zij weer, schoot Anthonie. Ik was aanstons gereet, maar zij was weg. Anthonie zei dat de kaffer driemaal gevallen heb en weer opgestaan heb. Wij (vonden) zijn assegaaij en knopkierie in de donker, maar kon niets meer vinden. Ik zei dat de kogel de assegaaij getroffen heb, meschien heb hij ook wat getroffen. Anthonie zei dat het niet mis is, dat de kaffer niet aanstons weg kon komen. De vuurlig van Anthonie zijn geweer had Pieta in de gezig geslagen, dat het hem belete de kaffer te kunnen zien.

Maand. den 22ste. Is ouwe Botha gekomen om de osse te halen dat de pad klaar is, het was te laat om de osse weg te steuren.

Dinsd. den 23ste. Heb ik Pieta met de osse gesteurd, ouwe Botha is daar gebleven, is Diederick gegaan; ouwe Albag is gebleven, heb Louw gesteurd. Carolus zei, dat hij die dag nog vier wagens de kloof af gebrag heb.

Woensd. den 24ste. Heb zij de wagens af gebrag, tot op de leste hoogte zonder ongelukken.

Donderd. den 25ste. Ben zij met wagens gekomen tot bij ons vee, had zij een kettang van Pieta zijn wagen vergeten.

Het was juis twee maanden en tien dagen dat wij de bergh de eerste wagens had opgebragt, tot op de eerste hoogte: maar had de omweer ons niet belet had wij de helfte tijd niet nodig gehad om de pad te maken en de wagens op en af te bringen.¹⁰²⁾ Het was voor ons de blijste dag die wij gehad had in alle onse tegenspoed.

Vrijd. den 26ste heb Pieta en ouwe Strijdom gegaan om de twee leste wagens te halen onder de leste hoogte; de pakwagen en die van Strijdom, het was onbeschadig.

Saterd. den 27ste zouw wij ons wagens door de revier trekken, overmits de gras aan de kand (duskant) in de nabijheid af gewijd was van ons vee, en wij had veel te kalvateren aan ons wagens en trekgoed: om ons leste tog aan te vatten. Zoo als wij ons verbeelde zouw wij in een maand tijd zonder tegenspoed aan de vord kunnen wesen.

Sond. den 28ste. Heb wij de wagens door getrokken. Die dag liep van mijn trop een partij bokken en schapen onder die van Jan Pretorus; met na de wagens komen van de vee liep de bokken van de schapen, en (daar) de wagter niet veel deug bezat, dat een Bosseman was, laat het lopen. Daar was die dag tot geluk een swakke kalf agter gebleven op

¹⁰²⁾ Die 9e November het hulle begin padmaak oor die berg.

ons ouwe kraal, stuurde ik Willem Strijdom, hij moes Isaak meenemen; die was luij genoeg, liep niet de halwe pad mee, kwam hij weer, zei dat Willem hem om gestoord had. Willem kon de bokken in de donker niet de rivier door krijgen, laat hij het daar staan. Ik stuurde Pieta aanstons met hen, Diederick ging mee. Toen zij daar kwam had de tijger een bok gevangen, de anderen was alle weg. De morgen vroeg is Pieta en Diederik gereden maar kon niets vinden. De Captijn kwam juis de morgen, zei ik het hem, stuurde hij aanstonds volk uit; ik nam Goestaf en ging ook.

Maand. den 29ste. De avond had wij nog geen bok gevonden, ik had de spoor gevonden, maar kon het niet goed oordeelen, als de avond dat ik hoorde dat daar van vee niet gewees is, wand daar was volkspoor op, dag ik dat het de wagter was gewees die een hoek of pund van zijn schapen daar gekeerd had. Maar toen was ons gedagte allemaal, dat de kaffers het weg had.

Dinsd. den 30ste wouw ik de spoor verder vervolgen; omtrind agt uur in de morgen kwam vijf kaffers, met vijf en twintig bokken, laat de Captijn mijn weten dat het al is dat hij gekregen heb, maar of daar meer in de bossen is, weet hij niet. Ik was verblijd dat ik wat weerom krijg. Ik gaf een slagschaap voor de Captijn.

De ses ossen die de kaffer(s) weg heb gaat van de getal,	
blijf de generale getal	484
Nu komd één bul bij	1
tot klijn Das gekalf heb, komd	8

Kalvers bij	493
-------------	-----

De paarden raak de morgen dig bij de wagens op een ogenblik weg; stuurde ik Gustaf, loop door verkeerde dinkbeelden verkeerd, kon hij de paarden niet krijgen, is ik met

hem gegaan, had niets aan mijn voeten, heb ik Koot met hem gestoord en klijn Albag is ook gegaan. Krijg zij de spoor te laat, kon zij de paarden niet vinden, blijf de paarden de avond uit. Ik zei dat het een geluk wesen sal, als wij de paarden weer krijg.

Woensd. den 31ste. De morgen is Pieta, Koot, Carolus, Klijn Albag (en) Frederick, van ouwe Botha, gegaan om de paarden op te zoeken. Pieta en Koot zouw gaan om vooruit te zoeken, en de anderen zouw de spoor vervolgen. Toen zij een kwartier omtrind van de wagens was, zei Carolus *se velle cacare*, — — zei hij de middag toen hij komd en geen paard gevonden had, — — is de andere zomaar voort gegaan kon hij haar niet weer vinden. Hij was overal gewees en ver, maar kon niets vinden. Ouwe Strijdom was die dag beeste wagter, met zijn Isaak, krijg hij de paarde, was de vul weg, sekerlijk door de tijger gevangen. Tegen de avond kwam Pieta met de andere, had zij niets als de spoor zeer ver gezien, maar kon het op les niet verder krijgen, is zij om gekeerd.

Ouwe Botha zei de morgen, toen ik aan de voortang van mijn pak wagen gaan zouw, dat ik maar mijn ander werk maken ken, dat hij het maken zal; hij had ouwe Albag zijn tind in de maak, maar die was niet veel werk meer aan te maken. Ik dankte hem, en zei, dat ik nog veel te doen had. Ik heb aan mijn touw gegaan.

Tegen de middag kwam Masiepana met twee osse vellen die zij geslagt heb, die van Jufr. Schepers was onbruikbaar verrot. Ouwe Botha had de vorige vel voor zijn os genomen, wand zij brag de hoorns van zijn os, en de vel van mijn os, maar de vel was ingerold de haar na binnen, had ik na de vel niet gekeken, wand de hoorns was de bewijs, maar hij had het genoegzaam kunnen zien wand de zijne (was) blouw,

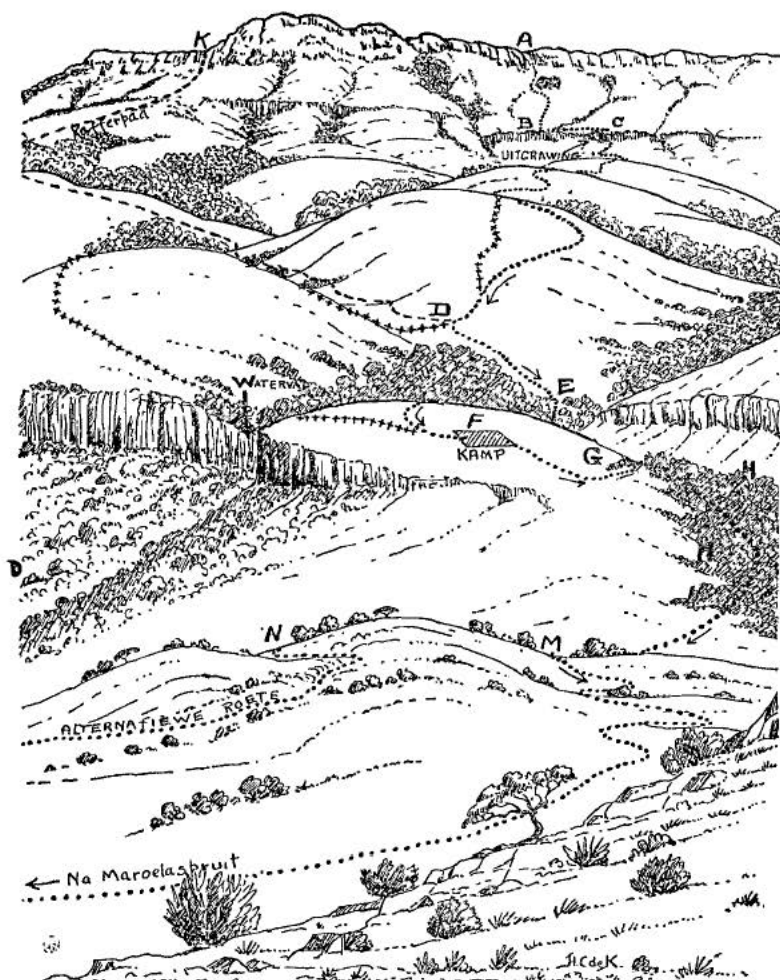
en de mijne swart. Ik steurde hem zijn os zijn vel met mijn os zijn vel, brag hij een kouije tand, heb ik aan ouwe Botha gegeven, en met die twee brag zij ook een tand, die was voor Louwrins en Anthonie, dat zij met mijn spreken moet dat ik met haar niet vegten mag.

FEBRIARIJ 1838.

Donderd. 1ste. Hep Botha de tang van de wagen klaar gemaak, ik mijn touw-werk, Pieta zijn wagen reg gemaak, Jan voor Jufr. Schepers haar tind op haar wagen gemaakt. Carolus heef bij Botha geholpen, ouwe Strijdom en zijn zoon Isaak pas de beeste op, Willem en Diederick de schapen.

De avond zei Willem en Diederick, dat zij een schaap gevonden heb van mijn, die de Bossemans van Jan de keel afgesneden heb, die dag toen zij de schapen onder malkander gemeng ^{a)} heb, wand daar was niet een ander bij die schapen; en juis waar zij die schapen en de draai van de revier bij malkander gekeerd heb, heb zij die schaap in de water gesmeten, meschien toen zij Pieta heb zien komen met de beeste; en van die dag is zij nog met haar vee aan die kand niet gewees. De schaap was de keel afgesneden en open gesneden en de ingewand uit gehaal en alles sorgvuldig in de water verborgen. Toen zij met de schapen dig bij ons wagen was, stond de Bosseman van Jan tusschen de schapen, en die schapen van Jan was bijna weer onder die anderen. Zei Willem waarom hij zijn schapen niet aan een kand keerd, stond Jan daar niet ver van daan, vaar hij uit of hij Willem zoo op de vel branden wouw. Ik zei dat hij

a) Engelenburg-tekst: gemaak.

TREKPAD: PRETORIUS SE PAD: - - - - FULLER SE PAD: + + + + Boskloof HH
 TRIF: E. KAMPE: C EN F. MONUMENT: A. GEMAARTE PAD: G.

SKETS VAN MNR. H. C. DE KOCK, VAN DIE GEBERGTE WAAR
 TRICHARDT SY TREK AFGEBRING HET.

Dit is 'n sintetiese skets, uit foto's saamgestel, en bied noueliks 'n
 denkkebeeld van die vervaarlike hoogte aan.

groot genoeg is om hem te weeren, als zoo wat plaas zouw vinden.

Vrijd. den 2de. Heef wij ons werk zoo ver gebrag met repareren, dat wij meende Saterdag klaar te wesen om Maandag te kunnen vertrekken. Alleen was ons swarigheid, op wat wijs wij de Kaffer zouw betalen voor ons ossen, daar wij niets van haar in handen kon bekomen. De tijd om haar vee af te spuöneeren wouw wij ons niet gunnen, en om zonder haar eits aan te doen vond wij niet voor ons verplig. Wij nam ons voor op ons vertrek enige van haar in handen te krijgen en vas te houden tot wij betaald zouw worden. Ik was van voornemen de hoofden te fangen en te houden tot de betaling zal gebrag worden, maar Lourins en Anthonie zei dat wij liever de gemene (volk) vatten moet, wand de andere als dan bevrees zal wor(den) dat wij de Captijns vang en bij ons niet zal komen, om wat voor ons ter ruil te bringen, en wij zonder dat niet door trekken ken als met grote gebrek aan ons gewone toespijsen, en wat ons voor broot diende. Ik sweeg daar op stil, dagte te doen wat ik de beste kon om haar te voldoen voor ons gestolen vee.

Mijn vrouw vraag mijn of Jan weet, dat zijn Bossemans de schaap geslagt heb, of ik hem dat gezegt heb. Ik zei van neen, dat ik onrustig is daarvan te spreken dat de Bossemans schapperen zal, maar zal op mijn hoede wesen dat zij die gelegentheid niet weer krijg.

Saterd. den 3de was ouwe Strijdom met zijn Isaak beeste wagers. De avond was een kalf van mijn apsint. Willem zei dat het de scheele kouij haar kalf is. Isaak zei dat de kalf ziek is, maar niemand meer wis het.

Wij had de avond ons reparasies aan ons wagens klaar. Ik vraag aan ouwe Botha de avond, wat die tang van de wagen kost, die hij gemaakt heb. Zei hij, als ik hem maar

een wijnig kruid en loot geeft. Ik zei dat ik dat niet te missen heb, daar op bleef hij stil, en ik zei ook niets meer.

Sond. den 4de. de avond vraag ik of die kalf niet gevonden heb, zij antwoorde van neen. Nu gaat van de getal die scheele kouij haar kalf af, blijf de getal . . . 492

Maand. den 5de. De morgen zouw wij vertrekken. Wij had de Kaffers die dag besteld veel mielies en meel voor ons vertrek aan te bringen, en dan ons slag waar te nemen van haar zoo veel te vangen als wij kon om ons betaling van haar daarvoor te vragen. Maar daar kwam niet veel, en die kwam ging de een voor en de ander na weg. Op les kwam daar vier man en negen mijden of agt mijden, ontsnapt ons drie mans en een ouwe mijd liet wij met de bootschap gaan, dat als zij de betaling voor de osse bring wij de vrouwen en de man zal laate gaan. Toen wij klaar was is wij vertrokken tot door de Hoeksrivier bij een klijn laagte.¹⁰³⁾

Daar was van ons handen agter gebleven zouw Pieta en Carolus rijden om het te halen. Niet ver van ons wagens ontmoette zij een kaffer met zijn volle wapens, hij had haar zoo gouw niet gezien, of hij nam de vlug, joeg zij hom bij, maar hij wouw niet kom maar liep na de kand waar ons wagens was, maakte zij kwaad vermoede op hem gaf Carolus hem een schoot lopers van agter maar hij ging voort, en Pieta zijn geweer brand de pankruid tot drie maal af. Liet zij hem staan; toen zij een wijnig weg gereden was zag zij omtrind een twintig met haar wapens, had de koers reg na ons wagens; is zij weer na de wagens gereden en ons dat gezegt. Is ik, en Jan, Pieta (en) Louw Albag gereden, om te zien of wij haar niet atrappeeren kon, maar wij vond

¹⁰²⁾ Matauspruit.

niets. De avond zei ik, dat wij drie te samen op de wag zal zitten in de voornagt, zoolang de maan schijnd, twee of een te slapen, en als de maan onder gaat moet alle maal wakker en gereet wesen.

Omtrind een uur val daar schoot in ons lager. Sakana maakte mijn wakker, vrieg wat het was. Zei Carolus dat hij na een kaffer geschoten heb, maar wij wier verder niets gewaar, als de wolf was gestadig om ons lager, maar de honden drijf hem altoos weg, kon wij horen.

Die dag is de koeskop kouij van Willem en Legger van mijn haar kalvers weg gebleven en Rooijbloet van Pieta heef bij gekalf, en omdat Legger haar kalf niet bij geschreven was, komd één bij, en een gaat af, blijf de getal . 492.

Dinsd. den 6de. Ben wij getrokken tot aan de Drairivier,¹⁰⁴⁾ de morgen is ik en Botha gereden met de kouijen om de kalvers op te zoeken maar heb niets gevonden. Jan heb zij Bosseman gesteurd om zijn hond te halen, heb hij gebragt; hij zei dat hij zooveel kaffers spoor gezien heb, te terug gaat langs de weg die wij gereden heb.

Woensd. den 7de. Ben wij getrokken tot aan de Klipplaat rivier.¹⁰⁵⁾

Om streek van 3 uur kwam drie kaffers bij ons; ik was met Jan bij de water, dat wij ons gewassen had voor de warmte. Kwam Anthonie mijn roepen. Ik vraag haar, waar zij na toe ging; zei zij de vee gezien heb, is zij na mij gekomen, en voor mijn een wijinig honing gebragt. Waar zij woonde, zei dat zij in de veld woond aan de kand van Baloele. Ik

¹⁰⁴⁾ Miskien die Korongwe of Moeliemahlabie-spruit.

¹⁰⁵⁾ Masoetiespruit (?), 'n systroom van die Korongwe. Die volgende dag is die trek weer aan Olifantsrivier op die punt ongeveer waar die Selatie-spoorweg oorgaan.

vraag haar na de gelegenheid van de veld, zei een van haar dat, hij met mijn gaan zal tot aan Baloela, waar ik door ken gaan. Ik gaf hem een schapvel en een stuk vlees. Hij wijste mijn waar hij de nacht zouw gaan slapen, en de andere morgen vroeg weer bij mijn komen, en zal voor mijn honing brengen. Ik zei aan mijn maats, dat mijn gedachte is dat zij na ons gestoord is van die ons ossen gestolen heb, en dat wij die nacht goede wagten houden moet.

Donderd. den 8ste. Ben wij getrokken tot aan Baloela. De morgen zoo als wij klaar had met inspannen, kwam zij met haar drie en weer met een partij honing, en zei dat zij van Masiepana zijn volk gezien heb, dat zij bij haar geslapen heb die nacht. Hij had laate weten aan mijn, dat hij bij Baloela bij mijn komen zal, met een olivants tantje om de volk te lossen die ik gevangen heb, en dat hij alsdan met de kaffers zal gaan vegten die ons ossen geslagt heb. Ik zei van ja.

Toen wij omtrind een uur of twee van Baloela was, kalf de een kouij, heb wij de kalf op de wagen gereden, loop de kouij terug. Toen wij uitgespannen was, zei ik aan de kaffer, dat hij de kouij haalen moet, is hij gegaan. Toen de son onder was kwam hij en zei dat hij de kouij niet vinden kon. Ik had de avond de voorwag, en liet de kinders slapen tot over middernacht, zouw haar wagten beginnen. Tegen de dag sat Carolus bij zijn wagen op de wagt, kwam de kaffers onder de schapen. Het was zoo een damp van stof, dat hij niet zien kon, hij gaf een harde schreuw na mijn; ik sprong de wagen uit, nam mijn geweer, vroegte waar de kaffers is. Zei hij: daar aan de andere kand, liep ik daar op af en Pieta was bij ouwe Strijdom zijn wagen op de wagt, kwam ook bij, hoorde hij een bok schreuwen en zag de bok, schoot daar over heen. Ik ging met Pieta

Foto S.A. Spoorweë en Hawens.
Olifantsrivier, onder, oos van die berg.

om de schapen, liep de klijne honden op de spoor, maar wij zag niets. Carolus zei dat vijf kaffers, op hem toe gelopen heb, door de schapen. Ik vraag waar om hij niet geschoten heef; zei dat hij van de stof niet zien kon die de schapen met woelen door malkander maakte.

Vrijd. den 9de. De morgen heb ik Willem en Koot gesteurd om te zien waar de kouij beland is. Zij kwam en kon niets vinden, wij ging zien of wij geen spoor vinden kon, zag wij vier sleepsels waar zij schapen weggesleept had, tot de schoot van Pieta gevallen was, kon hij geen sleepsel verder zien, maar kaffers spoor. Ik zei dat wij een weinig beter op ons hoede wesen moet op de wagt.

De morgen toen wij gaan zouw om te zien of wij de drif door kon komen, riep men ons terug, zei dat Masipana komd. Toen wij bij de wagens komd, zei men dat Anthonie en Louwrins na hem is gegaan om hem te halen. Zij kwam, en zei dat hij zeg dat hij bevrees is bij mijn te komen, dat hij twee klijne olivants tanden gebragt heb om de volk uit te ruilen, en als dan zal hij gaan vegten met die volk die de osse geslagt heb. Ik zei aan Anthonie en Louwrins, dat zij aan Masipana zeggen moet, als hij niet zelfs met mijn komd spreken, hij maar gaan moet en niets meer. Toen zij weer op de plek kwam lij de olivants tanden daar maar hij was niet te vinden; is wij ingespannen en na de drif gereden, maar het was te laat om ons vee en wagens allemaal door te brengen. zei ik en Botha, dat wij liever wagten zal tot morgen vroeg.

Saterd. den 10de. De morgen ging ik na de drif, was de water een hand breed die nagt afgeloopen. Zei ik aan Pieta, dat hij inspannen moet, dat wij maar beginnen zal; was de paarden apsint. Is ik met Gustaf gegaan en de paarden gehaald, was de wagens ingespannen op één na.

Ik zei dat de water vermeerdert, was de water onpassabel; is wij die dag over gebleven. Kwam van die kaffers aan de overzij voor de drif, zei dat de Captijn haar gestoord had om dat hij die nagt hooren schieten had.

Wij had de avond ons wagens in goede kring getrokken, en zouw de wag bij de schapen houden, toen wij de avond zat te eeten, zat Carolus op zijn wagen, kwam een Kaffer reg na de schapen, liep hij met zijn geweer door de schapen, wouw de kaffer vlugten, schoot hij maar de kaffer ging voort. Is wij met de honden na gegaan dog niets gevonden. Omtrind middernagt zag Willem twee kaffers voor een leuw aan, maakte Pieta wakker, ging het de schapen om, zag Carolus aan zijn kant de schapen schrikken, zag hij om was twee kaffers dertig tree van de wagen, schoot hij met lopers, blijf een liggen, die een ging weg. Die gebleven is had zijn pijl en boog met gif, zijn bijl en knop kerie.

Pieta was die dag bij de beeste met Isaak, Strijdom en kljin Wintvogel. De na middag is ik ook na de beeste gegaan.

Van de beeste getal gaat de kouij gen. Wituijer af, blijf de getal 491

Ouwe Albag zei dat hij die dag een plek gevonden had daar die kaffers met hun drieën die nagt gezeten had bij een plek bloet, en van die plek af heef zij met haar twee één weg gelijd die zijn beenen zoo te zeggen meesleepte; men had de gedagten dat het de een is die Carolus de eerste geschoten heb, wand men kon de lopers horen slaan.

Sond. den 11de. De morgen was de water nog te sterk, dat wij niet door kon. Omtrind agt uur kwam dertien van dezelfde Kaffers Captijn voor de water, zei dat ik Sakkana door steuren mag, dat zij als dan door komen zal met een bootschap van haar Captijn. Ik zei dat Sakkanna door gaan moet, is zij met hem gekomen, zei die de hoof zouw zijn,

dat zijn Captijn hem gesteurd had aan mijn te zeggen, dat hij aan al zijn volk gezegt heb als zij van mijn enig ding steeld en zij word doot geschoten zij haar zelfs doot maak, en dat ik een man na hem steuren mag, zal hij zelfs na mij komen. Ik vraagte aan Louwrins en Anthonie of zij het goed keurde, zei van ja, heb ik Sakkanna met haar mee gesteurd. Met dat het donker wierd kwam Sakanna met drie van zijn grootste kaffers, zei dat hij de ander dag komen zal, en brag mijn een kalbas appel bier.¹⁰⁶) Wij dronk die aanstons uit, wand mijn maats was juis bij mijn wagen; egter niet voor dat wij haar een proef eers liet uit drinken.

Maand. den 12de. Heef wij de geheele dag schapen door gejaagt, en had de avond niets door als een wijinig van Jan. Ik zei aan de Captijn dat hij mijn de andere morgen vroeg tien man steuren moet om mijn te helpen. Hij zei van ja, en dat ik geen vee door de water heb als alleen ons wagens, maar als hij volk mee steuren wil als die vee voor de drif komd, ik hem een schaap geven zal om te slagten. Hij zei dat hij arm is maar dat hij voor mijn een olivants tand gebragt heb en een kalbas bier. Toen hij gaan zouw vraag hij mijn een pot om in te koken, en liet drie volk daar om de schaap te halen. Ik gaf haar een schaap en vraagte hem nog tien man bij de andere, dat ik voor haar slagten zal als de vee door de water is. Hij zei ook van ja. De nagt omtrind twaalf uur hoorde wij schieten overkand bij de schapen; wij was aanstons alle op de been, riep ik haar toe, wat het was; andwoorde Pieta dat het leuwen was die een schaap gekwest heb maar niet weg gekregen.

Dinsd. den 13de de morgen vroeg zouw de volk komen om te helpen maar de son was hoog op was daar nog niet.

¹⁰⁶) Maroela-bier.

Zeï ik of hij ons meschien voppen wil, steurde ik Carolus daar, zoo als hij daar was kwam hij zelf met die volk, steurde twintig man door. Toen de eerste klomp schapen door was, zag ik dat meer volk daar niet te veel wesen zal. Zeï ik aan hem, dat hij meer volk in de water steuren moet, dat geen schaaپ verongeluk, zal ik voor hem en zijn volk een os slagten. Hij zond aanstonds alle man bij, toen was het omtrind zestig man die hij bij zette. Het ging spoedig met ons door jagen, wij had voor middag al ons schapen door, als alleen twee: een van mijn en een van Jan of Albag, heb de loop genomen. Van Jan is drie vertrap, was doot, anders was het gelukkig gegaan. Toen wij klaar had met doorjagen, vraag ik hem of hij die os mee nemen wil of hier slagten. Hij andwoorde: wat ik deet was wel gedaan. Liet ik de os halen en schoot het doot. Zeï ik, dat hij nu maar ken laten slagten. Toen ik schieten zouw stond zij allen te kijken na de schoot, maar zoo als de schoot viel sloeg zij alle maal ondersten boven van schrik. De agtermiddag toen hij weggaan zouw, vroeg hij mijn om een bok ooij. Ik zei van ja; zei hij dat die ooij geen man heb, dat zij niet aantelen ken. Ik zei dat ik geen ram heb maar dat ik hem een bok geven zal die met lam is, was hij te vreden. Zijn oom had een stuk blouw bafta, à 7 elle, wouw Albag ruilen voor een schaaپ, wouw hij het niet doen, hij vraagte een bok. Zeï Louwrins het aan Albag. Die ouwe Fransman wierd zoo boos, dat het niet veel scheelde, of hij had Lourins en de ouwe kaffer alle bij onder een jukscheij gekregen. Daar na kwam Lourins met die ouwe man bij mijn en vraag mijn het voor hem en Anthonie te ruilen, voor een bok. Ik vraag of hij geen schaaپ hebben wil, zei hij van neen, een bok. Ik zei aan de Captijn dat hij de andere morgen komen ken om de bokken te halen, hij zei van ja.

Toen hij gaan zouw vraagt ik hem hoe of zijn naam is; zei hij Marmanella Omsana. Ik zei dat ik al die Cappetijs haar namen op mijn Boek schrijf, om niet te vergeten en aan mijn Naatie te zeggen, wie van haar goed of sleg is. Aan de berg woon Marokkana of Soekororo.¹⁰⁷⁾ Zei hij, dat ik zijn naam niet zoo schrijven mag, wand dat die Captijn niet goed is die mijn osse geslagt heb. Ik moes zijn naam in de Boek lesen, was hij tevreden.

Van de Beeste getal gaat ouwe Bakker af, blijf de getal 490.

Woensd. den 14de. Kwam Marmanelle Omsana met zijn oom, om zijn bokken te halen. Ik vraag hem of mijn beeste in die veld vrekken zal; zei hij van neen. Ik zei dat ik hier van Dinsdag af vliegen gezien heb, en hier ook, dat het reets agt dagen is dat ik de vliegen ziet. Hij zei, dat over de Baloela ooijt geen (nooit enig?) volk met vee of anders gewoond heb, maar al loop de beeste door het is één veld, zijn beeste heef nooit gevrekt. Ik vraagte hem: waar ik nu langs trek moet; zei dat hij mijn zijn groot kaffers mee geven zal, die zal ons gelijden. Is wij ingespannen en van de kaffers drif getrokken, tot omtrind een uur aan de ander kand aan Baloela; zei de kaffer dat wij hier slapen moet, wand dat wij de revier hier verlaten en de water te ver is om verder te rijden. Tegen de avond kwam Baloela af was de rivier veel hoger als hij gewees was toen wij niet door kon met ons vee.

Donderd. den 15de. Ben wij getrokken, tot aan de Bergen-rivier¹⁰⁸⁾ dig bij ons patwijser zijn plaats. Voor dat wij

¹⁰⁷⁾ Sekororo, van wie die lokasie vandag nog aan die noordoostelike hange van Drakensberg geleë is. Vgl. aantekening by 16 November, bl. 217.

¹⁰⁸⁾ Omtate, vgl. 17e en 20e, waar dit ook die Omta heet.

uitgespannen was, ging ik en Carolus met hem na de water, was de water te sterk om door te rijden, nog voor ons vee om het door te krijgen. Is wij omtrind een $\frac{1}{2}$ myl van de rivier uitgespannen, vraag hij mijn om na zijn kraal te gaan maar ik moes hem een man mee geven. Ik zei aan Sakanna, dat hij met hem gaan moes. Tegen de avond kwam hij weer en brag mijn een kalbas bier. Hij zei de Captijn de andere dag komen zal met de volk die voor ons koren wat zij ter ruil heb te bringen. Onder alle zei hij dat hij een veel beter weg bedag heb voor ons na de vort, als de Mageetsie ¹⁰⁹⁾ af, dat bosveld is, dat hij Mageetsie aan de linkerhand laate wil en hem boven doorgaan, waar de rivieren klijn is, en de veld kaal zonder dikke bossen. Nog zei hij dat, als ik hem goed betaal hij met mijn gaan zal tot bij wat voor Captijn van de Makwambas ik hebben wil; maar dat ik hem in voorraad betalen moes. Ik vond daar swarigheid in, dog op de zeggen der wijsen: dat daar twee kwade betalers is: die vooruit, en die nooit betaald. Ik zei dat ik de andere dag met hem daar over spreken zal. Die namiddag is ik en Pieta gereden om langs de revier af een drift te zoeken, maar de water was te sterk om een drif te kunnen zien.

Vrijd. den 16de. De morgen vroeg kwam de patwijser zijn vrouw met een matje voor mijn vrouw, en een kalbas bier voor mijn. Mijn vrouw gaf haar een bokkevel en een wijinig vet.

Toen de son moij op was, zei ik aan de kinders, dat zij na een bees moet zien die wij slagten ken. Zei Pieta mijn

¹⁰⁹⁾ Makoetsie, wat uit die noorde in Olifantsrivier vloei, of die Maétsie, 'n linker-systroom van eersgenoemde, wat naby Sekororo ontspring. Moontlik — selfs baie waarskynlik — is ook, dat dit hier die Magwamba-naam is vir die Olifants(Baloela)rivier.

een, heb ik haar doot geschoten. Gaat van de getal af,
blijf de getal 489.

Een kouij van H. Potgieter¹¹⁰⁾ bij Botha heef gekalf,
blijf de getal 490.

Toen wij ons kalbas bier uit had, zei Botha, dat als een kaffer met hem gaan wil, hij de drif zal gaan bezien, en hoe ver het is. Zei ik dat aan ons patwijser, gaf hij een kaffer mee. De water was te sterk zodat hij aan de drift niet zien kon of het mooi is of niet.

Saterd. den 17de laat de Captijn met een man weten, dat hij komd, hij kwam een half uur daar na, brag mijn vijf kalbassies bier; de volk brag een wijnig mielies ook een wijnig (?) de meeste van de kalanderen uitgevreten. Wij ruidte het uit gebrek.

Ik vraagte hem wat de naam van de revier is daar wij voor leg, zei hij: de rivier hied Omtate, de berg: Omsana¹¹¹⁾; de grote berg hied: Rammakoote.¹¹²⁾ Toen mijn schapen na de veld ging, heb ik hem een schaap gegeven om te slagten, stuurde hij die na zijn plaas. Hij had vijf en sestig man bij hem, zonder geweer, als alleen enige had zijn kerie met een kop, andere een simpele kerie. De water was nog te sterk, en ons klein vee krijg zoo veel bosluisen dat wij het niet redden kon, begon wij te dugten dat wij sleg weg komen zal; men dag dat de tijd van bosluisen voorbij zouw gaan, vermeerdert het nog dagelijks. Terwijl de water nog te sterk was, dese morgen zei ik dat wij liever op ons plaas moet blijven, dat als dan de bosluisen dog niet

¹¹⁰⁾ Waarskynlik is, dat daar vee van genl. Potgieter met Trichardt saam-gekom het uit die Kolonie.

¹¹¹⁾ Msana-berg. Buffelskop? Op die *Oorlogskaart van de Zuid Afrikaansche Republiek* vind ek hier in die buurt die Manzanarivier.

¹¹²⁾ Drakensberg.

zoo veel aan de schapen komd als op een nuwe plek. Jan zei: ook zoo is mijn gedagten over de Bosluisen, wand de meeste is hier juis aan de vee en veel af gevangen, en op een varse plek komd het op nuw weer aan. Blijf wij die dag nog over.

De middag kwam de Captijn met zijn raad, om te ackoordeeren met mijn over de volk die hij met mijn mee geven zouw om de weg te wijsen die de beste is na de vort. Hij had een lange raad eindelijk kwam hij met de padwijser over een, dat hij drie man zouw geven met de padwijser. Ik vraagte aan hem wat ik die volk geven moet, zei hij, dat hij niet zeggen ken, dat ik zeggen moet wat ik geven zal. Vraag ik aan de padwijser wat ik hem geven moet, zei hij: schapen en bokken ken ik geven, maar bees niet wand dat heb zij niet. Toen vraagte ik hem hoe ver dat hij meegaan zal. Zei hij, zoo ver als ik hebben wil. Zei ik aan Anthonie en Lourins, dat hij zeggen moet tot bij wat voor Captijn zij het beste verkies dat zij bekend is; zei Lourins en Anthonie dat hij gaan moet tot bij de Captijn Masonkkana, een Maquambas Captijn, die zij kende van de vort. Vraag ik hem hoeveel dagen hij te voed gaat van hier tot bij die Captijn; zei hij vier dagen. Presinteerde ik hem vier schapen aan voor zijn porsie, zei hij dat ik aan de andere volk niets hoef te geven. Zei ik, als zij vellen en vet hebben wil, zij vragen ken zal ik haar geven, was zij ook te vreden. Toen wij verackoordeert was, zei hij dat ik hem drie ooijen en een kljne ram geven mag. Zei ik, dat ik hem dien ram toe geven zal. De avond heb ik 'em die schapen gegeven. Ik kon van mijn eerste lot niet ^{a)} aanstons vinden, gaf Carolus een van hem. De Captijn vraag mijn of hij de

a) Engelenburg-tekst: lit uit. Bedoel werd waarskynlik: eerste (beste) lot skape.

nagt bij mijn lager slapen kon, zei ik oja, ik zal hem vlees te eten geven en melk als hij daar mee te vreden is, zei hij van ja.

Sond. den 18de. De morgen zei wij onder malkander, dat de water een wijinig gesakt is, dat het beste voor ons is na de drif te trekken, dat wij als dan Maandag vroeg beginnen kan met ons vee door te brengen. Toen wij voor de drift kwam en uit gespannen had, ging wij zien hoe de water was, wouw wij die dag nog de vee en wagens door brengen, maar met beeste zag wij dat het te laat deuren zouw om al de schapen door te brengen. Heb wij de beeste weer te rug laate halen, en de avond gebleven. De Captijn is met ons mee gegaan tot bij de drif, wouw hij de avond naar huis gaan, wouw de volk 't niet hebben, wand zij wouw regen hebben, haar mielies verdroog en het zouw niet regen voordat wij de revier door getrokken is. Moes hij blijven tot wij door de rivier was, de andere dag. Hij liet hem gezeggen.

Maand. den 19de. Heb wij de vee en wagens gelukkig door gebragt, was het te laat om verder te trekken is wij voor de drif gebleven. Toen de vee en wagens door was, liet hij mijn zeggen, dat hij na huis gaat. Ik zei van ja, dat wij nu klaar heb, gaf ik hem een schaap en aan zijn volk ook een. Hij had vijftig man met hem.

Dinsd. den 20ste. De morgen kwam een Captijns zoon met een mooie olivants tand voor mijn, en zei dat zijn vader doot is, dat zijn moeder het voor mijn steurd. Hij was verseld met de raat volk van de Captijn; zei hij, dat zijn moeder met mijn zelfs zal spreken als ik omtrind haar plaats komd. Ik zei dat het goed is, dat ik verblijd is als ik goede menschen op de weg aan tref, en gaf hem een schaap voor hem en zijn volk te slagten.

Van de rivier Omta is wij getrokken tot aan de rivier Mabeti ¹¹³⁾ aan de overzij lij een plaats.¹¹⁴⁾

Woensd. den 21ste. Ben wij getrokken tot over de hoek van (de) bergh, langs een klijne riviertje dat staan water had. Ik zei aan de padwijser waar die water voor die vee is. Hij wierd verbaas en liep de rivier af kwam hij zeggen, dat voor ons en voor de vee een wijng verder ook water is; hij steurde een kaffer na de mijd die daar Captijn is, om voor hem eeten te halen en die kaffer moes roepen als hij in de donker komd. Toen agt of negen uur in de avond was riep hij, ik steurde Anthonie om hem in te halen, was zij met haar vijf. Ik vraag waarom zij zoo veel in de nagt bij ons lager komd. Zei: dat zij voor ons padwijser eeten brag. Ik zei dat aan de padwijser, dat hij haar zeggen moet dat zij derek weer na haar huis gaan moet, dat hier voor haar geen plaas is om te slapen in ons lager. Hij was bevrees om het zoo te zeggen; zei hij, dat zij weer na huis gaan moet en aan haar meesteres, haar Captijn zeggen, dat zij geen regen moet maken, ik geen regen hebben wil, dat ik daar om kwaad is, wand het b(eg)on effen te druppen. Is zij weer weg gegaan. Ik zei aan haar, dat zij aan de juffrouw zeggen moet, dat zij de morgen vroeg bij mij komen moet, dat ik haar spreken wil.

Donderd. den 22ste. De morgen vroeg kwam zij met vier of vijf van haar volk, liet haar vragen wat zij mijn te zeggen heb, dat haar zoon mijn gezegt heb dat zij met mijn zelfs spreken zal. Zij ging met haar raad een weinig van ons en de andere af zitten, en houd met haar een lange raad. Zij zei aan mijn, dat bij haar een kaffer is die haar

¹¹³⁾ Brakspuit.

¹¹⁴⁾ Kafferstat.

uit haar regering schoppen wil, ik moet die dootslaan. Ik vraag haar waar hij vandaan komd, zei dat van dat de Bloot kaffers haar verrewerd heb, is hij bij haar gekomen en haar om plaats gevraagd in haar veld, heb hij eers bij gezeg, dat haar volk haar doot slaan wil, heb zij hen toegelaten die volk aan kand te maken, en nu wil hij Captijn wesen in haar plek, en zeg dat zij een vrouw is dat zij geen Captijn wesen ken, hij zal 't wesen. Ik liet haar zeggen, dat ik die Caffer zelfs vragen zal, en als het zoo is als zij zeg, zal ik haar versoeck toestaan; maar zij moet haar volk bij brengen die hem overtuigen ken met de waarheid, wand dat ik niet voor de onregvaardige strijen wil. Ik liet haar zeggen dat ik, als ik bij haar plaas komd, haar een schaaap geven zal om te slagten. Ik laat haar vragen hoe haar naam is, zei de groot kaffer van ons: Mosalie. En die tegenpartij van haar hied Magoepie.

Toen wij daar kwam, zei men, dat wij geen water die avond halen kon; is wij daar gebleven en zouw de saak onderzoeken. Ik vraag waar de Captijn is, zei de volk van haar, dat hij olivantstanden laate halen heb om dan daarmee te komen, het welk een vaste gebruik is bij haar als de Captijn komd, hij wat meebringen moet, anders is het geen vrede-koms. Hij zouw dan die dag komen, maar de avond was hij nog niet daar. Zij steurde die dag verschiide geschenken van mielies, bier enz. Ik nam het alles aan, en gaf haar de avond een goede slag schaaap.

Vrijdag den 23ste. De morgen was de veld zo nat dat wij niet vroeg trekken kon; heeft 't gedeurt tot omtrind 11 uur, was zij ontevreden dat wij niet wagten wouw tot dat wij het reg gemaakt heb. Zei ik dat zij zoo lang geweten heb dat wij komd, en waarom zij dat niet (rechtmaakte, dat) ik niet langer als ander half dag wagten moes, men

dink dat ik lang genoeg gewagt heb. Toen wij ingespannen was, zei de padwijser dat de Captijn daar was, liet (ik) hem roepen. Zei hij aan mijn, dat Captijn kwaad is dat hij hoor dat die mijd hebben wil dat ik hem dooden moet. Ik vraag hem wie hier Captijn in die Contrijs is. Zei zijn twee grootste, die bij hem was, dat toen de Blootkaffers haar verjaagt heb, zij na de Maquambos gevlugt is, en zijn vader na de gebergte; en toen de oorlog voorbij was, zij weer naar haar plaats is gekomen. En met de slag in de maand Septimber van Magramanie, zijn vader gebleven is; hij nu in zijn vaders plaats is gekomen, en zij in haar plaats is gekomen. En met de slag in de maand Septimber ongelijk heb. De padwijzers zei, dat hij die avond waar wij uitspan zal hij bij ons komen. Ik zei dat hij niet bevrees hoeft te wesen, dat hij vrij en gerus komen ken. Is wij getrokken tot aan de rivier Donsee.¹¹⁵) Ons padwijser zei, dat de Captijn zeg, dat als ik weg is hij die vrouw die regeer met al haar volk dootslaan zal. Ik zei, dat hij het niet doen moet, dat ik het regmaken zal. als hij komd. Toen wij uit gespannen was, zei de padwijser, dat de vrouw aan mijn heb laten (weten) dat ik aan die Captijn zeggen moet, dat hij haar geen kwaad doen moet dat zij mijn een olivants tand steuren zal. Ik zei van ja. Toen wij ingespannen was kwam zij, haar zoon, haar tegen partij, eider met een grote zestig of zeventig man, brag een goede olivants tand die omtrind zes voeten lang was maar niet heel dik. Eerst kwam haar raad, en zei dat die Captijn die olivants tand aan haar heb gegeven aan (mij) te geven, dat ik hem geen kwaad doen moet. Ik andwoord van Ja, maar ik moes hem

¹¹⁵) Amanzie-Ntonde of Manzimtonto.

zeggen, dat hij als ik weg is, haar ook geen kwaad doenen moet. Daar op liet ik hem met zijn raat personen roepen, om agter de waarheid te komen. Liet hem vragen wie hier de hoogste Captijn is. Andwoord hij: dat de vrouw de hoogste is. Lied ik hem zeggen, wat ik gehoord had, en of hij beloven en na komen wil, dat hij die vrouw en haar regering gerus en ongestoord laten zal, zelfs haar opvolgers na haar, wand zij was van een hoge ouderdom, — na gissing een hoge zeventig jaaren. Hij beloofde alles zonder eits tegen te hebben dat hij gedaan had of doen zouw.

De ouwe vrouw vraagte mijn een brief, als van mijn natie na mijn komd, ik haar karakter aan die bekend mag maken, dat haar geen kwaad mogte gebeuren. Daar op versogte hij mijn ook in de brief zijn goede karakter te stellen, dat hij ook gerus kan wesen als van mijn Natie na mijn komd.

Ik zei dat het te laat is om het klaar te maken, wand het was reets al schemer, dat ik het morgen zal maken in aan die man geven die mijn gelij tot haar leste volk. Daarop is zij bij (beide) met haar volk vertrokken, ik gaf haar een slag schaaap. De jonge Captijn had een oom van hem bij; ik lied die zeggen, dat ik hoor dat zijn broerskind geen goed van mening is, dat hij na hem zien moet dat hij op geen verkeerde wegen gaat, wat regt is altoos in zijn oogen houd, wand dat zijn ongeluk en zijn volks verderf haas geboren zal worden, en hij mag zijn exempel aan Magramanie nemen, en aan Rammabooij. De ouwe man beloofde het mijn het met de monde alles na te komen, en zijn wakend oog op hem te houden.

Saterd. den 24ste. De morgen was ons trektuig te nad om te trekken, ging ik hooren van mijn maats wat zij daarvan zei, is wij die dag overgebleven.

De morgen blijf een sieke kouij van mijn in de lager leggen, heb ik die door de kaffers laat af slagten voor haar. Gaat van de getal een af, blijft de getal . . . 489.

Agter middag kwam Jan zijn klijn Bosseman zeggen, dat de leuw een bok gevangen heef; wij ging aanstons daar op af te voet, om dat het dicht bij de wagens was; was hij met een bok door de water, de water was te sterk met de geweer goed door te komen, deet Jan, ouwe Strijdom, en ik eider een schoot na hem, liet hij met de leste schoot de bok vallen, maar hij ging voort. Wij blijf daar eenige tijd zitten, deet ik en Jan weer eider een schoot maar ook mis. De avond, met dat wij zat te eeten, schrikte Albag zijn schapen, had hij twee dootgebeten. De avond toen de beeste in de lager was, zag wij verschijde osse en beeste die siek was omtrind zoo als die beeste aan de Soutpan is gewees. Begon wij te dugten dat wij sleg weg komen zal, wand die siekte ons tot twe à driemaal veel schade heef aangedaan.

Sond. den 25ste. De morgen steurde ik een kaffer om bessies te plukken. Omtrind hondert vijftig stappen van ons wagens kwam hij een leuw op de lijf die hem dreigte; kwam hij het zeggen, dat de leuw gezien had, en voor hem gevlug heef. Ik is en Jan daar op af gereden met de honden nam hij de vlug, heef wij hem nagereden, heb Jan hem geschoten.

Maand. den 26ste. Ben wij getrokken tot aan de rivier Matamhaale.¹¹⁶⁾ Wij had die dag hooge gras en sleg voor vee, maar aan de rivier was het veel beter. Toen wij uit gespannen had, zag wij een leuw aan de over zij van de rivier eers voor een wildbok aan, hij liep een rug over, zag wij dat het een leuw was.

¹¹⁶⁾ Ook Motamharie; eintlik: Moatlamohale, tans Sandrivier, 'n systroom van die Sabie.

Dinsd. den 27ste. De morgen met breken van de dag hoorde wij de schapen schrikken, liep Willem, die de wag had, zag hij aan de honden dat het een leuw is. Ik riep aanstons na de wag, was Willem aldaar, hoor ik hem klappen met de sweep. Ik zat voor op de wagen, kwam de beeste aan na mijn wagens, was de leuw bij Jan had hij drie schapen doot gebeten en twee gekwets. Ik was nog voor op de wagen, hoorde ik een bok wurgen, met een de schapen schrikken; ik nam mijn geweer en liep op de schrik van de schapen, nam hij de vlug, had hij een bok en een schaap doot gebeeten. Ik kijkt waar de schapen eers geschrikt had, vond ik nog twee schapen doot. Toen was het bijna lig, schrik de schapen aan de ander kand, had wij geen vermoede dat het een leuw kon wesen, maar toen het heel dag was, zag wij dat hij daar drie doot gebeten had en twee gekwets. Carolus zag haar waar zij na toe ging. Toen de son op was nam ik, Jan en Pieta de paarden en rijd met de honden na omtrind de koers, had de honden de spoor, niet ver had de honden de leuw en een nouwe bos sloot, hitste wij de honden aan, kwam zij agter de honden uit, zag wij dat het een wijffie was. Wij stond klaar als zij uit zouw komen, maar zij was te gouw de bos in; en de hoge gras belette ons haar te kunnen schieten. Wij hitste de honden altoos aan, ging zij de sloot onder door, zag Jan haar eers, wijgerde zijn geweer en ik schoot haar de been onder de bouijt af, hinkte zij de bos weer in. Heb Jan, en Pieta haar eider een schoot gegeven, was zij doot.

Toen wij bij de wagen kwam zag wij de Captijn aankomen met omtrind hondert twintig of dertig man. Hij brag mijn een olivants tand, mielies, bonen, water lemoenen. Ik vraagte

na zijn naam, zei ons padwijser, Seuwhoe.¹¹⁷⁾ Ik zei hem, dat de leuw de nag zoo veel kwaad gedaan had. Zei hij dat het twee leuwe is die daar houd, maar wij had maar een gezien.

Van daar ben wij getrokken tot aan een klijne rivierje die in de Matamhaale loop. omtrind over de leste kaffers.

Woensd. 28ste. zoo als wij de morgen klaar was om in te spannen, zei ons padwijser, dat die Captijn agt van zijn volk gegeven had tot na de Maquambas, dat die volk nu terug gaat. die met hem mee gekomen is. Ik zei van ja, en gaf de Captijn een schaaap die hij slagten kon. Ons padwijser ging met de volk voor de wagens uit als na gewoonte; maar toen ik de eerste hoogte over was, vraag ik waar hij was, wand ik zag de nuwe volk alleen voor de wagen. Zei men dat hij komd; toen wij op de uitspan plaas was, vraag ik waar Masonkwana is, — dat was de naam van ons padwijser, — had gene hem gezien. Ik zei dat hij ons gevopt heb, maar ons twee soldaten wouw het niet en de eerste geloven. Maar toen wij uitgespannen was zag zij dat hij alle zijne goederen had af gesteurd met zijn volk, zelfs zijn geweers,¹¹⁸⁾ was mijn vermoede maar al (te) waar gegrond. Wij heef die dag niet ver getrokken wand ons vee was zoo veel van kreupel door de bosluisen. Wij was aan een klijn rivierje dat sleg water had voor ons vee. — Toen herinderde mijn dat ik gezeg heb, dat toen hij zei, dat ik hem vooruit betalen moes, dat daar twee kwade betaalders is: die voor uit betaald, en die nooit betaald. Tegen de avond zei men

¹¹⁷⁾ Eerw. Hoffmann is van oordeel dat hier bedoel word 'n Magwamba-hoofman van enige betekenis, meer algemeen bekend as Subije, of Subye, wat later opgetrek het tot vlak onder Drakensberg waar Olifantsrivier deurstroom (Mabien se lokasie).

¹¹⁸⁾ Nl. sy wapenrusting: asgaäie, ens.

dat een kaffer komd met een tand die hij aan Carolus zouw verruilen. Die zegsman was vier in getal, en zij kwam om met ons te gaan tot bij Maslankkana, de eerste Maquambas Captijn. Ik zei niet ja en ook niet neen, maar dag te zien wat het worden zouw.

MAART 1838.

Donderd. den 1ste. Met breken van de dag begon het te regenen uit zuitoos. Toen de zon omtrind anderhalf uur op was, kwam een kaffer met de gezegte tand, had nog een man bij hem. Vraag hij aan Louwrins en Anthonie om voor die tand een van de mijden te ruilen. Zij had met hem eene lange gesprek daarover, eindelijk kwam zij na (mijn) en zei mijn dat. Ik zei dat hij de betaling voor die osse halen moet, ken hij al de volk krijgen maar voor die tand ken ik niets geven. Ging die kaffer hem met zijn makkers wegpakken, krijg Louwrins de grootste om de lijf, en na veel roejen krijg hij hem op de grond, liep Anthonie (en) Sakana toe, gaf hem slagen met de vuijst. Sakana sloeg hem met een koper ring die hij in zijn arm had een gad agter in zijn kop. Ging ik daar op af, en zei dat zij het niet doen moes. Hij sprak van beeste, zouw hij het gaan wijsen waar het was; zei hij, dat het die Captijn zijn beeste is, daar wij van daan kwam. Wij hoorde van de andere kaffer, dat hij en zijn makkers van over Baloela kaffers is, kon wij lig dinken dat het van Masiepana zijn volk is. Nam Pieta, Diederick (en) Willem eider een paard en haar na om haar gevangen te nemen maar kon haar niet vinden. De oude zei aan mijn, dat hij geen vrouw heef, dat hij verkies met mijn mee te gaan. Ik: van ja; gaf

Lourins een riem om hem in bewaring te houden. Hij was dan tevreden, maar ik kon hem niet los laten want anders was zijn belofte maar voorniet, en ik wouw zijn verzoek zeer graag doen geworden dog voor mijn verlies hem ook te houden tot tijd en wijlen de betaling voor de osse komd. en als dan de gehele boel te laten gaan. — Wij had de gehele dag regen, dat wij niet trekken kon, is wij die dag gebleven.

Vrijd. den 2de. Ben wij getrokken tot aan de Sant drif, een klein rivier die uit de vlakke veld spruit, en af loop na de Matamhale. Wij zag die dag kameele en andere wild spoor. De veld was niet te veel bossen voor vee, maar een wijnig suur, en de heuvels hoge gras, maar niet zoo als dig bij de berg en de laagtes had de meeste gedeelte water en vlijagtig. De nagt omtrind een uur had oude Strijdom met zijn zoon Isaak de wagt, streek de beeste uit, wierd juffrouw Schepers het gewaar, steurde zij haar zoon Cornelis om het terug te keren. Eer hij bij de voorste was, — die omtrind twee hondert stappen van de lager af was, — schrikte de beeste om, hoorde hij een bees brullen die de leeuw gevang had. Hij maakte aanstonds gewag, maar te vergeefs, — de honden liep toe, maar kwam spoediger terug als zij daar heen is gegaan.

Saterd. den 3de. zoo als het schemer dag was, zag Jufr. Schepers twee leuwen van de aas aflopen. Toen de son op was, nam ik, Jan, Carolus, Pieta, (en) Louw Albagh, de paarden en honden, maar kon de leuwen niet vinden, want wij had maar twee grote honden en een jonge hond, kon wij de honden de bos — daar wij meende dat de leuwen in was — niet inkrijgen.

De morgen zoo als de son op kwam, kwam Anthonie met de groot kaffer die ons, voor lijdsman diende, zei dat wij trekken moet, dat de water zoo ver is dat wij het anders

niet halen ken, en de eerste water te na leg voor een trek-schof. Ik zei dat die gras te nat is om de klijn vee door te jagen, en als het zoo ver is dat ik dan liever bij de eerste water blijf, wand dat ik als ik zoo trekken moet, niet ver komen zal met de klijn vee, die zoo kreupel is en swak lammers. Toen ingespannen was zei ik aan Pieta, dat hij zeggen moed, dat die vier mijden die op de pak wagens zit de ruggens op ¹¹⁹⁾ moet afklimmen en loopen; als het gelijk is ken zij weer op de wagen zitten, wand dat de wagen te swaar is met de beeste vlees die daar op is. Nam Lourins en Anthonie haar twee mijden en ging op Albagh zijn wagen zitten. Toen wij op de eerste rug of hoogte was, kwam een kaffer van de beeste en zei dat een bees doot is. Riep ik Lourins maar hij was agter bij Albag, heef Carolus die kaffer met zeggen en wijsen gezeg, dat hij de os afslagten moet en de vlees zig te nemen, de vel en de horens voor hem de andere dag, voor hem na te brengen.

Toen wij bij de eerste rivier kwam, vraag ik aan de kaffers of de andere water ver is. Zei hij, dat wij nu halfpad is, dat die valij zoo ver leg als wij gekomen ben. Ik zei, dat die schof ver genoeg is voor ons vee, ben wij daar uitgespannen. Vraag (ik) hem, hoe of die rivier bij haar hied. Antwoord hij: Koemoerie.

Sond. den 4de. De morgen met dat de dag brak liep een kouij de lager uit; zoo als zij dertig tree van de (lager) was na de ander ind van zijn wag, hoorde hij de gerug; liep Carolus, Pieta, (en) ouwe Strijdom toe, wijgerde Carolus en Strijdom haar geweeers. Schoot Willem (en) Pieta, en Strijdom zijn geweer ging ook los. Liet hij (de leuw) de kouij loopen, had haar de neus en in de strod gebeten.

¹¹⁹⁾ Hier gaan die trek oor die Lebomboberge.

Tegelijk was de leuwen rondom ons lager, maar kon geen schade meer doen. Wij had een slegte plek om de Son­dag te blijven, zei wij de een aan de ander, dat wij liever trek­ken moet, dat de kaffer zeg dat waar wij die dag uitspannen zal een gelege plek is voor ons vee en voor de leuwen. Wij had die dag Bosveld en zuuragtig, dog niet zoo als wij gehad heef van de hoek van de Berg.

Ben wij getrokken tot aan de rivier. Om­masloesloetoe, had wij staan water, een wij­nig brak.

Van de beeste getal gaat drie af: twee die de leuw ge­vang heeft, een os van Carolus gn: Vrijman; en twee komd bij: de veers van Carolus haar kalf en de rode vetpens veers haar kalf, blijf de getal 488

Wij had verschije beeste die de alle­gemeene siekte had, maar niet zoo veel als wij uit de Souijtpan gehad heef.

Maand. de 5de. Ben wij getrokken tot aan de rivier Loësie; wij had de dag Bosveld, maar de gras was soeter, wild zag wij ook, maar niet veel. Aan ons regterhand liep een groote rivier. Ik vraagte aan de kaffer hoe zij die rivier noemd; zei hij, dat de rivier hied: Motamhari, dat die rivier aan de regter hand van de vord in de see loop, dat wij die niet behoef door te gaan.

Dinsd. 6de. Ben wij getrokken tot aan de rivier Liepopa.¹²⁰) Toen wij na de Loasie trekken zouw, zei ons padwijser dat hij verstaan had dat in die weg die wij trek, vang gaten is, dat hij voor uitgaan wil om te zien waar wij voorbij komen ken. Ik zei van ja, en dat hij na de Maquambas Captijn gaan moet en hem vragen om volk

¹²⁰) Nie te verwar met Limpopo nie; eintlik Lepopo, 'n systroom van die Komatie. Dat die Motamharie regs van die fort in die see val (vgl. 5 Maart, en die aantekening by 26 Februarie) het dic inboorlinge mis gehad.

die ons om de gaten brengen ken zonder schade. De morgen kwam de volk, brag mijn vijftien waterlemoenen, drie manten boonen die onder de grond draag, een renosterhoorn; zei die daar baas is op die plaats, dat hij geen tanden heb, dat het al is die hij geven kon. Ik zei dat ik te vreden (ben) met hem, als hij maar zorg dat van zijn volk mijn niet besteed, wand dat ik niet goed is als ik dieven of schelmen doot schieten moet. dat ik zeer graag met vrede trekken wil. Hij beloofte dat doenen zal wat hij ken, en zal mijn een goede weg wijsen, en volk meegeven tot de naaste Captijn.

Toen wij omtrind de halve schof getrokken had, riep zij agter: stil houden. Mijn wagen was voorwagen die dag, ik vraag wat het was; zei men, dat Albag zijn een voor wiel al de spaken af is tot op de naaf. Toen ik dagte dat zij aan kalvatere was, kwam Albag en vraag, of wij uit spannen zal, dat daar overal water is. Ik zei dat het hier te ruig van bossen is voor ons vee, dat hij de maat van zijn naaf de linkte nemen ken, en zijn osse met de ander wagen late mee gaan, ken hij een wiel van de uitspanplaas te rug brengen; dat de kaffer zeg het is niet ver daar wij gaat uitspannen. Toen uitgespannen was, was Carolus zijn wiel de beste, heef hij zijn wagen gehaald.

Woensd. den 7de. Had wij regen weer de namiddag. Botha was de morgen vroeg aan de wiel gegaan, had hem de avond bijna klaar. Carolus heef voor hem twee jukken gemaakt. Ik en Gustaf heb jukscheijen gemaakt. Jan heb ook een paar scheijen gemaakt. Pieta en Isaak Strijdom heef beeste op gepassen.

De avond vraag ons padwijser voor de regen bij de Maquambas in haar huis te gaan slapen. Ik zei van ja, (en vroeg) ook wanneer zij na huis gaat. Andwoorde zij:

als wij van hier vertrek, zij zouw dan de andere dag weer komen.

Donderd. den 8ste. Had wij troewel weer maar geen regen. Had Botha de wiel vroeg klaar, op de band op trekken na. De avond had hij de band op, maar hij had een kraak. Vraag Albag mijn om een beeste vel om daar een lap om te sitten. Ik gaf hem een.

Ons pad wijsers was van die avond af weg, is niet weer gekomen.

Vrijd. den 9de. Ben wij getrokken tot aan de ri(vier) Outombee. Die dag is vijf schapen van mijn vrekt, aan een soort van Nintas, en van Jan, en Albag ook. Carolus had die dag zijn osse door malkander geslagen, was een jonge os uit juk, wouw hij en Pieta die inspannen, ging de os aan stooten. Ik ging, dat het zoo lang duurde, ook er na toe; heb zij hem met een makke os bij gebrag en ingespannen. Carolus ging dispuraat tekeer met vloeken op die agter wagens, dat niemand hem is komen helpen. Ik zei, als hij zoo kwaad is en die osse zoo gruwelijk slaat en doorbring, zal geen mens u komen helpen. Hij had een os de neus aan stukkend geslagen, en de andere met de mes gesneden. Ik zei dat hij die osse doorbring, dat hij niet meer heb, en ik ook niet meer heb die gesont is.

Toen wij voor die drif kwam is ik doorgegaan, om te zien hoe of die pad is, raak een os van mijn wagen overtuow, werk Pieta om het reg te maken, was Carolus weer aan praten, zei Pieta dat hij voor nimmedal op de ander menschen vloek, dat hij die osse zelf omklaar geslagen heb; kwam hij woedent, wouw hij aan die os ook helpen. Ik zei als hij zoo kwaad is moet hij maar liever opzij gaan, wand dat ik de os niet zoo behandelen wil als de zijne. Met zijn weggaan stamp hij Pieta met zijn vuijs na zijn gezigt. Ik

zei dat hij maken moet dat hij wegkomd, wouw hij nog verder weer op ander slaan, heb ik hem een stamp weerom gegeven. Hij sprak van oude dingen, en dat hij Pieta wel krijgen zal over die stamp die ik hem gegeven heb. Ik vraag of hij dan alleen gepermiteerd is te slaan en te doen wat hij wil; en als over die kinders die in mijn hoeden staad heerschappij voeren wil, moet hij wagten tot ik doot is; dat ik nooit toelaten zal dat hij buiten reden een van haar mishandelt. Ik vraag hem wat Piet gedaan heef, dat hij mijn het zeggen moet, als het niet goet is zal ik hem zelfs daarover slaan en mag niet toelaten dat hij als barbaar zijn woede op hem koel.

Saterd. den 10de. Ben wij getrokken tot (tegen) over de Captijn Halowaan, die eerste drif die wij dr(aa)ijen zouw, nam Pieta zijn osse de draaij te kort, kwam zijn voorwiel aan een boom, brak de disselboom voor die tang af. Wij stak aanstons diezelfde weer in de wagen en reed voort. Toen uitgespannen was kwam die Captijn met dertig man; hij brag mijn twee potten bier, zei dat hij zeer arm is dat hij van bier leef. Ik gaf hem een kreupele schaap, en vraag hem na de beste pad, die na de vort lijd. Zei hij, dat hij mijn van zijn volk zal mee geven tot bij de ander Captijn. Ik zei dat het goed is, dat ik van alle Captijns die goed was volk gehad heef. Met dat het schemer begon te worden ging hij na zijn huis; was Anthonie en Lourins [nog bij de wagen, zei de Masoot¹²¹) van Carolus, dat hij agter gaan wouw na] ^{a)} water, zei wij dat wij maar na de water rijden zal en steuren, en zien wat aan hem mankeerd; wand hij

a) Tans nie meer te lees nie.

¹²¹) Mosoeto.

had niet laate weten dat wij het wis. Toen uitgespannen was, steurde ik Pieta en Gustaf terug, was hij besig om zijn wiel de band te wiggen, kwam hij met zon ondergang bij ons.

Pieta zei dat hij veel vliegen gezien heb aan de paarden; dat verdubbelde onze vrees, wand ons beeste en osse was bijna alle siek, en begon agter te blijven met jagen. Ik vraag de Maquambas die bij ons was, of hier in hunne tijd beeste of vee gewees is. Zei zij van ja. Ik vraag of zij mijn miskralen kon aantonen; zij wijste mijn dig bij ons wagen; ging ik meteen er na toe. Ik zag dat het een oude kraal moet gewees hebben.

Carolus en Botha ging uit om te zien of zij geen wild zag, kwam zij en zei dat zij ook zoo grote kralen gezien heb, daar zij lang op moet gewoond hebben. Was wij verstomd dat, als de vliegen die vee doot, die vee zoolang hier kunnen gewees hebben. Wij nam ons voor zoo spoedig voor te trekken als wij met ons sieke vee kon. Wij had die gehele schof klipruggen gehad, daar wij over is getrokken, en bossen maar niet ruig en ook niet veel hoge bomen. De gras was droog en losse veld; aan de rivier was het een wijinig beter, de gras was soet en niet zoo hoog als de andere rivieren.

Donderd. den 15de. Ben wij getrokken tot aan de rivier Wiensaana. De naaste Captijn was Clensana. Had wij die dag sekouijen, heb wij agt geschoten. De Captijn zouw ons volk meegeven maar zij is niet ver gegaan of zij was alle weg, op twee na die voor de wagen uitging om de weg te wijsen, — het was de andere dag. — Ik schoot twee sekouijen, Carolus een, Pieta een, Jan een, Botha een, een lij in twijfel tussen Jan en Albach de jonge.

Vrijd. den 16de. Ben wij getrokken tot bij een groot kaffer, met name Clewaan. Daar was veel sekouijen, wouw

ik voor hem een schieten maar mijn geweer was niet schoon gemaakt ging niet viks los, trof ik de sekoe niet goed, en Carolus schoot een vier schoten in de kop, maar niet doot, ook zoo dat wij niet een kreeg. Daar had van Carolus een os blijve staan, met name Vlijt, en van mijn die grote swarte kaffers kouij. Die os gaf wij hem voor zijn volk, die hij ons mee geven zouw, om ons vee te helpen jagen. Toen wij bij de uitspanplaas was, was een grote partij olivanten dig bij ons wagens, en nam de koers reg na de wagens toe. Ik, ouwe Strijdom (en) Pieta was voor door de drif, nam ons geweers schoot ik een, met de eerste schoot, die bleef een vier hondert tree van daar staan, en de andere ging voort. Ik reed met Pieta en twee Knopneusen om te sien of sij doot was, toen uitgespannen was, maar zij was nog op die plek maar niet doot. Heb wij haar late staan.

Saterd. den 17de. Ben wij getrokken tot aan de olivants drif, aan de zelfde rivier Wienssaana, waar wij de olivanten gekregen heb. Heb Botha een rooij bok geschoten, en Pieta een kwagga.

Sond. den 18de. zei wij onder malkander, dat de beste voor ons is maar sagjes voort te trekken, wand ons vee word alle dagen swakker; dat wij zoo na aan de vort komen mag dat wij het berijken ken, als wij niet verder komen ken. Is wij getrokken tot aan de sekoewater, heb ik twee sekouijen geschoten en Carolus een voor de Captijn, zei ons groote man, die ons de weg aan wijsen zouw. Pieta schoot een wilde bees om mager vlees.

Die dag is twee kalvers agter gebleven: één van Carolus en een van mijn. Nu gaat van de beeste getal af vier: de os Fluit van Carolus en de grote swarte kaffers kouij, blijf de getal van beeste 486.

Maand. den 19de. Ben wij getrokken tot (tegen) over de captijn Macolaan¹²²⁾ dezelfde rivier Wienssaana.

Blijf die dag drie beeste staan: de bul van mijn een kouij, en de bruin geelbeek kouij van Pieta, de klijne kaffers kouij, gaat van de getal vijf af: die twee kalvers en de drie beeste; blijf de getal 482.

Die rivier af had wij bosagtig veld, maar langs de rivier groote kale plekken; de gras is niet suur en scheen gezont, maar het was braaf droog. Toen wij uitgespannen was kwam de groot kaffer mijn zeggen wat hij na de Captijn gaan wilde. Ik zei van ja, en dat hij ons bier steuren mag. Is Lourins met hem gegaan.

Dinsd. den 20ste. Ben wij getrokken tot (tegen) over de Kraal van de captijn Macodelana,¹²³⁾ daar zijn zoon nu de regering had na zijn doot. Lourins kwam de morgen toen wij besig was met inspannen. Hij zei, dat het verder is als hij gedacht had, die groot kaf[fer zei] dat de Captijn die avond bij ons komen zal, en zal voor mijn een olivants tand brengen. Tegen de avond kwam hij met een grote partij volk; zei hij, dat hij mijn volk geven zal tot bij de vort. Hij versogte mijn de andere dag morgen voor hem een sekoe te schieten die niet ver van zijn plaas was; ik bloofde 't hem. Zei dat hij na huis gaan wil, zei (ik) van ja. Ik gaf hem twee schapen voor zijn geschink, was een koeje tand.

Die dag is een bees van mijn blijven staan, blijf de getal 481.

Hij brag mijn een pot bier, en met Lourins stuurde hij mijn een kalbas met bier, ik nam 't aan.

¹²²⁾ 'n Bekende Knopneus (Magwamba) -stamhoof; Makolowane wat vandag nog dieselfde naam (stamnaam) dra. Dieselfde stam of 'n deel daarvan het later in die Republiek gewoon, ewe noord van Komatiepoort.

¹²³⁾ Later ook „Contolaan”: Ngodolane.

Woensdag den 21ste. Ben wij getrokken tot onder aan de rivier Wienssaana. Die dag met water suipen van de schapen naam een Maquamba een schaaap, zag Willem het, liet hij (de) schaaap los, wijs Willem het aan die bij hem van die volk was, om die vee te helpen jagen. Die andere zei dat hij hem doot schieten moes, maar hij nam de vlug. De morgen is ik en Pieta gereden om te zien voor de Captijn seekoeijen te schieten, schoot ik een, en Pieta twee. Zei ik dat het genoeg was. Een jonge os die Cornelis in spannen wouw (is) weg gebleven; twee volk is terug gegaan maar kwam de avond niet.

Donderd. 22ste. Ben wij getrokken tot aan de rivier Comati.¹²⁴⁾ Zei de Knopneusen, dat de rivier vol was; hij had water maar niet veel, maar door de grote van de rivier kon wij hem beswaarlijk door. Toen wij uit gespanne was, zei die volk van Makoedelana, die ons de vee zouw helpen door brengen, dat ik voor haar een sekouij schieten mog, dat zij blijven zal tot wij door is. Mijn spek was juis op, is ik, Pieta, Strijdom (en) Carnelis — ik nam met Pieta en Gustaf paarden, de andere te voet — (gegaan) schoot ik twee, Pieta één maar niet gekregen. Wij nam van een de spek en liet de vlijs en de andere voor haar.

Toen wij dicht voor de Comatie was, bleef twee beeste die siek was in de modder; steurde ik Anthonie met Knopneusen om het uit te halen, maar het kon niet meer gaan. Gaat van de getal drie af, met die ossie die agter gebleven is, blijf de getal 481.

¹²⁴⁾ Komatie of Krokodilrivier, noord van Lourenço Marques. Die rivier is sedert die vroegste tye bekend gewees onder 'n groot verscheidenheid van name wat verband hou met die Magwamba en Zocloe tale, terwyl die Engelse hom ook 'n eie naam gegee het: Oemkomagazie, Komatie, Oemkomanzie, Oemkomagatie, Oelwandhle, Manice, Manissa of Manhissa, ens., en „King George River“! Vgl. *Cape Monthly Magazine*, 1872, bl. 115.

Vrijd. den 23ste de morgen jaag wij de beeste de rivier door; Lourins had gezegd dat de water niet diep was, ging de beeste te laag aan de over(zij) uit, versuip drie van de sieke, en een vang de krokodil, twee bijt hij dat die kwalik lopen kon. De avond moes wij de beeste weer door brengen. Nu gaat van de beeste getal Joeman en Witbal van Pieta, Regter van Carolus, Romane van mijn, is vier blijf de getal 479.

Saterd. 24ste zouw wij de schapen door jagen; de avond had wij mijne nog niet allemaal door. Ik zei dat wij maar door brengen moet zoo veel als wij eenigsins ken; zei Jan en Albag, dat zei niemand heb die bij haar schapen slapen ken aan de overzij, dat zij het de andere dag vroeg zal door brengen. Toen ik dat hoorde, zei ik, of wij versekerd is als wij de schapen door bring de andere dag, wij de wagens ook door krijgen zal.

Sond. den 25ste. Wij wouw geen tijd verliesen, heb wij de schapen alle door gebragt, is van Al(bag), zoo als hij zeg wel een twintig verdronken, en van mijn zal ook wel zoo veel doot wesen, met sieke die niet door swemmen kon. Van Jan is ook wat gebleven.

Maand. den 26ste. De morgen vroeg heb wij ingespannen, is wij na de drif gereden die aan de bove kand was, en niet zoo diep voor de wagens. Het ging beswaarlijk, maar egter gelukkig, als alleen Bota kon niet doorkomen, heb Jan tien van zijn osse voorgehaakt. De vrouwen en kinderen kwam met de Knopneusen haar boot door, zij had ('n boot) die zij van de bas van boomen maakte, en van blokken die zij uit holde. Ik had nog een en een halve vaatje kruid, liet ik ook daarop setten. Toen wij door was, gaf Carolus haar een os die in de water blijve is voor haar moeite. Zij moes hem de vel in een hoorn brengen.

Wij had ons vee besteld na de drift te komen, is wij een eind afgereden maar toen wij zag dat het zononder was en het begon te regenen, zei ik, dat wij maar uitspannen zal, is ik weer na de schapen gereden. Ik kwam daar donker, en 't begon te regenen, had ik met de kinders niets te eeten. Willem zei dat de vogels de schaaap die ik geslag heb, die dag opgevreten heb, door toedoen van Sakana. Nu bleef die schapen van Jan en Albag twee nagten zonder haar. Ik had de voor wag, toen mijn wag omtrind om was, begon de regen zoo sterk dat ik de kinders niet onder de matje kon uit late gaan met haar gewees, blijf wij de geheele nagt in de regen. Het was de derde nagt die ik door bringen moes zoo als Philip Raats zeg: uitgenomen de bastaard mijd.

Van de beestegetal gaat, wat agter gebleven is nog af, Witsenbergh van Carolus, en Duiker. Moes daar wesen — met Jufr. Schepers en Botha zijn en haar beeste en ossen 477.

de kreupele veers die de krokodil gebeten heb, gaat af blij 476.

de Kreupele ossie van Carolus, gaat af, blijf de getal 475.
 Pieta en Carolus tel 459.
 Mankeerd aan de getal 18.

Nu gaat van de 459
 twee af: de kreupele veers en de kreupele ossie van Carolus, blijf 457.

Twee mis wij aan de haar: een os van gen: Rooijland, en Tiegerbergh van Pieta.

Ik zei aan de groot kaffer dat hij zouw volk steuren om te zien dat die beeste meschien die nagt met de onweer en regen verstreken is; die hij steurde kwam, en zei dat die beeste niet te vinden is. Vraag hij mijn dat hij mag terug gaan na zijn huis; ik zei dat hij blijven zal tot die beeste voor den dag komd, of dat ik hem vas maken zal. Maar Antonie en Louwrins zei, dat zij het niet goedkeurde, omdat de vort met die volk handel, en zij mag meschien van de vort soldaten, die gesteurd word om te handelen daar over de kop inslaan; maar dat ik het aan de Goeverneur van de vort bekendmaken moet, dat zij dink dat ik het betaald krijgen zal. Ik zei aan de groot kaffer, dat ik de beeste de morgen tellen zal, en hem zeggen hoeveel mankeerd, ken hij het aan de captijn zeggen, ken hij uitvinden waar die beeste beland is. Hij zouw dan wagten, maar hij (zou) bij de kraal slapen.

Dinsd. den 27ste. Ben wij voor de regen weer stil gebleven, ik zouw de beeste op gaan zoeken maar was niet gerus voor de rivier, als die af komd dat ik niet door zal komen, wand de volk zei dat zij de water te wagten is. Moes ik het zoo laten, dat tegen mijn zin sterk woelde. Egter moes ik mijn bedwingen, maar nam mijn voor vroeg of laat die Captijn als ik geen beter assestinsie van hem ontfang, waar te nemen.

Woensd. den 28ste. Ben wij getrokken tot aan de Makonijwe valij,¹²⁵⁾ heb Carolus een (makouw) geschoten. De morgen vraag ik na ons groot kaffer, maar hij kwam niet voor den dag en de beeste was ik kwijt. De Captijns naam daar wij ons bevind, was Contolaan.¹²⁶⁾

¹²⁵⁾ Machahoino-moeras (kaart van Jeppe).

¹²⁶⁾ Vgl. aantekening by 20 Maart, bl. 292.

Donderd. den 29ste. Had wij de gehele dag zo te zeggen regen, heb wij niet getrokken. Daar verlies Albag zijn laatste paard, en een van mijn swager van Aard, die ik bij mijn had, en een kouij van Jan Pretorus. Die siekte vermeerderd dagelijks met de beeste, dat wij de hoop bijna op gaf.

Makouwe Falij Den 30ste Maart 1838.

De Captijn Contolaan mag men vertrouwen, hij heef ons goed en trouw behandelt, beloof aan alle nakomende de zelfde te doen. Zijn veld leg aan deze kand van de rivier Comati. Hij heef mijn versog zijn goed karakter te geven, opdat hij het bij gevolg aan alle andere kunnen tonen. Hij heb ons ook de beste weg door late brengen. Ik ben uw Dienstwillige vriend en Dienaar

L. Trigardt.

Vrijd. den 30ste. Ben wij getrokken tot aan Slawaana; de Captijns naam is Masaasie.¹²⁷⁾ Wij had die dag sware bosveld en santgrond, zoodat wij trekken moes tot donker eer wij water bekomen kon. Die dag is negen sieke beeste doot en staan gebleven. Die beeste gaf ik de vlees aan die volk die met ons gekomen was, en de velle en horens moes zij voor mijn bij de Captijn brengen gaf ik hem een vel en horens van een witte os.

¹²⁷⁾ Zihlahla? (Kaart van Jeppe.)

APRIL 1838.

a) niets als eenige stukke vee gegeven voor eeten en hij was met mijn ten volle te vreden. Hij heb mijn drie van zijn volk mee gegeven tot na de vort, maar of zij zoo ver gaan zal weet ik niet.

Ik ben Uw Dd. vriend en Dienaar

L. Trigardt.

De Adres was:

Aan de vrienden
die na mijn komen mog.

Woensd. den 4de. Ben wij getrokken tot aan de eerste Falij, daar was veel sekouijen heb Carolus, Botha en Pieta eider een geschoten. Ik heb een gekwets, Jan heb ook twee of drie gekwets. Toen wij bij de water was kwam Keijster de klijn Bosseman van Jan, zeggen, dat Ragel overleden is, aan de Koorsiekte. Heb Jan haar begraven. Toen wij aan schieten was, was daar veel schoten gevallen voor dat ik de gelegenheid (had) een schoot te doen, en zij had niet een doot geschoten. Schoot ik een sekouij; men dag dat hij doot was maar de schoot was een wijngig te laag. Zei ik uit boerte, dat zij zooveel met de water naijers blaf, en schiet niet een doot.¹²⁸) Was Jan zoo veel geaffronterd, dat het niet veel scheelde of wij had met hem moeten twisten; ik

a) Hier moet die aantekeninge van vier dae uitgeskeur wees. Dit het na alle waarskynlikheid sonder opset gebeur, deur naamlik later 'n bladsy uit die boek te verwyder — miskien vir 'n brief — wat deel hiervan uitgemaak het.

¹²⁸) Vgl. *Voortrekkerense*, verklaring L. de Klerk: „Jan Watermeyer” word daar vermeld as slegte soort snaphaan.

had niemand genoemd, niemand geblameerd, maar hij was toornig dat zijn geweer verslegt word. Carolus zei, dat hij niet een sekouij geschoten heb zoo lang als wij bij malkander is, als die geweer goed is moes hij van zoo lange tijd en veel schoten een geschoten hebben. Ook zei hij, (Jan) dat ik altijd een ander zijn ding sleg maak, en mijne is altijd beter. Ik zei dat hij zijn ding voor in zijn broek heb. Zei hij dat het mijn niet raak, al had hij ook twee voor in zijn broek.

Donderd. den 5de. Ben wij getrokken tot bij de groot valijen in Siriti, heef een bees blijven staan. Toen wij uitgespannen was, kwam van Marandijn ¹²⁹⁾ zes volk om te zeggen dat hij de andere dag komen zal, dat hij die dag te veel regen gehad heef. Ik gaf haar een schaap te slagten, zij zouw mijn de andere dag de weg aan wijsen. Carolus schoot die dag een krokodil, Pieta een makouij en Jan ook een.

Vrijd. den 6de. Ben wij getrokken tot aan de twee valijen, zouw wij voor Marandijn sekouij schieten, viel het ongelukig uit dat wij met de wind en ongelegentheid niet een kon doot schieten; een sprong uit de een falijs en liep na de ander, Pieta schoot hem door de nek, ouwe Strijdom schoot hem geheel mis, mijn geweer was juis af geschoten, en was vuil, kon ik de kogel niet gouv af krijgen schoot Jan, toen hij in de water ging. Anthonie schoot met lopers, de kaffers steekte al gedurig aan de agter beenen, maar alles kon niet helpen de sekouij ging de valij in, was vrij. Uit rijen kwam de kaffer Howie bij ons, wouw Anthonie gaan maar hij zei dat 't te ver is; zei hij dat hij de andere dag gaan zouw.

¹²⁹⁾ Maragouin (op sy Engels), vgl. *Cape Monthly Magazine*, Mei 1872, bl. 115.

Saterdag den 7de. Ben wij getrokken tot op de grins van Makouijen en Siriti. Is vier beeste blijve leggen, en die vorige dag drie: de wit pens os en een kouij.

Marondijn vraag mijn om zijn karakter, gaf ik hem de navolgende:

Sieriende, den 7de Maar ^{129a)} 1838. Maronthijn is bij de Fort voor een goed man bekend, en heef mijn ook goed behandelt, beloof aan alle witte menschen dezelf te doen.

De Captijn Madoekombe sturd mijn met zijn groot kaffer drie Kalbasse honing en een mant rijs, soet en suiker riet, een hele partij; laat mijn ook vragen om een briffet (brevet) als daar na mijn menschen komd, dat zij hem geen kwaad mag doen. Ik gaf hem drie schapen en zei dat ik het doen zal. Daar op gaf ik hem de na volgende brief. Ik vraag aan Lourins of hij die brief ken, en hoe hij bij de Fort bekend is.

Makouijer den 7de April 1838. De Captijn Moedoe-koemba is bij de vort voor een goed man bekend, versoeck mijn aan alle witte menschen te zeggen, dat zij hem geen kwaad mag doen als zij in zijn land kom. Hij beloof aan alle witte menschen goed te doen hij heef mijn goed behandelt.

L. Trigardt.

De adres was aan

Alle witte menschen,
die hier komen mag.

Toen uitgespannen was is Anthonie en Carolus gegaan na die man die gekomen is na ons van de Goeverneur, en zou de andere dag weer komen. Howie brag voor Anthonie een vlesje rom van zijn vader.

^{129a)} Moes wees: April.

Sond. de 8ste. Heb wij na Carolus gewagt.¹³⁰⁾ omtrind vier uur na middag, kwam hij met St. Maria en Anthonie. Zei dat de Goeverneur geen soldaten steuren wouw, heef hij hem aangepresenteerd na mijn te komen, en met mijn na de Fort te gaan. Zei dat de Goeverneur kwaad was dat Anthonie of Lourins niet zelfs gekomen is, dat zij weet dat hij geen man heef die mijn brief lesen ken. Ik verschoonde mijn, met dat ik niet op mijn kon nemen een te steuren, en had geen man die ik mee kon geven of ik zouw moeten blijven liggen, presenteerde hij mijn een brief te schrijven aan de Goeverneur uit mijn naam, nadat Anthonie en Lourins hem ons tegen spoed had gezegt.

Hij brag een kalbas rom van omtrind tien bottels, die de Goeverneur mijn stuurde, en een mediesijn bottel suiker voor de sieke; heef mijn vrouw aan de zieke gedeelt. De avond gaf hij mijn tot presint een hemd van gestreepte, goede stof, een onder baatje van swart vruweel en een witte over broek. Aan Carolus had hij gegeven een hemd, een witte boven baatje en een broek van witte stof. Ik gaf hem de avond Pieta zijn wagen tot slaapstee, en aan zijn volk gaf ik een schaap ten eeten.

Maand. den 9de. Ben wij getrokken tot bij de kraal of plaas van de kaffer Comanie. Heef die dag zes beeste blijven staan. Toen wij uitgespannen was kwam Comanie, brag mijn twee manten patatas, een mant rijs en een pot bier, die ik aan Lourins (gaf). Ik zei dat hij wagten moet, dat (ik) hem vlees te eeten geven zal als mijn schapen komd.

¹³⁰⁾ Carolus is inmiddels blykbaar vooruitgestuur, wat miskien vermeld was op die ontbrekende bladsye na 30 Maart.

Wij sag de schuit van St. Maria langs de rivier op seijlen, zei hij, dat hij orders gegeven had voor hem rijst (te) ruilen bij de Kraalen aan de bove kand.

Daar was die dag zes beeste blijve staan. Zei aan die mijn de provisie gebrag had, dat hij de vlees nemen ken, en vellen en horens voor mijn.

Dinsd. den 10de. Ben wij getrokken tot aan Maratkwijn.¹³¹) Is die dag twee beeste en Carolus zijn paard blijve leggen. Ik vraag aan St. Maria, of ik mijn sware goederen niet met de boot zouw kunnen gaan na de Fort. Zei van ja, wand ons osse was zoo swak, dat wij nouwelijks over die weg kon komen door de swaarte van de weg: wand wij had gedeurig sware sant en tuinen door te rijden. Ik had aan Anthonie en Lourins eider een paar kouijen tanden gegeven, set sij ook af.

Woensd. den 11de. De morgen zat wij ons goederen af, ik en Carolus had twintig tanden: veertien bulle en zeven kouij tanden. De morgen kwam drie grote mannen, brag mijn veel provisie en honing, gaf ik haar een kouij, en aan een twee schapen. Die sprak gebroken Engels, hij was ten vollen te vreden met zijn ontfangs. De avont te voren had een mijn vier hoenders en rijs, suikerriet gebrag met haar tweeën, die gaf ik een vette kouij die niet gaan kon. *Woensdag* ben wij getrokken tot omtrind Mabota; blijf die dag ses beeste staan, heb ik door de groot man van die kraal of plaas laate af slagten en de vellen en horens aan mijn te bringen voor de flees. Hij brag mijn drie hoenders, een pot bier, soetriet, en suiker riet, die zij Kanatoos noemde. De avond liet St. Maria mijn zeggen, dat hij de morgen vroeg met Anthonie, na de Fort rijden wil, als ik hem paarden geven

¹³¹) Marakwene? (Jeppe.)

ken, dat hij de andere dag weer bij mijn wesen zal, dat hij alleen de Goeverneur van onse koms verwittigen wil, en waar hij ons plaasen zal.

Donderd. den 12de. De morgen toen de haan kraaijde liet St. Maria mijn wekken, zei dat hij gaan wouw na de Fort met Anthonie te voet. Ik zei dat hij Pieta de paarde moet late opsalen en liever te paard rijden, is hij en Anthonie gereden en zouw dezelfde dag weer bij ons komen, ons te zeggen waar de goeverneur ons plasen zal. Hij had ons een falij besteld, daar wij de dag moet uitspannen, dat hij daar bij ons kom zal. Maar toen wij bij Mabota kwam, hoorde wij dat de water aan de bestelde falij uit gedroogt was; is wij uit gespannen bij de fontijn Salati dat de leste water was na de Fort. Ik zei aan Lourins dat hij een man steuren moet om St. Maria dat te doen weten. Zei hij van ja, maar hij had grote verlangen zelfs te gaan. Zei ik dat hij zelfs gaan kon, en daar zelfs kennis van te geven aan St. Maria. Toen ik uitgespanne was kwam Jik van Masakana en zei dat zijn Captijn mijn een olivants tand steurd zoo als de andere Captijns gedaan heb, dat hij niet minder wesen wil, en als ik aan de Fort is, zal hij bij mijn komen en met mijn spreken. Ik zei van ja, dat ik het liever ziet als dat hij hier bij mijn komt, dat ik alle dagen veel moeijelijkheid heb, ik gaf Jik een schaap voor hem en die bij hem was; brag hij mijn een olivants tand uit namen van zijn captijn, moes ik hem geven drie schapen en, een bees, om de captijn zijn hart lekker te maken. Ik gaf het hem is hij weggegaan.

Vrijd. den 13de omtrind 8 uur kwam St. Maria, en zei dat wij gaan moet. Was de beeste in het veld, heb wij ze late halen en ingespannen. Kon wij niet zoo veel ossen die trekken kon krijgen. Zei ik dat wij de wagen van

Strijdom en mijn pakwagen zal laten staan, hoewel dat ik het niet nodig had mijn wagen agter te laten, wouw ik mijn ossen van Botha en jufw. Schepers niet nemen, dat zij agter zouw blijven.

Omtrind drie uur namiddag kwam wij aan de fort. Wij deet verschijde schoten met ons geweers, maar wierd niet beantwoord.

Toen wij de werf inkwam, was de Comedant met de soldaten bij de voorste wagens; dat was mijn en Pieta zijne was de eerste, wijs zij ons een plaas aan daar wij de wagen alle trekken moes. Wij trok ze alle daar, volgens bevel van de Goeverneur. Toen uitgespannen was, liet de Goeverneur mijn met alle die met mijn was, te zeggen mans en vrouwen, roepen. Ik zei dat de vrouwen niet komen kon, dat zij begeer een wijnig te mogen wagten. Kwam de bootschap van ja, dat wij mans ten eersten komen moes.

Ik was vuil van met de werken met ossen en wagen, maar trok haastig een hemd aan, die ik presint gekregen had van St. Maria, en een paar sokkies, en een paar schoenen, die hij St. Maria gesteurd had te verkopen, had ik genomen. Trok ik aan, ging wij gesamentlijk, — te zeggen ik, Jan Pretorus, Hendrik Botha, Carolus, Isaak Albag, en Pieta ging mede.

Toen wij binnen was en aan de Goeverneur onse groete af gelegd had, die zijn ambt waardig was, laat hij mijn zeggen door Lourins en Anthonie, dat ik hem de waarheid zeggen moet, wat de reden is dat ik daar van ons land is weggegaan.

Ik zei aan zijne edelheid: 1ste, dat de grins van twee Colonies door de Swarte Natie is verrinuweerd geworden. 2de dat de Goevernement alle slaven op vrije voeten steld.

3de dat de Goevernemint de Africaander tot soldaat vraag. Daarop heb ik gezeg, dat ik na de Portugeese kustte gaan zal.

De Goeverneur zei, dat hij dat aan de Goeverneur van Mosenbiek raporteeren moet. — Hetwelk de hoof plaas is, van de Oos kus aan Africa, toebehoorende aan de Kroon van Portugal.

Ik zei hem, dat met mijn negen wagens meer is mede gekomen, zoo als ik hem in mijn brieven geschreven heb, en dat ik verstaan heef dat die menschen alle vermoord is: negen en veertig in getal behalven dienstboden.

Daarop zei de Goeverneur, dat hij ons plaas geven zal waar wij wonen ken na onse verkiesing. Daarmede had wij gedaan. Ik op, en maak mijn komplement, ging na mijn wagen.

Nouwelijks was ik daar of de Goeverneur laat mijn roepen! Ik ging ten eersten, vond mijn makkers nog bij de Goeverneur in huis. Na mijn complemint gemaakt te hebben, vraag ik wat zijn edelheid mijn te belasten heb.

De goeverneur antwoorde mijn, dat het de gebruik hier in de Fort is dat alle geweers bij de comedant in de huis staan moet. Ik merkte aanstons dat op ons enige argwaan gesteld is geworden. Zei ik, dat als het de orders van zijne edelheid is, hij het doen ken; dat ik niets tegen zijn majesteids orders hebben of doen wil. De Goeverneur had mijn drie geweers toe gelijd, bij zijn orders dat hij aan mijn zijde, die ik houden kon. Ik zei dat, als het zijn orders is ik geen begeer, en liet de leste halen. Hij nam het dan in zijn huis.

De avond liet hij ons alle roepen, mans, vrouwen en kinderen. Was wij alle bij hem in huis, hij zijn vrouw en alle offisiërs, scheen verblijd te zijn van onse gelukkige door-

tog en aankoms bij hem. Ons wierd onthaald met koek (en) tee te drinken.

Gedeurende dat wij daar was, kon ik niet te huis krijgen wat de schielijke verandering was, van onse aankoms omtrind ons geweers. Toen wij bij ons wagens was, sprak wij daar over. Zei ik, dat ik met de Goeverneur spreken zal, en na mijn gevoelens de geweers bij ons krijgen zal. Toen wij bij ons wagens was, kwam St. Maria en versogt ons mans bij hem te komen. Is ik, Jan, Botha, Carolus gegaan, zei St. Maria, dat de goeverneur zijn verlangen is, dat een man met hem spreken moet, dat hij als dan alles zal te regten maken, — — dat zei hij door Lourins en Anthonie. — — Zei Pretorus, dat niemand voor hem spreken hoeft, dat hij voor hem zelfs spreken zal. Ik zei en Botha, dat hij alsdan voor ons alle spreken mag; zei Pretorus: ik spreek voor niemand, en niemand hoeft voor mijn te spreken. Ik zei, dat het volgens St. Maria, Lourins, en Anthonie zeg, de Goeverneur zijn verlangen en wins is. Zei Pretorus, dat hem niemand geroepen heeft, hij is baas van zijn zelven. Ik zei, dat hier niet een is die zeg, dat een over hem baas wesen moet, maar alleen dat het de Goeverneur zijn wins en verlangen is met één te spreken.

Daarop zei Carolus, dat het de Africaander zijn ongeluk is, als hij wat beginnen wil, dat alle maal haar eige baas wesen wil; dat door die weg alles verkeerd komd.

Botha wouw Pretorus ook te regten helpen, maar hij blijf bij zijn verkeerde gedagten. Wouw ik Pretorus dat onder zijn verstand brengen, dat hij daaromtrind geen goed gevoelen had; maar hij bijtte mij zoo hard (toe), dat ik verplicht was hem zijn verkeerdheid rond uit te zeggen, en dat hij niet dinken moet dat hij met zijn swagers te doen heb, en dat hij aanstonds met zijn geweer dreig. Vraag hij

wie hij gedreigt heb. Zei ik: Anthonie wouw gij ook schieten dat hij bars! Maar dat ik ziet, dat hij een liefhebber is van baklijen, dat hij met Carolus moet baklijen, dat hij ook graag baklijd, en ik is vijf en vijftig jaar oud geworden en nooit baklijd; hij ken dinken dat als hij uitdeelt hij meschien zooveel ontfangen ken als hij uitdeelt. Daar viel veel praatjes, zei ik aan Carolus dat hij stil swijgen moet, en ging ik een ander vertrek. Is Pretorius na de wagens gegaan.

Ons hospes had zoo mooi ingenomen, dat hij de andere dag niet wis wanneer wij vertrokken is!

Saterd. den 14de verstond ik door Lourins en Anthonie, dat Pretorus na mijn de dag te voren met de Goeverneur had gesproken, dat hij mijn niet kende maar dat zijn vader hem met mijn mee gesteurd heb om kruid en koegels te kopen, en dat hij dan komen moet om zijn vader te halen. Zei ik, dat ik weer na de Goeverneur gaan zal om mijn geweurs, wand toen kon ik lig rajen waar de knoop lij. Ik vraagte aan zijne edelheid, wat ik met mijn kinderen die agter dat vee gaat doen zal zonder geweer, en de Maquambas gaat met haar geweer in de veld, als daar meschien vijand komd?

Zei zijne edelheid, dat die in de veld bij de vee gaat, met geweurs gaan mag; maar de avond weer bij de Komedant in huis te bringen!

Dat verwonderde mijn zeer; dag op de Hottentots in oude tijden in ons land.

Daar op vraag ik aan zijne edelheid als het komt te gebeuren, dat de vijhand en de nagt komd, mijn geweer bij de Komedant in huis staad, moet ik het daar halen? Als ik komd is mijn vrouw en kinderen meschien vermoord;

zoodoende ken ik mijn vrouw en kinderen volgens mijn eet en plig niet beschermen.

De Goeverneur was een man van goed gevoelen stimde met mijn mee, zelfs zijn gemaal die een menslievend juffer was, zei dat het haar gevoelen ook was. De goeverneur zei, dat het de waarheid is al wat ik zei, maar dat hij de stim niet alleen voerde; dat de Goeverneur die gesteurd heb om ons te halen overleden is eer wij hier was en dat nu alle de offesiers met hem de stim voer, te weten: de Komedant, en twee comesaressen; dat hij de grootste comesaris zal late kommen, en horen wat of hij zeg.

Toen hij komd, was hij een klijne, magere, en heel blouw van couleur, man. Hij had met hem een lange gesprek daarover, maar hij kon hem niet zoo ver krijgen. Zijn vrouw kon niet swijgen, wierd de klijn swartje kwaad, is hij weggegaan, en zei, dat hij alsdan niets zeggen kan. De goeverneur zei aan mijn, dat hij het niet anders maken ken; maar dat hij mijn drie geweers permiteeren zal. Carolus zei dat het hem leet doet, dat hij zijn geweer presenier maak, en hem niet; dat hij veel liever gezien had, dat hij hem bij zijn geweer genomen had, ging hij weg en ging aan huilen.

Ik zei aan zijne ed., dat ik veel liever gezien had dat zijne ed. mijn in de bos gelaten had, kon ik mijn geweers bij mijn hebben in cas van aanranding, en gerus sterven als de vijhand mijn overwind. En dat ik alsdan liever weer in de bos gaat.

De goeverneur zei dat het alles de waarheid is wat ik zeg, en dat hij nu alle de stimhebbende mannen bij hem zal late komen en daarover spreken.

Ik dankte hem en boog mijn, en ging uit. De goeverneur zei nog, dat hij als dan mijn zal late roepen waar ik hem

ook voor dankte. De Goeverneur was comedant in de Goeverneurs levenstijd.

Toen de Commesaressen en Comedant bij hem was, had zij een lange raad met malkander. Eindelijk liet hij mijn roepen met Lourins en Anthonie. De Goeverneur zei, dat alles regt gemaak is, dat wij al ons geweers bij ons krijgen ken, dat ik aan (al) de andere halen ken bij de Comedant.

Ik dankte hem voor zijne goedheid; is ik gegaan, was Pretorus en Albagh niet te vinden. Is ik met Carolus en Pieta gegaan en de geweers gehaald. En mijn kruid, die ik nog had, had ik de Goeverneur versogt in bewaring te nemen, moes de Commedant in mijn presint wegen en een brieve geven, bij alle tijden aan mijn uit te geven tot mijn gebruik. De vaatjes weegte te samen zes en negentig en $\frac{1}{2}$ lb.

Ik liet alle geweers na de wagens bringen. Toen Jan zijne zag; vraag hij waarom de Goeverneur nu al ons geweers gegeven heef. Carolus zei dat een eider voor hem zelfs spreken moet: waar hij nu gewees is, dat hij niet gesproken heef voor hem. Maar Pretorus gaf geen antwoord.

Toen de vee de avond kwam, zei Pieta, dat hier geen water is voor ons vee, had wij van voren aan weer moeite, maar de wagters zei, dat de beeste water gehad heef. Zei Pieta van neen, is hij en Anthonie gereden, maar kon geen water vinden. Zei Anthonie, dat aan de andere kand water is, dat hij de andere dag vroeg met mijn rijden zal en te zien na de water.

Sond. den 15de. Is ik en Anthonie gereden na de water te zien; wij vond veel zijvering maar niet dat de vee suipen kon. Piet laat de vee onder die tijd gaan waar ik hem gezeg had dat water is, kwam hij bij de tuin van de heer Denijs, was de meeste water, maar, Botha, (en) Jan ging met Pieta, liet zij de beeste drinken, kwam de heer de Nijs, sprak over

zijn rijs, de kaffers was bij, die de rijs kende, verstond Piet en Botha niet wat die heer sprak, en kende geen groejent rijs; maar Pieta merkte, dat hij geen goed sprak, ging de beeste keeren. Zei en wijs hij met en sprak in gebroken Engels, dat hij zal vijt (fight: vechten) en dreigte na de beeste. Pieta zei dat aan mijn, dat de beeste niet veel schade gedaan had voor die dreigement. Is ik na de heer Denijs gegaan, en presenteerde hem de schade te betalen en verschoonde mijn, dat wij geen groejent rijs kende, maar dat ik hem de schade betalen zal. De heer verschoonde hem, en zei dat hij niet hebben wil dat hij het niet zoo gemeend had.

De goeverneur zei, dat het niet mooi is dat mijn kinders agter de vee in de veld gaat, dat ik de Captijn vragen moet van zijn volk te huuren, en ik moet eider man twee vaam donker ¹³²⁾ — kos één rds. — geven voor een maand. Hij zei dat hij de Captijn gezegt heb volk te vragen en bij mijn te brengen, die het doen wel. Ik zei dat ik vijf man nodig heb.

De avond, dat ik bij St. Maria sat te praten, kwam de heer Denijs ons bezoeken, en sprak veel over die geval van de beeste in zijn rijs tot zijn verschoning, dat het van de vijn rijs is die hij uit Sevolen (Sofala?) gehaald had, en zoo sware timpees (tempeest) gehad had, die 14 dagen gedeurd had, dat zij geen nag of dag bekennen kon, juis op de beste grond gezaaid had om in die aard te komen. Ik zei dat mijn het al zoo veel leet doet, dat ik hoop ook van die aard te krijgen, zei dat ik hebben zal.

Maand. den 16de. Heb ik de andere dam laate maken van de Captijn die de Goeverneur gezegt heb, die ik vragen

¹³²⁾ Negosie. Vgl. 20 April, bl. 314 *infra*.

moet en met hem verackoordeert was voor sieke beeste. Heb ik hem voor eider dag twee beeste gegeven die blijve staan is. Hij had die dag vrouwe en mans in de werk, maar ik kreeg wijnig water.

Dinsd. den 17de. Is mijn vrouw, Goestaf, Jerimi, Annie, en ouwe Daniel tegelijk siek geworden, aan de koors.

Ik vraag aan de Goeverneur of hij goed mag vinden dat ik mijn vee een gedeelte uit leg bij de naaste water, dat het voor mijn zooveel moeite geef; zij had de nagt een tuin van een sarsant vertrap. Zei hij van ja; heb ik van de beste beeste twee hondert agt en sestig weggesteurd. De man wouw niets hebben voor de schade; zei ik, dat ik hem een of twee schapen geven zal. Hij zei: als ik wil. Ik zei dat ons beeste bij malkander loop, dat ik voor mijn pard dat uit genegentheid geef om zijn schade niet te pretendeeren.

Dinsdag heb ik de pakwagen late komen. Toen de wagen stil gehouden wierd, dat ik belasten zouw waar het staan moet, liep Albag na de wagen, en zei aan de Bosseman, dat hij na zijn wagen komen moet; — wand (de) Bosseman was siek, was altoos op de pakwagen met trekken.

Toen uitgespannen was, vraag Albag Wintvogel: waarso, Cornelis? Zei dat hij hem na Jan zijn huis heb zien lopen. Albag zei: dan ik Kaat haal. Hij ging onvermerk en vond hem niet daar, kwam hij, was Wintvogel bij zijn wagen. Een poosie tijd daarna, liet Jan hem roepen na hem. Albag en Jan had strijd, en veel lawaij wierd van weerskanten gemaakt. Ging Albag na de Goeverneur, en klaag over Jan. De Goeverneur zei, dat Lourins en Anthonie mijn versoecken mag aan Pretorus te zeggen, dat hij de Bosseman aan Albag geven moet, want hij had de saak van Lourins en Anthonie gehoord. Zei Lourins, dat ik het niet doen zal, omdat Jan, als ik hem iets zeg, dat ik zie dat verkeerd

is, altoos rusie maken en baklijen wil. Liet de Goeverneur mijn en Carolus roepen. De Goeverneur zei, dat ik hem de waarheid zeggen moet: wie de Bosseman toekomd Jan of de Vransman. Ik zei: de Vransman, wand hij heb hem meegebrag. Zei de Goeverneur aan Jan, dat hij de Bosseman aan ^{a)}

Woensd. den 18de. Heb ik de schapen weg gesteurd met Pieta en Kootje van Jufr. Schepers. Nadat ik de Captijn gevraag had of het met zijn toestemming is, dat zijn volk meegaat met de vee, hij had niets tegen zelfs de volk. Ik houijd de kreupele en sieke, was hondert agt en veertig, en eenige voor slag schapen. Die volk daar was verblijd, dat hij daar komd, presenteerde hem huis en kralen voor hem te maken.

De middag was mijn vrouw zoo sleg siek dat wij bijna alle hoop op gaf. Kwam de goeverneurs vrouw, die veel kennis van de siekte heb, en brag haar zoo ver, dat zij weer bij haar kennis kwam.

Toen de schapen weg was, had ik de kinders gezegt, de Sarsant een schaap te geven; zei Carolus, dat hij een ontfangen had.

Donderd. den 19de. Is Pieta weer gekomen, zei dat de wolf daar plaag.

De middag dat mijn vrouw een wijinig beter was, en weer bij haar volle kennis, maakte ik de lijs (op) van de zielen, die met mijn gekomen is, — daar de Goeverneur mijn om gevraagd heb. Ik schreef het als volg:

Lijs van alle zielen, die met mijn aan de Fort Lourinse Marquis, is gekomen:

a) By oorslaan van 'n bladsy is hierdie sin nie voltooi nie.

Getal der gehuide personen	5
Weduwenaar	2
Weduwe	1
Jongelingen boven de 16 jaar	8
Beneden	14
Dogters boven de 16	4
Beneden	7
Is de getal Christen	46 ¹³³⁾

met de vier Bastaard kinders van Albagh.

Mantatees boven de 16 jaar	1
Bossemans boven de 16	3
Beneden	3
Getal der zielen	53 ¹³⁴⁾

Fort Lourins Marquis den 19de April 1838.

L. Trigardt.

Twee Mantatees mijden is schappeerd, is niet opgegeven, nadat wij eenige dagen aan de vord was gekomen. Wij steurde van de naaste Captijn volk, na zij versekerde ons dat zij niet weggkomen zal.

Vrijd. den 20ste. Was mijn vrouw en alle sieke redelijk. Ik had zeven die lij met Willem Strijdom, en Jan de stief-kind van ouwe Strijdom.

¹³³⁾ Lees: 41 Christene en 4 basters.

¹³⁴⁾ Lees: 48.

De morgen toen ik opstond was ouwe Daniel op, en zat koffij te drinken. Vraag ik hem, hoe of hij is. Zei hij: redelijk, en zei dat ik verblijd was dat te zien, dat alle sieke redelijk is. Maar omtrind drie uur namiddag was de ouwe zoo zwak van de koors, dat hij buiten kennis was, en bleef zoo de gehele nagt. De siekte vervatte bij alle sieke.

De middag is Lourins met de schuitmannen gekomen om met mijn te ackoordeeren, wat ik voor de houd geven zal zoo groot als St. Maria zijn huis. Ik liet hem met haar ackoordeeren voor Donker, dat is Negotie goederen.

Saterd. den 21ste. Met hane kraaij is ouwe Daniel overleden, in den ouderdom van 78 jaar, 2 maanden, en 7 dagen. Ik liet de Goeverneur zeggen dat hij overleden is, en waar ik de lijk ter aarden bestellen mog. Ik liet hem begraven, en betaalde zijn begrafenis. Ik kon niet doen wat ik wou, wand mijn vrouw was zoo sleg die morgen, dat wij niet dagte dat zij de avond zien zouw. De Goeverneurs vrouw kwam en zei, of ik goed vond dat zij haar in haar huis nam. Ik zei van ja. Vraag ik aan mijn vrouw, maar door zinneloosheid kon ik niets van haar krijgen. Zei de Jufr., dat wij haar maar brengen moet, dat zij de camer berijd heb voor haar. Heb wij haar weggebrag. Zij bleef buiten kennis tot de morgen, (toen) kwam Pretorus zijn vrouw bij haar, vraag zij bij wie zij in huis is! En wanneer zij hier gekomen is. Zei Jufr. Pretorus haar hoe het was. Zij was zeer verwondert. Ik ging de morgen vroeg zien hoe zij de nagt had doorgebrag, wand ik heb geen tijding gekregen, kon ik niet sleg dinken, wand de jufr. had mijn belof als zij de minste slegter word te late weten, en het was tegen mijn over. Zij was bij haar volle kennis, hoewel seer swak, maar ik hoopte dat zij met Gods hulp weer herstellen zouw,

en dankte God voor zijn barmhartigheid, hoewel dat ik niet versekert kon zijn van haar herstelling.

Ouwe Botha lij ook reets twee dagen aan de zelfde siekte. Nadat ik met mijn vrouw gesproken had en Gods wonderwerken beschouijd had, en onse togten en siektens, zei ik, dat ik na ouwe Botha gaan wil om te zien hoe hij gesteld is. Ik vond hem zeer swak, dog een wijinig beter als hij is geweest.

Sond. den 22ste. De morgen was alle sieke een wijinig beter.

Zat ik bij mijn vrouw op haar kamer; liet de Goeverneur mijn roepen met hem de vroegstuk mede te eten. Kwam de kaf(fer) van Maboeta met eenige geschenke voor de Goeverneur, en brag de bootschap, dat de Goeverneur de beeste die van hem bij hem is, ken laate halen. Ik vraag aan Anthonie, wat voor beeste dat het is. Hij zei dat voor een reeks van jaaren Saboesa oorlog had, en de Goeverneur indertijd gevraagd had volk bij te sitten; had zij een grote partij beeste genomen tot buit, waarvan de Goeverneur een deel toekwam. De volk kon die beeste niet wegnemen doordat zij bevrees was voor aanval, liet het staan tot zij te huis of aan de vort gekomen zouw wesen en meer volk kon meebringen; maar toen zij kwam om de beeste wouw hij het niet afgeven, of zij moes vegten; is die volk zoo na de Fort gegaan. Nu had hij van ons komste gehoord! Dat wij zooveelle naties is doorgekomen met zooveel vee, en de sterkste Natie verslagen heb! Is hij bevrees dat de Goeverneur met ons op hem komen zal, en hem alles af nemen!

Maand. den 23ste. Is ouwe Strijdom van de vee gekomen, zei dat het nog alles wel was, als alleen een kouij is doot.

De middag kwam Lourins met de schuiten, die de houijs voor mijn huis gaan kap heef, hij zei dat zij niet al de

houd gebrag had, maar alles is gekapt, zij zal de andere bij parte wijs brengen. Wij had die dag een goede mark, wand wij had zes doode en sieke beeste voor houd, mielies, eijeren, en andere eetwaaren. Voor een half el van de grofste linnen of bafta, ruild met vier hoenders.

De sieke was die dag een wijnig beter, als alleen Gustaf had hevig de koors, en mijn vrouw zei dat zij zoo dorstig was. Zei de juffrouw dat zij haar medizijn ingegeven had, en dat die de dors wek, en dat veel water drinken de koors brengen zal.

Oude Strijdom zei, dat hij en Pieta verstaan heb door een Knopneus dat die twee mijden gevang is die hier uit de Fort schappeerd is.

Dinsd. den 24ste. Is oude Strijdom weer na de vee gegaan, heb ik met hem gesteurd 46 sieke beeste.

De morgen was alle sieke redelijk, zelfs mijn vrouw die de swakste was. Ik dankte de Almagtige voor zijn genade aan ons bewesen, en hoopte dat ons sieke herstellen mog worden.

De middag kwam Lourins mijn zeggen, dat die Knopneus een wijnig eeten verlang, op de weg die de houd voor de huis halen moet. Ik (gaf) hem beeste vlees, dat hij genoeg had, en zei dat hij lange houten brengen moet, zoo als die van St. Maria zijn huis; hij zei van ja.

Woensd. den 25ste. De morgen was mijn vrouw zoo onvergenoeg, dat zij geen water krijgen ken zooveel als zij verlang; zij wouw dan vertrekken. Ik herindert haar hoe swak zij gewees is, en door hulp van de juffrouw, die naas God haar behouden is was, haar zoover gebrag heef dat zij bijna de sterkste is van de sieke, dat zij de swakste was, en voor doot bij de Juffr. in huis gebragt is. — Ik zei, dat ik

mijn over de heer en juffr. bejammert, dat (als hij?) van haar sprak de tranen hem over de wangen rolde, en zijn vrouw die zeer onvergenoeg schene, of zij eits van de onvergenoegen van mijn vrouw bemerkt heb. Ik zei aan de heer en juffr., dat het niets als de dors (is) die haar onsteltenis maak, maar dat ik haar gezegt heb dat de juffr. haar met haar soep medecamenten heb ingegeven, die veel water drinken belet, hoewel zij versekerd is, dat het zeer veel dors verwekken zal, en daarom haar de water zoo te zeggen toemeet. Zij liet haar dog bewegen, vraag zij een hoen geroosterd. De juffr. gaf aanstons de kok daar kennis van, en zei, dat hij een jonge duif nemen moet. Toen het klaar was, brag de juffr. het, met gerooster broot, zij het (at) alles met goede aptijd. Een wijinig daarna was zij weer omtrind vergenoeg.

De heer en juffrouw was al zoo verblijd als ik zelfs. De Goeverneur versogt mijn, met hem de vroegstuk te eeten. Ik nam het met plasier aan. Omtrind tien uur kwam Pieta van de vee, en zei dat het nog alles wel was. Tegen de avond kwam een Corpraal bij de Goeverneur raporteeren, dat Catarina, een dogter van Albag, overleden is. Een wijinig daarna kwam Albag zelfs, vraag waar hij de lijk ter aarde bestellen zal. Ik dag dat het te schielijk was om daarvoor te sorgen; maar toen Albag weg was, hoorde ik dat hij rom had.

Donderd. den 26ste. De morgen was alle sieken redelijk, als alleen een dogter van Albagh was nog buiten haar kennis. De middag kwam Cornelis van de veekraal, zei dat zijn broer Kootje en ouwe Strijdom siek is. Ik stuurde aanstons Pieta met Cornelis te paard, om te zien of zij haar niet na de Fort ken krijgen.

Die nacht is ouwe Jong schappeerd, heb ik de morgen kennis van gegeven aan de Goeverneur, en de Knopneusen: Gablie na gesteurd.

Vrijd. den 27ste. Is Pieta met Kootje gekomen van de vee, is Cornelis daar gebleven, heb hij de schapen voor de klerasie goederen meegebrag, die hij van de Comedant van de Fort gehandelt heef, alsmede voor de schoenen die ik en hij gekogt heb, op den 13de April 1838 — de zelfde dag dat wij aan de Fort gekomen is.

Ouwe Botha was zoo sleg ziek dat wij bijna de hoop opgaf; de geheele dag door. De avond toen wij slapen zouw is Carolus na hem gaan zien, was hij niet beter.

Saterd. den 28ste. De morgen liet de Goeverneur mijn zeggen, dat de Knopneusen zeg, dat bij haar kralen een partij olivanten staad, of ik het gaan schieten wil. Ik zei van ja. Zijne hoogheid zei als het mog wesen dat wij een doot schiet, moet wij hem laate roepen, hij wel het gaarne zien. Ik zei dat alle dagen geen vangdagen is, hoewel jagdagen.

Is ik, Pieta, Carolus, en Anthonie gegaan. De olivanten stond in een digte vjne bos, een wijinig te ver. Maak de Knopneusen een alarrim met haar trommel en vluiten, kwam zij omtrind onder schoot. Daar was een die de grootste tanden had, zei ik, dat ik die schieten zal, maar hij was tusschen de ander, kon ik (niet) goed schieten, maar wagte na die dat hij goed staan mog, — viel in de bos een schoot van de Knopneusen, ging die olivanten aan loopen kon ik niet schieten van de boom, daar wij op stond, die gins en weer swaaijde, schoot Carolus, Pieta, Anthonie en meer soldaten, maar de olivanten ging met de schoten weg. Deet ik ook een schoot van ver. Aan de ander kand was ook Knopneusen keerde haar, kwam zij weer terug, schoot wij uit de boom, maar geen die wij zien kon die swaar gekwets

was, ging zij weer voorbij. Voor de derde keer kwam zij weer, maar ging ons een wijzig te ver voorbij, kwam zij reg na de Knopneusen die op een gemeen boompje zat schoot een van de boom ging zij die voorbij. Was een ander boomtje, zat twee op, liep de grote bul de boompie omver en stoote een de hele been open en de andere is ontkomen, zeg zij, maar mijn gedagten is dat hij doot is. De Knopneusen wierd schuw, kon zij de olivanten niet weer om krijgen, is wij weer terug gegaan zonder een doot te schieten.

Ik ging na zijne hoogheid en zei hem hoe 't was gebeurd, en de ongeluk van de neger — zooals zij die Natie noemden.

Zijne hoogheid vraag mijn een paarde, dat hij de middag een kuijertje buiten de Fort doen wouw. Pieta liet de paarde halen, maar 't was te laat na zijn zin; zei zijn hoogheid, dat hij wagten zal tot de andere dag. Ik zei van ja, en gaf orders de paarde voor zijne hoogheid als dan in gereetheid te houden.

Mijn vrouw was de gehele dag door zeer swak, dog zonder koors of pijn; en ouwe Botha was buiten kennis van de vorige nagt tot de avond, dat wij de twee nagtwaake (hielden).

Sond. 29ste omtrind 8 uur liet Jan mijn roepen, dat ouwe Botha dat afleggen zouw! Is ik ging dadelijk zien hoe of hij gesteld was, maar o wee, toen ik hem zeg, zag ik duidelijk dat de doot met grote schreden nader. Ik vond de heer Denijs en nog een vriend, die met mijn daar was gekomen, van de zelfde gevoelen. Nadat ik een weinig daar geweest was, is ik weer gegaan, om te zien hoedanig mijn lieve vrouw gesteld was, wand de Jufr. had haar op kruijen gestoof voor de geswel die zij aan haar gehele lighaam had. Ik vond haar zeer swak, dog zonder pijn. Zij zei aan mijn, dat zij zoo dronken in haar hoof is, en op haar maag zoo

beswaard is, en dat zij voor haar slegte hoop heb. Ik kon mijn droefheid niet verbergen. Zei ik aan haar, dat zij haar exempel aan de anderen nemen moet, die zoo lang zoo swak gewees is, en dog door Gods goedheid weer hersteld is geworden; en hoemeer zij haar gemoed met wanhoopen beswaar, haar herstellingen veragterd.

Jerimias was de vorige dag opgestaan, kwam haar bezoeken voor de tweede keer. — Omtrind middag kwam de bootschap van Jan, dat ouwe Botha een verwisseling gedaan heb, na de eeuwigheid. Ik kon niet van mijn sieke af, is ik niet gegaan.

Ik zei aan Pieta, dat hij na de vee rijden moet om te zien hoe ouwe Strijdom gesteld is; en als het mogte zijn dat hij sleg is, hem te bringen met zijn wagen.

De agter middag zei Jan, dat het de beste weesen zal, de lijk ter aarden te bestellen. Wij had soldaten om ons te help, heb wij hem weggebrag. Toen wij een end weegs was met de lijk, liet de Goeverneur mijn roepen. Ik dag dat het van wegens mijn vrouw was, is ik omgekeerd. Met mijn terug koms vraag jufr. Botha mijn, of ik de goedheid hebben wil haar overleden man zijn ouderdom, en wanneer hij overleden is, behoorlijk op te schrijven; gaf zij mijn een briefje daar zijn ouderdom op stond, aldus:—

1799 is geboren Pieter Johannis Hendrick Botha, den 15de Maart op een Vrijdag.¹³⁵⁾

De avond was mijn vrouw zoo swak dat zij geen (?) eilhoofdig was, ik bleef bij haar tot omtrind 11 uur in de avond, wouw zij slapen, zei zij, dat zij slapen wouw. Ik

¹³⁵⁾ Botha sou derhalwe nouliks 39 jaar oud gewees het, wat mens laat dink dat die jaartal miskien foutief neergeskryf is, terwyl Botha seker ouer moes gewees het, en die outeur nooit anders van hom praat as van 'n bejaarde man nie.

zei dat ik als dan na Goestaf gaan zal, en als het mogte weesen dat zij swakker word ik de Jufr. zeggen zal, mijn te laten roepen.

Maand. den 30ste. Om 8 uur kwam Pieta van de vee, zei de schapen en bokken vrek of de schapen gijle siekten heb. Ik had de Captijn laate roepen om te ackoordeeren voor de kralen te maken, maar was nog niet gekomen. Hij vraagte mij na de welstand van zijn moeder. Ik zei dat zij veel beter is als zij gister en eergister geweest is; maar Goestaf is wijinig of niets beter.

De morgen versogte de Goeverneur mijn bij hem te eeten. Na dat wij gegeten had, is ik na mijn kamer gegaan, kwam zijne hoogheid bij mijn; vraag mijn om de merrie van Pieta te kopen, wat ik vragen zouw. Ik zei, dat het Pieta zijn merrie is, dat hij zeggen ken wat hij hebben wil. Zei Pieta: veertig rds. Zei zijne hoogheid, dat ik het op een lappie papier met zijverletter maken mog. Ik deet het, toen zijne hoogheid het zag, maak hij dertig onder, en zei dat hij soveel geven wil. Ik zei, dat als hij te missen heb mijn een klijne jonge laten mag die omtrind 13 of 14 jaar oud is, voor Pieta, met hem te gaan dat hij zoo alleen is bij de kraal. En als zijne hoogheid aan Pieta twee slavies geven wil voor die merrie, al is die een een wijinig klijnder, ken zijne hoogheid haar krijgen. Hij zei van ja, dat hij nu een zal late komen, en als hier een schip komd van Mosambiek, zal hij de ander ook geven. Ik zei: hoogheid, gelieve alsdan de grootste nu te late komen; zei zijne hoogheid van ja.

Omtrind 3 uur ging ik na mijn lieve vrouw; zei de jufr. dat ik haar weer een keer door de vertrek saggies bij haar armen lijn mog, dat zij een wijinig haar lighaam tot beweging bring. Toen ik met haar in de voor vertrek was, liet ik haar een wijinig sitten, liet de jufr. haar mond open maak,

zei zij dat zij haar tong schoonmaken moet, dat zij groot gevaar ziet als dat niet gedaan word. Ik brag haar weer op haar kamer en met veel mooi praten van mijn liet zij de jufr. het toe. Ik bleef bij haar tot sononder, om te sien of zij de koude koors weer tegens die tijd dat de son ondergaat krijgen zouw, maar zij was bevrijd; en de tijd wat zij alle avonden het krijg was voorbij. Zei de jufr. dat zij Goestaf ook schoonmaken moet, had hij als na gewoonte de koude en daarna de heete koors. De jufr. had hem de mond schoon gemaakt, ging zij een stukkie broot voor Goestaf halen om hem te eeten te geven. Met dat zij weg ging kwam jufr. Schepers mijn roepen dat mijn vrouw zoo sleg siek op de ogenblik geworden is. Ik liep met allerijl na haar kamer, vond haar sprakeloos! Ik rigte haar op, kwam zij een wijnig tot haar zelven. De jufr. brag medieziijnen die haar weer bij haar kennis brag. Zei de jufr., dat ik en de kinders gerus slapen moet, dat haar gedagten is dat zij morgen sterker wesen zal als nu, en wouw niet hebben dat als zij haar verkiesing zeggen moet, dat wij bij haar de nagt waken zouw, dat zij zelfs de nagt waken zal.

„De droefheid overweldig mijn zoodanig, dat ik niet dagte de andere dag nog te leven.

MEIJ 1838.

Dinsd. den 1ste. De morgen toen de haan kraaij stond ik op, om te zien of ik niet eits te horen kon komen hoe mijn lieve vrouw gesteld mag wesen, maar dat was alles stil in de huis; ging ik weer leggen. Maar kon niet slapen, is ik weer op gestaan met de tweede hane kraaij, was het nog niet dag; heb ik met ongedult de tijd af gewagt dat de jufr. haar deur open mog maken. Ik steurde Carolus om aan te kloppen

LOUIS EN ANNIE TRICHARDT, jongste kinders van die Voortrekker. Portret in Natal geneem, ongeveer 1842.

(Sien bladsy 324)

en na zijn moeder haar toestand te vernemen. Hij kwam terug, en zei dat zijn moeder redelik is maar zeer swak. Ik ging ten eersten na haar kamer, en zei haar Goede morgen. Zij sprak zoo sag dat ik bijna niet verstaan kon wat zij zei! Ik vraag haar, of mijn lieve vrouwe mijn kende; zij antwoorde, of zij mijn dan niet kennen zouw. Maar zoo belemmert dat ik bijna niet verstaan kon wat zij sprak.

Toen zag ik dat mijn gevoelen maar al te waar gegrond was! Dat ik haar niet weer met gezondheid zien zouw! Van die ogenblik nam de droefheid zodanig de overhand op mijn, dat ik niet wis wat ik deed of spreken zouw. De Kinders weende met mijn, het welk mijn nog meer en meer beswaarde gemoed bedroefde. Ik nam afschijd van haar voor dit leven, maar dagte haar in de huis des hemelschen Vaders weer te zien, en klaagte bij Hem niet, maar bid dat hij mijn tot hulp mag komen. De wille des Heeren moet geschieden, en alle ons moeite en sorg was te vergeefs.

Omtrind elf uur nam de Allemachtige God haar weg! Met vaste vertrouwen in^{a)} ik ben! Dat mijn waarde en teer beminde lijf een salige verwisseling gedaan heb. Egter ken ik mijn niet troosten. De droefheid overstelp mijn zodanig, dat ik bijna buiten mijn kennis raakte. De heer en jufr. trooste mijn, maar voor mijn is geen troos op aarde.

Ik had Carolus een kis laate maken vóór haar doot, toen ik zag dat daar voor haar wijinig hoop was. De avond was het klaar. Jan Pretorus had de volk late versoeken hem te helpen. Mijn Liefste en Dierbaar pand wierd van mijn voor Eewig genomen.¹³⁶⁾

a) Onleesbaar.

¹³⁶⁾ Met hierdie smartlike uitroep breek Trichardt sy dagverhaal af, midde op 'n bladsy. Martha Trichardt is oorlede 1 Mei 1838.

1838, August den 10de, had ik een stille verjaarsdag, dog zal daaraan gedenken.^{a)} ¹³⁷⁾

L. T.

a) Hierdie aantekening kom voor op 'n oop plekkie, onderaan sy „Onze Vader,” op die 38e bladsy van die Eerste Dagboek.

¹³⁷⁾ Dit is, sover ons weet, die enigste en laaste aantekening wat Trichardt gemaak het na die dood van sy vrou. Hy was hier 56 jaar oud. Vgl. sy eie verklaring op 13 April, bl. 307. D.d. 25 Oktober 1838, agt maande voordat, in Junie 1839, die oorlewendes van sy trek uit Natal afgehaal werd, is ook hy oorlede. Sien Inleiding en Akademie Bulletin 10, prof. Besselaar.